ЕТНОҐРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ

ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXIII.

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ

Зібрав, упорядкував і пояснив

Др. ІВАН ФРАНКО.

Том II, Випуск I. (Діти — Кпити).

У ЛЬВОВІ, 1907.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка під зарядом К. Беднарського.

Д (далї).

Дїти (дієсл.). 1. Де-м дїла? Таже-м не ззїла! (Наг.)

Відповідь на сердиті допити: де ти тото дїла?

2. Де сї то дїло, що сї торік їло! (Наг.)

Сьміють ся з того, що згадує в бідї свої колишнї достатки.

3. Десь мі вже пан Біг дїє, коли мі на сьвіт сотворив. (Наг.)

Мовив бідний чоловік, коли його розпитували, кудиж він дїнеть ся.

4. Десь сї так дїло, як би згоріло. (Колом.)

Говорять про зерно, що було в сусїцї тай помалу вичерпало ся.

5. Дїй його кату! (Збар.)

Дїй тут переголосок зам. дай, дей, пор. I, Дати 102; Котляр. Енеїда I, стр. 7.

6. Дїй сї де хоч! (Наг.)

Окрик безрадности: нїкуди дїти ся, положенє безвихідне.

7. Дїнь де хоч, а мене не мороч! (Завад.)

Відказ чоловіка, у якого сусїд хотів примістити свою корову, не маючи власного хлївця і раз-у-раз падькаючи: та деж я її бідний дїю?

8. Не де-м дїла, сире-м ззїла. (Наг.)

Відповідає сердито молодиця або покритка, коли її питають, де дїла дитя. Говорять, що давнїйше бували випадки, що дївка маючи нешлюбну дитину, зо страху перед ганьбою з'їдала її зараз по врожденю.

9. Не маю сї анї раз де дїти. (Наг.

Знач. не маю хати або місця, де покласти якусь річ.

10. Нїкуди сї не дїв, певне вовк іззїв. (Дулїби)

Відповів слуга, коли його питали, де подїв ся хлїб із стола.

Дїточки. 1. Дїточки ци здорові? (Наг.)

Звичайно запитують при привитаню знайомих, а не близьких сусїдів.

2. Дїточки як чічечки. (Косів.)

Знач. Гарні та чемні.

3. Най вам Бог на дїточках щістит! (Наг.)

Формула подякуваня жебрака по одержаню милостинї.

4. Отто діточки як ангелята! (Лім.)

Говорять про чемних, гарних дітий.

5. Небогато маю діточок: тілько Кирильцьо і Іванцьо, Гаврльцьо й Симаньцьо, й Настунька й Доська і кривий Павло й Тацька, Людвінцє й Маринцє, Люлька й Касє. Було всіх сімнайціть, осьмеро двайціть, шестеро троє, ще й маленьких двоє. То вже усі, ага, ще двоє в вівсї. (Вихт.)

Жартують із многодітного чоловіка.

Діямент. 1. За жадні діяменти того не зроблю. (Стан.)

Діямент — дорога річ, отже: нізащо не зроблю.

Діяментовий. 1. Аби й діяментовий був, то го не хочу. (Дрог.)

Говорила дівка, коли захвалювали нелюбого жениха.

Діяти. 1. Аж ми сї не пе-знати́-що діє. (Наг.) ...що́сь діє. (Наг.)

Знач. нудить ся, прикрить ся, не терпить ся.

2. Гаразд вам сї діє? (Наг.)

Формула привитаня входячи в хату: чи здорові, чи задоволені?

3. Дій сї волї божа! (Наг.)

Окрик резиґнації та безрадности, прим. підчас пожежі або тяжкої хороби, знач. я вже не можу нічого порадити.

4. Дійте ми що, бо загину! (Наг.)

Кричав чоловік, що нагло попав у тяжку слабість. Знач. ратуйте, помагайте.

5. Дій швидко — так бридко; дій тихо — і так лихо. (Ільк.)

Діяти тут у значіню робити. Анї занадто швидка, анї за надто повільна робота не добра.

6. І як ту сї має добре діяти на сьвіті! (Наг.)

Окрик розпуки, коли чоловік бачить ріжні лиходійства довкола себе, — знач. хибаж може Бог давати добро таким людям?

7. Най сї діє божа волї. (Наг.) ...що хоче. (Наг.) ...що Бог судив. (Завад.)

Вислов резиґнації, мовляв: я тому не запобіжу, того не відверну, пор. ч. 3.

8. Не що й дію: змолотив і вію. (Берез.)

Знач. зробив одну роботу і почав другу.

9. Не вдієш нїчого против Бога сьвятого. (Лімна)

В разї якогось елементарного нещастя, повенї, пожежі або посухи.

10. Нема що діяти. (Наг.)

Нема виходу, тут не порадиш нїчого. Пор. Wand. III, Machen 72.

11. Нїчого з тим не вдієш. (Наг.)

Не порадиш, не поможеш лихови. Пор. Wand. I, Ausrichten 4.

12. Тото й дію, що в лїтї прію. (Яс. С.)

Відповідав старий чоловік, коли його питали: Що дієте, діду?

13. Що му вдієш? (Наг.)

Знач. чоловік сильний, богатий або впертий.

14. Що сї там діяло, то лиш Бог єден знає. (Наг.)

Натякають на якісь погані чи страшні діла, яких не хочуть близше виявляти.

15. Що сї тут дїє, що крадут злодїє! (Бібр.)

Ironїчно про наївного чоловіка, який дивуєть ся, що когось обікрали.

Дмитро св. 1. До Дмйтра дївка хитра, а по Дмитрі хоч нею грубу витри. (Ільк.) До Митрьи дївки хитрі, а по Митру дївков с—ку витру. (Наг.)

Сьвято Дмитра (26. жовтня), се початок тзв. Пилипового посту, що триває до Різдва; в тім часї не вільно брати шлюбу, і для того дївка, яка аж до сего празника могла надїяти ся весїля, по нїм тратить фантазію. Пор. Нос. 296

2. До Дмитра каже дївка: „А люшки, бо тя перескочу!" — А по Дмитрі: „А кота, бо тя наздопчу". (Ільк.)

Тут жартливий контракт ілюстрований кицькою, яку дївка вперед з радости готова була перескакувати (кицька граючи ся часто перескакує через предмет своєї забави), а яку сердита готова потоптати ногами.

3. До Дмитря їралам тя і маґлювалам тя, а по Дмитру комин тобов витру. (Мшан.)

Так примовляє дївка до своєї сорочки, сердита того, що не вийшла замуж перед Дмитровим сьвятом.

4. До Митра дївка каже: „А кец, бо тї перескочу!" А по Митру: „А-уш, бо мі перевернеш!" (Наг.)

Жартують із дївки, що до Дмитра готова була перескочити теля, а по Дмитру боїть ся, щоб її не перевернула курка.

5. До сьвятого Дмитра: „А ціба, бо тя перескочу!" а по сьвятім Дмитрі: „А кота, бо тя настолочу!" (Гнїдк.)

Для контрасту ужито тут пса і кота: вперед їй нїщо значило перескочити пса, а тепер і кицьки не може переступити.

6. Сьвятий Домитрий білими кіньми їде. (Уриче.)

Звич. на сьв. Димитрія вже скрізь у горах лежать снїги.

7. Чекай Димитре, заким ся витре. (Кукиз.)

Говорять нетерпливому, що квапить ся до якогось дїла.

Дмухати. 1. Дмусяй, дмусяй, а я з'їм. (Пралк.)

Значінє неясне менї. Дмусяти — дїтське пестотливе слово зам. дмухати.

Дмухач. 1. Дмухача дати. (Жел.)

Втекти, швидко побігти. Пор. Жел. І.

Дмухнути. 1. Дмухни ми в шрубу! (Дрог.) ... в с—ку. (Наг.).

Зам. поцїлуй мене в с—ку. Згірдна відповідь на перехвалки противника, що мовляв, я тобі се й те зроблю.

2. Дмухнув го поза вуха. (Наг.)

Знач. ударив так, що аж зашуміло.

3. Дмухнув по під плоти. (Наг.)

Знач. побіг, утїк скуливши ся.

4. Лиш раз дмухну, тай нема тї. (Наг.)

Погроза: лиш раз ударю тай убю.

5. Як ти дмухну по за вуха, то ти в голові засвитає. (Наг.)

Знач. як ударю в потилицю.

Днесь. 1. Днесь куртий день другий раз повідати. (Мшан.)

Ґаздиня повіла одну приповідку, та прийшов був ґазда за ділом і добре не дочув, просив, аби йому повторила, та вона не хотїла і відповіла отсею другою. *Увага о. М. Зубр.*

2. Днесь менї, а завтра тобі. (Ільк.)

Загально розповсюджена приказка, первісно про „неминучу" смерть, пор. лат. „Hodie mihi, cras tibi", часто уміщавана як напис на „каравані", себ то на возї, яким везуть покійників до гробу.

Днина. 1. Днина за днинов як вода збігає. (Наг.)

Говорять звичайно про „горячий", робучий час, коли за працею чоловік і не тямить ся, як час минає.

2. Днина як злото. (Наг.)

Гарний, робучий день.

3. Зимова днина така: тень, тень, тай уже минув день. (Иванків)

Знач. робучий час у ньому короткий.

4. Най си днини не трачу! (Наг.) .... ми днина марно не йде! (Дрог.)

Говорить робітник, якого задержують у працї якимись посторонніми орудками.

5. Нема днини без куцої години. (Наг.)

Говорять про бідолаху, що ненастанно має клопоти та гризоти.

6. Нинї така днина, як готові грошї. (Наг.)

Говорять про погідний, гарний, робучий день.

7. Що днина, то новина. (Дул.)

Загалом; усе в сьвітї щось дїєть ся, та спеціяльне значінє в відношеню до певної особи: ого, вже знов наробив якогось лиха!

Днївка. 1. Він на днївку робит. (Борис.)

Наймаєть ся що дня на ново.

Днїстер. 1. Ого, в Днїстрі сї вода перевернула. (Голеш.)

Так говорили перевізники на поромі, побачивши серед погідного дня, що вода в Днїстрі закаламутила ся. Вони й пояснили, що певно десь у горах туча впала.

Днїстровий. 1. Днїстрова вода над усї здорова. (Голеш.)

Така віра держить ся у голешівських перевізників, які залюбки пють сю воду, хоч би була й яка каламутна.

Дно. 1. А бодай ти нї дна, нї покришки не було! (Кол.)

Проклятє: щоб тобі не було нїякого ладу, в житю, щоб ти звів ся нї на що. Бочка без дна і покришки сама собою розсипаєть ся.

2. Бодай тобі дно випало! (Наг.)

Знач. щоб ти не міг нїколи наситити ся.

3. Вже ми до дна доходит! (Наг.)

Знач. не стає терпцю, вичерпуєть ся моя терпливість.

4. Вжем сї спустив на дно. (Дрог.)

Знач. стратив надію на поліпшенє своєї долї.

5. Вже му дно видно. (Наг.)

Знач. уже йому приходить конець, його засоби, його сили вичерпали ся. Образ узятий із сусїка, з якого вибрано зерно або муку так, що вже дно показуєть

ся. Подібна думка в нім. Am Boden scharren, Wand. I, Boden 32, образ узятий із засіка, в якім уже лиш на дні троха збіжа.

6. Десь без дна в тебе черево. (Наг.)
Говорять про ненажеру, що їсть, їсть і все йому не досить.

7. До гори дном усе поставив. (Кол.)
Зробив безладе в якімось ділї.

8. До дна випив, ще й дно поцюлював. (Наг.)
Жартують, коли хто випивши чарку аж смокче з великої приємности. Пор. німецьке Den Boden lecken, Wand. I, Boden 36.

9. До самого дна провіжьив. (Наг.)
Прослідив, визнав уповні.

10. На дно ті пущу! (Наг.)
Погроза: втоплю тебе.

11. Пий до́-дна, бо я того годна. (Наг.)
Так ніби то примовляє чарка до пяниці.

12. Пішов на дно. (Цен.)
Утопив ся, пропав.

13. Там дна нема! (Наг.)
Знач. там дуже глибоко. Говорять про воду або просту баюру, з якої годї видобути ся.

14. То ще без дна бочка. (Наг.)
Говорять про пяницю, що кілько в нього вливай горілки, все йому мало. Пор. Тимош. 141.

Днувати. 1. Він там днує й ночує. (Наг.)
Пробуває раз-у-рас або буває часто.

2. Днував би й ночував би види́ш у тій коршмі. (Наг.)
Говорять про пяницю.

Доба. 1. Десь ци дві добі на єдну зійшли сї, ци що за неволї! (Наг.)
Нарікав чоловік, якому дуже вкучно було чекати.

2. На добі стала. (Жабє)
Говорять про дївчину, яку пора віддати замуж.

3. О тій добі — кождий собі. (Ільк.)
Жартливо: кождий мусить дбати за себе і не спускати ся на чужу поміч. Пор. Adalb, Doba 1.

4. Погана доба настала. (Наг.)
Доба тут у ширшім значіню: пора.

5. Такий, як би три добі не їв. (Наг.)
Знач. завялий, млявий, безсильний.

Добирати. 1. Добирає си як пан. (Наг.)
Виявляє панські примхи і претенсії, або такои: не щадить видатків і робить собі панське жите.

2. Добирай сї до дна, там самий смак! (Кол.)
Жартують, коли хто пє богато води з бочки або з жерела.

Добити. 1. Годї сї добити тої правди. (Косів.)

Говорив мені селянин Фокшей, коли ми здибали ся на проході в тюремнім садку в Коломиї.

2. Добив сї до самого краю. (Наг.)

Знач. зужив усю свою силу, змарнував свої засоби, дійшов до руїни.

3. Добив торгу. (Наг.)

Знач. сторгував до згоди. Торгуючи ся, особливо за товарину, обі сторони бють себе по руках, відси й зворот „добивати торгу".

4. Добийте мі, а не мучте мі! (Кол.)

Кричав Гуцул до судії, що держав його довго в слїдстві.

5. Його би ще довбнев не добив. (Наг.)

Говорять про старого, але ще кремезного чоловіка.

6. Не дібеш сї від нього правди, як від бика молока. (Наг.)

Говорять про упертого, брехливого чоловіка.

7. Сам сї добив. (Наг.)

Сам собі зробив якусь шкоду, пробрехав ся і се викрило ся.

8. Таки добив сї свого. (Наг.)

Знач. осягнув свою мету.

9. Тим го добив до решти. (Дрог.)

Опрокинув його докази, перепер його в суді.

Добиток. 1. Лихий добиток не йде в пожиток. (Кол.)

Злими способами набуте добро не приносить свойому власникови задоволеня, пор. латино-польське Male parta idą do czarta.

2. Я в свого добитку не маю пожитку. (Наг.)

Говорив богач, що довгі літа лежав хорий.

Добитче. 1. За добитчьи розуму не має. (Наг.)

Добитчьи = добитча, худобина, скотина. Говорять про тупоумного, неотесаного чоловіка, що „не знає звичаю".

Добитчачий. 1. Ци ти з добитчьичого слїду воду пив? (Наг.)

Себто, чи ти одурів? Натяк на відому казку, що подорожний напивши ся води з волового слїду робить ся волом, пор.

Добраніч. 1. Добраніч! Всї блихи на ніч! (Жидач.)

Жартливе прощане, коли хтось вечером виходить із хати.

Добрати ся. 1. Добрав сї до самого меду. (Наг.)

Образово: пристав до якогось корисного дїла, відки без великої праці тягне великі зиски.

2. Отто сї добрали, як конї до масти. (Наг.)

Говорять про „париств", дібране подруже, звичайно іронїчно, коли прим. обоє злодійкуваті або сварливі.

Добре. 1. Аби йому добре було, а другого най дїдько возьме. (Наг.)

Говорять про самолюба, що не дбає нї про що крім своєї користи.

2. А добре му дай! (Наг.)

Знач. набий крепко.

3. Анї добре, анї зле. (Наг.)

Відповідає чоловік на витальне питане: „Ци добре вам сї поводит?"

4. Буде добре, як мине зле. (Ільк.)

Худа потіха оптіміста чоловікови, який терпить біду. Пор. Čelak 199; Wand. II, Gut 125; Zátur 141.

5. Було би добре, як би не було зле. (Кол.)

Так відповів бідний чоловік на звернений до нього докір якогось пана: хиба тобі не добре? Пор. Wand. II, Gut 5, 121, 122.

6. Все ще добре буде. (Наг.)

Потішають затурбованого чоловіка, мовляв: усе лихо минеть ся. Пор. Wand. II, Gut 115.

7. Всюди добре, де нас нема, а як прийдем, то напсуєм. (Луч.)

Ідеальне добро звичайно знаємо лише з оповідання; всякий дотик живої дійсности псує ті ідеальні образи. Пор. першу половину Adalb. Dobrze 19; Сим. 562; Нос. 275; Wand. II, Gut 114.

8. Всюди добре, дома найлїпше. (Петр.)

Говорить чоловік вертаючи з чужини до свого дому. Пор, Adalb. Dobrze 18; Schlei. 163; Wand. II, Haus 547: Gut 114, 204; I, Daheim 11. 12.

9. Добре вдав: три хотїли, штири дав. (Матв.)

Съміють ся з чоловіка, що переплатив за товар, дав більше нїж жадали.

10. Добре все вміти, а не все робити. (Наг.)

Розумний чоловік робить далеко не все те, що вміє і може. Пор. Нос. 290.

11. Добре говорит, а злоє творит. (Мінч., Петр., Ільк.)

Про фальшивого, облесного чоловіка. Пор. Wand. II, Gut 195, 201 Čelak. 23.

12. Добре говорити, кого не болить. (Ільк.)

Коли хорому додають відваги і терпливости голими словами.

13. Добре гудїти, коли є в чім шуміти. (Ільк.)

Говорять про гордого, заможного чоловіка.

14. Добре давала, добра збивала. (Рогат.)

Говорили про дідичку, що повдовівши торгувала своїм тїлом і за се купувала добра.

15. Добре, добре, але здало би сї лїпше. (Наг.)

Говорить чоловік, коли йому кажуть, що йому живеть ся добре. Пор. Wand. II, Gut 62.

16. Добре д—ції в своїй халупції. (Добр.)

В своїй хатї, в своїм добрі все таки найлїпше сидїти.

17. Добре дурїти, як приступає. (Наг.)

Знач. у великім добрі та достатку можна позволити собі на всякі примхи, н які бідний чоловік не спроможен. Пор. Нос. 464; Сим. 1953.

18. Добре є—те, ще завтра прийдете. (Яс. С.)

Насьміх над розпусною дївкою.

19. Добре звариш, добре ззїш. (Наг.)

Знач. добре зробиш, то й матимеш добрі наслїдки. Пор. Schlei. 168.

20. Добре з чужої шкіри ремінь краяти. (Цен.)

Знач. розпоряжати ся чоловіком, робити небезпечні проби його коштом. Пор. Wand. II, Gut, 67, 75, 82.

21. Добре йде, лиш голову на бік несе. (Дрог.)

Сьміють ся з підсліпуватого чи загалом нездарного коня, якого виведено на продаж. Пор. Beb. 7.

22. Добре їсти, пити, а ніц не платити. (Мик. н. Д.)
Говорять про гостину на празнику або тзв. комашні.

23. Добре кум говорит, лише кривий рот має. (Льв.)
Насьміх над балакучим а брехливим чоловіком.

24. Добре маєш! (Наг.)
Знач. твоя рація, ти прав.

25. Добре ми тут, і в материнї утробі лїпше ми не буде. (Жабє.)
Так собі прихвалював Гуцул, іронізуючи, сидження в тюрмі.

26. Добре му сї так стало. (Наг.)
Вислов сатісфакції, мовляв: не послухав нас і попав у нещастє. Пор. Wand II, Geschehen 88.

27. Добре пянюзї і крапля. (Город.)
Добре хоч найменша користь, аби не страта.

28. Добре радит, кепсько робит. (Снят.)
Про облесного та зрадливого друга. Пор. E. Rot. 312.

29. Добре ріцї з потоками. (Ільк.)
Бо все сьвіжу воду доносять. Отак чоловікови добре з численним родом, бо все в прикрім випадку допоможуть.

30. Добре роби, добре буде. (Цен.)
Стара приказка, пор. Haller 15; Wand. II, Gut 183.

31. Добре сї маю: з долини врізую, а в горі латаю. (Дрог.) ...має: зі споду дре, з верха... (Жураки)
Іронїчно про чоловіка, що видаєть ся заможним, а на правду не може звести кінців з кінцями.

32. Добре сї стало, що на тім стало, могло й гірше бути. (Наг.)
Говорять, коли стало ся якесь лихо, але грозило далеко гірше.

33. Добре ся пестити, коли ся є де змістити. (Ільк.)
Знач. коли є при кім.

34. Добре ся там дїє, де хлїб плїснїє. (Луч.)
Знач. там хлїба достаток, його не можуть усього з'їсти.

35. Добре ти сї дїє! (Наг.)
Знач. ти здоров, маєш достатки.

36. Добре тобі, сїдиж собі. (Наг.)
Знач. не шукай зміни і не величай ся своїм добром. Пор. Adalb. Dobrze 13.

37. Добре то люде повідають. (Мінч., Ільк.)
Інтродукція приповідки, яку хочуть сказати з особливим натиском.

38. Добре тому давати, хто не бере, а як бере, то го за серце дре. (Лучак.)
Остатня фраза неясна, очевидно треба розуміти: коли бере, то в того, що дає, дреть ся серце, бо він даючи надїяв ся, що той не візьме.

39. Добре то той каe. (Крех.) ...якийсь казав. (Наг.)... старі люде приповідали. (Наг.)
Формули, якими часто інтродукують властиву приповідку.

40. Добре шо-то́, то ліпше, як оде́ ніц. (Крех.)
Знач. ліпше якесь хоч і невеличке придбане, ніж ніщо. Інтересний приклад селяньскої полїльоквії.

41. Добре, як голому в кропиві. (Наг.) ... в терню. (Ком.)
Знач. дуже погано. Пор. далї ч. 53.

42. Добре, як за лихим паном. (Збар.)
Іронїчно: погано, не ведеть ся.

43. Добре, як у небі. (Жабє)
Хоч там нїхто й не був.

44. І се добре, і то не зле. (Ком.)
Характеристика задоволеного або слабохарактерного чоловіка, який не вміє або не хоче піддержати одної думки проти другої, але признає обі, хоч би й суперечні.

45. Коли ти добре, не шукай си біди. (Наг.)
Осторога, звичайно post festum, чоловікови, що бажаючи поправи свого стану наскочить на якесь лихо. У Словаків: не шукай ліпшого, Zátur. 146.

46. Кому добре веде ся, той бутним стає ся. (Лім.)
Звичайна обсервація, яку ріжні народи висловляють ріжними способами.

47. Кому добре, най сїдит тихо. (Наг.)
Знач. не має чого нарікати. Пор. Haller 12; Čelak. 103; Wand. II, Gut, 230.

48. Кому сї добре веде, тому сї і когут знесе. (Цен.)
Знач. усе виходить йому на користь. Пор. Wand. I, Glück 840.

49. Роби добре всюди, похвалять тя люди. (Балиг.)
Загально вживаний афоризм, пор.

50. Роби му добре, а вно тебе дзьобле. (Наг.)
Говорять про невдячного.

51. Скрізь добре, а дома ліпше. (Сїл. Б.)
Пор. висше ч. 8.

52. Так добре, лиш жити та схнути та в Бога смерти просити. (Лївчицї)
Жалував ся бідний чоловік.

53. Так му добре, як голому в терню. (Стежн.)
Знач. погано, нікуди й повернути ся. Уживає вже Захарія Копистенський у своїй „Палїнодії" (Русская историч. библіотека, т. VII 1).

54. Так му ся добре поводит, як би цицьку ссав. (Лімна)
Дитина, що ссе груди, не відчуває нїякої турботи і нїякого иншого бажаня, тим вона й щаслива.

55. Там добре, де нас нема. (Петр.) Скрізь... (Сїл. Б.)
Глубока житєва обсервація, що уява добра́ — ідеальна, а всякий дотик дїйсности псує її. Пор. Adalb. Dobrze 19; Schlei. 162; Wand. II, Gut 25, 205; Дик. 92

56. Там то сї добре дїє, де два оре, а третїй сїє. (Зазул.)
Знач., де сїм'я має досить робітників.

57. Та як би добре було, то би ми Бога забули. (Кольб.)

Ненастанне добре поводжене деморалізує чоловіка, робить його самолюбним і зарозумілим.

58. Тогди було добре на сьвіті, як хлоп не знав, що фунт, а Жид, що ґрунт, а Поляк, що бунт. (Бор.)

Інтересна характеристика „добрих давніх“ часів.

59. Хоць не добре танцює, але довго. (Кол.) ...файно... міцно. (Дул.)

Сьміють ся з незручного, а впертого танцюри.

60. Ци сяк, ци так, аби добре було. (Наг.)

Коли два сперечають ся про якусь річ, а третій не входячи в річ силкуєть ся погодити їх.

61. Ще добре, що сї на тім стало. (Наг.)

Коли трапило ся якесь лихо, яке могло розширити ся і наробити більшої шкоди.

62. Я з ним усе добре заходив ся. (Лімна)

Знач. піддержував добрі зносини.

63. Як ти у мене не добре, то посунь ся дальше. (Луч.)

Говорять лихому комірникови або гостеви.

Добрий. 1. Аби був добрий з людьми, то йому добре буде. (Голоб.)

Говорила мати про свого сина.

2. Аби добрий на пашу, а до роботи байдуже. (Цен.)

Жартують наймаючи слугу.

3. Анї добрий, анї злий. (Наг.)

Говорять про невизначного чоловіка.

4. Бодай ти то на добре не вийшло! (Наг.)

Проклятє: щоб лихе діло мало для тебе лихі наслідки.

5. Був у добрих руках. (Наг.)

Говорять про коня або худобину, що дуже змарніла, боїть ся, загалом виявлює сліди поганого поводженя з нею.

6. Будь добрий, то й тобі добре буде. (Збар.)

Бо на твоє зло всякий і відповість тобі злом.

7. В добрий час говорити, а в лихий мовчати. (Залуче)

Віра в добрі і злі часи, зрештою тепер найчастійше в такім значіню, що бачучи чоловіка сердитим, гнївним ліпше й зовсїм не заводити з ним розмови.

8. Волїєш з добрим загубити, як з бідов знайти. (Кольб.)

З добрим чоловіком лекше перенести страту, а злий і зиск переведе нінащо.

9. Все добре від Бога. (Кол.)

Вислов віри в божу доброту. Пор. Слав. I, 81.

10. Все добре, що на добре виходит. (Кол.)

Бо зло звичайно кінчить ся злом. Пор. Wand. II, Gut 156.

11. Всього доброго! (Збар.)

Формула при прощаню; хатні, що провожають любого гостя, бажають йому всього доброго.

12. Дістав сї в добрі руки. (Наг.)

Знач. попав у тяжкі відносини, під власть лихого, твердого чоловіка.

13. Добер год на тебе! (Сок.)

Старосьвітське бажане або привитане.

14. Добра тая бредня, але не що дня. (Стан.)

Говорять про якусь приємну, але не пожиточну або коштовну новину.

15. Добра то річ: із за чужого плечьи свої ноги попасти. (Наг.)

Знач. покористувати ся чужою працею.

16. Добра то річ — попоїсти і на піч. (Карл.)

Ідеал чоловіка стомленого працею й голодом. Піч у селяньских хатах найлюбійша лежанка.

17. Добра то річ, що є в хаті піч. (Ільк.)

Знач. що можна погріти ся. Пор. Wand. II, Gut 158, де зацитовано нашу приказку як польську.

18. Добре, бо добре заплачено. (Наг.)

Говорять про дорогу річ. Пор. Wand, II, Gut 206.

19. Добре довго ся памятає, а злоє ще довше. (Ільк.)

Загально розширений афоризм, пор. Wand. II, Gutes 39.

20. Добре мине ся, лихо буде; лихо мине ся, добре буде. (Зазул.)

Звичайне черговане людського житя.

21. Добре ніколи не вкучить ся. (Ільк.)

Так уявляє собі чоловік, що в житю мало зазнав добра; навпаки такий Ґете писав:

Es ist nichts schwerer zu ertragen,
Als eine Reihe von guten Tagen.

22. Добре пиши на піску, а злоє на камени. (Городен.) ..зле на камени пишемо. (Заліснє.)

Добро лекше забуваєть ся, як зло. Пор. Wand II, Gutes 34.

23. Добре само ся хвалит, а злоє похвали негідно. (Ільк.)

Виходилоб із того, що доброго не слїд хвалити, та се не буде вірно. Пор. Adalb. Dobre 40; Čelak. 30; Zátur. 138; Слав. I, 141; Wand. III, Werk 156; II, Gutes 29.

24. Добрий, але лїпших вішають. (Збар.)

Кепкують із поганого чоловіка, що удає добряка. Пор. Adalb. Dobry 16.

25. Добрий дурному брат. (Зїбол.) ...усе дурневи.... (Кольб.)

Бо доброго найлекше одурити. Пор. Beb. 309; нїм. Allzugut ist dumm, Wand. I, Gut 9, 13.

26. Добрий з добрим, кепський сам. (Зїбол.)

Як би так скрізь можна перевести, то був би ідеальний лад у суспільстві. Пор. Adalb. Dobre 25, Dobry 54; Zátur. 6.

27. Добрий млин усе змеле. (Збар.)

Здоровий чоловік усе з'їсть, що йому дадуть. Пор. Слав. I, 140.

28. Добрий хоть на рану до серця. (Гнїдк.) ..хоць го до рани приложи. (Наг.)

Говорять про чоловіка повного співчутя до терпіня иньших. Пор. Adalb. Dobry 43.

29. Добрий як баранчик, лише по вовчому виє. (Збар.)

Говорять про влесливого чоловіка, що прикидаєть ся добрим, а на правду твердосердий.

39. Добрий як дідько. (Наг.)
Іронічно про злого чоловіка.

31. Добрий як кавалок хліба. (Кути)
Знач. складний до всякого діла, щирий і скромний. Швайцарець каже: Gut die liebe Stunde, Wand. II, Gut 276.

32. Добрий як полин. (Сам.)
Іронічно: гіркий, лихий, нелюдяний. У Поляків: jak chrzan z wódką, Adalb. Dobry 33.

33. Добрий: як спит, то їсти не хоче. (Наг.)
Іронїзують над лихим, захланним, чоловіком. Пор. Wand. II, Gut 275.

34. Доброго добром згадуют. (Город.)
По добрім чоловіці лишаеть ся память його добрих діл. Пор. Adalb. Dobry 6.

35. Доброго довго всї споминают, а лихого нїгди не забувают. (Городен.)
Память про перебуті злі пригоди та утиски трівае довше, як память про добро.

36. Доброго коршма не згіршит, а злого церква не направит. (Сїл. Б.)
Добрий чоловік усе заховае свою доброту, хоч і серед противних обставин. Зрештою мораль троха ризиковна і фаталїстична.

37. Доброму все на добро виходит. (Збар.)
Оптімістичний погляд на житє. Пор. Wand. II, Guter 5.

38. Доброму всюди добре. (Коб.)
Він зуміє підладити ся до всяких обставин. Пор. Сим. 667; Wand. I, Gut 116; Zátur. 6.

39. Єден такий добрий як другий. (Наг.)
Знач. оба однаково недобрі. Пор. Wand. II. Gut 44.

40. За все добре Богу дьикувати. (Наг.)
Все добро вважаеть ся випливом божої ласки.

41. За много вже того доброго. (Пустом.)
Іронічно: за богато лиха. Пор. Wand. II, Gutes 170.

42. З добрими я добрий, а з лихими лихий. (Наг.)
Говорить чоловік сильного характеру. Пор. Adalb. Dobry 77, 8; Schlei. 162; Wand. II, Guter 1; Zátur. 217.

43. З добрим згубиш, то тї хоч потїшит; з лихим знайдеш, не поділиш сї. (Кол.)
Се немов коментарій до приповідки ч. 8.

44. З доброго дива отаке на мене впало. (Наг.)
Знач. з якогось випадку, без моеї причини.

45. З єдним добрий, з усїми злий. (Цен.)
Про чоловіка, що приятелюе з одним, а цураеть ся иньших. Пор. Schlei. 162.

46. З кождим хоче бути добрий. (Наг.)
Говорять про безхарактерного, підлесного чоловіка.

47. Знає добрий ри́хтай. (Наг.)
Привик до послуху, до військової карности. „Рихтай", се німецька військова коменда „Richt' euch!" ставайте в ряд! У Словаків: добра школа, Zátur. 152.

48. І будь же тут добрим з тими людьми! (Наг.)

Окрик знетерпливленя на людську ледачість.

49. І той добрий, і той не злий. (Цен.)

Говорить згідливий чоловік. Пор. Zatur. 93.

50. Коби в добрий чьис! (Наг.)

Формула бажаня при розпочинаню всякого діла, основана на вірі в добрі і злі часи.

51. Коби так борзо добре гинуло, як лихе. (Жидач.)

Очевидна іронія, бож звичайно кажуть, що „лихе не гине".

52. Коби так на добре, як на зле. (Яс. С.)

Знач. лекше діждати ся зла, як добра.

53. Коби цний та добрий, то би того не зробив. (Наг.)

„Цний та добрий", звичайна, хоч лише в приповідках уживана характеристика пересічно доброго чоловіка, пор. старе грецьке καλὸς κ' ἀγαθός.

54. Кождому добрий, собі злий. (Ільк.)

Хто захоче кождому догодити, той собі самому наробить найбільше лиха. Пор. Adalb. Dobry 62.

55. Кому-м добрий, а тобі ні. (Наг.)

Відповів сердитий чоловік сусїдови, що вговорював його словами: „Алеж чоловіче добрий!"

56. Куждий добрий — но для себе. (Мик. н. Д.)

Погляд, що еґоїзм, се основа всего суспільного житя. У Поляків аналоґічно: всім добрий, собі найлїпший, Adalb. Dobry 76; Wand. II, Gut 43.

57. Лучше з добрим згубити, як з лихим знайти. (Ільк.) Волю... (Наг.)

Бо лихий незгідливий, а добрий в разї згуби як не поможе, то хоч потїшить.

58. Має добрий морес. (Наг.)

Живе в послусї, в острих порядках. Морес — лат. mores, обичайність.

59. Най усе добре сїдає! (Наг.)

Формула чемности, говорить чоловік увійшовши в чужу хату, коли його просять сїдати.

60. Не варт доброму дороги перейти. (Збар.)

Знач. се лихий, поганий чоловік. Віра в „перестріт", себ то в те, що кому лихий чоловік перейде дорогу, тому трапить ся нещастє.

61. Не все то добре, що солодке. (Дул.)

Зверхнїй вигляд, блискучі прикмети часто зводять. Пор. Wand. I, Gut 92, 44.

62. Ни роби сї дуже добрим, бо тї свинї роз'їдьи. (Кольб.)

Іронїзують над лихим чоловіком, що любить сам хвалити свою добрість. Пор. Adalb. Dobry 81.

63. Оставайте ся у всім добрім! (Збар.)

Формула прощаня при відході з чийогось дому.

64. Поки-м добрий, то добрий. (Наг.)

Говорить чоловік, що збирає ся розсердитись.

65. Таке добре, аж язик у гу—цю забігне. (Наг.)

Сьміють ся з такого, що занадто ласо хапає ся що їсти, прим. до меду або якої страви.

66. Таке добре, що би й пес з маслом не їв. (Дрог.) ...що пес... не з'їсть. (Сор.)

Говорять про якусь лиху пригоду, сварку, процес і т. п.

67. Таке добре, як густа сметана. (Мшан.)

Іронічно про якесь уперте лихо, з якого годі виплутати ся.

68. Такий добрий, іно го до серця прикладай. (Ільк.)

Знач. тули, пести його. Пор. Adalb. Dobry 43.

69. Такий добрий, як мід з цукром. (Зажул.)

Іронізують на чоловіка занадто солодкого в словах і манерах.

70. Ти такий добрий, що як би ті помастив маслом, то навіть пес би ззїв. (Підпечари)

Говорять брусоватому, неотесаному, сердитому чоловікови.

71. Той добрий, той ще ліпший. (Бор.)

Сумнївний вибір між двома добрими. Пор. Adalb. Dobre 23.

72. То таке добре, що як би пес іззїв, то би здох. (Орт.)

Говорять про щось погане, несмачне.

73. То ти на добре не вийде. (Дрог.)

Знач. діло доведе до поганого кінця. Пор. Adlb. Dobre 42.

74. Хто би сї доброму противив? (Наг.)

Знач. коли я противлю ся, то се діло не добре.

75. Чого доброго, то іно трошка. (Сор.)

Scil. то й вистарчить, або також: доброго все буває менше як злого. Пор. Adalb. Dobre 35.

76. Що добре, того по трошки. (Дрог.)

Говорять обділюючи дітий якимись ласощами. Пор. Дик. 154; Zátur. 641.

77. Що добре, то й Бог благословит. (Наг.)

Добре ведене діло обіцює успіх.

78. Що добре, то й до людий подобне. (Наг.)

Знач. приємне, пожадане людям.

79. Що добре, то кождий розуміє. (Наг.)

Кождий найшвидше пізнає, що для нього добре.

80. Що добре, то не дорого. (Цен.)

Знач. не жаль і заплатити. Пор. Zátur. 191.

81. Що добре, то само ся хвалит. (Луч.)

Знач. не потребує окремої похвали, пор. висше ч. 23, а також. Adalb. Dobre 10; Hoc. 474; Muka 517.

82. Що доброє, то ми, а що злоє, то не-ми. (Гнідк.)

Наївний вислов природного егоїзму.

83. Що єдному добре, то другому зле. (Дул.)

Добро — субєктивна річ.

84. Як би цний та добрий, тоби ми хоць „узни мі“ сказав. (Наг.)

Згірдно, зам. то би менї подякував. Пор. висше ч. 53.

85. Який добри́й-день, такий богда́й-здоров. (Карл.)

Яке привитане, таке й прощане, образово: як ти до мене, по добру чи напастю, так і я до тебе.

Добро. 1. Аби по добрў! (Кос.)
Побожне бажане, щоб усе робило ся згідливо і без лайки.

2. Бодай ти добра не було! (Кривор.)
Проклятє. Пор. Wand. II, Gutes 169.

3. Бодай ти добро було! (Наг.)
Говорять ласкаво скотині, поганяючи її.

4. Бодай ти моє добро костев у горлї стало! (Наг.)
Кленуть лихваря або здирника.

5. Бодай тобі добро було, як в чужій кишени! (Краснос.)
Опинити ся в чужій кишени рукою — значить, бути злодієм. Зрештою чужа кишеня не запоможе.

6. В добрі бис лускав! (Кривор.)
Добродушне бажане скотинї, головно волови або коневи, замісь проклятя.

7. В добрі ся не знає, а о біднім не гадає. (Ільк.)
Знач. за власним добробутом не тямить того, що треба помагати бідним.

8. В добрі ся не чує. (Лучак.)
Знач. сам того не тямить, як йому добре живеть ся.

9. Він сї в добрі не знає. (Наг.)
Не знає ліку, ціни свого добра.

10. В такім добрі лиш би жити та Бога хвалити. (Наг.)
Говорять про заможного чоловіка, що шукає собі напасти, накликає на себе немилі пригоди, або про покійника, що вмер передчасно полишивши своє добро.

11. Гей, добро би ти було! (Княж.)
Кричать поганяючи воли в плузї. Пор. висше ч. 3.

12. Дав ти Бог добро, та не вмієш сї в добрі швинувати. (Наг.)
Докоряють богатому та притім недоброму, негосподарному чоловікови.

13. Добро би ми що-то. (Наг.)
Знач. бажаю хоч що будь дістати, scil. за свою працю, або в спадку.

14. Добро борзо ся забуває. (Лім.)
Загальна житева обсервація. Пор. Zátur. 54.

15. Добро — вийму з тебе ребро. (Наг.)
Передразнюють одні одних школярі учачи ся азбуки.

16. Добро з далека чуємо, а зло ще далї. (Торки)
Про доброго чоловіка йде слава далеко, а про злого ще дальше. Пор. Adalb. Dobre 7; Hoc. 295.

17. Добром зо мнов усьо зробиш. (Наг.)
Не насилем, а ласкавим способом, переконанем чи просьбою.

18. Добро му лишень пальцем показує. (Гнїдк.)
Знач. дурить його.

19. Добро псу муха. (Ільк.) ... як кійом по за вуха. (Наг.)
Краще дрібниця, як нічого або як страта. Пор. Hoc. 295.

20. Добро само ся платит. (Уличе)
Знач. само для себе дає чоловікови задоволенє. Пор. Adalb. Dobre 22, 10, 18.

21. Добро тиць, як ниць. (Міяч.)
Краще хоч крихту зиску, як нічого.

22. Добру не стерпиш, а біді мусиш. (Колом.)
В добрім побуті чоловік робить ся свавільним, шукає собі зачіпки, а в біді мусить сидіти тихо. Пор. Adalb. Dobre 11.

23. За добро добро, за зло зло. (Ком.)
Звичайна житева відплата.

24. За добро не тяжко, коби так за біду. (Кнїгинин)
Очевидно іронічно, бо біди не треба пошукувати, а добра треба.

25. За моє добро ще мене в ребро. (Сор.)
Знач. відплачують злом за добро. Пор. Adalb. Dobro 9.

26. За твоє добро кулак ти в ребро (Петр.) ...ніж тобі... (Печен.) ...кадук ти... (Явор.)
Та сама думка розмальована конктретними деталями. Пор. Adalb. Dobro 9; Haller 86; Zátur. 186.

27. І добро сї проїсть. (Наг.)
Чоловік хоче зміни, одностайність надоїдає. Пор. Zátur. 144.

28. За чуже добро вилїзе ребро. (Ільк.)
Злодїя зловлять і будуть катувати. Пор. Adalb. Dobro 1, 2; Wand. II, Gut 251, 253, 255—261; Слав. I, 187.

29. Не все добро, що смакує. (Ільк.)
Часто смакує чоловікови таке, що веде нросто до загибелї.

30. Не з добра ти такий став. (Наг.)
Говорять до змарнїлого, знесиленого чоловіка.

31. Не з добром він до мене йде. (Наг.)
Знач. іде сварити ся або бити ся.

32. Отто-с ми добра навезла! (Кольб.)
Очевидно іронічно, що навезла чогось зайвого, дрібних дїтий або що.

33. По добру вам кажу. (Наг.)
Говорю в добрім способі, бажаючи згоди.

34. Поти добро, поки мокро. (Ільк.)
Значіне не зовсїм ясне. Мокре поле до добра не числить ся, хиба мокре ремесло, прим. рибальство.

35. Роби кому добро, лягай з його жінков спати! (Цен.)
Кривдує собі чоловік, якого зловили на горячім. Пор. Нос. 379.

36. Таке добро поза кожде ребро. (Рибно)
Жалував ся побитий чоловік.

37. Таке добро, що під очима мокро. (Лучак.)
Знач. з лихої долї плачу часто.

38. То не добром пахне. (Дрог.)
З того будуть якісь погані наслїдки. Пор. Zátur. 245.

39. Упав ся в добро, як сливка в лайно. (Гнїдк.) ...в тепле г—о. (Льв.)
Жартують із чоловіка, що з добрих обставин попав ся в лихі, прим. оженив ся до лихої сїм'ї.

40. Чуже добро не гріє. (Наг.) ...не ситит. (Берев.)

Знач. ним не доробиш ся, воно розійдеть ся марно. Пор. Adalb. Dobro 10; Wand. II, Gut 86, 104—107.

41. Чужим добром ситий не будеш. (Льв.)

Значіне такеж, як і в попереднїм.

42. Ще хиба тілько добра на сьвіті, що так бідному дни йдут, як богачови. (Мшан.)

Так потїшає себе бідний чоловік, бачучи хоч у тім частину своєї рівности з богачем.

43. Я не з добра виріс, а з біди. (Наг.)

Знач. потрафлю й робити всячину і притерпіти, коли треба.

Добути. 1. Або добуду, або такой буду. (Кол.)

Знач. або зроблю те, що задумав, або обійду ся.

2. Або добути, або дома не бути. (Ільк.)

Знач. або осягнути свою мету, або пропасти. Пор. Сим. 1485.

3. Добув би з за нїхте тай би дав. (Наг.)

Говорять про милосерного чоловіка, що рад і остатнїм подїлити ся з иньшим.

4. Вже сї видно не добуду з тої біди. (Наг.)

Не вирятую ся, не видужаю з хороби.

5. Ледвом добув року. (Наг.)

Тут добути в знач. витримати, дотягти.

Довбати. 1. Довбає все єдно й те саме. (Кол.)

Знач. говорить, туркоче все одно.

2. Довбає мі, як жовна дупло. (Наг.)

Докучає менї, говорить усе одно, намовляє на щось.

Добня. 1. Бий го довбнев у голову, то не почує. (Наг.)

Говорять про глухого або впертого та тупоумного чоловіка.

2. Була би добра довбня з його голови. (Купч.)

Говорять про тупоумного та впертого чоловіка.

3. То довбня, не голова. (Матв.)

Тупа, уперта голова.

4. Що сї з тов довбнев договориш? (Кол.)

Знач. він дурний, нїчого не розуміє.

Довбуш. 1. Довбушів камінь... (Кривор.)

Так називають великий камінь моноліт над Прутом біля дороги з Дори до Ямного. Він стоїть окремо над рікою і на ньому видно простий хрест із кованого зелїза.

2. Довбуша вбив Дзвінка в Космачи. (Кривор.)

Традиція про смерть Довбуша жива доси в устах Гуцулів. Додають звичайно, що його вбив Штефан Дзвінка, муж Довбушевої любаски. Вбив його срібною кулею, що була посьвячувана на дванацятьох службах божих. Се вже так йому Бог дав, що иньша куля його не чіпала. Але Довбуш звірив ся з тим перед Дзвінчихою, а вона сказала свойому чоловікови і так убито Довбуша.

3. Довбуша си кулї не ймала. (Кривор.)

Загально розповсюджене віруванє, я чув його ще в р. 1865 у Дрогобичі.

4. Дужий як Довбуш. (Кривор.)

Спомин про відомого опришка з XVII в.

5. За Довбуша й пісню співают. (Берез.)

Сею поговіркою відбивають звичайні балачки, що Довбуш був звичайний опришок, розбійник.

6. То Довбушева сила. (Кути.)

Такаж споминка. Довбуш мав бути дуже сильний, пор. у пісні:

Як взяв двері підпирати,
Взяли замки відлітати.

7. Тут Довбушеві гроші лежет. (Кривор.)

Оповіданя про гроші позакопувані Довбушем розповсюджені скрізь у Карпатах від Жабя аж до Турки.

Довг. 1. Більше має довгів, ніж волосьи на голові. (Наг.)

Говорять про сильно задовженого чоловіка. Пор. Adalb. Dług 2; Schlei. 163; Wand. IV, Schuld 120, 132.

2. Віддам ти довг на жидівське пущіньи. (Наг.)

Знач. не віддам ніколи.

3. Він з довгів не вилазит. (Наг.)

Сплатив один, другий затягає.

4. Він певно вже вродив ся в довгах. (Льв.)

Говорять про марнотратника.

5. Він своїм довгам і ліку не знає. (Борки)

Говорять про обдовженого богача.

6. Він у довгах по самі вуха. (Наг.)

Задовжений безвихідно, висше вартости свого маєтку або своїх доходів. Пор. Wand III, Chr. 211; IV, Schuld 136; Даль. II, 7; Adalb. Dług 16.

7. Він у довгах, як свиня в ріпяхах.(Кол.)

Знач. на всї боки обдовжений, з усїх усюдів його тягають вірителї. Поляк каже: jak pies w centkach. Adalb. Dług 15; Wand. IV, Schuld 133.

8. Довг від мене не втече. (Збар.)

Знач. я все таки мушу сплатити його. Пор. Wand. IV, Schuld 1.

9. Довг довгий, а віддай короткий. (Наг.)

Хоч на який довгий реченець позичено, а раз віддати треба. Пор. Adalb. Dług 1; Muka 548.

10. Довг довгий, а прийде куртий і треба віддавати. (Мшан.)

Зразу про затягнений довг чоловік не турбуєть ся, здаєть ся йому, що сплата ще далеко, та потім наближаєть ся реченець і з ним турбота, як його сплатити.

11. Довг довгий, колись буде короткий. (Петр.) Зразу... а потім... (Лучак.)

Чим близше до реченця, тим він робить ся важчий.

12. Довги довгами сплачує. (Унят.)

Говорили селяни про свого задовженого дідича. Пор. Wand. IV, Schuld 141.

13. Довг мутит, а голод крутит. (Гнідк.)

Голод докучає фізично, а довг турбує душу. Поляк каже: Dług kręci, głód kradnie. Adalb. Dług 3; Wand. IV, Schuld 40—49.

14. Довг не зогниє. (Цен.)
Його все таки мусиш віддати. Пор. Wand. IV, Schuld 13

15. Довг сї не старіє. (Наг.)
Він усе стоїть над душею. Пор. Wand. IV, Schuld 4.

16. Довг чим довше лежит, тим більше росте. (Любша)
Бо наростають проценти.

17. Загряз в довги по самі вуха. (Ільк.)
Вігнав ся в довги, сильно задовжив ся. Пор. Adalb. Dług 16; Wand. IV, Schuld 138.

18. Запиши той довг вугльом у комині. (Льв.)
Себ то: він страчений, його не дістанеш назад. Те саме у Німців Wand. IV, Schuld 117, 119.

19. Кому довг довгий, а мінї короткий. (Завад.)
Говорив чоловік, що заздалегідь старав ся сплатити свій довг і не ждав реченця.

20. Маю то у вас на довзї. (Наг.)
Знач. можу взяти, коли запотребую, ви менї винні.

21. Мій довг може й почекати. (Наг.)
Говорить богач, що чує себе певним сплатити свій довг коли будь. Німець навпаки каже, що великі пани — найгірші платїльники, пор. Wand. IV, Schuldner 21.

22. На довг брати. (Наг.)
На бор (у Наг. кажуть жартом „на бороду") брати.

23. Найгірші тоти дрібні довги. (Наг.)
Селяни жалують ся на них, та се звичайно довги за горівку.

24. Най на вас довг не лежит. (Наг.)
Упоминаєть ся віритель неоплатного довжника.

25. Не мої довги рахуй, а свої вуши! (Наг.)
Говорить сердито обдовжений чоловік, коли чує, як посторонні люди обчислюють його довги.

26. Не тяжко в довги впасти, але тяжко з них вилїзти. (Лім.)
Говорить задовжений чоловік. Пор. Wand. IV, Schuld 70.

27. Не хочеш ми довгу віддати, то най ти буде на ліки та на дохторі! (Наг.)
Так кляла жінка неоплатного довжника.

28. Обтріс ем сї з довгів, як з вуший. (Наг.)
Говорив чоловік поплативши свої довги.

29. Паршиві довги. (Наг.)
Так називають дрібні, звичайно жидівські довги. Німцї кажуть: Alte Schulen, faule Schulden, Wand IV, Schuld 5.

30. Присїли го довги як вуши. (Наг.)
Задовжений на всї боки.

31. Старі довги новими латає. (Льв.)
Говорять про чоловіка, що бриде все в нові довги. Пор. Wand. IV, Schuld 12.

32. У нього довгів як вуший. (Наг.)

Богато й докучливих. Пор. Даль II, 7; Німець каже: більше як у пса блох, Wand. IV, Schuld 134.

33. Хто би сї там довгами журив! (Наг.)

Говорить легкодушний чоловік або такий бідак, якому ніхто не хоче позичити.

34. Хто ся довгів не боїт, тот ся Бога не боїт. (Мшан.)

Легкомисне затягане довгів народ уважає тяжким гріхом.

35. Ще нікого за довг не повісили. (Лучак.)

Давнїйше за довг саджали в тюрму коштом вірителя, тепер і того нема. Пор. Wand. IV, Schuld 46.

36. Ще я сї в тім довзї устою. (Наг.)

Знач. ще я годен сплатити його.

37. Я не пан, абим довгами жив. (Голоб.)

Кепкував чоловік із панського обдовженя.

Довгий. 1. Дай ти Боже довгий вік!

Бажане приятеля приятелеви.

2. Дай ти Боже довгий вік, абис лежьив сїм лїт на єден бік! (Наг.)

Проклятє: щоб тебе мучила вперта хороба.

3. Де довгий волос, там короткий розум. (Кол.)

Говорять про довговолосого, а тупоумного чоловіка, не конче про жінку. Пор. т. I, Волос 19; Schlei. 187.

4. Довге як голодне лїто. (Кол.)

Про якесь лихо, якого не можна позбути ся. Пор. Wand. II. Lang 22, 24.

5. Довге як ковбаса. (Наг.)

Про щось мале, прим. слимака, рибу.

6. Довге як руський місяць. (Сор.)

Про щось таке, що триває довго і не має кінця.

7. Довгий як віха. (Дрог.)

Про високого і тонкого чоловіка. Пор. Wand. II, Lang 34, 39.

8. Довгий як вужище. (Наг.)

Про якусь довгу будівлю, навантажений віз і т. и.

9. Довгий як жердка. (Наг.)

Говорили перелякані дїти про вужа. Пор. Adalb. Długi 5.

10. Довгий як оборожина. (Наг.)

Про чоловіка надмірно високого росту.

11. Довгий як сьвіт. (Наг.)

Знач. і кінця йому не видно.

12. До довгого ще й причинок! (Дрог.)

Говорять міряючи полотно або сукно, при чім годить ся покупцеви дати причинок тим більший, чим більше він купує.

13. То довга байка: богато говорити, мало слухати. (Збар.)

Говорять звичайно про якусь неприємну, зовсїм не байкову історію, прим семейні свари, не цікаві для постороннього чоловіка.

14. Тота довга, що їй погане имьи. (Наг.)

Так говорять звичайно про гадюку, боячи ся вимовляти її імя. Пор. Гадина 7, 8.

15. Що довгий, то довгий. (Наг.)
Знач. дуже довгий.

16. Як довгий упав на землю. (Льв.)
Упав і простягнув ся.

Довго. 1. Довго сї тьигне, коротко сї урве. (Наг.)
Про якесь лихо, щв довго тріває і нарештї грозить якоюсь рішучою розвязкою.

2. Довго чекавши колись сї дочекаєш. (Любша)
Хто жде, той дождеть ся.

3. На довго сї затьигло. (Наг.) ...занесло. (Голоб.) ...завело. (Завад.)
Говорять про лїтню слоту.

4. Не довго думавши. (Наг.)
Іронїчне упімненє, мовляв: роби зараз, що тобі велю.

5. Не довго сї бавив, па чьис сї ставив. (Наг.)
Говорять про швидкого, точного післанця.

6. То не довго потьигло. (Наг.) ... потрівало. (Збар.)
Не довго трівало.

7. Хто довго чекав, той може чекати ще троха. (Дрог.)
Говорив возний людям, що чекали на завізванє до канцеляриї і не могли дочекати ся.

Довгоязикий. 1. То ще довгоязикий! (Наг.)
Говорять про такого, що виговорив якусь тайну або набрехав.

Довести. 1. Довів го до жебрацької торби. (Наг.)
Обдер його, обциганив, довів до маєткової руїни.

2. Довів го до поблїки. (Наг.)
Наробив йому прилюдного сорому.

3. Довів го до слїз. (Наг.)
Говорив йому так чутливо або прикро, що той аж розплакав ся.

4. Не доведеш з ним кінцьи. (Наг.)
Не дійдеш до ладу, не погодиш ся.

Довж. 1. В довж і в шир росте. (Наг.)
Росте й грубіє. Пор. Wand. II, Länge 13.

Довжити ся. 1. Довжит сї, як зимова ніч. (Кал.)
Тягнеть ся, тріває довго.

Довжник. 1. Від злого довжника і полова гроші. (Гнїдк.) ...добра й полова. (Луч.)
Не жди сплати готовими, а бери всяку дрібницю. Пор. Adalb. Dłużnik 7; Wand. IV, Schuld. 7, 18; Schuldner 20; Čelak. 275.

2. Від лихого довжника і половину бери. (Ільк., Петр.)
Пор. висше.

3. Всї ми в Пана Бога довжники і він нам терпит. (Цен.)
Говорив неоплатний довжник, коли віритель допоминав ся в нього сплати довгу.

4. Довжник весело бере, а смутно віддає. (Ільк.)

Весело, бо ратуєть ся з клопоту, а смутно, бо мусить клопотати ся, відки взяти сплату. Пор. Adalb. Dłużnik 3; Wand. IV, Schuldner 7. Див. ч. 7.

5. Довжник коли бере — плаче, а віддає — скаче. (Гнїдк.)

Коли бере, то турбуєть ся, відки його сплатити, а сплативши тїшить ся, що позбув ся клопоту.

6. Довжник як бере, то дуже мудрий, а як віддає, то дурний. (Стрий)

Як бере, то строїть ріжні пляни, а як віддає, то бачить, що все було нінащо. Пор. Wand. IV, Schuldner 16; Čelak. 276; у Чехів та Словінців довжник dokud prosi, zlata slova nosi, a před placi zada obraci.

7. Най сї мої довжники мнов журьит, а не я ними. (Дрог.)

Говорить легкодушний довжник, називаючи своїх вірителїв своїми довжниками.

Довід. 1. Без доводу й суду нема. (Яс. С.)

Недоказаного закиду не судять.

Довідати ся. 1. Він сї довідає, що нині цїсар обідає. (Наг.)

Говорять про всезнайка або пльоткаря, який усюди рад би вкрутити ся.

Довіщки. 1. На дóвіщки Бог знає. (Збар.)

Йому не мусить нїхто доповідати, що дїєть ся в сьвітї.

Доводити. 1. Доводи до кіньци! (Наг.)

Говори далї, що почав говорити, не кидай зачатого.

2. Доводім же торг до могоричу. (Дрог.)

Говорять купцї барашівники, що головно й чекають на могорич, бо товар купують не для себе.

3. Не доводи мнї до злости. (Наг.)

Говорить чоловік, якому другий докучає.

Догаджати. 1. Догаджьиє му, як струпови на с—ці. (Наг.) ... чиракови на задку. (Мінч., Петр.)... на ритї. (Ільк.)

Хорому або вередливому чоловікови. Рить, поль. rzyć, abdomen. Пор. Adalb. Dogodzić 1.

Догана. 1. Дав му догану (Наг.)...

Закинув якусь хибу, присоромив.

2. Що ми за догана? (Наг.)

Знач. нїхто менї не викаже хиби, я чоловік солїдний. Пор. коломийку:

Ой служив я рік у віта, два роки у пана,
А ще буду у цїсарьи, що ми за догана?

Доганяти. 1. Доганьиє горнець кітлови, а сам чорний. (Цен.)

Коли один одному докоряє чимось, у чім і сам не без догани. Пор. Schlei. 182.

2. Доганьий вітра в поли! (Наг.)

Знач. лови щось невловиме, коли прим. злодій утік.

Доглупати ся. 1. Ледво-м сї доглупав до вашої хати. (Наг.)

Прийшов на потемки, блукаючи.

Догляд. 1, Без догляду й войсько гине. (Борки)

На що вже сила, а й та пропадає без догляду, себ то без порядку і авторітету.

Доглянути. 1. Як не доглянеш оком, то доложиш ворком. (Явор.)

Недбальство в важнім дїлї веде до страти. „Ворком" — польонїзм, worek — — мішок, мошонка; доложити ворком — грішми.

Договорити ся. 1. Не договоримо сї до ладу. (Наг.)

Коли два уперті сварять ся або торгують ся.

Догодити. 1. Годї всїм догодити. (Наг.)

Бо що одному буде любе, другому буде прикре. Пор. Adalb. Dogodzić 2; Гильф. 2842.

2. Догодив му, як заяць кобилї. (Кол.)

Знач. не зробив йому нічого, даремно нагрожував ся. Пор. Adalb. Dogodzić 3.

3. Иньшим догодиш, собі зашкодиш. (Матв.)

Знач. не слїд занадто догоджувати иньшим собі на шкоду. Пор. Adalb. Dogodzić 6.

4. Людьом і Бог не догодит, не то чоловік. (Стан.)

Говорить чоловік, на якого кривдують собі иньші. Пор. Adalb. Dogodzić 13.

5. Той ми догодит, хто ми голову провалит. (Снят.)

Говорить пяний розгулявши ся в коршмі.

Догонити. 1. Не догониш і коньом, що запізниш єдним дньом. (Наг.)

Говорять про прозївану добру нагоду до якогось дїла. У Поляків: I w sto koni nie dogoni, Adalb. Dogonić 1.

Догнати. 1. Догнав ми лихим словом. (Наг.)

Допік, наприкрив ся лайкою.

Догризти. 1. Догриз мі до живої кости. (Наг.)

Докучив дуже, пошкодив.

Догурити. 1. Догурити кому. (Гнїдк.)

Допекти, докорити.

Додати. 1. Волю не додати, як передати. (Наг.)

Бо як не додам, то дотичний чоловік упімнеть ся, а як передам, то він змовчить, а моя страта.

2. Додав му бобу. (Наг.)

Знач. набив.

3. Додав му духа. (Наг.)

Знач. заохотив, розрадив, потїшив.

4. Додав му соли до селедцьи. (Дрог.)

Зробив щось зайве, чого він не просив і не потребував.

Додаток. 1. Без додатку товару не берут. (Дрог.)

Продаючи товар продавець дає купцеви свій посторонок, воловід чи оброть; при сипкім товарі все жадають причинку. Лише „бабський" товар, кури, кйця, набіл іде без додатку.

2. Додатки на всї статки. (Наг.)

Хвалить ся той, хто дістав.

3. Додаток як до перцю за ґрейцар. (Дрог.)

Сьміють ся з такого, хто до якоїсь незначної покупки конче домагаєть ся ще додатку.

Дождати. 1. А бода-с не діждав ночи! (Наг.)

Проклятє, щоб ти вмер ще за дня.

2. Бодай єс сї так діждав потїхи по своїх дїтьох. (Наг.)
   Проклятє батькови, вважаєть ся дуже поганим, бо дїти нїчого не винні.
3. Дасть Бог діждати. (Наг.)
   Формула, якою обовязково попереджають усяку розмову про найблизшу будущину, мовляв: зробимо те й те, коли дасть Бог дождати.
4. Дасть ти Бог, але ти того не дождеш. (Кол.)
   Іронїчно: помреш швидше.
5. Дождав ся раз пшеничних паляниць. (Гнїдк.)
   Доробив ся достатку.
6. Дождала ся баба гречаної паски. (Борщів)
   Замісь сподїваного добра дожила клопоту або сорому. Пор. I, Баба 26.
7. Оттом сї діждав потїхи! (Нат.)
   Говорить батько про своїх зледачілих дїтий.
8. Хто не дiжде, той долежит. (Наг.)
   Жартлива відповідь на сумовите пророковане: я того не діжду.

Дожити. 1. Бода-с не дожив сьвјитої недїлї! (Наг.)
   Сьвята недїля крім звичайного має значінє спеціяльно „Зелена недїля“.
2. Дожив красного віку. (Наг.)
   Себ то дожив глубокої старости в здоровлю.
3. Дожив сотої паски. (Яс. С.)
   Говорили про старого Когута, що вмер проживши сто лїт.
4. Дожиєш, чоловіче, до самої смерти. (Дрог.)
   Так кепкують із ворожби Циганок.
5. Коби тілько до смерти дожити. (Лучак.)
   Жартують у лихій пригодї, бо відомо, що анї більше, анї менше нїхто й не доживе.
6. Ми того не дожиємо. (Наг.)
   Повторяють селяни, коли їм говорити про красшу будущину.
7. Хто дожиє, той увидит. (Яс. С.)
   Говорить ся про якусь не дуже близьку будущину.

Доїдати. 1. Не доїдаю, не допиваю; тай таке моє житє. (Ком.)
   Жалував ся бідний чоловік.

Доїзд. 1. Без доїзду жиє. (Климець)
   Жиє осторінь від села, в такім місцї, куди не можна возом доїхати.
2. Там такий доїзд, як із сїний на під. (Наг.)
   Сказано про гірське село, до якого тяжко доїхати.

Доїсти. 1. Не доїм, не доспю, слава Богу, щó жию. (Наг.)
   Говорить бідний чоловік, що про те тїшить ся своїм житєм. В иньшім значіню у Поляків. Adalb. Dojеść 2.

Доїхати. 1. А то му доїхав! (Наг.)
   Знач. допік, помстив ся на нїм.
2. Доїхав му кінцьи. (Наг.)
   Знач. доконав його, прикрутив.
3. Не доїду, то дійду. (На.)

Знач. а таки дістану ся на задумане місце.

4. Не доїхавши назад вертати — сьміх людьом сказати. (Голоб.)

Зачавши якесь діло соромно не докінчити його.

Доказати. 1. Ану докажи тої штуки! (Наг.)

Знач. зроби щось таке трудне або неможливе.

2. Доказав, як заяць кобилї. (Кол.)

Не зробив нїчого злого, оказав ся безсильним. Пор. висше Догодити 2.

3. Доказує всякі дивá. (Дрог.)

Говорили про паяца, що „пускав кумедію“ на ринку.

4. Доказує, як паяц на ярмарку. (Дрог.)

Давнїйше з'їздили до Дрогобича на сьвятодушну ярмарку буди з паяцами, яких гра робила на міщан сильне враженє.

5. Не докажеш того нїзащо в сьвітї. (Наг.)

Се дїло трудне або й неможливе.

Доклад. 1. Без докладу ситий не буде. (Кол.)

Знач. поки собі не доложить, поки не наїсть ся.

2. На докладь тобі скажу. (Наг.)

Знач. докладно, можу се доказати.

Докладати. 1. Докладає хлопа на пана. (Наг.)

Як хтось після смачної, добірної страви закусує чорним хлібом або бульбою або бобом.

2. Чим більше докладай, тим дужше горит. (Лім.)

Говорятч про огонь, але також про сварку: чим більше один лаєть ся, тим більше відповідає другий. Пор. Wand. IV, Zulegen 1.

Докладно. 1. Вже му так докладно говорю, як лопатов у голову кладу. (Дрог.)

Scil. а він не розуміє.

Доклигати. 1. Абим доклигав до весни. (Батят.)

Говорив хоровитий, старий чоловік.

Докликати ся. 1. Не докличеш сї нїкого, абис тріс. (Наг.)

Хата пуста, прим. у жнива, то хорому в хатї дуже важко.

Доктор. 1. Бодай тї возили до дохторів, аби ти ради не могли дати. (Наг.)

Проклятє. Їздити до лїкарів, уже само собою, без огляду на хоробу, велике нещастє, бо вимагає коштів.

2. На селї дохтор піч, а свиня астроном. (Карл.)

Приказка основана на анекдотї про астронома, що ночуючи у мужика бачив, як той лїчить ся лягаючи животом на горячу піч, а вивіщувавши з зір, що в ночи буде гарна погода, велїв постелити собі на дворі, хоч мужик остерігав його, що „мої свинї ворожать дощ“, і справдї дощ застукав його.

3. Тут нїякі дохтори не поможут. (Наг.)

Чоловік умирає або вже вмер.

4. Хочеш, я ти буду за дохторьи? (Наг.)

Жартливо пропонує парубок дївцї, яка пожалувала ся йому, що її щось болить.

5. Я тому не доктор. (Рогат.)

Знач. не можу порадити анї помогти. Говорить ся про всяку злу пригоду, не лише про хоробу.

Докучити. 1. Абим му в якім способі будь докучив, а то анї о! (Наг.)

Приклад народної полїльоквії, зам. яж йому не докучив.

2. Докучив му, як слота. (Наг.)

Осїнні слоти дають ся дуже в знаки.

3. Не докучит так пес, як вош. (Берез.)

Образово: не докучить так явний, голосний противник, як потайний та невідступний.

4. Ни хочу Богови докучьити. (Жидач.)

Говорив чоловік, явому докоряли, що не часто ходить до церкви.

Долегливість. 1. Шо ти за долегливість у мене? (Наг.)

Питала господиня служницю, яка чогось була розплакала ся.

Доли (Діл.) 1. Долами, горами, ходи дївчьи з нами. (Наг.)

Так мандрівні підмовляли дївчат, аби йшли з ними.

2. З долу дістанеш. (Наг)

Знач. по скінченій роботї виплата. Також жартлива погроза: набю по задї.

3. На Долах весна, а в горах ще зима. (Уриче)

Говорить гірняк завидуючи Долянам довшої весни.

4. На Долах житний хліб, а в горах вівсяний. (Дид.)

Говорять Бойки, що з привички не дуже то й кохають ся в житнїм хлїбу.

5. На Долах сьвіт широкий. (Уриче)

Говорить гірняк, що за горами не бачить сьвіта.

6. Пішов на Доли, не верне нїколи. (Уриче)

Говорили про людий, що в тїснї роки ходили з гір на Поділє.

Долина. 1. В долину треба гальмувати. (Дулїби)

Знач. не надто скоро спускати ся. Уживають і образово: в житю не слїд опускати ся і падати духом, хоч біда докучає.

2. Вже мінї в долину йде, а тобі ще в гору. (Карл.)

Знач. я постарів ся, ослаб, а ти ще в повній силї. Пор. Wand. IV, Thalab 1.

3. З долини платити. (Дрог.)

Знач. по доконаній роботї, в протиставленю до плати з гори.

4. Мала долина, як умре дїтина, але як умре тато-мама, то велика яма. (Довж.)

Долина тут у значіню: хиба, страта, ущербок.

5. Тяжко долини з горами зрівнати. (Збар.)

Образово: тяжко зрівняти бідних з богачами.

6. Тяжко з долини в гору йти, а з гори в долину легко. (Карл.)

Образово: з бідности доробити ся маєтку, але готовий легко розтратити.

7. Через долинку — тай у гостинку. (Дар.)

Говорять про близьку рідню, до якої не далеко йти.

8. Що в долину, то не в гору. (Дид.)

Лекше і їхати і йти.

9. Як у долину їдеш, то гальмуй, а як у гору, то четвери. (Яс. С.)
Образово: як тобі добре дієть ся, то здержуй себе, як лихо, то шукай у людий підмоги.

Доложити. 1. Доложив си, нівроку му! (Наг.)
Знач. наїв ся здорово, зъїв богато.

2. Доложи — дістанеш. (Дрог.)
Говорить купець продавцеви, жадаючи висшої ціни.

3. Так му доложив, аж му боки облїзли. (Лучак.)
Знач. набив його.

4. Як си не доложу, то й робити не можу. (Наг.)
Говорив наймит допоминаючи ся більше їсти.

5. Як ти доложу, то ти більше не треба буде. (Наг.)
Знач. як іще почну бити.

Долоня. 1. Ану по долоньох: дай ти Боже щістьи! (Наг.)
Добиваючи торгу купець з продавцем бють один другого по долонях пригорюючи: Дай Боже щастє!

2. В єдну долоню тї затулю. (Наг.)
Ти такий малий та немічний.

3. Виложив му як на долони. (Ком.)
Знач. вияснив, витолкував. Пор. Zátur. 46.

4. Ей, то мі долоні свербит, буду гроші рахувати. (Наг.)
Народне віруванє, що коли свербить долоня, доведеть ся тому швидко лічити гроші. У Німців се значить охоту до бійки, пор. Wand. II, Hand 880.

5. Закленула долонї як за небіжчиком. (Наг.)
Звичайний жест жінок, що плачуть за покійником — закленути (тоб то стиснути і сплести пальцями) долонї, покласти їх на животї, а потім раптово розпустити і піднести в гору.

6. З долонї ти не вичитаю, що ти за чоловік. (Кол.)
Я тебе близше не знаю. Натяк на хіромантію, якою у нас звичайно займають ся Циганки.

7. Лиш єдну долоню ти дам, більше ти не треба. (Борис.)
Знач. лиш раз тебе вдарю, навіть не кулаком, але долонею.

8. На цїлу долоню завгрубшки. (Наг.)
Долоня, як і иньші части тїла, служила колись мірою у людських зносинах; останки сего звичаю лишили ся ще й доси в людовій практиці. Долонею міряють прим. грубість сала у зарізаного вепра.

9. Поплюй в долонї тай до роботи! (Наг.)
Знач. візьми ся до роботи. Загальний звичай робітників плювати в долонї, беручи в руки якийсь важкий знаряд.

10. Сьвятила би ся широка долонь! (Дид.)
Знач. добре там у хатї, де богато робітників.

11. Та що йому! В долоню плюй і бороду смаруй! (Сор.)
Знач. йому байдуже всяка біда. Образ не зовсїм ясний.

12. Тебе би лиш на єдну долоню положити, а другов розплескати. (Цен.)
Знач. ти такий мягкий та слабосилий.

13. Тут на долоню давай! (Цен.)

Говорять, коли хтось обіцює таке, чого не може зараз дати.

14. Як на долони видно. (Наг.)

Знач. так близько, видно виразно.

15. Як на долони волосє виросте. (Лев.) Коли на моїй... (Наг.)

Scil. тоді се буде. Характеризуєть ся неможливість даної річи. Пор. Adalb. Dłoń; троха подібне у Німців про неможливість смикати волося з долоні, див. Wand. II, Hand 256.

Долото. 1. Долото ликнув, а сьвідром ся дивит. (Лучак.)

Говорять про завидющого, твердосердого чоловіка. Пор. Adalb. Dłutko 1.

2. Не встигне баба долото згризти. (Лучак.)

Говорять іронїчно, коли хтось нахваляєть ся зробити незабаром якесь трудне діло. Ґраматична конструкція тут така: „Ще не... згризти, а я вже се зроблю“.

Доля. 1. Від лихої долї не сховаєш сї. (Сор.)

Вислов фаталїзму. Лиха доля уявлена як щось таке, що шукає за чоловіком по всяких закамарках. Пор. Wand. I, Geschick 6.

2. Дай ти Боже таку долю, як фасолю, а щістє як макогін! (Милованє)

Доля має двояке значінє, а власне те, що в нїм. Schicksal, і спеціяльне — муж або жінка.

3. Доле-ж моя нещаслива, гречка ми ся не вродила, а все рудяки! (Свар.)

Приказка пішла з анекдоти про антаґонїзм між попами і дяками. На празнику попи посїдали при старшім кінцї стола, з'їдають усе що лїпше, а дякам при сїрім кінцї передають недоїдки. Ще й на кінцї підпивши собі починають приспівувати: „Долеж моя“ і т. д., а останнї 3 слова з натиском і повторяючи як рефрен: а-все-ру-дяки! Дяки відчули зневагу і зачали й собі співати: „А ми собі дяченьки, купимо табаченьки, тай-по-па-ху-єм, тай попахуєм“.

4. Доленька, як бандоленька, а щістє як макогін. (Яс. С.)

Жартливо — жінка й муж.

5. Доля не мачоха. (Сор.)

Знач. посердить ся тай помилує.

6. За такою долею жити, — лїпше завязати хусткою очи тай з водою. (Сор.)

Тут спеціяльно: з таким мужем або з такою жінкою. Пор. пісню:

Моя доля в коршмі лежит,
Нагайочку в руках держит.

7. Лихої полї конем не обїдеш. (Явор.)

Що чоловікови суджено, те його не мине. Лиха доля тут уявлена як калюжа серед дороги. Пор. Adalb. Dola 2; Čelak. 159; Wand. IV, Schicksal 10.

8. Лихої долї собі не вгадаєш. (Доброс.)

Знач. не змірекуєш на перед, женячи ся або виходячи заміж, чи подружє буде добре, чи лихе.

9. Нема нї долї без божої волї. (Луч.)

Се ще змягчує її фаталїзм.

10. Нїхто не знає, де кого доля чекає. (Комар.)

Як би знав, то може б і обминув. Пор. Adalb. Dola 3.

11. От то долї, як бандолї! (Наг.)
Знач. лиха доля, погане житє.

12. Своєї долї і конем не від'їдеш. (Лучак.)
Від судженої або судженого нїяк не відсахнеш ся. Пор. висше ч. 1, 7.

13. Своїй долї нїхто не рад. (Снят.)
Все йому здаєть ся, що при иньшій долї був би щасливійший. Пор. Wand. I, Geschick 5; IV, Schicksal 9.

15. Така доля, як боднарові злиднї. (Сїл. Б.)
Знач. не переводить ся нїколи, не кращає.

14. Ти свою долю в недїлю проснїдала, а в пятницю проспівала. (Явор.)
Говорять дівцї, що нещасливо вийшла замуж і нарікає, мовляв: тебе Бог карає за те, що в пятницю співала, а в недїлю їла до служби божої.

16. Тьигни сї, доленько! — Богдай здоров, синоньку! (Сор.)
Кепкують із чоловіка, що ледви-ледви видержує в злиднях.

17. Хто має добру долю, ходит з попідбиваними очима (Кол.).
Жартують із жінки, що ходить із попідбиваними очима.

18. Як буде доля, то буде й льоля. (Ільк.)
Льоля — в дїтськім жарґонї сорочка. Як буде щастє, то буде й біла сорочка, знач. економічний достаток.

Долягати. 1. Де кого долїгає, там руков сягає. (Ільк.)
Знач. хто має який клопіт, той шукає способу зарадити йому. Пор. Adalb. Dolegać 3; Osm. Spr. 244.

2. Дольигло ми до самого серцьи. (Наг.)
Знач. підійшла жура, напала турбота.

3. Кождий має, що го долягає. (Гнїдк.)
Кождий має свою грижу.

4. Як му дуже доляже, тогди все скаже. (Вікно)
Говорили про „твердого", мовчазливого чоловіка, якого жерла якась грижа, а годї було довідати ся, чого йому хибує.

Дома. 1. Аж тепер я дома! (Ком.)
Знач. тепер я зрозумів, у чім дїло, зорієнтував ся.

2. А три дни би вас дома не було! (Стан.)
Жартливе проклятє.

3. В мене дома чиста содома. (Городен.)
Жалував ся чоловік на вічну сварку та бійку, що йшла у нього дома.

4. Гей, гей, та не дома, куда мацну, то солома. (Ілк.)
Так мав приговорювати якийсь чоловік, що перший раз ночував десь у гостинї і то в стодолї на соломі.

5. Дома мене не лиши, і з собою не бери. (Петр.) Нї... зі собов не бери. (Мик. н. Д.). Дома не лиши мя, з собою не бери мя. (Гнїд.)
Говорять про непосидючого, сварливого чоловіка, первісно про дитину.

6. Ліпше дома горох, капуста, як на войнї кура тлуста. (Жидач.)
Нарікає збідований вояк. Се перекладений куплет польської вояцької пісні:

Lepszy w domu groch, kapusta,
Jak na wojnie kura tłusta.

Пор. Adalb. Doma 7.

7. Лучше дома, ніж на празнику.(Ільк.)

Чому власне ліпше, не сказано.

8. Мене на таке дома нема. (Голоб.)

Знач. я на таке не годжу ся, до такого діла не пристану.

9. Не всї дома у него. (Гнїдк.)

Знач. він не сповного розуму, троха придурковатий. Пор. Adalb. Doma 10.

10. Нема мнї дома. (Наг.)

Окрик знетерпливленя, мовляв: я сам не свій.

11. Сидївши дома — людська обмова, а вийде замуж, то болит голова. (Явор.)

Говорять про дївчину. Пор. пісню, де дївчина міркує, чи ліпше йти замуж, чи дївкою гуляти, і бачить перед собою дві перспективи;

Замуж ішовши
Мозола головоньицї,
Дївков гулявши
На людські обмовоньцї.

12. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий, ліпше дома, як у тїтки. (М. н. Д.)

Жартлива форма загально розповсюдженої думки, що дома таки найліпше.

13. У нього, бачу, не всї дома. (Наг.)

Здаеть, він помішаний, див. висше ч. 9.

14. Ци дома-дома смаркатий Хома? (Наг.)

Передразнено початок колядки: Чи дома, дома господаренько?

Дома́моричі. 1. „Ти з Дома́морич?“ — „Ти сам злодїй.“ (Терноп.)

В Домаморичах здавна славні злодїї. Чоловік, якого питають, чи він з Домаморича, уважає се eo ipso зневагою і відповідає собіж явною вже зневагою.

Домарити. 1. Будемо домарити, як піде дощ парити. (Берез.)

Говорили женцї бачучи, як наближаєть ся дощова туча. Знач. будемо сидїти дома.

Домарство. 1. Не маю кого на домарство лишити. (Котуз.)

Знач. щоб хто пильнував мойого дому, поки я кудись піду.

Домінія. 1. Прийшов я до домінії одного дня — домінія спит, приходжу другого — домінія пє, приходжу третого — домінія блює. (Кол.)

Оповідане бідного панщизняка, тепер ним характеризують „пильні занятя“ у колишнїх панських дворах. „Домінія“ тут розуміеть ся мандатор, а не сам пан.

Донька. 1. Бабина донька усе гладонька. (Лучак.)

Бо баба доглядає її і годує добре. Пор. т. I, Бабин ч. 3 і 4.

2. Вібачьий, до́нько, що то було легонько. (Ворохта)

Знач. замужем тяжше буде, як у батька.

3. Де доньок сїм, там є доля всїм, а де одна, то й тій нема. (Ільк.)

Говорять многодїтні матері, коли їх хтось жалує, що мають богато доньок.

4. Донька — чужа потїха. (Наг.)

Бо коли виросте, то треба її віддавати заміж. Пор. Wand. IV, Tochter 27.

5. І в доньки дізнаю бідоньки. (Мінч.) ...прибуде... (Ільк.)

Говорять старому батькови, що має доньку віддану на чуже господарство.

6. Много доньок, много клопоту. (Льв.)

Їх треба виховати, пильнувати, вивінувати. Пор. Wand. IV, Tochter 74.

7. Пішов я до доньки, тай зазнав я там бідоньки. (Наг.)

Родичі у вивінуваних дїтий рідко коли зазнають добра. Пор. висше ч. 5.

8. Розпещений як бабина донька. (Наг.)

Чому бабині доньки мають таку славу? Мабуть тому, що виростають без мужеської опіки.

9. Чому не віддаєте доньку? — „Абож то я її зичив, абим віддавав?" (Топіль.)

Так відповів Бойко, коли його запитали Підгіряни своїм діялектом. По бойківськи треба було запитати: чому не даєте замуж?

Доня. 1. Гуляй, доню, я ти не бороню. (Снят.)

Іронїзують над матїрю, що пускає дочку на гуляння.

2. І у донї зазнаєш лихої долї. (Мшан.)

Пор. висше Донька ч. 5, 7.

3. Спи, доню, най тобі доля росте. (Берез.)

Говорить мати любуючи ся сонною дочкою. Пор. Нос. 294.

Допекти. 1. Допік ми до живих печінок. (Наг.)

Докучив, наробив прикрости.

2. Так ми допік, що мя аж по души дре. (Луч.)

Знач. і згадати про нього не можу без прикрого почутя.

Допрашати ся. 1. Допрашьию сї панської ласки. (Наг.)

Звичайна формула у давнїх панщизняків при входї до якого будь пана.

Допросити ся. 1. Борше би ся допросив у яловоï корови молока, як у нього чого. (Сам.)

Говорять про скупого, твердосердого чоловіка.

2. Допросиш сї, як у бика молока. (Наг.)

Знач. даремно просиш, пор. висше ч. 1.

Допуст. 1. А допуст божий би на тебе впав! (Наг.)

Проклятє; божим допустом уважають усяку несподївану лиху пригоду.

2. На божий допуст гріх нарікати. (Дрог.)

Знач. коли чоловікови станеть ся якась лиха пригода без його вини.

3. То якийсь допуст божий на мене! (Наг.)

Жалуєть ся чоловік на своє горе, якому не вміє знайти причини

Допустити. 1. Вже як Бог допустит, то й суха верба сї розпустит. (Наг.)

Знач. станеть ся чудо, як на те буде божа воля.

2. Допусти, Господоньку, на нього грім із ясного неба! (Лол.)

Побожне бажанє, що звичайно не сповняєть ся, але викричане в сварцї робить „лекше на серцї."

3. Допустит Бог на тебе цудо та покаяніє. (Наг.)
Побожже бажанє в сварці. „Цудо“ тут у аначіню злої пригоди, та такої злої, аби аж людям дивно було.

4. Не допускай си того до серцьи. (Наг.)
Знач. не сумуй, не заглубляй ся в сумовиті думки.

5. Не допусти того Боже! (Наг.)
Зам. Борони Боже!

6. Як Бог допустит. то й сухе дерево пустит. (Льв.)
Scil. пустить сьвіжі парости. Пор. висше ч. 1.

7. Як Панбіг допустит, то й вовк із зубів пустит. (Наг.)
Знач. і лукавий, завзятий чоловік подобріє та змилуєть ся.

Дорізати. 1. Дорізав го без ножьи. (Наг.)
Докучив йому так, що він зовсїм пропав.

2. З мене бис сї не не дорізав капки керви. (Наг.)
Знач. я такий ослаблений, висохлий, малокровний.

3. На, доріж мі! (Наг.)
Кричала скривджена жінка свойому кривдникови.

5. Сам сї дорізав. (Наг.)
Знач. сам собі заподіяв лихо, скомпромітував ся в очах громадян.

Дорабляти ся. 1. Дорабјию сї, як той, що єдним волом орав. (Наг.)
Говорив бідний чоловік, не можучи виплутати ся з недостатку.

Доробити ся. 1. Бода-с сї тогди доробив, як сї в гору вода оберне! Яс. С.)
Проклятє: щоб ти весь вік прожив у бідности. Пор. Adalb. Dorobić się 1.

2. Доробив би сї на Хребтї-горі. (Наг.)
Про роботящого, запопадливого чоловіка, що доробить ся і на пустарі.

3. Доробив си, як Мошко на шпильках. (Грин.)
Знач. стратив, збанкротив ся.

4. Доробив сї біди на голову. (Наг.)
Замісь користи поніс шкоду.

5. Доробив сї горба на плечох. (Наг.)
Згорбатів з тяжкої роботи.

6. Доробив сї до жебрацької торби. (Наг.)
Зійшов на жебрака.

7. Доробив сї хлїба, як зубів не стало. (Наг.)
Іронїзує чоловік, що забогатів на старість.

8. Доробив ся калини. (Терн.)
Значінє неяснє. Може „калина“ тут у значіню червоної „мазки“, себ то, що за роботу ще його набили по лиці, аж обілляв ся кровю?

9. Доробив ся хлїба, аж зійшов на діда. (Ільк.)
Замісь сподіваного добробуту на старість зійшов на жебрака.

10. Доробиш сї, як гусь на воді. (Берез.)
Знач. не доробиш ся ніколи.

11. Доробиш ся чорного вола, аж ти буде с—а гола. (Явор.)

Іронізують над чоловіком, що потїшає себе думкою про те, як то він доробить ся.

12. Не доробю нинї, то доробю завтра. (Наг.)

Говорить чоловік перериваючи вечером свою роботу.

13. Отож єм сї доробив: анї чобіт, нї хольів! (Наг.)

Жалкуєть ся наймит вислуживши у господаря і йдучи зі служби босий.

14. Так ся доробив, як сіль на окропі. (Ільк.)

Знач. щезли всї його засоби, збіднїв. Пор. Aalb. Dorobić się 2.

15. Той би сї і в пустини доробив. (Дулїби) ...на камени... (Завад.)

Про запопадливого та роботящого чоловіка.

16. Щоби ся доробив, гей сіль на водї а вода на решетї! (Ком.)

Прокляте: щоб нїколи не доробив ся, щоб здобутки його працї пропадали марно.

Доробок. 1. Ми люде на дорібку. (Наг.)

Знач. ми тілько розпочали своє господарство, ще біднї.

2. На такий доробок не піду. (Наг.)

Говорили парубкови, аби пристав до дївки, у якої знайшла ся нешлюбна дитина, а він оттак відповів.

3. Такі наші дорібки: нема хлїба нї дрібки. (Кол.)

Потїшають себе молоді господарі в хвилях переднївку.

4. Я свої доробки кладу до коробки. (Дрог.)

Жартують, коли хтось пильно ховає якусь свою марницю. Натяк на оповідане про якогось пройдисьвіта, що ночуючи у господаря в ночи наробив йому всяких пакостий і нарештї вкаляв ся в коробку, а виходячи сказав господинї ті слова. По якімось часї, коли він не вертав, кинули ся до коробки шукати тих доробків, аж там он-що!

Дорога. 1. А бодай ти дороги не стало! (Жидач.)

Знач. щоб ти не міг нїкуди йти.

2. Аж тепер я на добрій дорозї. (Наг.)

Знач. догадав ся, в чім діло. Пор. Wand. IV, Weg 294.

3. А нам чьис у дорогу. (Наг.)

Говорять гостї збираючи ся з гостини, а також старі люди думаючи про недалеку смерть.

4. Ану там з дороги! (Наг.) Вступи ми сї... (Наг.) Вступ сї... (Наг.) Гибай.... (Наг.)

Окрики селян, що їдуть возами, до когось, що стає їм у дорозї.

5. Бодай єс на песї дороги зійшов! (Наг.)

Прокляте: щоб ти звів ся нінащо.

6. Бодай му дороги не було нї за ним, нї перед ним. (Наг.)

Прокляте, щоб помер, перестав ходити.

7. В дорозї, в гостинї памятай о худобинї. (Ільк.)

Правило давнїх подорожних, що мусїли дбати про всяку дрібницю, коли не хотїли спиняти ся серед дороги. Поляк каже: W drodze pilnuj konia, a w domu żony. Adalb. Droga 23.

8. В дорозї і баба — дар божий. (Русів)

Баба звичайно зла на перехід, її стріча ворожить лихо, та мандрівцеви, що стужив ся за людьми, се байдуже.

9. В дорозї памятай о небозї. (Уриче)

Небогою тут зоветь ся жінка, що ніби то сидить дома і жде чоловіка.

10. В дорозї сї забавив. (Наг.)

Найпростійша вимівка чоловіка, коли його жінка питае: де був так довго?

11. В дорозї як знайдеш. (Наг.)

Еліптичний вислов: те що візьмеш із собою з дому, в дорозї тобі видасть ся як добра знахідка, набере більшої вартости.

12. Вернув сї з пів дороги. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що зачав якесь діло а потім роздумавши покинув.

13. Ве! доки дорога є, як не стане — давай пане. (Мик. н. Д.)

Говорить ся, коли кінь застрягне й не може далї їхати.

14. Вже мене з дороги не зібєш. (Кол.)

Знач. не дам збаламутити, звести себе.

15. Вже ми ніщо в дорозї не стоїт. (Кол.)

Знач. нема ніякої перешкоди. Пор. Wand. IV, 320.

16. Вже я на божій дорозї. (Берез.)

Знач. швидко буду вмирати. Пор. Muka 2261; Wand. IV, Weg 270.

17. Взьив сї на круті дороги. (Наг.)

Пішов крутити, повів діло ошуканством.

18. Вибив му дорогу з голови. (Наг.)

Відмовив його від якоїсь мандрівки.

19. Вибрав сї в велику дорогу. (Наг.)

Взяв на себе велике, трудне діло. Пор. німецьке: взяв дорогу під ноги, Wand. IV, Weg 283.

20. Вивів го на добру дорогу. (Наг.)

Дав йому добру раду, або іронїчно: направив його на згубу. Пор. Wand. IV, Weg 259.

21. Він на смертельній дорозї. (Наг.)

Йому вже близько до смерти, його хороба невилїчима.

22. Він уже на добрій дорозї. (Наг.)

Знач. його діла поправили ся, він набрав ся лїпшого розуму. Пор. Wand. IV, Weg 319—319.

23. Влїз ми в дорогу. (Наг.)

Вмішав ся в моє діло, зробив менї перепону.

24. Возьми си то на дорогу! (Наг.)

Знач. не лише харчі, але також мудру раду,

25. Все він мінї в дорозї стає. (Наг.)

Противить ся менї, стає на завадї. Пор. Wand. IV, Weg 302.

26. Всїм нам єдна дорога. (Наг.)

Знач. всїм нам доведеть ся вмирати.

27. Вступи ми сї з дороги! (Наг.)

Не спиняй, не чіпай мене. Пор. Wand. IV, Weg 312.

28 Вузка нам дорога, не розминемо сї. (Наг.)

Знач. діло таке, що між нами мусить дійти до конфлікту.

29. Готова дорога до нещістьи. (Наг.)

Говорять про небезпечне діло, що може довести до поганих вислідків.

30. Держи сї дороги! (Наг.)

Знач. не збочуй з неї. Пор. Zátur. 146.

31. Дістав за дорогу. (Наг.)

Знач. за те, що прийшов кудись або приніс щось.

32. Добрий кусень дороги виверг. (Наг.)

Говорять про такого, що йдучи дорогою зійшов на просту півперечку і не обходив далекого коліна.

33. Дорога — вороги карати. (Гнідк.)

Погана, вибоїста дорога; проїдеш нею, то мов відбув кару. Пор. нім.: Das ist der Weg den Hals zu brechen, Wand. IV, Weg 268.

34. Дорога від стола до порога. (Наг.)

Жартують, коли хтось журить ся якоюсь невеликою і безпечною подоріжю. Пор. Adalb. Droga 3.

35. Дорога до Бога. (Наг.)

Знач. смерть.

36. Дорога кождому вільна. (Наг.)

Вона річ публична, а не приватна. Пор. Wand. IV, Weg 48.

37. Дорога ми сї стелит. (Наг.)

По ріжних признаках віщують на перед, що комусь треба буде йти кудись, у друге село або до міста. Сї знаки називають: „дорога стелить ся".

38. Дорога на кінци язика. (Наг.)

Знач. кождий може її допитати ся. Пор. Wand. IV, Weg 166; Čelak. 74; Adalb. Język 51; Zátur. ст. 52.

39. Дорога рівна як тік. (Наг.)

Тік навмисно убитий і вирівняний для молотьби. Пор. Wand. IV, Weg 334; у Німців: eben wie der Tisch; Zátur. 223.

40. Дорога, хоть єйцем коти. (Гнідк.) ... рівна, хоць єйце... (Наг.)

Знач. гладка, рівна, добре вбита. Пор. Adalb. Droga 2.

41. Дорога як з пеца на голову. (Наг.)

Знач. стрімка, спадиста. Пор. Zátur. 223.

42. Дорога як терном. (Цен.) ... як по грулї. (Наг.)

Знач. невигідна, болюча. Пор. Wand. IV, Wég 357.

43. Дорога як ремінь. (Борки)

Рівна, але вбита в самій глині, без каменя.

44. Дорога як ухо. (Гнідк.)

Знач. рівна, їдеш тихо, без туркоту.

45. Дороги би ти не стало! (Наг.)

Лають ся, коли хтось покинувши дорогу іде стежкою або цїлим полем.

46. Дорогу кождий допче. (Наг.)

Кождий пробує осягнути свою цїль як знае.

47. Дорозї нїде кінцьи нема. (Наг.)

Все одна входить у другу. Німець жартує: Da hört der Weg auf на означенє безвихідного положеня, пор. Wand. IV, Weg 263, 264.

48. Другим дорогу вказує, а сам болотом бриде! (Гнїдк.)

Про дурного, упертого чоловіка.

49. Завернув го з дороги. (Наг.)

Відмовив, спонукав покинути якесь діло.

50. Займає дорогу то туда, то сюда. (Лучак.)

Знач. заточує ся, пише мислїте по дорозї.

51. Заїхав ми півперек дороги. (Наг.)

Попсував мої пляни, зробив менї на перекір.

52. Заказав му дорогу. (Наг.)

Заборонив туди ходити або щось робити.

53. Заорав ми дорогу. (Наг.)

Відняв можність ходити кудись, робити якесь діло. Пор. Wand. IV, Weg 300, у Німців: verhauen, зарубав, так само у Словаків, див. Zátur. 213.

54. Запала би сї за ним дорога! (Наг.)

Проклятє: щоб не вернув більше.

55. Збив єм сї з правої дороги. (Наг.)

Заблудив, помилив ся в виборі дороги.

56. Зблудив із правої дороги. (Воробл.)

Образово: замилив ся, попав не туди, де треба. Пор. Wand. IV, Weg 364.

57. Звернути кого на дорогу. (Гнїдк.)

Направити, напутити його.

58. Звів го на злу дорогу. (Наг.)

Спокусив, намовив на щось лихе. Пор. Wand. IV, Weg 301, 305.

59. Згубив дорогу. (Наг.)

Не знає, куди йти, що робити в житю.

60. Змилив дорогу. (Наг.) Схибив з... (Голоб.) Збив ся... (Кривор.)

Не додержав первісного наміру, не видержав дїла як слїд. Пор. Wand IV, 315.

61. Знайшов на гладкі дорозї біду. (Наг.)

Говорять про несподївану лиху пригоду. Пор. Adalb. Droga 8, 9.

62. Знайшов свою дорогу. (Яс. С.)

Знайшов дїло, для якого він здібний, знайшов те, до чого він покликаний. Пор. Wand. IV, Weg 264.

63. З чистої дороги зблудити. (Гнїдк.)

Се вже крайнїй доказ неоглядности. Пор. Wand. IV, Weg 13.

64. Іде в три дороги. (Наг.) ...в три путї. (Лол.)

Іде блукаючи, сам не знає, куди, іде пяний.

65. Іде дорогов, дороги питає. (Наг.)

Про необачного роззяву.

66. Іди в погану дорогу! (Наг.)

Проклятє: щоб тобі погано вело ся.

67. Іди просто за дорогов. (Наг.)

Знач. не розпитуй, держи ся дороги.

68. Іди свойов дорогов! (Наг.)
Говорить чоловік стрічному, що починає з ним сварку. Пор. Wand. Weg 358.
69. І на гладкій дорозї чоловік часом послизне ся. (Замул.)
Нещастє спіткає чоловіка і там, деб його найменше можна було надіяти ся.
70. І я на тій самій дорозї стою. (Наг.)
Знач. і я те саме задумав робити, або: і менї грозить те саме лихо.
71. Кожда дорога має своє болото. (Скалат)
Говорять скалатські міщани, коли околичні люди кепкують із скалатського болота. Пор. Wand. IV, Wed 121.
72. Кождому своя дорога. (Цен.)
Знач. кождий нехай держить ся свого способу житя. Пор. Wand. IV, Weg. 166.
73. Кому дорога, тому чьис. (Наг.)
Говорять вибравши ся в дорогу і рушаючи вже. Пор. Adalb. Droga 12.
74. Кривими дорогами ходиш. (Наг.)
Нещиро говориш, нечесних способів уживаєш. Пор. Wand. I, Gasse 13; IV, Weg 351.
75. Кули йду, туди ми дорога. (Наг.)
Відповідає пяний або добрий знайомий на питанє властителя стежки: а куди тут ідеш?
76. Кучит ми сї дорога. (Наг.)
Говорить мандрівець, що вже довго остає в дорозї.
77. Мало ти битої дороги? (Голоб.)
Сердить ся мужик на такого, що зійшовши з битої дороги топче собі стежку по полї. Німець каже: Der Weg will Leute haben, Wand. IV. Weg 47.
78. Мінї єдна дорога. (Наг.)
Я вже зважив ся, робитиму своє дїло до кінця.
79. Мушу накладати дороги. (Наг.)
Знач. мушу йти довше, далї нїж первісно думав.
80. На битій дорозї трава не росте. (Кол.)
Загально відоме спостереженє, пор. Adalb. Droga 18; Wand. IV, Weg 14, 19.
81. На бік з дороги, бо йде пан безногий! (Наг.)
Жартують, коли проїздить панська бричка. Пор. Wand. IV, Weg 261, 337.
82. Наложив дороги в-задвоє. (Наг.)
Знач. пішов хибною дорогою і мусїв робити значні обходи, поки дійшов до мети.
83. На рівній дорозї горба си шукає. (Наг.)
Горб тут у двоякім значіню: дїйсного горба і якоїсь пригоди, наслїдком якої йому хтось зломає хребет, так що він згорбатіє. У Німців лиш одно значінє: Er sucht auf ebenem Wege einen Hügel, Wand. IV, Weg 326.
84. Нате вам на дорогу. (Наг.)
Говорять подаючи бідному подорожному милостиню.
85. На тій дорозї нїчого не найдеш. (Наг.)
Сим способом нїчого не осягнеш.
86. Наші дороги розійшли ся. (Стан.)
Знач. нам не приятелювати, не товаришувати більше.

87. Не бав сї в дорові. (Наг.)
Не гай ся, поспішай ся.

88. Не дає дороги перейти. (Наг.)
Говорять про напасного чоловіка.

89. Не збочуй з дороги, бо відпокутуют ноги. (Зазул.)
Знач. заблудиш і мусиш ходити далеко довше. Пор. Wand. IV, Weg 148.

90. Нема злої дороги до своєї неботи. (Залісє.) ...лихої ...до моєї... (Залісє.)
Коли любов окрилює чоловіка, то він не боїть ся хоч і найгіршої дороги.

91. Нема ми кому дорогу показати. (Наг.)
Знач. я стою безрадний, не знаю, до чого брати ся.

92. Обом нам єдна дорога. (Наг.)
Оба під одною загрозою, обох жде те саме.

93. Остатна би ти дорога була! (Наг.)
Щоб ти остатнїй раз ішов у дорогу.

94. Перед нами ще велика дорога. (Наг.)
Знач. перед нами ще богато дїла.

95. Перейшов го на дорозї. (Наг.(
Знач. умисно дожидав, коли він буде йти тою дорогою, і здибав ся з ним.

96. Пересїв го на дорові. (Наг.)
Знач. чатував на нього, кинув ся на нього розбоєм.

97. Переїхало ми дорогу. (Наг.)
Знач. зайшла якась перешкода і тому не можу сего зробити.

98. Переср — ми дїдько дорогу. (Наг.)
Випала якась глупа, погана перешкода в довершеню дїла.

99. Песьськими дорогами пішла. (Наг.)
Скурвила ся, розлайдачила ся.

100. Пішов блудною дорогою. (Гнїдк.)
Зледащів, зійшов ся з лихими людьми.

101. Пішов на вічну дорогу. (Наг.)
Знач. умер, попрощав ся зо сьвітом.

102. Пішов питаючи дороги. (Наг.)
Знач. не знає дороги, розпитує людий; образово також: пішов до невідомої цїли, на непевне.

103. Пішов у дорогу. (Наг.)
Знач. його нема дома і не буде довший час.

104. Пішов у три дороги. (Наг.)
Знач. блукаючи, сам не знаючи кунди й по що.

105. По за дорогов дороги шукає. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що маючи в руках добре і певне дїло, силкуєть ся хитрити та шукати чогось иньшого.

106. Показав му добру дорогу. (Наг.)
Знач. дав добрий (або й іронїчно поганий) приклад. Пор. Wand. IV, Weg 217.

107. Показує дорогу, а сам в болото лїзе. (Ільк.)

Говорять про фальшивих пророків, прим. про сьвященників, що моралїзують у проповідях, а самі живуть погано.

108. Прикра дорога під гору. (Наг.)
Знач. важка, обтяжна.

109. Причинив си дороги. (Наг.)
Знач. пішов обхідною, непростою дорогою.

110. Проста дорога найлїпша. (Наг.)
Загальна обсервація. Пор. Wand. IV, Weg 58.

111. Простов дорогов найборше зайдеш. (Наг.)
Говорять також переносно, в значіню чесних способів веденя діла. Пор. Adalb. Droga 21.

112. Протоптав до мене дорогу. (Наг.)
Значить, часто ходив до мене, допрошував ся чогось.

113. Пся би ти дорога була!
Щоб ти пішов нїворотом, щоб ти пропав!

114. Серед дороги сї мене чепив. (Наг.)
Се вважаєть ся тяжшою провиною, коли хтось зачепить чоловіка на публичній дорозї.

115. Середна дорога найлїпша. (Льв.)
Образово: з поміж суперечних думок треба завше вибирати посередну. Пор. Adalb. Droga 22.

116. Спер му дорогу. (Наг.)
Знач. заборонив йому ходити тою дорогою. Пор. Wand. IV, Weg 298.

117. Спішно ми в дорогу. (Наг.)
Знач. не маю часу гаяти ся з тобою.

118. Справив го на дорогу. (Наг.)
Знач. порадив йому добре, показав вихід із трудного дїла.

119. Став ми в дорозї. (Наг.)
Знач. спинив моє дїло, перешкодив менї.

120. Ступай з дороги, бо їде безногий! (Ільк.)
Мабуть колись возили безногого пана та зганяли отак людий із дороги. Тепер ся приказка перейшла на дитячу забаву, пор. висше ч. 81.

121. Та бо ти сї дороги не держиш! (Наг.)
Знач. баламутиш, говориш нельоґічно.

122. Така дорога, що ледво душу з чоловіка не витрясе. (Лім.)
Говорять про каменисту або грудовату дорогу. Пор. Zátur. 223.

123. Такими дорогами я не звик ходити. (Наг.)
Я цураю ся таких способів, такого нечесного поступуваня.

124. Там є кусень дороги. (Наг.) ... шмат... (Жовк.)
Знач. се не близько, се досить далеко.

124. Там така дорога, як з пеца. (Наг.)
Знач. стрімка, спадиста, небезпечна.

125. Тепер я вже на битій дорозї. (Кол.)
Знач. тепер знаю, куди йду, що маю робити.

126. Тобі єдна дорога, а мінї десїть. (Наг.)
Говорить чоловік до другого, за яким довго і безхосенно шукав прим. у лісї або на ярмарку в людськім стиску.

127. Тов дорогов далеко не зайдеш. (Наг.)
Остерігають чоловіка, що пустив ся на кепську дорогу, на крадїж, ошуканство.

128. Тов дорогов зо мнов нї до чого не дійдеш. (Наг.)
Сими способами не осягнеш своєї цїли, я на таке не подам ся.

129. Тогди дорога не спішна, коли розмова потїшна. (Ільк.)
При веселій, дружнїй розмові дорога не кучить ся.

130. Того на дорозї не найдеш. (Наг.)
Знач. се не аби яка дрібниця, се дїло важне і коштовне. Пор. Wand. I, Gasse 18; IV, Weg 267.

131. То далека дорога. (Наг.)
Річ важка до осягненя.

132. То мінї не по дорозї. (Наг.)
Знач. мій шлях не туди йде, се дїло менї невідповідне.

133. То мінї по дорозї. (Наг.)
Знач. се дїло я зроблю, воно менї паручне.

134. Туди ми дорога! (Наг.)
Я як раз сюди хочу йти і се робити. Характеризують сильного, самовільного чоловіка.

135. Тота дорога кривулїма йде. (Наг.)
Знач. ти пускаєш ся на якісь хитрости та підступи.

136. Туди йому й дорога була! (Туст.) ...му дорога! (Наг.)
Знач. пропав, так з ним і мусїло стати ся відповідно до його вдачі.

137. Тут тобі нема дороги. (Наг.)
Знач. ти сюди не ходи, сего дїла не зачинай.

138. У пропасть дорога ховзка. (Ком.)
На нїй найлекше впасти. Пор. Wand. IV, Weg 97.

139. Хто дороги не знає, най ся людий питає. (Борки.)
Се найпростїйший, але не скрізь вигідний спосіб орієнтації. Пор. Wand. IV Weg 231; Zátur. 52.

140. Хто дороги не питає, той ногами набиває. (Наг.)
Правило для всякого подорожного.

141. Хто часто в дорозї, був під возом і на возї. (Ільк. Петр.) ...бив... (Мінч.) ...буває... (Залїсє)
Знач. у дорозї треба приймати добрі і злі пригоди.

144. Ци нема там змильної дороги або суворотів? (Голг.)
Питають проїзжі у селян серед безмежних подільських піль з їх звичайно вглубленими дорогами.

145. Ци ти дорога тісна? (Наг.)
Кричить фурман, коли иньший фурман зачепить його віз за колесо. Пор. Wand. IV, Weg 343.

146. Ци ти дороги не стало? (Наг.)
Scil. що не йдеш нею і шукаєш собі зачіпки зо мною.
147. Ци я для тебе дорогу зробив? (Наг.)
Коли хтось іде або їде неїжджено́ю, приватною, звичайно затиченою дорогою.
148. Ци я твойов дорогов іду? (Наг.)
Говорить чоловік, якого иньший чіпає ся на дорозї.
1.49 Ци то мінї дорога не вільна? (Наг.)
На дорозї зачіпати нікого не слїд, бо „дорога вільна".
150. Ци туди дорога? (Наг.)
Знач. чи ти мусиш сюди йти? Чи так мусиш брати ся до сего дїла?
151. Чого мінї в дорогу лїзеш? (Наг.)
Знач. чого мішаєш ся в моє дїло?
152. Широка дорога до пекла. (Стан.)
Загальна теольоґічна теза. Пор. Wand. IV, Weg 96.
153. Ще ми дорога не заорана. (Наг.)
Знач. менї вільно туди ходити.
154. Ще не конець тій дорозї. (Наг.)
Знач. ще моє дїло не довершене.
155. Щіслива ти дорога! (Наг.)
Бажають тому, хто рушає в дорогу.
156. Що тобі дорогу перебігло? (Наг.)
Що трапило ся тобі таке неприємне? Пор. Wand. IV, Weg 365.
157. Я з дороги трудний. (Наг.)
Утомлений дорогою.
158. Яка ми то дорога! (Наг.)
Знач. невелика, нз важка.
159. Яку ми Пан Біг дорогу дав, таков іду. (Стрий.)
Яке заняте, становище в житю я заняв, такого і держу ся.
160. Я простими дорогами ходжу. (Наг.)
Знач. я поступаю чесно й отверто. Пор. Wand. IV, Weg 339.
161. Я твоїми дорогами не ходжу. (Наг.)
В сварцї говорить один одному, себ то: я не пускаю ся так як ти на погані способи.
162. Я тими дорогами давно ходив. (Наг.)
Знач. забув уже, куди тут ходить ся, забув ті способи, яких тут треба уживати.
163. Я тут дороги не зробив. (Наг.)
Говорить чоловік, якого властитель зупиняє на приватній дорозї, а він звиняєть ся, що не знав, що туди не можна.
164. Я ще на двох дорогах. (Стан.)
Я ще сумнїваю ся, чи робити се, чи нї.

Дорогий. 1. Дорогий віл і за ґрейцар, як ґрейцара нема. (Лучак.)
Для безгрішного все дороге.

2. З дорогої душі бим дав, та не можу. (Наг.)
Рад би дати. Зворот про „дорогу душу" нагадує давнї часи, коли „душі" справдї продавано.

3. Я дорогий купець! (Наг.)

Знач. готов дорого заплатити за те, що мені подобаєть ся.

Дорого. 1. Дорого купиш, тано продаш. (Наг.) ...будеш добрий купець. (Дрог.)

Сьміють ся з недогадливого чоловіка, що переплатив якусь річ.

2. Дорого не дам, тано не пущу. (Кол.)

Треба розуміти: за чуже дорого не дам, а свого тано не пущу.

3. Дорого не дорого, а поторгувати сї треба. (Наг.)

Се вже такий купецький звичай, якого де можна нехтувати.

4. Дорого, та мило; дешево, та гнило. (Гнідк.)

Що дорого заплачене, те в очах покупця має висшу ціну від дешевого; річ осягнена з більшим накладом праці цінить ся висше від осягненої без напруження. Пор. Adalb. Drogie 1.

5. Дорого тї то буде коштувати! (Наг.)

Знач. жде тебе за се тяжка кара або велика втрата. Пор. Zátur. 255.

6. Дорого, як за рідну маму. (Дрог.)

Звичайна відповідь покупця на ціну оголошену продавцем, особливо при торзї худобою. У Поляків: Drogie jak cynamon, Adalb. Drogie 3.

7. І за гріш дорого. (Стан.)

Знач. не варто нїчого, річ без цїни.

8. Кому дорого, мінї сама ціна. (Кол.)

Говорить продавець не хотячи відступити від своєї цїни.

9. Не дорого, але солоно. (Кол.)

Натяк на те, що, мовляв, рад би заплатити, та гроший стільки не стає.

10. То мене самого дорожше коштує. (Дрог.)

Запевняє звичайно всякий продавець.

11. Що дорожше, то солодше. (Кол.)

Бо за нього більше заплачено. Пор. Adalb. Drogi 1; Wand. IV, Theuer 21, 19.

12. Як дорого, то не купуй. (Дрог.)

Репліка продавця покупцеви, який нарікає на дорогу цїну.

13. Як тобі у мене за дорого, шукай си таншого купцьи. (Дрог.)

Говорить продавець, аби спекати ся малогрішного покупця.

Дорожити ся. 1. Дорожит сї, як не знати чим. (Наг.)

Коли хтось не хоче продати або хоч би показати якоїсь річи.

Дорожів. 1. В Дорожові найстарші палії. (Дрог.)

Колись, кажуть, дві дорожівські бабі посварять ся було за яйце, що курка згубила, тай одна одній підпалить хату і вигорить пів села.

Дорожівський. 1. То ще дорожівський палій! (Дрог.)

Лають чоловіка з Дорожова.

Дорожня. 1. Дорожньи в містї така, що нїчого не докупиш сї. (Наг.)

Говорать, коли на торзї підскочать цїни.

Досипати. 1. Досипав му порзного до масного. (Яс. С.)

Додав ин гризоти ще й насьміхів.

2. Досипав му перцю. (Наг.)

Наробив клопоту, завдав гризоти.

3. Досипав му соли. (Наг.)

Знач. наробив пакости, збитків.

Досить. 1. Досить, аж по горло. (Наг.)

Відповідь чоловіка, якого просять більше їсти, але також символічно про біду, що докучає чоловікови.

2. Досить єс сї нассав моєї керви. (Наг.)

Сварив ся чоловік на коршмаря, що довів його до руїни.

3. Досить ми своеї біди, не треба ми ще чужої. (Наг.)

Коли хтось бажав би другому звірити ся зі своїх гризот або просить у нього помочи.

4. Досить нам єдного Бога. (Наг.)

Говорять такому, що вірить в чари та ворожки. Пор. Wand. II, Genug 35.

5. Досить ти того, що маєш. (Наг.)

Говорять захланному, що рад би мати ще більше.

6. Досить чоловікови, що жиє. (Наг.)

Говорить скромний чоловік, задоволений і найменшим. Пор. Wand. II. Genug 58.

7. З нього досить, як на животї можна вош забити. (Мик. н. Д.)

Про такого, що богато їсть. Знач. він аж тоді ситий, коли живіт зовсїм твердий.

8. Кождому досить свого. (Кол.)

Знач. кождий має досить своеї біди. Пор. Wand. II, Genug 33.

9. Кому не досить, най ще просить. (Збар.)

Говорять убогим на празнику.

10. Най ти буде досить! (Наг.)

Scil. бо більше нема.

11. Не досить ти, що-с дістав, і ще просиш? (Наг.)

Уцитькують побитого, який кричить, очевидно не просячи більше.

12. Не скаже досить, аби му сї горлом льльило. (Наг.)

Про ненажеру або скупаря.

13. Чень ти раз досить буде. (Наг.)

Чей заспокоїш ся.

14. Ще ти не досить того, щос набрав? (Наг.)

Говорили побитому, який нагрожував ся, що помстить ся за свою кривду.

15. Що не досить, то за мало. (Снят.)

Не заспокоює потребу. Подібне у Поляків: Co nie dosyć, to nie wiele, Adalb. Dosyć 1.

16. Я юж дос по світї хо́див і никого ся не бо́йов, то й тебе ся не бо́ю. (Лемк.)

Говорив старий чоловік молодому урядникови, що грозив йому.

Доскопитити. 1. Щось по нїм доскопи́тили. (Мшан.)

Щось недоброго за ним дослїдили, в чімось підозрівають його.

Доскочити. 1. Доскочив панської ласки. (Збар.)

Запопав, укрутив ся в панску ласку.

Доскоцень. 1. О, то доскоцень, усього доскочит! (Наг.) ...ніколи запізно не прийде. (Наг.)

Жартливе прозвище „доскоцень“ утворене зі слова „доскочити“, осягнути, здобути, на взір слова „скоцень“ — лен, що дозрівши сам розпускає своїголовки, так що насінє вискакує з них на землю.

Доскулити. 1. Доскулив, як пугою по воді. (Ільк.)

Жартливо — не доказав нічого, грозив і не сповнив погрози. Удар пугою по воді не лишає ніякого сліду.

Досолити. 1. Досолив му. (Гнідк.)

Допік, докучив.

2. Кождому досолив, а тепер сам поїдає. (Гнідк.)

Кождому робив прикрости, а тепер зазнає їх сам.

Доста. 1. Доста з мене. (Дул.)

Знач. маю досить — злого чи доброго, більше не хочу.

2. Доста рости в стовбір. (Ростоки)

Знач. рости безплодно. Говорять дівчині або парубкови, що пора їм дружитя ся.

3. Доста того, що знаю. (Дрог.)

Знач. не хочу говорити ані допитувати ся більше.

4. Кому не доста, най скаче з моста. (Ком.)

Знач. хто не може вижити в світі, нехай зробить собі смерть.

Достаток. 1. Були достатки, та поїли нестатки. (Снят.)

Богацтво минуло ся через марнотратність та недбальство.

2. Він у достатках виріс. (Наг.)

Знач. у заможнім домі.

3. Достатки й випадки виганяють із хатки. (Ком.)

Іноді надмір добра, а іноді нещастє гонить чоловіка з дому, заставляє його шукати зміни.

4. З достатку легко вдуріти. (Ком.)

Не знаючи біди чоловік не вміє шанувати свого достатку і марнує його.

5. Має всього під достатком. (Голоб.)

Знач. жиє безжурно, не турбуєть ся житєвими потребами.

Достойно. 1. О, вже на Достойно дзвоньит. (Наг.)

На „Достойно“ дзвонять уже перед кінцем богослуженя. Так жартують із чоловіка, що запізнивши ся їде до церкви.

Достояти. 1. Достояв свого місцьи. (Наг.)

Обстояв ся при своїм праві, видержав характер.

2. Коби достояло до свого чьису. (Наг.)

Говорять про садовину, що ще не достигла і про яку боять ся, що її обпечуть зеленцем.

Доступ. 1. Там до нього й доступу нема. (Наг.)

Великий пан або гордий, нелюдяний чоловік.

Доступити. 1. От то доступив ласки божої! (Наг.)

Іронїчно, коли хтось втер ся в ласку у пана або в попа.

Досьвідчити. 1. Досьвідчив му до очий. (Яс. С.)

Знач. поставив сьвідків перед судом, доказав злочин.

Дочекати. 1. Абим так дочекав осьвінути в здоровю, як то не правда! (Наг.)

Клене ся чоловік для потверджена правди своїх слів.

2. Абис не дочекав ні Різдва ні Петра, ні дрібоньких сьвет! (Маріямпіль)

Прокляте. Терміни „Різдво“ і „Петро“ означають два супротилежні терміни в році і уживають ся для образової характеристики цілого круга року.

3. Бодай я не дочекав такої хвилї! (Стан.)

Відповідь на погрози в роді: ще ти зійдеш на жебрака.

4. Дочекав ся гречаної паски. (Залїсє)

Знач. замість радости і задоволеня дочекав ся клопоту.

5. Дочекав ся на старість клопоту. (Луч.)

Звичайна колїя людського житя, див. далї під Старість.

6. Хто не дочекає, той долежит. (Наг.)

Ultima ratio на бузплодне міркуване на тему: чи дочекаю до того і того дня?

7. Як не дочекаємо, то долежимо. (Лучак.)

Жартом відповідають, коли хтось говорячи про недалеку будущину, з побоюванем додає: як дасть Бог дочекати.

Дочка. 1. Де дочок сїм, там доля всїм, а де одна, то й тїй нема. (Луч.)

Успіх у житю не залежить від числа людий, що добивають ся його. Сїм дочок уважаєть ся великим тягарем для чоловіка, що обовязаний вивінувати їх.

2. Дочка в маму вдатна. (Сор.)

Се найчастїйше висловлюваний погляд про подібність дитини. Іноді додають: а син у тата.

3. Хороша дочка, коли мати хвалит. (Гнїдк.)

Іронїчно; матери не випадає хвалити свою дочку.

Дочути. 1. Що не дочує, то змислит, а решта таки так додасть. (Жидач.)

Говорять про приглухого або й так про невважного чоловіка, що не вислухавши гаразд того, що йому говорено, пускає далї сплїтки.

Дошка. 1. Від дошки до дошки. (Наг.)

Scil. прочитав, зрозумів. У дошки давнїйше оправляли книжки. Пор. Дик. 50; Нос. 394.

2. Від дошки до дошки, а в серединї анї трошки. (Ільк.)

Жартують із чоловіка, що хвалить ся, буцїм то прочитав книжку „від дошки до дошки“, а показуєть ся, що не розумів у нїй нїчого.

3. До гробової дошки ти не забуду. (Наг.)

Впевняє чоловік свого друга чи добродія про свою незмінну вдячність. „Гробова дошка“ — в давнїх похоронах покійника клали на дошці і на нїй виносили до гробу, пор. J. Karłowicz, Grobowa deska (Lud, I, стор. 1—5).

4. Лиш би го в дошки класти, такий марний став. (Наг.)

Говорять про старого, схорованого чоловіка.

5. Не має єдної дошки. (Жидач.)

Щось йому бракує; застанови, поміркованя.

6. Не стає му четвертої дошки. (Гнїдк.)

Знач. придуркуватий. Уявляєть ся голова як коробка збита з чотирох дощок.

7. Ни стає му третої дошки в голові. (Кольб.)

Знач. не сповного розуму, недотепний.

8. Най мя зараз на дошку положат! (Уриче)

Кляв ся чоловік у якійсь суперечці, знач. щоб я зараз нагло вмер.

9. Такий, що лише в дошки го класти. (Наг.)

Говорять про немічного, зхорованого чоловіка, що мабуть швидко помре.

10. То з тим не можна на єдну дошку класти. (Збар.)

Знач. се дві річи зовсім відмінні, їх не можна мішати з собою.

11. Штири дошки, землї трошки. (Сяніц.)

Образовий опис могили.

12. Худий як дошка. (Наг.)

Говорять про сухого, змарнїлого чоловіка.

13. Штири дошки і полотна трошки, більше му нїчого не треба. (Наг.)

Говорять про чоловіка близького смерти. Пор. Сим. 2675.

14. Штири дошки, лопатов по задї — тай по всьому. (Мик. н. Д.)

Говорять про те, чого чоловікови треба по смерти, харакаеризують марність людського життя.

15. Штири дошки, сьижень землї, тай досить. (Сор.)

Знач. те тільки лишаєть ся чоловікови по смерти як результат усїх його доходів і працї.

Дощ. 1. Або дощ або сніг або буде або анї. (Кос.)

Жартують із ворожбитів, що по ріжних знаках старають ся виворожити погоду.

2. Без сьвјитого дождженку і найлїпше поле не вродит. (Наг.)

Говорять в часї посухи.

3. Буде дощ, бо дим по під стріхи вє сї. (Наг.)

Знач. не йде в гору, а стелить ся низом. Пор.

4. Буде дощ, бо Жиди волочат ся. (Ільк.)

Жартують бачучи, як Жиди ходять по селу, уважаючи се за проґностик лихої слоти. Пор. Нос. 277.

5. Буде дощ, бо сї гори закурили. (Наг.)

Коли на горах підіймають ся мраки, то се вважають певним знаком близького дощу.

6. Буде дощ, свинї солому носять. (Підвол.)

Жартують із відомого хлопського проґностика, в який і доси дехто вірить.

7. В дощ хату не покривают, а в погоду не капає. (Берез.)

Кепкують із лїнивого та недбалого господаря. Пор. Сим. 433.

8. Від дождҗу більший виросту. (Наг.)

Говорять дїти вибігаючи в самих сорочках на теплий весняний дощ.

9. Дождж лиш трошка поросів тай перестав. (Наг.)

Говорять про легенький весняний дощ.

10. Дождҗом мі до вашої хати прибило. (Наг.)

Говорить чоловік, що перед наглим дощем схоронив ся до чиеїсь хати; також образово: приходжу несподівано, пертай наглою потребою.

11. Дощ жбихае як з конви. (Наг.)

Говорять про нáпрасний, уливний дощ. Пор. Adalb. Deszcz 4; Zátur. 220.

12. Дощ іде, а гість їде. (Гнїдк.)

Сьміють ся з гостий, що прибувають у слоту.

13. Дощ іде — гриби будут; дївки ростут — курви будут. (Жураки)

Жартують із тої сїм'ї, де богато дївчат. Анальоґічне Wand. III, Regen 16, 122.

14. Дощ іде, та чень колись перейде. (Наг.)

Говорять в часї довгої слоти.

15. Дощ — ласка божа. (Наг.)

Говорять про легкий. теплий, весняний дощ. Пор. Дик. 546; Wand. III, Regen, 1, 76, 106.

16. Дощ лле як з луба. (Ільк.) ...як з коновки, (Ільк.) ...як з бочки. (Ільк.)

Способи образового вислову. Пор. Adalb. Lać się 13; Zátur. 230.

17. Дощ мі зіправ. (Наг.)

Захопив мене в дорозї і промочив.

18. Дрібний дощ, козячий кожух, вербові дрова — готова біда. (Луч.)

Сама форма сеї приказки — три обєкти порівнанї з четвертим вказуе на улюблену в давнїх віках форму тзв. четвертаків (czwartaki), якої в Польщі в XVI в. залюбки послугував ся письменник Жабчиц. Його „чвартаки" були перекладані також на руське, див. Сим.

19. З дощу та під ринов. (Гнїдк.) ...під окап. (Наг.)

Говорять, коли хтось від меншого лиха попав ся в більше. Пор. Čelak. 625; Zátur. 210; Adalb. Przyjść 12; Wand. III, Regen 144, 146.

20. Лижка дождж, бочка болота. (Наг.)

Говорять про осїнній дощ.

21. Ллют дождж і як із цїви. (Наг.)

Про уливний, довгий дощ. Пор. Adalb. Deszcz 3.

22. На дощи змокнеш і в плащи. (Кол.)

Образово: коли прийдеть ся круто в якім дїлї, то потерпиш і при всякій протекції. Пор. Wand. III, Regen 136.

23. На дощ сї заносит. (Наг.)

Крім дословного мае також образове значіне: тобі збираеть ся на плач. Пор. Zátur. 230

24. Не треба Бога о дощ просити, буде він, як станем косити. (Ільк.)

Знач. тодї, як його буде найменше треба.

25. По дощи гриби ростут, а по празнику поговори. (Лім.)

Говорив Бойко, якого недавнї гостї обмовили поза очи.

26. По дощи погода. (Наг.)

Образово: по сварцї супокій: Пор. Adalb. Deszcz 11; Wand. IV, Regen 5, 69, 70; Čelak. 197.

27. Ранній дощ, вдовин пуач. (Вз.)

Знач. недовгий, швидко виясвить ся. У Поляків: Ranny deszcz a babski płacz niedługo trwają. Adalb. Deszcz 12.

28. Ранний дощ, то так як бабський танець. (Завад.)

Знач. у день ще буде погода, бо він не потрівае довго.

29. Такий дощ, аж на воді бульки стают. (Наг.)

Коли від дощу на воді бульки стають, то ворожать довгу слоту.

30. Такий дощ, то божа благодать. (Наг.)

Говорять про легкий, теплий, весняний дощ.

31. Такий дощ, що сьвіта не видно. (Наг.)

Затьмило ся все довкола.

32. Там такі дощі перут, що аж клекотит. (Наг.)

Говорять про сильний дощ.

33. Тут дощу лише що не видно. (Наг.)

Говорять, коли небо захмарило ся і в повітрі чути наближене дощу.

34. Хто дає дощ, дасть і погоду. (Наг.)

Чоловік не може тут змінити природного порядку і піддаєть ся йому як висшій волї.

35. Ци в дощ, ци в погоду, мінї все єдна робота. (Наг.)

Жалував ся пастух, якого висилали з худобою в поле не питаючи про слоту.

36. Ци ти з дожджом упав? (Наг.)

Жартливо запитують чоловіка, що несподївано прийшов по довгій неприсутности.

37. Чень мі дождж не розплеще. (Наг.)

Говорить чоловік, що виходить на дощ не вважаючи на остороги иньших, *аби не йшов*.

38. Що мінї дощ? Таже я не з соли, то сї не розтоплю. (Наг.)

Говорить чоловік виходячи з хати в дощ.

39. Як на дождж вимоклий. (Наг.)

Говорять про блїдого, схорованого чоловіка.

40. Як дощ піде на Івана, то горіхи позамакают. (Наг.)

Нар. вірування; про сьвято-Іванівський дощ як шкідливий див. Wand. III. Regen 81, 82, 93.

41. Я помеже дощ пробігну. (Кос.)

Знач. омину всякі трудности і напасти. Натяк на анекдоту про Цигана, що тікаючи з поля до села в часї дощу скинув сорочку, біг голий, а сорочку ніс під пахою, а коли його запитали, як се він так ухитрив ся, відповів: Я помеже дощ пробіг.

Дощик. 1. Не йди дощику, звару тобі борщику. (Ільк.)

Дїтська примівка, коли починає крапати дощ і перепиняє дїтям забаву.

2. Не йди, не йди дожджику, навару ти борщику, винесу ти на дуба, покличу ти голуба. (Яс. С.)

Приспівують дїти під першим весняним дощем побравши ся за руки і крутячи ся в коло.

Дощівка. 1. Сьвјитої дощівки налапати. (Берев.)

Дощова вода паде просто з неба і вважаєть ся сьвятою. Їх залюбки вживають до праня, рідше до ліків.

Драб. 1. Драб драбом був і буде. (Наг.)

Драб — первісно назва панського слуги, пізнійше зробила ся прозвищем ледачого, неробучого чоловіка, волоцюги.

2. З драбами жити, самому на драба зійти. (Цен.)

З лихими людьми й сам лихим станеш.

3. На драба зійдеш. (Наґ.)

Знач. на волоцюгу, жебрака.

Драбант. 1. Він там буде драбанта́ ставати. (Комар.)

Буде сердити ся, гороїжити ся. Панські драбанти за польських часів буля в упривілейованім стані супроти простих селян.

Драбина. 1. Бог кождому дає драбину: одному в гору, другому в долину. (Балиг.)

Знач. одних жите підносить у гору, а других понижує.

2. Ліз по драбині і впав меже свині. (Наг.)

Кепкують із чоловіка, що мав широкі пляни, пняв ся між пани і зопсував свій характер, схрунив ся.

3. Як лїзеш на драбину, не забудь щеблї трібувати, ци міцні. (Наг.)

Говорять до чоловіка, що задумує якесь сьміле дїло, а при тім спускаєть ся на чужу поміч або ласку.

Драбня. 1. То сама драбня, не люде. (Кропив.)

Лаяв ся сьвященник розсерджений на громаду.

Драбуга. 1. То такий драбуга, що лїпших вішьиют. (Марямп.)

Се ледачий, поганий чоловік.

2. Чекай, драбуго, їмю я тї в свої руки. (Наг.)

Грозять ледачому, що втїкає наробивши якоїсь пакости.

Дранка. 1. Лїпша своя дранка, як чужа пранка. (Гнїдк.)

Краще своє вбоге, як чуже, що не заспокоює нашої потреби.

Дрантє. 1. Дрантє, що би ся й рак не вчіпив. (Луч.)

Говорять про худого, сухорлявого чоловіка, особливо про такуж жінку.

Драпак. 1. Драпака дати. (Гнїдк.)

Втекти, сховати ся.

2. На драпаки з ним пішов. Дрог.)

Гра слів. Драпаками називають ягоди ожини; піти з ким на драпаки знач. побити ся або посварити ся з ким.

Драпати. 1. Драпає сї як кіт. (Наг.)

Про непосидючого чоловіка, що не може собі знайти дїла.

Драпнути. 1. Драпнув, аж сї закурило. (Наг.)

Втїк і біжучи збив за собою куряву.

Дриголїти. 1. Дриголит, як голий на морозї. (Наг.)

Говорять про такого, що сильно трясеть ся, чи то зо страху, чи в пропасниці.

Дрисливий. 1. Дрислива, як корова від лободи. (Наг.)

Корова наївши ся лободи робить дуже рідким. Говорять про повільну, нероботящу і хоровиту жінку або дївку.

Дрист. 1. На козячий дрист того не буде. (Лім.)

Знач. того дуже мало, нїщо й числити.

Дристати 1. Абис дристав дальше як видиш! (Яс. С.)
Прокляте: щоб тебе напала діссентерія.

Дрібка. 1. Ні дрібки, ні капки! (Жидач.)
Знач. нема нічогісінько.

Дрібний. 1. Дрібне як мак. (Наг.)
Говорять про дрібне письмо. Пор. Adalb. Drobny.

2. Дрібних нема, а міньити нема що. (Кнїгинин)
Жартує бідний чоловік зі своеї безгрішности.

3. З дрібної річи великий клопіт. (Тисьм.)
Часта житева обсервація.

4. На дробен мак посїк. (Наг.)
Порубав на дрібні шматочки.

Дрібниця 1. За дрібницю їм пішло. (Наг.)
Посварили ся або й побили ся за марну причину.

2. Через дрібницю, тай бют в г—цю. (Наг.)
Жалував ся панщизняник, якого окомон за щось дрібне велїв побити.

Дрібно. 1. Дрібно, як маком посїяв. (Наг.)
Scil. написав.

2. Хоць дрібно, а не рівно. (Наг.)
Про дрібне але нерівне письмо.

Дрібонький. 1. Дрібонька, сьижнева́ би тї с—чка напала! (Мат.)
Прокляте; щоб тобі бігунка.

Дрімайло. 1. То ще дрімайло, що забуває лижку до рота донести. (Наг.)
Сьміють ся з перетомленого, задріманого робітника, що вечером з утоми їсти не хоче.

Дрімати. 1. Дрімає сї, а спати не можу. (Наг.)
Говорив чоловік, на якого втома наводила дрімоту, та рівночасно жура не давала йому заснути.

2. Є—и ї, а вна дрімле. (Яс. С.)
Сьміють ся з сонливої, повільної жінки.

3. Не дрімай, щістьи їмай! (Яс. С.)
Говорять дїтям будячи їх з рана.

4. Хто дрімає, той щістьи не має. (Наг.)
Бо все продрімає щасливу нагоду.

Дробинка. 1. По дробинцї, а є в кождій судинцї. (Наг.)
Характеризують хозяйство вбогого, але запопадливого чоловіка, найчастійше „бідної вдови“.

Дробити. 1. Дробит як питель. (Наг.)
Про такого, що говорить швидко і незрозуміло.

2. Дробит як стиранку. (Наг.)
Коли хтось у розмові розбирає кожду річ надто подрібно.

Дрова. 1. Вербові дрова, а гарбуз їда, а кізїй кожух, готова біда. (Кольб.)
Три річи, яким дає ся однакове значінє — одна з улюблених форм серед-

ньовікової пареміографії, в Польщі спопуляризована Жабчицом у XVI в. а відси занесена й до нас.

2. Вербові дрова а гарбузяна їда, то готова біда. (Печен.)

Вербові дрова дають мало тепла, а гарбуз мало поживний. Пор. ч. 1.

3. Вербові дрова, а лиха жона, то всьо на єдно. (Лім.)

Вербові дрова дуже погано горять і дають мало тепла.

4. Вербові дрова, з Орового жона, з Старої Соли корова, то біда готова. (Мшан.)

Місцеві натяки на місцеві і сусїдські відносини.

5. Горіт, горіт, дри́вця, я вам куплю пивця. (Мшан.)

Приговорювала господиня затопивши в печи, коли дрова не хотіли швидко горіти.

6. Де дрова рубають, там ся тріски розлітають. (Тереб.) ...там тріски летят. (Кол.)

Де робить ся велике діло, там не можна вважати на дрібні кошти або страти. Пор. Schlei. 152; E. Rot. 106; Wand. I, Baum 253; II, Holz 92, 269; Гильф. 942; Muka 108.

7. Дрова в печи щезли як слина. (Наг.)

Згоріли швидко і не дали тепла.

8. Дров до лїса нїхто не носить. (Ільк.)

Бо їх там і без того богато. Пор. грецьке: носити сови до Атен або носити воду до моря, Adalb. Woda 67.

9. І сирі дрова підпаливши горят. (Гнїдк.)

Знач. і плохий чоловік, як його підохотити, придасть ся до діла.

10. Нема дров по грабину, а гордовини по огірки. (Зазул.)

Якийсь спеціяльний льокальний патріотизм із надпрутського Покутя.

11. Нема нї дров, нї що варити. (Кол.)

Жалує ся бідна жінка; врештою значінє й загальнїйше: нема нїчого потрібного до житя.

12. Нї в дрова, нї в тріски. (Наг.)

Нездалий нї до чого.

13. Чим більше дров, тим більший огень. (Наг.)

Чим більше сил доложено, тим більше вийде дїло. Пор. Wand. II, Holz 130, 131.

Дрогобицький. 1. Дрогобицькі зваричі взьили г—о на бичі, зачьили го рубати тай в капусту метати. Чом капуста шваркотит? Бо в нї г—о клекотит. (Наг.)

Висьмівають дрогобицьких передміщан, що в значній части колись працювали при соляній жупі і тому звали ся зваричами.

2. Дрогобицькі цибулярі. (Наг.)

Прозвище дрогобицьких передміщан, що особливо від часу розцьвіту Борислава садять богато цибулї і продають її в Бориславі зеленою, день-у-день.

3. Дрогобицькі цибулярі, а Дорожівські палїї, то си рідні. (Наг.)

Лаяв ся селянин з міщанами. Пор. висше Дорожів.

Дрож. 1. Бодай ті в дрож вергло! (Наг.)

Прокляте: щоб ти заболїв пропасницею, яка починаеть ся дрожю на всїм тілї.

Дрожати. 1. Дрожит як лист на трепеті. (Лол.) ...на осиці. (Наг.)

Про переляканого чоловіка. Пор. Adalb. Drżeć 7.

2. Дрижит як риба. (Кол.)

Риба витягнена з води починае дусити ся, не маючи чим дихати, і дрижить сильно. Пор. Adalb. Drżeć 5.

3. Дрожати як на веретенї. (Гнїдк.)

Значіне не зовсїм ясне, бож нитка навинена на веретенї не дрожить, тільки крутить ся разом з веретеном.

Дрожачка. 1. Дрижьички мнї напали. (Наг.)

Говорить чоловік, що раптом не знати чого починае дрожати.

Дротар. 1. Дротар не питає, що горщик буде тїк, він аби лише з хати чим скорше втїк. (Стріль.)

Злобна обсервація про дротарів, які особливо давнїйше робили людям по селах ріжнї пакости.

Дротувати. 1. Горшки дротувати, мамо! (Наг.)

Звичайний окрик мандрованих дротарів, що ходять від хати до хати, направляючи побиту глиняну посуду.

Друг. 1. Без вірного друга велика туга. (Явор.)

Приказка мб. книжного походженя.

2. Незваному другу місце по за грубу. (Гнїдк.)

Такому, що непроханий прийшов у гостину. За грубою місце непочесне, для жебраків та приблуд.

3. У друга вода солодша від вражого меду. (Явор.)

Відгук старого величаня дружби та побратимства.

Другий. 1. А не підеш ти єден з другим! (Наг.)

Гонять влїзливих, напасливих людий, хоч би їх було не два, а й десять.

2. Другий — Богови любий. (Кол.)

Значіне не ясне. Чому як раз другий? Чи тому, що скромнїйший, не преть ся на перше місце?

3. Коби на другого зложити! (Наг.)

Говорять до такого, що не хоче признати ся до свого вчинка, а скидае все на когось иньшого.

4. Хто сї на других спустит, той своє опустит. (Наг.)

На чужу роботу годї покладати ся, треба дбати самому.

5. Що єдному, то й другому. (Наг.)

Знач. оба однаково робили, заслужили на однакову плату або кару.

Дружба. 1. Ой дружба, дружба, гірка твоя служба! (Ільк.)

Мова про весїльного дружбу, що мусить на кождий поклик весїльного старости ставити ся перед ним. У Поляків коротше: Drużba, ciężka służba. Adalb. Drużba 1.

Дружина. 1. Злая дружина зіпсує доброго сина. (Коб.)

Жалують ся батьки, коли син оженивши ся починае тягти в свій бік і дбати

за свої власні, а не за їх діла, і приписуєть се звичайно впливови злої жінки. Пор. Adalb. Drużyna.

Друлити. 1. Не дриляй, не дриляй, дрилило би тя в болото. (Уриче)

Бойківське прокляте кинене на того, хто тручаєть ся.

2. Тікай Срулю, бо ті друлю! (Наг.)

Кричать такому, що стоїть в дорозї і заваджає, хоч він і не називаєть ся Сруль.

3. Як ті друлю, то сї вс—еш. (Наг.)

Знач. удариш ся до землї, будеш безсильний.

4. Як тя друлю, аж у тобі векне. (Комар.)

Погроза. „векнути", ономатопоетик, відповідає нагуївському ґевкнути.

Дуб. 1. Аби дуба став, то нічого не вдієш. (Наг.)

Знач. хоч стань до гори ногами (образово), хоч починай які хочеш незвичайні заходи, не вдієш нічого.

2. Великий дуб, а дупловатий. (Наг.)

Говорять про чоловіка великого на зріст, але хорого. Пор. Даль II, 30.

3. Виріс як дуб, а дурний як слуп. (Бергом.)

Про великого ростом а дурного, неосьвітного чоловіка.

4. Дуба дати. (Збар.)

Вмерти, загинути.

5. „Дуб з хащачком". — „Зїдж г—о з чосничком". (Снят.)

Мудроване.

6. „Дуб з шипулькою." — „Зїдж г—о з цибулькою". (Снят.) ... шипулею... цибулею. (Сїл. Беньк.)

Одно з тзв. мудровань, де до остатнього слова передбесїдника доточуєть ся речене, що римуєть ся з тим словом.

7. Дубом ми волосє стало. (Наг.)

Говорить чоловік про перебутий нерестрах.

8. За єдним разом дуба не зрубаєш. (Наг.)

Велике діло вимагає великої, довгої працї. Пор. Schlei. 164; Krumb. 14; Beb. 458; Гильф. 2054. Adalb. Dąb 9; Wand. I, Eiche 7.

9. З дуба падав, та кричав, а як упав, то мовчав. (Лім.)

Очевидно кричав зо страху, а впавши перестав бояти ся.

10. Зелений дубе, коли тото буде! (Гнїдк.)

Завважують, коли хтось говорить про незбутні річи, розсипає блискучі обіцянки.

11. І грубий дуб від малої сокири паде. (Гнїдк.)

І великі перешкоди можна побороти малою силою, коли її ужити відповідно. Пор. Wand. I, Eiche 12.

12. І я не з дуба впав. (Льв.)

Знач. не виріс на дубі як жолудь, не походжу з якогось лихого, нікчемного роду, не такий малий та незначучий, аби мною помітувати.

13. Наганяй ся як на дуба, а вно стоїт як коструба. (Мшан.)

Значінє неясне.

14. О, то дуб, дуб зелений! — А бодаєс сї, синоньку, на нїм повісив! (Наг.)

Основано на анекдотї про батька й сина, що разом сїли обідати, а їм поставлено дуже горячий борщ. Син сьорбнув перший і попікши язик крикнув з болю: „О, то дуб, дуб зелений!" Батько озирає ся, де той дуб і тимчасом через неввагу сьорбнув і собі горячого борщу і крикнув: „А бодас сї, синоньку" і т. д.

15. Сухі дуби говорити. (Гнїдк.)

Говорити нїсенїтницї.

16. Сухого дуба плести. (Орт.)

Говорити нїсенїтницї, бреше.

17. Ти дуб, я береза; ти пяний, я тверева. (Наг.)

Говорить жінка чоловікови-пяницї, який героїжить ся, що він сильнїйший від неї. Пор. Adalb. Dąb 3, 10.

18. То не з дуба впасти. (Матв.)

Знач. то не яка будь дрібниця, не байдужна річ. Натяк на загально розповсюджену співанку про те, як комар із дуба впав і забив ся.

19. Хоть би він дуба скакав, то тобі нїчого не буде. (Кос.)

Знач. хоч би виробляв незнати які пакости.

20. Чим дуб грубший, то дупловатий. (Гнїдк.)

Так само й богатий чоловік має звичайно свої хиби на недомаганя.

21. Що дуб, то не береза. (Наг.)

Знач. що мужчина, то не жінка, мужчина сильнїйший, тривкійший. Пор. Adalb. Dąb 2.

22. Який дуб великий, а яка жолудь дрібна. (Кал.)

З великих намірів часто бувають дуже дрібні наслїдки.

23. Який дуб, такий клин; який батько, такий син. (Сїл. Б.)

Знач. як батько нездара, то й син не лїпший.

Дубельт. 1. Дубельт ми віддаш, що-с узьив. (Наг.)

Знач. у-двоє стільки, заплатиш з наддатком.

Дубельтовий. 1. То дубельтова шельма. (Грибів)

Знач. людина зовсїм здеморалізована, безхарактерна. Пор. пісню:

Не буду такова, як моя братова,
Бо моя братова шельма дубельтова. (Гриб.)

Дубина. 1. В дубину пішов. (Льв.)

Знач. пропав, зійшов нї на що.

Дубовий. 1. Дубові ноги, а ведмежа сила. (Збар.)

Про грубого а сильного чоловіка.

2. Дубової каші наїв ся. (Льв.)

Львівські арештанти називають ячмінну кашу дубовою. Отсю приповідку говорять про такого, що вже нераз сидів у тюрмі.

3. То ще дубова голова. (Вікно)

Тупий, твердосердний, упертий чоловік.

Дуга. 1. Зигнув сї в дугу. (Наг.)

Про згорбленого, пригнобленого чоловіка. Дуга — облук при кіньскій упряжи, тепер давно вже не вживана в наших сторонах. Пор. Нос. 431.

Дуда. 1. Звісив дуди. (Стан.)

Спустив рукави, звісив руки і не робить нїчого.

2. І менї дуда грай! (Берез.)

Кепкують із зарозумілого чоловіка, що виявляє неоправдані претензії.

3. Коби заграли в дуду, і я там буду. (Кал.)

Говорить дївчина охоча до музики та до танцю.

4. Пустив на дуди. (Кол.)

Проциндрив, змарнував добро.

5. То ще з тебе дуда недута. (Раранче)

Знач. ти чоловік нї дочого, нї до роботи, нї до охоти.

6. Як дуди настроять, так дуди грають. (Мінч., Ільк., Петр.)

Самі собою вони не мають нїякого голосу.

7. Як дуду надути, так дуда грає. (Гнїдк.)

Говорять про несамостійного чоловіка, що звичайно повторяє чиїсь чужі слова та думки.

Дудок. 1. Кождий дудок має свій чубок. (Кол.)

Кождий чоловік має щось таке, чим любить хвалити ся. Пор. Adalb. Dudek 3; E. Rot. 361; Wand. V, Wiedehopf 7; Čelak. 97.

2. Кождий дудок хвалит свій чубок. (Березів)

Усякий чоловік старає ся показувати людям ту свою прикмету, що йому самому у себе найлїпше подобає ся.

3. На дудка го вивернув. (Сор.)

Зробив з нього дурня, ошукав.

4. Який дудок, такий чубок. (Ільк.)

Який чоловік, така й та прикмета, якою він любить величати ся.

Дудочка. 1. Коби міні дудочки, пішла би я дубочки. (Урич.)

Говорить дївчина охоча до танцю хоч би й під голос дудки.

Дужати. 1. Дужьийте як можете. (Берез.)

Знач. держіть ся в здоровлю, видужуйте з хороби. Формула, з якою розстають ся з хорим чоловіком-сусїдом, що його прийшли відвідати.

Дуже. 1. Дуже ми тї тут треба. (Наг.)

Іронїчно до такого, що приходить не в пору.

2. Дуже ти собі розбираєш. (Наг.)

Знач. прибагаєш собі такого, що тобі не належить ся, виявляєш занадто великі претензії.

3. Дужше кричит, ніж го болит. (Наг.)

Сьміють ся з битого, що наробив богато вереску.

4. Не дуже били, більше грозили. (Вікно)

Відповідав слуга, якого пан кликав до канцелярії для упімненя, на питанє иньших слуг, чи не били його?

5. Не дуже сї дуй! (Наг.)

Говорять гордому, богатому.

6. Не дуже сї решети! (Наг.)

Осторога такому, що сердить ся без підстави.

7. Не дуже того просять, кого за чуб термосять. (Новосел.)

Знач. він у примусовім положеню, противник має його в руках.

8. Не дуже я за тобов ізгорів. (Наг.)

Знач. не дуже зтужив ся, ти менї зовсїм не потрібний.

9. Хоць не дуже, але досить. (Матв.)

Scil. били. Жартують із такого, що признає ся, що його били, але не дуже.

Дужий. 1. Дай Боже, щоби дужі були дужійші. (Снят.)

Знач. хто має тепер успіх, щоб мав ще більший. Се зрештою парафраза євангельського: тому, хто має богато, додасть ся ще більше.

2. Дужий як Довбуш. (Кривор.) ...як тур. (Сквар.) ...як бугай. (Наг.)

Говорять про міцного, відважного чоловіка.

3. З дужшим бороти сї — видьома смерть. (Наг.)

Знач. від разу видно, що не подолаєш, отже лїпше не зачинати. Пор. Adalb. Duży 5.

4. З дужшим не бори сї. (Наг.)

Та сама думка в катеґоричній формі. Пор. Osm. Spr. 262.

5. Такий єм дужий, що бим мури валив. (Купн.)

Говорить чоловік у почутю своєї сили або якогось незвичайного духового розбудженя.

6. Такий за дужий, як павутина. (Кольб.)

Говорять про слабосильного, млявого чоловіка.

7. Хто дужчий, той лїпший. (Ільк.) ...лучший. (Збар.)

Сьвіт усе признає рацію перемозжцеви. Пор. Adalb. Duży 4; Muka 2173; Wand. IV, Stark 18.

Дуйвітер. 1. Ходит, як дуй-вітер попелом. (Мшан.)

Бесїдували про парубка, що не міг нїде вибути на службі, а серед року з ріжних причин покидав службу.

Дуйнути. 1. Ой дуйну, панцю, дуйну з сеї сторони в инну́, сеї ночи о півночи. А ти синку аби-с не спав, абис ся мене не припобстав. (Корч.)

Так приговорювала мати панщизнянка свому синови-пастухови, збираючи ся в ночи тїкати від пана.

Дукат. 1. Аби-с ми дукатами платив, то ти того не зробю. (Наг.)

Знач. нї за які скарби.

2. Аби-с дуката дав, то не продам. (Наг.) ...то не дістанеш. (Наг.)

Знач. річ дорога або така, що її зовсїм не можна дістати.

3. За ніякі дукати того не дам. (Наг.)

За нїякі гроші анї обіцянки.

4. Наж ти дуката, та йди до ката. (Яс. С.)

Говорять даючи комусь відчіпного.

5. Най буде від ката, коби дуката. (Лучак.)

Гроші приємно брати і від поганих рук. Зразок матеріялїзму в родї Веспазіянового Non olet.

Дулїби. 1. До Дулїб на свій хлїб! (Завадів)

Говорять, коли хто мішаєть ся не в своє дїло. Дулїби село сусїдне, близько Занадова.

Дуля. 1. Всипати кому дуль. (Гнїдк.)

Надавати буханцїв та стусанів.

2. Дістанеш дулю з маком. (Бор.)

Знач. не дістанеш нїчого, не надій ся.

3. Дулю на вербі дістанеш. (Сор.)

Знач. нїчого не дістанеш. Дулї на вербі не ростуть.

4. Показує му дулї на вербі. (Збар.)

Обіцює щось таке, чого нїяк не може сповнити. Пор. I, Грушка ч. 8, 11.

Думати. 1. Перше думáй, потім дїлáй. (Мінч.)

Осторога занадто прудкому робітникови, що робить не роздумавши. Пор. Wahl, I, 77; Haller, 16; Wand. I, Bedenken 11.

Думка. 1. Анї ми то в думцї, анї в гадцї. (Кал.)

Я про се не думаю, не гадаю, я з сим дїлом не маю нїчого спільного.

2. Де би ми то й на думку прийшло! (Стан.)

Знач. сього б я й не подумав.

3. Думка за горами, а смерть за плечами. (Лев., Лучак.) ...по за гори... (Гнїдк.) ...за море... (Дар.)

Чоловік гуляє далеко фантазією, снує сьмілі пляни, а не знає що смерть його ось-ось близька. Пор. Adalb. Myśl 11.

4. Думка мі зносит. (Любша)

Збирає мене охота, щось мене тягне до сего.

5. Думка не знає, що грає; козак мовчит, а все знає. (Залїсє)

Початок неясний; друга часть приказки див. Козак.

6. З думками сї бю. (Наг.)

Знач. почуваю в собі сумнїви, вагаю ся.

7. З думки ми то не сходит. (Дрог.)

Не можу сего забути, не можу в тім дїлї додумати ся до ладу.

8. З думки си то вибий! (Стан.)

Знач. забудь про се, перестань думати.

9. І я тої думки. (Кал.

Знач. думаю так само.

10. На думку ми то не впало. (Крех.)

Знач. не догадав ся сего, забув про се.

11. От думки думáю. (Наг.)

Знач. тужу, сумую. Натяк на ті сумовиті піснї звані думками, які залюбки співає самітний, затурбований чоловік.

12. Така мі думка пошибає. (Кол.)

Знач. се менї раз-у-раз приходить на думку. Пор. Wand. I, Gedanke 105.

13. Що в думцї, то й на язицї. (Цеп.)

Що чоловік думає, те й говорить, Пор. Adalb. Myśl 1.

Дунай. 1. В Дунаю втонеш, то в мори виплинеш. (Снят.)

Слаба потіха. Натяк на часто вживаний зворот у піснях:

Я в Дунаю втону, а в морі виплину,
Як за тебе піду, на віки загину.

2. Дунаю не перебродиш. (Наг.)

Дунаєм називають усяку велику воду, навіть повінь.

3. Гадаю, гадаю, куди до Дунаю. (Стан.)

Знач. гублю ся в неозначених мріях.

4. Там такі Дунаї, що лиш небо та вода. (Наг.)

Говорять про велику повінь.

5. Як зайшов за Дунай, то вже до дому й не думай. (Берез.)

Знач. така далека чужина. Пор. Adalb. Dunaj 3.

Дуплавий. 1. Дуплавий, бо старий. (Наг.)

Говорять про хоровитого, дихавичного старця.

Дупло. 1. В своїм дуплї сиди в теплї. (Цен.)

Знач. у своїй хатї роби собі всяку вигоду.

2. Дупло скрипит. (Наг.)

Говорять про дихавичного чоловіка, якому хрипить у горлї.

3. Засїв у дуплї як медвідь. (Наг.)

Говорять про відлюдка, що сидить у хатї і не буває у людий анї у себе не приймає нїкого.

4. Сховай сї в дупло, аби тї не видно було! (Кол.)

Говорять боягузови.

5. Чьис тобі своє дупло мати. (Ростоки)

Знач. час одружити ся і завести своє господарство.

Дур. 1. Дур сї голови чіпає. (Наг.) .. їмає. (Наг.)

Чоловік починає дуріти, прим. з великої гризоти, але також і з великого достатку. Пор. Нос. 469.

2. З дуру тото зробив. (Наг.)

Знач. не при здоровім розумі, не роздумавши.

Дурак. 1. За дураком Господь. (Лучак.)

Знач. не дає йому пропасти.

2. Кругом дурак. (Лев.)

Мабуть запозика з великоруського.

3. Кругом дурак, як каже: „так". (Кольб.)

Дурень звичайно такає на завдане йому питане.

4. Нема такого дурака в цїлій Росії. (Губ.)

Так мали відповісти з російської почти на листї якогось адресата, якого не могли знайти. Кепкують сею приповідкою, коли хто питає за кимось незнайомим.

5. То ще дурак московський! (Губичі)

Знач. тумановатий, тупий дурень.

Дурень. 1. Без дурньи й паска сї не осьвјтит. (Наг.)

Він скрізь мусить втиркнути ся, хоч там його зовсїм непотрібно. У Нїмцїв: Narren meinen, man könnt nicht eine Sau satteln, wenn sie nicht dabei wären. Wand. III, Narr 771.

2. Бодай тот дурень здох, що ся кохав у двох! (Сяніц.)
Говорить чоловік, якому і з одною важко дійти до ладу.

3. Від дурня чую, та ся не дивую. (Ільк.)
Каже поважний чоловік, коли йому хтось скаже: ти дурню.

4. В дурня ся пошив. (Лучак.)
Знач. дав себе ошукати, нажив сорому.

5. Він що йно сказав: дурню! а той уже зуби стяв. (Лучак.)
Поки два противники почнуть бити ся, мусить один одного вилаяти. Отже тут сьміють ся з такого, що перевернув ся вже від самого першого слова свого противника.

6. Говори до дурня, а дурень все дурнем. (Жидач.)
Його не уговкаєш і не задобриш самими словами.

7. Гуманьський дурень, з чужого воза бере, а на свій кладе. (Петр.)
Се вже иньший, реальнїйший тип дурня, як під ч. 71, зрештою тип інтернаціональний, пор. Wand. III, Narr 515; Дик. 1262.

8. Два дурнї стали радити, як би свою біду згладити. (Замул.)
Рада безплодна, бо нїчого мудрого не врадять.

9. Двоє дурнїв на сьвітї: дївка дурна, бо танцює без горівки, і дяк дурний, що тверезий, а співає аж горло дере. (Кнїгинин)
Житєва обсервація, може й самого того дяка, що про нього мова.

10. Дивіт сї на дурня! (Кол.)
Говорять, коли хтось із присутних скаже якусь надзвичайну дурницю.

11. Дійди з дурньом до ладу! (Льв.)
Окрик безрадности і знетерпливленя від короводів з дурним, а впертим чоловіком.

12. Добре дурня оженити, бо як до розуму дійде, то не схоче. (Гол.)
Дурень тут очевидно в значіню молодого, недосьвідного чоловіка. Пор. Етн. Зб. IV, 35.

13. Добро дурня здурити. (Ільк.)
Знач. розумного чоловіка й так не здуриш.. Пор. Wand. III, Narr 936.

14. До дурня говорити, волиш тим словом три дни дихати. (Наг.)
Шкода слів, бо дурня не переконаєш.

15. Досить єдного дурня в хатї. (Наг.)
Говорять, коли в хатї є мала дитина, а хтось старший починає говорити дурницї. Пор. Wand. II, Genug 19; III, Narr 353.

16. Дурень дурня хвалит. (Крех.)
Бо він найблизший йому. Пор. Wand. III, Narr 383.

17. Дурень і за море поїде і все дурнем верне. (Снят.)
Своєї вдачі не покине. Пор. Wand. III, Narr 869.

18. Дурень нїчим ся не журить: горівку пє і люльку курить. (Ільк.). ...файку... (Мінч.) ... сів с—ти коло хати і... (Дуліби)
Характеристика обмеженого та при тім самозадоволеного чоловіка.

19. Дурень псови очи псує. (Ільк.)
Знач. на стілько дурний, що не варто навіть, аби й пес на нього дивив ся.

20. Дурень усе дурньом. (Наг.)
Знач. з ним нема що балакати, як з розумним. Пор. Wand. III, Narr 691.

21. Дурень щістьи має. (Наг.)
Загальна житєва обсервація.

22. Дурневи ввіде за штуку. (Наг.) ...вдасть сї... (Цен.)
Що би розумному взяли за провину, те дурневи вибачать. Пор. Нос. 299.

23. Дурневи вічная память. (Ільк., Петр.)
Знач. його й по смерти ще довго згадують.

24. Дурневи і Біг не противит ся. (Іль.)
Знач. і люди мусять потурати йому. Пор. Krumb. 58.

25. Дурневи і Бог вибачит. (Лучак.)
Бо він не розуміючи божих законів переступає їх безбач.

26. Дурневи й обіцьинка мила. (Кольб.)
Він задоволяєть ся чим будь.

27. Дурневи нема ради. (Наг.)
Бо він жадної ради не послухає; знач. також: нема спокою, він усе кидаєть ся на ріжні помисли.

28. Дурневи свій розум у голову не вложиш. (Наг.)
Знач. даремна річ толкувати йому та переконувати його.

29. Дурневи сї не дивуй. (Наг.)
Знач. не сердь ся за його роботу.

30. Дурневи щістьи служит. (Цен.)
Йому ведеть ся іноді там, де розумний не дав би собі ради. Пор. Wand. I, Dummer 5.

31. Дурнїв є много, але не всї разом ходят. (Лучак.)
Коли хтось дивуєть ся: ну, такого дурня пошукати! Пор. Wand. III, Narr 497, 819.

32. Дурнїв нї сїють, нї орють, самі ся родять. (Ільк., Петр.)
Знач. вони виростають із браку осьвіти або в нездібности до неї. Пор. Нос. 299, Дик. 1036; Adalb. Głupi 24,Dureń 3; Wand. III, Narr 886, 896; Čelak. 210.

33. Дурнїв ніхто не сіє, а сами си родют. (Орел.)
Про самосївну вдачу дурнїв див. висше ч. 32.

34. Дурньи з мене робит. (Наг.)
Знач. кпить із мене. Пор. Wand. III, Narr 7263.

35. Дурня і в церкві бют. (Лучак.)
Знач. усяке дїло виходить дурному навпаки того, як він собі думає. Пор. Wand. I, Dummer 9; III, Narr 376; Нос. 299; Adalb. Głupi 31.

36. Дурня на голову тручай, він на ноги паде. (Замул.)
Знач. йому щастить там, де він і сам про се не думає.

37. Дурня на ноги тручай, а він на голову паде. (Ільк.)
Тут навпаки: напучуй його на добру дорогу, а він наробить лиха.

38. Дурня не штука здуртти. (Крех.)
Вистарчить говорити йому в його дусї і до його вподоби.

39. Дурню, дурню, велика мірка перцю за гріш! (Лучак.)
Говорять чоловікови, що не вміє нїчого купити анї продати як слї.

40. Дурню єден ходиш! (Наг.)
Окрик обуреня, найчастійша лайка.

41. Дурню ходиш, курку водиш, курка дрище, дурень хлище. (Наг.)
Сьміють ся над дурнем, що робить щось непутяще.

42. За дурня доля дбає. (Корч.)
Пор. висше ч. 27, 33; Adalb. Głupi 182.

43. З дурнем зайди, сам дурнем будеш. (Дмит.)
Нїяке дїло з дурним спільником не доведеш до путя.

44. З дурнем зчепитись, дурнем зробитись. (Замул.)
Анї згода анї сварка з дурним не доводить до добра. [Пор. Wand. III, Narr 673, 675.

45. З дурнем не дійдеш до ладу. (Терн.)
Бо він усе своїм Богом іде. Пор. Adalb. Głupi 188; Wand. III, Narr 671.

46. З дурньом зайди си тай не розвјижеш сї. (Наг.)
Почни з ним яке дїло, то не то ще не поможе, а годї від нього спекати ся. Пор. Adalb. Głupi 153.

47. З дурньом знайдеш тай не подїлиш сї. (Наг.)
Бо він нї на що не згодить ся. Пор. Adalb. Głupi 186; Čelak. 212; Wand. III, Narr 638.

48. Їдж, дурню, бо то сьвјичене! (Наг.)
Говорять дурному, даючи йому щось несмачного їсти, а він не хоче.

49. Кажи дурневи поклони бити, а він і чоло розібє. (Снят.)
У кождім дїлї він переборщить. Пор. Čelak. 212.

50. Кождий дурень своїм кроєм. (Кол.)
Знач. один не подібний до другого, бо кождий попадає на иньші глупі концепти. Пор. Wand. III, Narr 599; Čelak. 210; Adalb. Kiep 6.

51. Крайний дурень. (Наг.)
Знач. безсумнївний дурень, зовсїм глупий чоловік.

52. Ми всї дурнї у нашого Бога. (Бар.)
Відповідає чоловік, якого иньший назвав дурнем.

53. Між дурнями і сам дурнем станеш. (Кобил.)
Чоловік звільна приспособлює ся до свого окруженя. Пор. Wand. III, Narr 941.

54. Може сї такий дурень знайде, що й то возьме. (Наг.)
Говорить чоловік, якому дають або продають якусь нїкчемну річ. Пов. Zátur. 89; Adalb. Kupić 19.

55. На, дурню, а не криши, бо то з маком! (Дрог.)
Кплять із дурного, даючи йому щось їсти і остерігаючи, щоб не кришив. Кришити сьвячене вважає ся гріхом, але тут на сьміх замісь сьвяченого подає ся аргумент: бо то з маком. Пор. висше ч. 48.

56. На дурня ся задивила твоя мати. (Белз)
Якого бачила дурня, такого й тебе вродила.

57. Не бій сї, він собі не дурень, лижки до вуха не несе. (Наг.)
Говорять про самолюбного, хоч і умом обмеженого чоловіка.

58. Не дурень казав, не мудрий слухав. (Наг.)
Говорять, коли хтось із розумної ради зробив нерозумний ужиток.

59. Не кажи дурньови пердїти, бо ся всере. (Збараж)
Знач. наведеш його на одно непутяще дїло, то він з власного концепту зробить друге ще гірше.

60. Не мали де дурньи встромити, та в школу. (Дар.)
Сердить ся вчитель на тупоумного ученика.

61. Ни дай дурневи ніж у руки, бо собі палцї втне. (Кольб.)
Він не розуміє сам, що робить, і начинить собі лиха.

62. Ни кажи дурневи: „Забзди“, бо він сї таки вс—е. (Кольб.)
Знач. йому позволь мало, а він забере собі більше в голову. Пор. 55.

63. Отто дурень тай ще й битий! (Збар.)
Знач. і бійка не піддала йому лїпшого розуму.

64. Пізнавай дурня по його сьміху. (Кол.)
Він сьмієть ся там, де не треба. Пор. Adalb. Głupi 169; Wand. III, Narr 705.

65. Пізнати дурня по мові. (Кол.)
Доки мовчить, можна його приняти за розумного чоловіка, пор. лат. Si tacuisses, philosophus mansisses, а також Wand. III, Narr 85.

66. Пішли дурня на риби, а він їмає жаби. (Петр.)
Усяке дїло дурень споганить та поверне на сьміх. Пор. Adalb. Dureń 4.

67. Пішли дурня по раки, а він жаб принесе. (Лучак.) ...на раки ...наловит. (Гнїдк.)
Пор. попереднє число, а також Wand. I, Dummer 13; Adalb. Głupi 117.

68. Пішли дурня, то сам дурнем зістанеш. (Ільк.)
Бо будеш мусїв сам іти за ним і направляти його дурницї. Пор. Adalb. Dureń 4.

69. Позволь дурневи перднути, то сї всере. (Берез.)
Пор. висше ч. 55, 58.

70. Послухай дурня, то й сам будеш дурень. (Замул.)
Дурнева рада звичайно буває дурна, а послухавши її чоловік зробить дурницю.

71. По чім дурня пізнати? Що не вміє мовчати. (Колом.)
Виговорить усе, що знає і чого не знає.

72. Пошив ся в дурнї. (Збар.)
Показав ся дурнем, зробив дурницю. Пор. ч. 3.

73. Роби дурневи добре: люби му жінку, а він ще сї й сердит. (Кольб.)
Іронїзують над чоловіком, що не вміє оборонити свого родинного огнища від напасти.

74. Сам дурень, а других хоче розуму вчити. (Наг.)
Обурюєть ся чоловік, якому дурень дає своЇ науки. Пор. Adalb. Głupi 175.

75. Славетний дурень, що з свого воза бере, а на чужий кладе. (Лучак.). Гуманський... (Дар.)

Справді що дурень, та може бути й великий альтруїст. Пор. висше ч. 6.

76. Такого дурньи пошукати. (Наг.)

Знач. се такий дурень, що не легко знайдеш йому рівного.

77. Там то дурень заплїшений! (Богородч.)

Знач. у нього голова в обручах, ще й плїшками збита. Пор. Wand. III, Narr 1241.

78. Ти такий, як сім дурнїв до купи. (Хотин)

Знач. ти великий дурень.

79. Тобі, дурню, попом бути, ни ґицлем! (Пужн.)

Бо на ґицля треба справного та енерґічного чоловіка, а попови — по народньому погляду — того не треба.

80. То вже з уроду дурень. (Наг.)

Виховане не розвинуло його розуму.

81. То нё з дурньом справа. (Голоб.)

Знач. треба до неї брати ся обережно. Пор. Wand. III, Narr 1281.

82. То не дурень був той, що горівку вигадав. (Наг.)

Прихвалюють пяниці смакуючи горівку.

83. То не дурень вигадав. (Кол.)

Говорять, коли хочуть сказати щось розумне.

84. То не леда дурень потрафит. (Наг.)

Се не таке легке дїло, як кому здаєть ся.

85. Учи дурня, дурень дурньом буде. (Сяніц.)

Знач. змарнована праця над його осьвітою.

86. Хоть він дурень, але свій розум має. (Наг.)

Між нами, розумними, він дурень, але супроти иньших може вдавати мудрого. Пор. Adalb. Głupi 128.

87. Хоч видїти дурньи, то подиви сї в дзеркало. (Кольб.)

Говорять недогадливому роззяві.

88. Хто дурневи вибачит, той має сто днїв відпусту. (Петр.)

Віра в те, що дурнї, ідіоти, божевільні, стоять під особливою опікою божою, та в практицї приказка вживаєть ся іронїчно, коли дурний чоловік причепить ся; знач., не буду сердити ся на тебе, за те менї Бог гріхи відпустить. Пор. Adalb. Dureń 2.

89. Ци ти мене за дурньи маєш? (Цен.)

Коли хтось по глупому перечить иньшому.

90. „Чо-с си надтомив?“ — „Бо сми з дурнем говорив“. (Орел.)

Се найбільша мука переконувати дурня.

91. Швидше дурень здурит розумного, як розумний дурного на розум наведе. (Замул.)

Розумний чоловік іноді зробить дурницю, але дурень нїколи не зробить нїчого мудрого.

92. Шукай дурня! (Ліи.)

Знач. я не дурень, говори се кому иньшому.

93. Шукай си дурньи, аби тї послухав! (Наг.)

Знач. я тобі не вірю.

94. Щісливий дурень нічим ся не журит: горівку пє, вуши бє тай люльку курит. (Орел.)

Варіант до ч. 15. Пор. Wand. III. Narr 758.

95. Що я тобі за дурень удав ся? (Збар.)

Ображуєть ся чоловік, якому щось заперечують, хоч він правду говорить.

96. Як єден дурень кине камінь у воду, то і сто мудрих не могут найти. (Лім.)

Всякому дїлу дурень може нашкодити більше, нїж мудрі люди можуть помогти. Пор. Adalb. Głupi 125.

97. Як би не дурень, то би того не сказав. (Наг.) ...не зробив. (Наг.)

Звиняють нерозумне слово або дїло дурного чоловіка.

98. Якийсь дурень вигадав, а мудрий повторив. (Кол.)

Коли розумний чоловік говорить дурницю.

99. Я не твій дурень. (Наг.)

Сердита реплїка чоловіка, до якого хтось говорить числячи на його наівність. Пор. Wand. III, Narr 1282.

Дуригріш. 1. От дуригріш. (Наг.)

Товар поганий та нїкчемний, який купуючи видаєш марно гроші.

Дурило. 1. Ти дурило з кривої верби. (Дрог.)

Лайка на ошуканця; слова про криву вербу натякають на його походжене від чорта, що звичайно мешкає в кривих, дуплавих вербах.

Дуриптах. 1. То ще дуриптах! (Наг.) ...дурипотє. (Наг.)

Говорять про жартуна, що любить дурити инших.

Дурити. 1. Дури таких, як єс сам! (Наг.)

Остра реплїка такому, що говорить брехливі обіцянки.

2. Дурит Бога і людей. (Замул.)

Говорять про ошуканця, що вдає побожного та релїґійного чоловіка.

3. На село дурити, бо міщане знають. (Ільк.)

Відповідають наівному мантїєви, що піддає якісь брехливі пропозиції.

4. Не здуриш аптикаря купервасом. (Залїсє)

Приказка оперта мабуть на якійсь забавній анекдотї, тепер забутій.

5. Не здуриш аптикаря шалабастром. (Кол.)

Знач. тямучого, фахового чоловіка не здуриш будь якою дурницею. „Шалабастер" перекручено з нїмецького Scheidewasser.

Дуриця. 1. Дурицї ним телепає. (Наг.)

Наїв ся хлїба з дурійкою тай трясеть ся.

2. Ци сї від дурицї трісеш? (Наг.)

Дуриця або дурійка, коли наїсти ся хлїба помішаного з нею, справляє біль голови, тремтїнє всего тїла і довгий, важкий сон.

Дурійка. 1. Дурійкою живити. (Гнїдк.)

Знач. забивати комусь баки, закручувати голову брехнями.

2. Ходит як би дурійки попоїв. (Богородч.)
Знач. ходить безтямний, сам не свій.

Дуріти. 1. Добре дуріти, коли приступає. (Ільк., Петр.) Лацно... (Лев.)
Говорять про пана або загалом заможного чоловіка, що позволяє собі на всякі вибрики та люксус, маючи чим платити. Пор. Wand. III, Narr 519.

2. Дуріє, бо му ся добре діє. (Ільк.)
В щастю чоловік не вміє вдержати духової рівноваги.

3. Щем не вдурів, аби таке робити. (Ком.)
Знач. се лиш дурний чоловік може робити.

Дуркати. 1. Не дуркай, а пса в ср... поштуркай. (Наг.)
Відповідь такому, що сказав другому: ти дурню.

Дурман. 1. Ци ти сї дурману наїв? (Наг.)
Знач. чи ти сказив ся? Дурман — якесь зїлє, мб. Belladonna.

2. Якимось мі дурманом обпоїли. (Кол.)
Жалуєть ся обдурений чоловік.

Дурний. 1. Або ти дурний, або розуму не маєш. (Цен.)
Говорить чоловік такому, якого доси вважав розумним.

2. Вже я такий дурний не буду. (Кол.)
Говорить чоловік, що дав себе раз піддурити. Пор. Adalb. Głupi 8.

3. Ви гадаєте, що я такий дурний, як обідраний? (Ценїв)
Говорив бідний чоловік, якого богачики мали за дурня.

4. Від дурного чую тай сї не дивую. (Жидач.)
Пор. Дурень ч. 2.

5. Він тя дурним кладе. (Тухля)
Знач. уважає тебе за дурня.

6. Всьо по дурному йде. (Наг.)
Робить ся неоглядно, без пляну.

7. Всьо то з дурного розуму. (Наг.)
Коли хтось зробив якусь дурницю сам не підозріваючи її глупоти.

8. Говори такому дурному, як єс сам! (Наг.)
Сердита репліка на дурну бесїду.

9. Ґуджа, ґуджа! Ти такий дурний, як твій ґосподар. (Будз.)
Примовляють псу, що завзято але без причини гавкає.

10. Дурна ґолова нї посивіє, нї полисіє. (Лучак.)
Фізіольоґічна обсервація, зрештою науково анї досьвідом не умотивована. Пор. Wand. III, Narr 214.

11. Дурна голова — ногам морока. (Цен.)
Дурний чоловік зайде на кепську дорогу і мусить набивати ногами. Пор. Schlei. 168; Wand. III, Narr 214.

12. Дурна твоя бесїда. (Наг.)
Знач. говориш дурне.

13. Дурна твоя голова. (Наг.)
Знач. ти не вмієш собі порадити, губиш ся в пустих догадах.

14. Дурна тї сї робота взьила. (Наг.)
Знач. ти розпочав дурне, безцїльне дїло.

15. Дурна хихо, прийшло й тобі лихо. (Наг.)
Допікають жартливій та сьміховатій дівчині, на яку впало нарешті лихо.

16. Дурна, що плаче вона; най плаче він, що бере біду в дім. (Ком.)
Приговорюють, коли молода йдучи до шлюбу „по старому звичаю“ плаче.

17. Дурне ти сї голови чепило. (Голоб.)
Ти заняв ся якоюсь дурною думкою або роботою.

18. Дурне як теля. (Замул.)
Кажуть про всякого, хоч би й дорослого, а непорадного чоловіка. Пор. Adalb. Głupi 62.

19. Дурний аж ся крутит. (Кобил.)
Впавши на якусь немудру думку, що видаєть ся йому новою, він не може сидіти спокійно, поки не поділить ся нею з кимось. Те саме у Поляків Adalb. Głupi 20.

20. Дурний але дужий. (Цен.)
Говорять про міцного, але тупоумного чоловіка. Пор. польське: Głupi ale zdrów, Adalb. 17.

21. Дурний бим був, як бим тебе слухав. (Наг.)
Знач. ти говориш глупо або хочеш мене одурити.

22. Дурний варіят. (Жидач.)
Знач. божевільний, напасливий чоловік.

23. Дурний галай. (Наг.)
Галай — крикун, співак.

24. Дурний Гриць не видав ваганиць. (Тереб.)
Говорять, коли хтось дивуєть ся якійсь зовсїм звичайній річи. Пор. Гриць ч. 21.

25. Дурний дає, а розумний бере. (Іль., Петр.)
Звичайна житєва практика. Пор. Schlei. 173; Даль. II, 8; Wand. III, Narr 336, 911; Нос. 298.

26. Дурний дурне говорит. (Наг.) ...провадит. (Збар.)
Нічого иньшого не слїд від нього й надіяти ся. Пор. Wand. III, Narr 790.

27. Дурний, дурний, ану здури го. (Наг.)
Знач. не такий дурний, як видаєть ся.

28. Дурний дурного найшов. (Наг.)
Коли розмовляють два дурні.

29. Дурний з верху. (Замул.)
Дурень часто криком та штурканцями вміє поставитя на своїм.

30. Дурний змудріє, як зголодніє. (Стрий)
Голод учить розуму.

31. Дурний його піп хрестив. (Гол.)
Знач. він також дурний від самого охрещеня. Се так делікатно, щоб не скидати його дурноти на батька й матір.

32. Дурний і в Києві не купить розуму. (Ільк.)
Взагалї нїхто розуму не купить, як свойого не має. Пор. польське: Głupi i w aptece rozumu nie kupi, Adalb. Głupi 53.

33. Дурний і дурне торочит. (Замул.)

Глупий глупе говорить.

34. Дурний коли мовчить, то за мудрого уходить. (Ільк.)

Увага, яку люди роблять звичайно аж тоді, коли мнимий мовчучий мудрець обізветь ся яким глупим словом. Уже Римляни говорили: Si tacuisses, philosophus mansisses. Пор. Adalb. Głupi 89.

35. Дурний Микита поїв котьита. (Наг.)

Приказка основана на анекдоті про дурня Микиту, якому мати веліла піти на піч і їсти пироги, а він не знайшовши пирогів поїв живі котята і потім жалував ся матери: „А чого ваші пироги драпають ся?"

36. Дурний нічим ся не журит: пє горівку, файку курит. (Петр.)

Говорять про самозадоволеного самолюба, що не дбає ні про що крім власного спокою. Пор. Wal. I, 150; Adalb. Głupi 99.

37. Дурний носит серце на язиці, а мудрий язик у серци. (Замул.) ...мудрий у серці. (Ільк.)

Дурний що має па серці, те й виговорить, а мудрий говорить лише те, що корисно для иньших.

38. Дурний плота ся чіпає. (Кути)

Йому вистарчить найменша причина, щоб знайти собі напасть.

39. Дурний тебе піп хрестив тай портки спусив. (Наг.) ...іще над тобов штани... (Тереб.)

Лають дурного чоловіка, пор. ч. 29, Нос. 299.

40. Дурний тим сї величає, що розуму не має. (Наг.)

Він тим і дурний, що не вміє закрити своєї дурноти.

41. Дурний той, що деревину в лісї, а дївку в селї кохає. (Болех.)

Бо деревину в лїсї хто хоче зітне, а дївку в селї хто хоче візьме.

42. Дурний ще дурнїйшого знайде. (Стан.)

І оба погодять ся. Пор. Adalb. Głupi 106.

43. Дурний як бовт. (Наг.)

Бовт і дурний, куди його пхають, він туди йде. У Поляків: Głupi jak but, Adalb. Głupi 57.

44. Дурний як Гуцул. (Кути)

Се вже Покутяне таке зложили, що Гуцул дурний. Пор. польське: Głupi jak chachoł małorosyjski, Adalb. Głupi 60.

45. Дурний, як з мокров головов. (Рогат.)

Знач. мов божевільний, якому ллють воду на голову.

46. Дурний як кіл у плоті. (Кол.)

Про недорікого, непорадного чоловіка.

47. Дурний як сак. (Лучак.)

Лають непорадного, неповертливого дурня. Пор. Adalb. Głupi 80.

48. Дурний як табака в розї. (Дрог.)

Не знає, не тямить нїчого. Пор. Adalb. Głupi 86.

49. Дурний як турецький кінь. (Мінч., Ільк.)

Турецький кінь має усталену славу, пор. далї під Кінь.

50. Дурний, як х— воловий. (Льв.)

Бо має подобу чогось правдивого, а до справжнього дїла нездатний.

51. Дурний як цап. (Наг.)
Цапа, звіря дуже зручного і характерного, покладено у нас замісь барана; в старих грецьких приповідках символом дурноти скрізь являєть ся баран або вівця, пор. Тимош. ст. 37; Adalb. Głupi 74.

52. Дурний, як цілий сьвіт. (Жидач.)
Чому цілий сьвіт має бути такий як дурень?

53. Дурний як ціп. (Льв.)
Як ним махають, так він бє.

54. Дурний як чіп. (Наг.)
Лають нездарного, недогадливого чоловіка. Пор. Adalb. Głupi 65.

55. Дурний як ямницький піп. (Ямниця)
Там у селї довгі лїта був напів божевільний піп.

56. Дурним вродив ся, дурним загине. (Григ.)
Знач. дармо надіяти ся, щоб порозумнїшав.

57. Дурними плоти городьит. (Берез.)
Знач. він такий дурний, що як би його поставив замісь кілка в плотї, то її то би стояв.

58. Дурних не сїют, не орут, самі сї родьит. (Наг.)
Дурнї самосївні. Пор. Сим. 666; Wand. III, Narr 272, 885; Čelak. 210; Muka 1088; Adalb. Głupi 24, 150, 160.

59. Дурні тебе куми тримали. (Гнїдк.)
Знач. ти дурний від самого хресту.

60. Дурного всюди бют. (Наг.)
Бо він усюди знайде собі зачіпку. Пор. Adalb. Głupi 36.

61. Дурного гляба й попови кропилом урозумити. (Грин.)
Йому не поможе й авторітет церкви.

62. Дурного дурно вчити. (Кол.)
Він нїчого не навчить ся через тупоумство. Пор. Adalb. Głupi 34.

63. Дурного і в церкві бют. (Наг.)
Бо він скрізь щось таке зробить, за що бють. Пор. Сим. 564; Adalb. Głupi 31.

64. Дурного похвала — мудрого догана. (Збар.)
Що дурень хвалить, то вже певно не мудре. Пор. Muka 1086; Adalb. Głupi 154.

65. Дурного пригода, мудрого наука. (Снят.)
Мудрий тим і мудрий, що вчить ся з помилок дурного. Пор. Wand. III, Narr 238.

66. Дурного хрести, дурний каже: „Пусти!“ (Сап.)
Значить, і те, що йому на добро виходить, він уважає своєю кривдою.

67. Дурної голови і волосє не держить ся. (Льв.)
Знач. дурень лисїє. Пор. навпаки ч. 10.

68. Дурному Бог щістьи дає. (Наг.)
Загально розширена віра, що дурників Бог любить. Пор. Adalb. Głupi 182.

69. Дурному вічна память. (Лімна)
Іронїчно, бо дурного забувають швидко. Пор. Wahl I. 147; Нос. 299; Сим. 2685.

70. Дурному все увійде. (Замул.)
Бо йому нїхто не подивуєть ся. Пор. Wand. III, Narr 718.
71. Дурному вступи сї з дороги. (Наг.)
Бо з ним легко дійти до сварки. Пор. Adalb. Głupi 47.
72. Дурному дурна радість. (Наг.)
Він тїшить ся й таким, чим не варто тїшити ся. Пор. Adalb. Głupi 16.
73. Дурному дурне в голові. (Замул.)
Бо він усе думає відповідно до свого нерозвитого розуму.
74. Дурному дурний путь. (Наг.)
Знач. від нього годї й надіяти ся розумних поступків.
75. Дурному з кроку ступити — сто днів відпусту доступити. (Замул.)
Знач. з дурними не переч ся, уступай йому. Пор. Adalb. Dureń 2, Głupi 50, 134.
76. Дурному і Бог не подивує. (Лучак.)
Бог узагалї нїчому не дивуєть ся. Пор. Дик. 1653; Adalb. Głupi 39.
77. Дурному і кадило не поможе. (Жидач.)
Знач. хоч його й посьвяти, він усе однакий дурень буде.
78. Дурному й Бог сї не противит. (Наг.)
Не ображай ся-ж і ти його вибриками. Пор. Wand. III. Narr 451.
79. Дурному й лопатов у голову розуму не накладеш. (Белз.)
Він недоступний для розумного думаня. Теж і у Поляків. Adalb. Głupi 40.
80. Дурному й не тьимки. (Кос.)
Знач. він робить своє не оглядаючи ся на обставини.
81. Дурному й щістьи! (Цен.)
Завидують люди незаслуженого щастя дурному. Пор. Wand. Dumm 8; Adalb. Głupi 95, 183.
82. Дурному не порадиш, бо він свій розум має. (Льв.)
Йому здаєть ся, що він усе розуміє лїпше, то й не послухає нїчийої ради. Пор. Wand. III, Narr 671, 520; Adalb. Głupi 128.
83. Дурному не против сї. (Наг.)
Бо нїяка суперечка з ним не доведе нї до чого. Пор. Adalb. Głupi 43.
84. Дурному огню в руки не давай. (Дмитр.)
Знач. не давай йому сили, впливу, бо наробить лиха.
85. Дурному пусте в голові. (Тереб.)
Знач. він дбає лише про марницї.
86. Дурному синови і батьківське богацтво не поможе. (Лучак.)
Бо його розтратить, не вміючи оцїнити.
87. Дурному сї не подивуйте. (Наг.)
Звиняє батько якесь нерозумне дїло свого сина.
88. Дурному сьміх і дати. (Лучак.)
Хоч дати йому що, то він із того сьмішну дурницю зробить.
89. Дурному треба вибачити. (Белз)
Бо він не з злости, а з дурноти говорить. Те саме у Поляків, Adalb. Głupi 46.

90. Дурному щістє сприяє. (Берез.)
Йому щастить. Пор. Wand. III, Narr 175.

91. Єден дурний, а другий і того розуму не має. (Наг.)
Говорять про двох дурних, що водять із собою компанію. Пор. Adalb. Głupi 123.

92. Єден дурний зопсує, сто мудрих не направит. (Наг.)
Зопсувати легко, направити трудно. Пор. Adalb. Głupi 125.

93. За дурне їм пішло. (Наг.)
Зачепили ся за пусте діло.

94. З дурним не вдавай ся, бо й сам дурним зістанеш. (Белз.)
До дурного й говорити мусиш по дурному. Пор. Adalb. Głupi 38.

95. З дурним говорити — горохом на стіну метати. (Наг.)
Знач. даремна робота.

96. З дурним ні знайдеш, ні поділиш ся. (Ільк.) З дурньом... (Мінч.) ...ні найти ні поділити. (Замул.) ...знайди та сї ни... (Жуків) ...знайдеш і не поділиш сї. (Наг.)
Знач. з ним анї не почнеш, анї не скінчиш до ладу нїякого дїла. Пор. Adalb. Dureń 5; Głupi 186.

97. З дурним і Пан Біг ладу не дійде. (Голоб.)
Говорять про незгідливість і впертість дурного чоловіка. Пор. Wand. III, Narr 665; Čelak. 208.

98. З дурним непорадна година. (Наг.)
Знач. годї дійти до ладу. Пор. Adalb. Głupi 177.

99. З дурним нї купити, нї продати. (Голоб.)
Нїяк не дійдеш із ним до єдности. Пор. Wand. III, Narr 254.

100. З дурним собі не заходи. (Котуз.)
Не починай з ним нїякого дїла. Пор. Wand. III, Narr 664.

101. З дурного єден сьміх. (Наг.) ...єдна сьміха. (Голоб.)
Знач. із його слів та вчинків хиба сьміяти ся.

102. З дурного си зайшли. (Наг.)
Зачепили ся за пусте дїло.

103. Знати дурного по сьміху його. (Тисьм.)
Все, чого дурний не розуміє, він бере на сьміх. Пор. Adalb. Głupi 169.

104. На дурного трафило. (Наг.)
Знач. не зумів дати собі ради, поніс шкоду.

105. На дурних сьвіт стоїт. (Наг.)
Вислов загального почутя, що дурнї творять більшість на сьвітї. Пор. Wand. III, Narr 924.

106. Найшов глупий дурного, та нема нич з того. (Мшан.)
Оба разом не зложили ся нї на що розумне. Пор. Adalb. Dureń 1.

107. Не дай дурному ножьи, бо сї заріже. (Яс. С.)
Не дай йому власти, бо надужиє.

108. Не дурний, все до себе горне. (Кол.)
Знач. про себе вміє дбати.

109. Не дурний то вигадав. (Городен.)
Знач. вигадка розумна.
110. Нема дурних дома. (Цен.)
Жартливо відмовляєть ся чоловік, якого хтось намовляє на якусь дурницю або на небезпечне діло. Пор. Adalb. Głupi 157.
111. Не такий я дурний, як ти розумний. (Сор.)
Знач. тобі надармо здаєть ся, що я дурний. Пор. Adalb. Głupi 164.
112. Носит сї, як дурний зо ступов. (Наг.)
Натяк на відому казку про дурня, що одержавши з батьківського спадку одну лише ступу поліз із нею ночувати на дуба і розпудив розбійників.
113. Ой ти дурний чопе! (Губичі)
Говорять недогадливому чоловікови.
114. Отто дурний розум! (Наг.)
Каєть ся чоловік розумний, що зробив якусь дурницю.
115. Ото з тебе дурний цап. (Лучак.)
Лайка на впертого, тупоумного чоловіка.
116. Питав сї дурний дурного: чи больит зуби вмерлого? (Явор.)
Персіфлюють розмови дурних людий. Пор. Adalb. Głupi 170.
117. Піди з дурним на раки, а він ловит жаби. (Кобр.)
Він нї до якої спільної праці не здалий. Пор. Adalb. Głupi 117.
118. Пішлеш дурного, тай сам підеш по нього. (Наг.)
Бо він не зробить, чого тобі треба. Пор. Adalb. Durny 2; Haller 13.
119. Пішли дурного, за ним другого. (Ільк.) ...а за ним... (Петр.)
Оба до посилок нездалі і діла не зроблять. Пор. Adalb. Głupi 168; Haller 13.
120. Пішли дурного за чим, а другого за ним. (Гнїдк.)
Пор. висше ч. 117; Wand. III, Narr 577; Čelak. 212.
121. По сьвіті дурних багато, але купою не ходят. (Берл.)
Див. висше Дурень ч. 31.
122. Причепив ся, як дурний до мила. (Сїл. Б.)
Взяв ся до безцїльної роботи.
123. Сам дурний, других хоче вчити. (Наг.)
Говорять про зарозумілого а дурного чоловіка. Пор. Adalb. Głupi 175.
124. Сьмій ся дурний з пяного. (Льв.)
Оба однаково нерозумні.
125. Такий дурний як фасолє. (Ворохта)
Чому власне фасоля — символ дурноти, не розумію.
126. Такий дурний як чобіт. (Сор.)
Порівнане взяте мабуть із польського, а в дальшій лінії з нїмецького.
127. Ти таке, як дурному брат. (Наг.)
Делїкатно, не хотївши сказати виразно, що ти сам дурень.
128. Тілько є дурних, але не при купі ходьит. (Підпеч.)
Пор. висше ч. 119.
129. То вже й дурному скажи, то зрозуміє. (Наг.)
Знач. річ така проста й ясна. Пор. Wand. III, Narr 1276.

130. То лиш дурних дурити. (Кол.)
А розумний на таке не піде. Говорять брехунови.

131. То ще дурне теле! (Наг.)
Говорять про дурну, несьміливу дитину. Пор. ч. 16, Adalb. Głupi 62.

132. То ще нашого пана Бога великий дурень. (Кол.)
Кепкують із чоловіка, що вдає з себе дуже мудрого.

133. Хоць я дурний, але свій розум маю. (Наг.)
Реплікує той, кого в розмові назвуть дурнем.

134. Хто дурним уродив ся, той і в Кієві розуму не купить. (Ільк.)
Далекі подорожі, школи самі ще не дадуть розуму, коли його нема з природи.

135. Хто з дурним пристає, сам ся дурним стає. (Карл.)
Компанія з дурними ніколи розумному чоловікови не виходить на добро. Пор. Wand. III, Narr 573, 941.

136. Що він за оден? От дурного потіха. (Нижнїв)
Делїкатно: великий дурень, яким може тїшити ся лиш такий же дурень, як і він.

137. Що дурний згубит, то мудрий знайде. (Збар.)
Дурний того не цїнить і не береже. Пор. Adalb. Głupi 52.

138. Що дурний робить? Воду міряє. (Ільк., Петр.)
Знач. робить таку річ, якій нема нї кінця нї мети.

139. Що дурний робить? Плює та хапає. (Ільк.)
Робить безцїльну річ.

140. Що дурний не дочує, то вимислит. (Цуц.)
Точно не передасть нїчого.

141. Що дурному по розумі? (Ільк.)
Йому байдуже до того, чого не має. Пор. Wand. III, Narr 971.

142. Що дурному по розумі, коли го не має? (Лучак.)
Повнїйший варіянт ч. 139, пор. Adalb. Głupi 1.

143. Як з дурним найдеш, то ся не поділиш. (Лучак.)
Пор. висше ч. 94.

144. „Який ти дурний! — „Най буде, то я собі дурний, не вам“. (Комар.)
Резолютна відповідь хлопця, якого вилаяли дурнем.

145. Я не в дурного хатї ночував. (Гор.)
Значить, і сам іще не втратив розуму.

146. Я не дурний, як потому. (Наг.)
Знач. по шкоді й я навчу ся розуму.

147. Я не такий дурний, як вам сї здає. (Наг.)
Реплікує той, кого вважають за дурня. Пор. Adalb. Głupi 165.

148. Дурний розум го опанував. (Кукиз.)
Знач. він був розумний і раптом здурнїв.

149. Дурний, хоць му в лоб стріль. (Наг.)
Словами його не нарозумиш. Пор. Adalb. Głupi 27.

150. Дурний, хоць му очи вибери. (Наг.)
Нї на чім не розуміє ся. Пор. Adalb. Głupi 26.

151. Дурної голови анї довбнї не розібє. (Тисьм.)
Знач. нїяким доказом її не переконаєш.
152. Колис дурний, то лїзь у болото. (Лучак.)
Знач. роби щось дурне та непотрібне.
153. Став єм як дурний. (Наг.)
Говорить чоловік, коли його заскочить якась несподїванка, якої причин він не розуміє.
154. То ще дурний туман! (Наг.)
Знач. чоловік непорадний, недогадливий.
155. Ци ти дурний, ци лиш розуму не маєш? (Наг.)
Знач. чи з роду дурень, чи лише в данім разї не обдумав гаразд дїла?
156. Що з дурним порадиш? (Наг.)
Знач. йому не порадиш, не даси розуму.
157. Я в тім дурний. (Наг.)
Я на тім не розумію ся, сим дїлом не займав ся.
158. Як дурний, то вже на нїм і с-ти їздити? (Наг.)
Протестує чоловік, якого мають за дурня і якого задля того надуживають до найгіршої роботи.

Дурник. 1. В дурники ся пошив. (Лучак.)
Зробив щось таке, що його можна приняти за дурного, недосьвідного чоловіка. Пор. Дурень
2. То ще дурник, що воно розуміє? (Наг.)
Говорять про недоростка, зовсїм без лайливого наміру.
3. Ци ти такий дурник, що й того не знаєш? (Наг.)
Докоряють недолїткови, що в якійсь простій справі не зумів дати собі ради.

Дурниця. 1. Дурницею жити. (Гнїдк.)
Знач. жити без систематичної працї, легким промислом.
2. Дурниця му ся трафила. (Гнїдк.)
Дістав щось без працї, легким коштом, украв або витуманив.
3. За дурницю їм пішло. (Наг.)
Знач. посварили ся чи побили ся за пусту річ.
4. З дурницї зайшло. (Наг.)
З пустої причини почала ся сварка чи бійка.
5. На дурницю сї спустив. (Наг.)
Знач. на марну, пусту обіцянку.
6. Не хапай ся дурницї, не будеш сидїв у темницї. (Ільк.)
Дурниця тут делїкатно в значіню легкого зиску, крадїжи або ошуканства.
7. Проз дурницю мамуня пирогів не варили: вода була, а сира й муки не було. (Косс.)
Жартують із бідного а претенсіонального чоловіка.
8. Тото ни дурниця! (Тухля)
Знач. дїло важне.

Дурничка. 1. Дурничками сї викпив. (Наг.)
Говорять про хитрого пронозу.

Дурно. 1. Анї за дурно, анї за гроші. (Лім.)

Scil. не дам, нї за яку цїну. Подібне у Словаків Zátur. 193, хоча збирач дав йому зовсїм супротилежне значінє: Velmi lacno.

2. Дурнó вмерло давно, тепер „куписи“ панує. (Крех.)

Тепер за дармо не дають нїчого. Пор. Adalb. Darmo 5.

3. Дурно ми час іде. (Белз)

Гаю час без пожитку, без дїла.

4. Дурно-м сї намучив. (Наг.)

За дармо натомив ся.

5. Дурно та пусто говорите. (Наг.)

Знач. без потреби, мене не переконаєте.

6. Завтра за дурно, нинї за гроші. (Дрог.)

Кажуть, що десь був такий напис на коршмі і дуже до неї йшли люди. Пор. E. Rot. 530, 683 з Варрона: Cras credo, hodie nihil; Варрон узяв се мабуть із грецького, бо грецький комік Анаксандрід патякає на те, що на атенській торговиці на Суніонї був справдї такий напис.

7. За дурно мі сї чіпаєш. (Наг.)

Я тобі нїчого не винен.

8. І дурно давай, то не хочу. (Ком.)

Говорять про непотрібну річ. Пор. Слав. I, 39.

9. Коби дурно давали, то хто би не брав? (Наг.)

Говорять про дешеві і дорогі торги.

10. Най ми дурно чьис не йде. (Наг.)

Говорить робучий чоловік, якого заставляють ждати чогось без дїла.

11. Не дурно то мене рука свербіла. (Наг.)

Знач. віщувала рука, що буду з кимось бити ся або витати ся. Подібні звороти уживають ся і при згадцї про всякі иньші віщуваня, на які чоловік з разу не звертав уваги, а вони потім справдили ся, прим: Не дурно то сї мінї снило те й те.

12. Не дурно то якийсь казав. (Наг.)

Формула, якою бесїдник стверджує правдивість приказки, яку зараз потім зацитує.

13. Таке й за дурно дороге. (Уриче)

Знач. воно нїчого не варте. Пор. Wand. IV, Umsonst 29; Čelak. 566; Zátur. 191.

15. Таке у нас за дурно дают тай не берут. (Климець)

Говорив Бойко Жидови, що хотїв продати йому якусь непотрібну річ.

16. Хоть бис ми дурно давав, то не озьму. (Наг.)

Говорить чоловік про непотрібну річ.

17. Що за дурно, то бери! (Наг.)

Жартують парубки бухаючи один одного в плечі. У старих Єгиптян була приказка: що можеш дістати за дурно, сим і збогачуй ся, а за що хочуть гроший, від того тїкай, пор. Wand. IV, Umsonst 27.

18. Я би го й за дурно не брав. (Яс. С.)

Говорив чоловік, якому раяли наняти якогось лїнивого слугу.

Дурняти. 1. Дурняй такому, як єс сам. (Лютов.)

Відповідь на лайку: ти дурень.

2. Не дурняйте, пане! Ви ще були десь, як я був такий, як і днесь. (Мшан.)

Відрубав старий Бойко, коли йому молодий урядник сказав: Ти дурню!

Дусати ся. 1. Дусало сї дусало цілий ранок, а потім як пішов дощ! (Кутуз.)

Говорять про хмарний і душний лїтнїй день. Польське dąsać się — сердити ся.

Дусити. 1. Дусила би тї дихавиці! (Наг.)

Проклятє: щоб тебе дусила астма.

2. Дусит тото, як сир у бочці. (Наг.)

Говорять про такого, що криєть ся з чимось, робить з якоїсь річи непотрібний секрет.

Дути. 1. Будем дути, та не однакові нути. (Колом.)

Знач. одні будемо бідувати, а другі веселити ся.

2. Будеш дула, будеш їла, не будеш дула, не будеш їла. (Кобр.)

Дути знач. роздувати огонь, при якім варить ся страва. Давнїйше була се для жінок важка робота.

3. Дме ся, як лехке в борщи. (Ільк.) Дує ся... (Петр.) ...в горшку. (Гнїдк.)

Говорять про гордого та зарозумілого чоловіка.

4. Дує сї, як вош на морозї. (Наг.)

Виступає претенсіонально і силкуєть імпонувати иньшим.

5. Дує ся, як г—о на морозї. (Ком.)

Про гордого, претенсіонального чоловіка.

6. Дує ся як лопух на вогни. (Ільк.)

Значіне таке саме.

7. Дуй свиня за штири шустки! (Дрог.)

Сьміють ся з такого, що з ярмарку жене перед собою маленьку свинку.

8. Дуют на нього як на діямент. (Наг.)

Говорять про родичів, що надто пестять свою дитину. Натяк на віруване, що гадюки зібравши ся до своєї цариці дують на її голову, поки на ній не повстане діямент, пор. Етн. Зб. V.

9. Не дуй на огонь, коли хоч, аби згас. (Гнїдк.)

Бо від твойого духу він ще лїпше розгорить ся.

10. Не дуй ся, бо пукнеш. (Гнїдк.)

Говорять гордому та напастливому чоловікови.

11. Як нема в що дути, то найлїпший дмець не видме. (Печен.)

Як нема відповідного засобу, то й найлїпший майстер діла не зробить.

Дучка. 1. Всип му в дучку! (Наг.)

Дучкою називаєть ся невеличке вижолоблене в жорнах, куди сиплеть ся зерно, що має молоти ся. Приказка значить одначе: Дай йому в морду!

Дух. 1. Аби ми тут і духом його не смерділо! (Матіївці)

Щоб я більше не бачив і не чув його. По церковній традиції злий дух прогнаний із чоловіка розливаєть ся поганим смородом.

2. Аби дух спустив! (Наг.)

Прокляте: щоб ти нагло вмер.

3. Аби твоїм духом тут не пахло! (Наг.)

Scil. забирай ся геть. Прогонюють чоловіка. Про те, що дух „пахне“, себ то добрий дух гарно, а злий смердить, наслухали ся наші люди з церковних леґенд.

4. А виперло би з тебе дух! (Наг.)

Прокляте: щоб ти сконав.

5. Аж в мене дух вступив. (Наг.)

Знач. я віджив, отямив ся, прийшов до себе.

6. Аж єм у собі дух почув. (Наг.)

Говорить голодний наївши ся.

7. Аж ми дух заперло. (Наг.)

Говорить чоловік описуючи свій наглий перестрах або якесь ожидане чогось недоброго.

8. Аж ми захопило дух у грудьох. (Наг.)

З великої радости, несподіванки.

9. Аж у мні духу не стало. (Наг.)

Задихав ся, втомив ся швидким бігом.

10. Ані духа живого нема. (Наг.)

Говорять про пусту хату або коли сподівані люде не прийшли.

11. А скажеш на єден дух дванаціть раз не помиливши сї: цебер, цебер полуцебер переполуцебрив сї? (Наг.)

Таку задачу задають собі хлопці вправляючи ся в швидкім і безпомильнім виговорюваню трудних слів. Пор. про говорене „на один дух“ Нос. 276.

12. Без духа-м став. (Кол.)

Знач. остовпів, отуманів від наглого переляку.

13. Бий го і духу слухай. (Збар.)

Бий і прислухуй ся, чи ще живий. Пор. I, Бити 19.

14. Він духом божим жиє. (Наг.)

Жиє не їдячи страви, голодує.

15. В нього дух як пампух. (Дорожів)

Говорять про недогадливого, тупого чоловіка.

16. Всї били такого духа, а теперкова поспущали вуха. (Мшан.)

Всї були відважні, хоробрі, а тепер подали ся і похнюпили ся.

17. Дав му духа ззїсти. (Наг.)

Знач. набив або перелякав його.

18. Дав собі духа. (Дрог.)

Знач. упив ся, догодив собі.

19. Додав му духа. (Наг.)

Заохотив його, додав відваги й певности.

20. До сьвятого Духа не скидай кожуха, а по сьвятім Дусї ще ходи в кожусї. (Ільк.)

Сьвятий Дух — другий день Зелених сьвят. Пор. Adalb. Duch 1.

21. До сьвятого Духа напєм ся по вуха. (Прісє, Равське)

Знач. буде часта слота.

22. До сьвятого Духа не попущай ся кожуха. (Мшан.)
Знач. до Зелених сьвят усе ще надїй ся холоду або й снїгу — в горах звичайна річ, пор. Adalb. Duch św. 1; Нос. 296.

23. Дух би з чоловіка випер. (Кол.)
Говорять про напасного, завзятого та сердитого чоловіка.

24. Дух божий при нас тай при дїтинї! (Наг.)
Приговорюють особливо в ночи, згадуючи щось страшне або коли станеть ся щось страшне, грім ударить або пожежа вибухне.

25. Дух з тебе! (Цен.)
Жартливо, зам. дух сьв. з тобою.

26. Дух з тї випущу. (Наг.)
Говорить сердитий чоловік, себ то: вбю тебе від одного маху.

27. Дух з тобою! (Кол.)
Жартливе скорочене замісь дух сьвятий з тобою!

28. Духом біһáй! (Наг.)
Швидко, зараз біжи.

29. Дух сьвјитий при тобі! (Наг.)
Заспокоюють чоловіка, який нагло чогось перелякав ся.

30. Дух сьвјитий при хатї тай при нас хрещених! (Наг.)
Формула, якої уживають, коли приходить ся згадати чорта або якусь нечисту силу.

31. Дух-тіло клине. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що запевняє проклятями про свою невинність, в родї таких: абим зараз умер, аби ми зараз конець був і т. и.

32. Духу в мнї не стало. (Наг.)
Знач. я перелякав ся, остовпів.

33. Духу сьвјитий, будь при мнї! (Наг.)
Говорить чоловік, коли в найбільшій сердитости здержує сам себе, щоб не зробити якогось крайнього, лихого дїла.

34. Духу сьвятий допомагай, з усїх веретїн па моє зганяй, а зо всїх шпиць тай на мою тиць! (Луч.)
Така гумористична молитва прях на вечерницях та досьвітках.

35. Запри дух у собі! (Наг.)
Дословно: не дихай якийсь час; образово: набери сильної постанови, упри ся.

36. З Духом сьвјитим ідїт, най вас Бог провадит. (Берез.)
Так благословлять чоловіка, що вирушає в дорогу, а також відправляють убогого, якому дали милостиню.

37. „Зійди, Духу сьвјитий!“ — „Дїдька там зійде, коли здох.“ (Наг.)
Натяк на анекдоту, що якийсь піп хотїв зробити в церкві чудо і велїв дякови взяти живого голуба і в часї його проповіди пустити його в церкві, щоб лїтав. Тимчасом дяк усадивши голуба в кишеню забув про нього і він задусив ся. На проповіди піп кличе: „Зійди, духу сьвятий!“ Та голуб не злїтає. Він кличе другий і третїй раз, а тодї дяк сердито відгукаєть ся з хорів: „Дїдька там зійде, коли здох!“

38. Иньшим духом завіяло. (Завад.)

Знач. настали иньші порядки, змінило ся успособлене.

39. Коби дух із тіла! (Наг.)

Говорять спадкоємці або такі, що ждуть чиєїсь смерти.

40. Ледво дух у тілї телепає сї. (Наг.)

Говорять про марного, схорованого чоловіка.

41. Лиш би бити і духу слухати. (Наг.)

Знач. бити так сильно, щоб лише надслухувати, чи ще живий. Пор. ч. 13.

42. Лише дух та петюх. (Гнїдк.)

Говорять про нехарного, занедбаного чоловіка. Пор. Adalb. Duch 4, взяте мб. із руського: Ma duch i pituch; Нос. 443.

43. Набрав сї духу до нього. (Наг.)

Знач. набрав ся відваги, позбув ся респекту, прим. син до батька.

44. На вільнім дусї тї спечу. (Наг.)

Погроза: на вільнім огнї.

45. На дух зробив. (Кол.)

Зараз, швидко, від разу зробив.

46. На дух ми тї треба. (Берез.)

Знач. на хвилину, на коротку розмову.

47. На єден дух ми тї нїщо. (Наг.)

Знач. зібю з ніг одним ударом. Пор. Дик. 192.

48. Най дух спустит! (Льв.)

Торгували ся два вуличники за третього, мов за товарину. Один нїби править за нього велику цїну, а другий просить: Спусти що! — „Най дух спустить!“ — відповідає перший.

49. Не всякому духу вірь. (Лев., Ільк.) ...віруй, но іспитуй. (Петр.)

Відомий цитат із посланія сьв. Павла. Пор. Beb. 98.

50. Нема нї хуху нї духу. (Наг.)

Говорять про піч, із якої зимою нема тепла. Пор. Adalb. Duch 1.

51. Поганим духом жиєш. (Наг.)

Говорять брехливому чоловікови, ошуканцеви та клеветникови.

52. Пушка духу, а дїлетка смроду. (Кнїгинин)

Про малого ростом, а злісного чоловіка. Пор. Гильф. 1815.

53. Пушка духу, а решето розуму. (Печен.)

Говорять про чоловіка малого, слабосилого, а при тім розумного до поради.

54. Радше дух спущу, а свого не попущу. (Наг.)

Говорить завзятий і упертий чоловік.

55. Со духи праведними. (Яс. С.)

Говорять почувши, що сей або той знайомий умер. Від початкового звороту похоронного парастаса.

56. Такий го якийсь дух нападає, що встане і йде куди видит. (Наг.)

Оповідала жінка про свого чоловіка хорого на умі.

57. Там анї духа живого нема. (Наг.)

Знач. там пусто, люди забрали ся геть. Пор. висше ч. 10.

58. Ти поганий духу та нечестивий! (Яс. С.)

Лаяв у сварції один чоловік другого.

59. То погані духи його зводьит з дороги. (Наг.)
Говорять про лихе, розпусне товариство. Пор. Adalb. Duch 6.

60. То той злий дух, що його на все зле паводит. (Берез.)
Говорила жінка про чоловікового приятеля. Пор. Wand. IV, Teufel 1265.

61. То ще соломяний дух! (Крех.)
Нездара, недотепний, неенерґічний чоловік. У Поляків на шлеску Słomiana dusza — чоловік без сумлїня. Adalb. Dusza 23.

62. Треба то в дух поставити. (Дрог.)
Знач. у тепле поміщене, в піч.

63. Тут уже не тим духом пахне, ще вперед. (Збар.)
Знач. настали иньші порядки, змінив ся настрій прихильний на неприхильний.

64. У нім уже й духу не чути. (Стан.)
Знач. не дихає, помер.

65. Через Духа сьвјитого сї того не довідав. (Наг.)
Довідати ся через Духа сьв. — отже не через людий, божим вітхненем, іронічно — з власного догаду, збрехати.

66. Чуй дух! (Кол.)
Давнїй вояцький оклик, тепер уживаний як знак обережности та осороги.

67. Ци злий дух якийсь у тебе вступив? (Наг.)
Говорять до чоловіка, що доси був добрий, а нараз шукає собі якоїсь напасти, починає сварити ся або бити ся.

68. Ще ми стане духа до тебе. (Наг.)
Ще насьмілю ся, наберу сили, щоб побороти ся з тобою.

69. Як би Дух сьвјитий в нього вступив. (Наг.)
Знач. подобрів чоловік, нарозумив ся.

70. Як би не той дух, то би чоловік спух. (Збар.)
Говорять про бздини, пор. польське: Jak by nie ten dech, to by człowiek zdech. (Дрогоб.)

71. Я не Дух сьвятий. (Тлум.)
Знач. усього не можу знати. Пор. Нос. 425.

72. Я то від Духа сьвятого знаю. (Кол.)
Знач. знаю, але не скажу, від кого.

73. Я то духом зробю. (Наг.)
Знач. зараз, швидко.

Душа. Або моя дуща не варт цїлого книша? (Збар.)
Кождий допоминаєть ся рівної пайки. Натяк на звичай давати книші жебракам за душу покійників.

2. Або ти мене з душев купив? (Богородч.)
Говорить наймит господареви, що вимагає від нього надто щирої роботи.

3. Агу, якось ми лекше на души стало! (Наг.)
Говорить чоловік збувши ся якогось клопоту.

4. Аж душьи в пјити забігла. (Наг.)
Жартують із такого, що чогось перелякав ся і тїкав живо. Пор. Adalb. Dusza 6; Нос. 299; E. Rot. 694; Гильф. 2127.

5. Аж у мнї душі не стало. (Наг.)

Весь похолов, одубів зо страху.

6. А що у мене більше свойого, як своя душа? (Луч.)

Знач. крім душі не маю тобі що дати.

7. Без душім-м став. (Наг.)

Помертвів, затуманїв зо страху.

8. Бери тото на свою душу! (Наг.)

Знач. я не хочу за се брати одвічальности на себе.

9. Бідна душа без гроша. (Тарноп.)

Говорять про бідного чоловіка, про неоплатного довжника.

10. Бог ми душу дав, а ти не маєш права відбирати. (Наг.)

Говорить чоловік, на якого иньший кидаєть ся до бійки.

11. Боже, Боже, озми душу та дай здоровлє! (Орел.)

Просить хорий чоловік, якому вже остогидло лежати.

12. Вже була душа на рамени. (Луч.)

Знач. ось-ось хотіла вийти з тїла, чоловік був у небезпецї житя. Пор. Adalb. 19.

13. Взьив го на душу. (Наг.)

Знач. винуватий за його смерть або за його зледащінє. Пор. Adalb. Dusza 22, де wziąć na duszę значить украсти або зрабувати.

14. Він лиш Богу душу винен. (Наг.)

Знач. крім сего не винен нїкому нїчого. Пор. Adalb. Dusza 2.

15. Возьми мнї на душу! (Наг.)

Знач. убий мене. Пор. Нос. 377.

16. Впяв Бог душу, як в колячу грушу. (Явора)

Говорять про невродливого чоловіка, калїку, у якого все таки людська душа. Пор. Adalb. Dusza 31.

17. Впяв Бог душу, як у пня. (Балиг.)

Говорять про неповертливого, тумановатого чоловіка. Пор. Adalb. Dusza 12.

18. В чужу душу не влїзеш. (Наг.)

Не збагнеш, що хто думає і чого бажає. Пор. Wand. IV, Seele 32; Čelak. 352.

19. Все ся мине, але на души ся звине. (Луч.)

Знач. що чоловік нагрішить, за те й по смерти мусить покутувати.

20. Горда душа в убогім тїлї. (Ільк.)

Говорять про вбогого а при тім гордого і характерного чоловіка. Пор. у Словѣ о полку Ігореві: Аще и вѣща душа въ друзѣ тѣлѣ; Adalb. Dusza 10.

21. Гуляй душа без кунтуша, шукай пана без жупана.(Ільк.)

Приказка взята з польського для характеристики шляхетських гулятик. Пор. Adalb. Dusza 4.

22. Гуляй душа в тїлї, коли кости в цїлї. (Мінч., Ільк.)

Чоловік повинен заховати свою веселість, поки служить здоровлє.

23. Гуляй душа, поки тепла! (Коб.)

Такими словами запрошують старих баб до танцю.

24. Дав Біг душу, як у грушу; волїв бим козу, то би молока дала. (Ільк.)

Кепкують із невродливого або тупоумного чоловіка.

24. Дай му Боже легко на души. (Вел. Очи)
Приговорюють згадуючи про покійника.

25. Дайте за душу! (Дрог.)
Просить жебрак, знач. помолю ся за покійника.

26. Дай ти Боже лехкі! (Наг.)
Зам. легко на души.

27. Дай ти Боже легко на души, абис і дихнути не міг! (Наг.)
Проклятє, щоб ти задусив ся.

28. Десь у тебе души християнської нема. (Наг.)
Докоряють нелюдяного, немилосерного чоловіка.

29. До души му промовив. (Наг.)
Переконав його, розжалобив, довів до сліз.

30. Душа божа, а тіло панське. (Корч.)
Так оправдували панські посіпаки в часї панщини панське право бити людий.

31. Душа в мене вступила. (Ільк.)
Знач. я набрав відваги, підбадьорив ся.

32. Душа в пяти втїкла. (Уриче) ...вже му в пјитах. (Наг.)
Кинув ся на втеки з великого перестраху.

33. Душа в тїлї, а сорочку воши в'їли. (Ільк.)
Так характеризували вбогого а веселого бурлаку. Пор. пісню:
А в козака душа в тїлї, А сорочку воші ззїли.

34. Душа грішит, а тіло покутує. (Крех.)
Гріх плине з душевного замислу, а за те карають тїло. Пор. Čelak. 354; Wand. IV, Seele 10.

35. Душа до нього спати ходить. (Ільк.)
Посьміхають ся з такого, що має любку, з якою сходить ся в ночи.

36. Душа міру знає. (Кол.)
Говорить чоловік, якого припрошують їсти або пити, а він уже не хоче. Пор. Нос. 300.

37. Душа на плечи сїдит. (Гнїдк.)
Знач. він перелякав ся, готов кинути ся на втеки. Пор. Wand. IV, Seele 70.

38. Душа не сусїда, щоби ї вигнати. (Орел.)
Душа найблизша чоловікови, з нею розстати ся, то смерть.

39. Душі в нїм нема. (Наг.)
Задеревів зо страху, не може сказати слова.

40. Душу би свою дав за нього. (Наг.)
Про щирого приятеля, що готов і вмерти за друга.

41. Душьи в нїм лиш на волоску держит сї. (Наг.)
Йому вже ось-ось умирати, тяжко хорий.

42. Душьи не приймає. (Наг.)
Звиняєть ся гість, якого просять їсти ще, а він зовсїм ситий. Пор. Сим. 2901.

43. Душу згубити, то гріх, але душу зробити, то не гріх. (Яремче)
Говорить веселий парубок підмовляючи дївку на „гріх", за який він зрештою не несе одвічальности.

44. Душу з тебе випру. (Наг.)
Знач. задушу тебе.

45. Душу не завішу на грушу, бо тїло спати не буде. (Карл.)
Просить ся чоловік, коли його виганяють із його хати за довги, мовляв: кудиж я подїну ся?

46. За душев дай, а на гробі гуляй. (Михн.)
Якийсь молодий парубок гуляв, хоч у нього в тім роцї був мрець, батько чи хтось близький. Люди бачучи, що він гуляє, мовили йому, що по мерцеви не годить ся до року гуляти, а він відповів сею приказкою, знч. коли зробив свій обовязок що до мерця і ще дав за його душу, то гуляй хоч і на гробі. *(М. Зубр.)*

47. За змерзлі душеньки помолити сї. (Наг.)
Жартують із таких, що дуже точно додержують обрядів усяких поминок за померших. У новійших часах ті обряди затрачують ся через бідність селян.

48. Запродав чортови душу. (Ільк.)
Говорять про скупаря або лихваря.

49. З души, з серцьи бим рад. (Наг.)
Чоловік заявляє щиру охоту зробити щось приємного иньшому.

50. З души ми зпало. (Наг.)
Знач. позбув ся клопоту, гризоти.

51. І невинна душа на шибеници висит. (Збар.)
Людський присуд буває омильний.

52. Йинча душьи і невинна нічого, а мусит витерпіти кару. (Наг.)
Говорять про арештантів, які звичайно у селян збуджують співчуте головно тим, що ануж може сей або той між ними невинний.

53. Коменом душьи вийшла. (Наг.)
Значінє не зовсїм ясне; душу людську ідентіфікують з димом, що виходить комином.

54. Ледво з душев утїк. (Наг.)
Знач. ледво живий утїк.

55. Лиш єдну душу маю, тай та божа. (Цен.)
Говорить чоловік, коли від нього домагають ся чогось, чого в нього нема.

56. Має го на души. (Наг.)
Знач. винуватий за його біду або смерть. Пор. Wand. IV, Seele 100.

57. Маєш душу, як зогнилу грушу. (Борисл.)
Говорять до пяниці або безсердечного чоловіка.

58. Малом души не позбув. (Кол.)
Мало не згиб у якійсь тяжкій пригодї.

59. Мало-м душу себе не вернув. (Наг.)
Говорить чоловік, що сильно блював.

60. Моя душа чеснику не їла, то й не буде смердїла. (Войн.)
Знач. за мною в сьому дїлї нема нїякої вини.

61. На души ми камінь лежит. (Наг.)
Тяжить гризота або докори сумлїня. Пор. Wand. IV, Seele 84.

62. На душу ми настає. (Наг.)

Наважив ся вбити мене, засїдає на мене.

63. Не віганяй душі з тіла! (Кол.)

Просить ся чоловік, якого хтось бє.

64. Не єдна душа невинно покутує. (Берез.)

Пор. висше ч. 50, 51.

65. Нїхто другому в душу не влізе. (Наг.)

Знач. не збагне його думок анї бажань.

66. Отто рогата душа! (Цен.)

Знач. гордий, упертий, незгідливий чоловік. Пор. Нос. 299.

67. Піде душьи по руках, аж сї дїдькови дістане. (Наг.)

Говорять про всяку загублену річ, яку сей мав у руках, той мав, третїй мав і не знати, куди дїла ся, але також про здеморалїзовану людину, про дївку, що скурвила ся.

68. Пішла душа по руках. (Луч.)

Говорять про злайдачену дївчину. Пор. ч. 67.

69. Погана душа в ладнім тілї буває. (Крех.)

Пор. Wand. IV, Seele 42.

70. Положив му то Бог на душу. (Наг.)

Се він уже з малку має такі думки, його тягне до того. Пор. Wand. IV Seele 81.

71. Пристав ми до душі. (Наг.)

Знач. щирий, любий чоловік.

72. Рада би душа до раю, та ї гріхи не пускають. (Ільк.) ...коли гріхи... (Явор.)

Говорять про неосягнені, несповнимі бажаня. Пор. Adalb. Dusza 15, 28; Нос. 419; Сим. 2039, 2196; Wand. IV, Seele 12; Čelak. 15.

73. Став ми над душев як кат. (Наг.)

Силує мене робити щось таке, чого я не хочу, грозить менї смертю.

74. Стала му душьи на мньирі. (Наг.)

Наситив ся, більше їсти або пити не хоче.

75. Тадже го на душу не возьму. (Наг.)

Знач. не вбю його, мушу з ним заходити ся.

76. Така душа у голиша, як і у вельможі. (Лучак.)

Людська вдача скрізь однакова.

77. Таке то панонньку: як при тобі, душа в тобі, — як від тебе, душа з тебе. (Мшан.)

Знач. коли я при тобі, то так тебе люблю, немов і моя душа в тобі сидить, а коли від тебе відійду, то й моя душа вертає до мене, себ то забуваю тебе

78. Так як бис ми з душі сказав. (Наг.)

До разу відгадав мою думку, сказав те, що я хотів сказати. Пор. Wand. IV, Seele 60.

79. Там і жива душьи не смердит. (Наг.)

Знач. нема нікого, пусто.

80. То душьи не чоловік. (Наг.)

Знач. щирий, сердечний чоловік.

81. У мене душьи не кальмуцька, того хоче, чого й людська. (Цен.)
Допоминаєть ся слуга однакової страви з господарем.
82. У него душа рогата, тяжко му сконати. (Ільк.)
Говорять про такого, що тяжко конає.
83. Честь Богу хвала, що сї душьи напхала. (Наг.)
Говорять жартливо встаючи від обіду. Пор. 1, Господь 23.
84. Чия душьи чеснику не їла, не буде смердїла. (Наг.)
Хто не випуватий, той не буде признавати ся, за ним вина не покажеть ся. Пор. Schlei. 168; Нос. 466; Сим. 1247, 1364; E. Rot. 441, висше 60.
85. Чого душа захотїла? Білого тїла. (Лол.)
Говорять про дївчину, що лагодить ся йти замуж.
86. Чого душа потребує: чи чиснику, чи цибулї? (Сап.)
Жартливо питають дївчини, що прийшла до сусїдської хати позичати чогось.
87. Щїслива душьи. (Наг.)
Говорять про любого покійника.
88. Щось у нього на души, як гадина в корчи. (Наг.)
Знач. душа повна злости й заввятя. Пор. Wand. IV, Seele 84.
89. Я йому в душу не влїзу. (Наг.)
Знач. я не знаю його думок та намірів.
90. Як ке возмеш на душу, то не буде нїчого на плечах. (Дар.)
Знач. без гріха не доробиш ся нїчого; занадто совісний чоловік не буває богачем. Пор. Adalb. Dusza 22.
91. Як піде душа по руках, то ся чортови дїстане. (Ільк., Петр.)
Говорять про ледачу людину, головно про дївку, що вдала ся в розпусту, пор. висше ч. 67.

Душком. 1. Душком випив. (Наг.)
За одним разом спорожнив посудину.

Душне. 1. Душне ми тї тут треба. (Яс. С.)
Знач. доконче я потребую тебе, але також іронїчно в значїню: йди геть, забирай ся.

Дяга. 1. Набрало му дягу́, що рушити ся не може. (Крех.)
Дяга́ — болячка, але і всяка иньша пакість.

Дягель. 1. Хто має дягель і бедрич, той ся не боїт нич. (Косів)
Дягель, дзинґель і бедрич — ростини, в яких лїкарську силу вірять Гуцули тай загалом укр. селяни.

Дяк. 1. Вже наш дьик подьикував. (Яс. С.)
Говорили по смерти старого дяка.
2. Дяк у дзвін, а дїтько в клепало. (Сон.)
Про суперечку непримирених противників: один сеї, другий тої.
3. Єдин любит дяка, другий дячиху. (Гнїдк.)
У людий буває неоднаковий смак.
4. Не їсть пан дяк гусей. (Ільк.)
Значїнє неясне.
5. Ой дяче, дяче, г—о смердяче! (Наг.)
Жартують із нелюбого дяка.

6. Як? Я не дяк десять раз говорити; я скажу раз, але гаразд. (Ільк.)
Коли хтось не дочувши або не зрозумівши чиєїсь мови допитуєть ся: як, як?

Дяківство. 1. Дьиківство — вічне дідівство. (Завад.)
Так характеризував місцевий дяк своє занятє.

Дякувати. 1. Богу дєкувати, а хліба не хочу. (Богородч.)
Коли когось просять їсти, а він не хоче.

2. Дякувати Богу тай міні, а ґосподарови й ґосподини ні. (Наг.)
Жартливо дякує піднапилий гість. Пор. Гильф. 3349.

3. Дякувати вам за вчерашні підпеньки! (Гнідк.)
Жартлива подяка за якусь дрібну, зайву річ.

4. Дєкувати за обід, жи сї наїв дармоїд. (Жидач.)
Говорить припадковий гість устаючи від обіду. Пор. Нос. 432.

5. Дєкувати краснó, аби і твоє оброслó! (Жураки)
Жартлива подяка при почастунку.

6. Дьикуй Богу, що сї на тім стало! (Наг.)
Знач. могло вийти ще гірше.

7. Дьикуйти Богу, що в богачьи кобила здохла. (Пужн.)
Жартлива промова звернена до псів.

8. Дякую вам, але не за тото, щосьте грали, але щосьте вже перестали. (Підпеч.)
Говорять кепському музикантови.

9. Не дьикуй, коли-с не дьик. (Наг.)
Звичайно при празникових гостинах дяк або иньший письменний чоловік сїдає з мовчазного вибору всего товариства на покутї і по докінченю обіду встає, проводить усїм присутним голосно коротеньку молитву, а потім обертаєть ся до хазяїна з довшою промовою, повною цьвітистих, але здавна усталених зворотів в родї: „Кілько ми тут дрібок надробили, крапок розілльили, най вам усе те Пан Біг стокротно надгородит“. По скінченю тої промови присутні повторяють: Дякуємо, дякуємо, і вилазять із за стола та розсїдають ся свобідно для приятельської розмови, яка швидко переходить у спів. Брати на себе оте дякуванє при столї першому лїпшому не годить ся, і се початок приказки, якою втишують і в приватнім житю подяку за дізнане добро.

Дюк (дюґ). 1. Наважив сї, як дюк на бабу. (Наг.)
Говорять про завзятого чоловіка, що конче хоче зробити иньшому якусь пакість. Що значить дюк, я не міг допитати ся. Ількевич пише Дюґ (див. слїд. число), та у Затурецького стрічаємо те саме імя в проклятях: Diuk ti dušu jedol і також: Nech ho diuk vezme! — в обох „дюк“ означає очевидно якогось злого демона. Чи етимольоґія сього слова має що спільного з нашим дюґати (польське dźgać), не беру ся рішати. Пор. Zátur. 259.

2. Напер на мня, як дюґ на теля. (Ільк.)
Притиснув мене, силує до якогось нелюбого менї дїла. Про дюґа див. попереднє ч.

Є.

Є, єсть. 1. В кого є, то все своє. (Наг.)

А я свого не маю і менї він не дасть.

2. Дай, доки є, бо то дармо зогниє. (Цен.) ...бо й так зогниє. (Наг.)

Примовляє парубок дївцї.

3. Для кого є, а для вас не є. (Кал.)

Відповів чоловік другому, що прийшов до нього зичити, а не любив нїколи віддати.

4. Є, то зїм; нема, то сї обійду. (Наг.)

Говорить роботящий чоловік.

5. Є ци не є, а мінї мусит бути. (Уриче)

Говорив екзекутор податковий, коли Бойко толкував йому, що в нього „гроший не є“.

6. Коли є, тогди сї дає. (Наг.)

Чоловік робить ся щедрим, коли має що давати.

7. Чого не є, тим ти ся не втелю. (Уриче)

Говорить чоловік не можучи постачити того, чого вимагає від нього иньший

8. Шо є, то є, за все Богу дьикувати. (Наг.)

Знач. чи мало чи богато маю добра, за все дякую Богу.

9. Що є, то давай! (Наг.)

Говорить невибагливий гість або вибагливий єкзекутор.

10. Що є, то моє. (Матв.)

Характеризують захланного, самолюбного чоловіка, що рад би все загарбати в свої руки.

11. Яка йи, така вйи! (Пужн.)

Відповів чоловік на насьміхи над його клячою.

12. Як є — мине сї, як нема — обійде сї. (Наг.)

Знач. байдуже, чи є більше, чи менше надбане.

13. Як є, то ся само дає. (Утїх.)

Даєть ся легко, радо.

14. Як є, то ся з заду ллє, а як скупо, терпи дупо. (Доброс.)

Як є, то аж надто розливаєть ся, а як нема, то треба терпіти.

15. Як єсть, то шелесть, а як скупо, терпи дупо. (Наг.)

Насьміхають ся з марнотратника, що як має добро, то швидко розпустить, а потім жиє в бідности.

16. Як є, то гойно, як нема, то „стой но!“ (Лім.)

Поки чоловік богатий, то позволяє собі всякі вибрики, а як збіднїє, то мусить присїсти.

Єва. 1. Все то Євин накоренок. (Наг.)

Говорять згірдно про жінок. Пор. Wand. I, Eva 19.

2. На Єву всї бий вабий, а й Адам не лїпший. (Цен.)

Реплїкувала жінка, коли завела ся бесїда про первородний гріх.

3. То лиш Єва в раю могла гола ходити. (Наг.)

Дорікає жінка чоловікови, коли не хоче справити її нової одежі.

4. То сї ще від Єви почало. (Кол.)

Говорять про жіночу цікавість та балакучість.

5. То ще Єва в раю вміла. (Кол.)

Говорять про половий акт.

6. Ще Єва не вмерла. (Кол.)

Жіноча натура не змінила ся. Пор. Wand. I, Eva 8.

7. Як би не Єва, то би й Адам не згрішив. (Дрог.)

Жінка перша дає чоловікови привід до гріха.

Євангеліє. 1. В євангелію того нема. (Голоб.)

Знач. се ще не конче правда. Пор. Wand. I, Evangelium 19.

2. Вичитав му євангеліє. (Тисьм.)

Сказав правду, виганьбив.

3. Здорової голови не кладут під євангеліє. (Петр.)

Коли нема наглої потреби, то не треба запобігати нічиєї протекції.

4. На євангеліє присьигну. (Наг.)

Scil. на те, що правду говорю, бо в євангелію сама правда. Пор. Wand. I Evangelium 17.

5. На що здорову голову під євангеліє класти? (Ільк.) ...пхати? (Петр.)

Не треба шукати собі зайвого клопоту. Обі сї, приказки 3 і 5 полягають на звичаю деяких селян в часї читаня євангелія на літургії приклякати перед стільчиком, на якім лежить книга, і підсувати голови під євангеліє.

6. Не все то євангеліє, що люде плещут. (Крех.)

Не все правда. Пор. Wand I, Evangelium 5.

7. Не все то євангеліє, що піп на казаню каже. (Крех.)

Не всему можна вірити, особливо коли говорить pro domo sua. Пор. Wand. I, Evangelium 6.

8. То так як у євангелію, сьвята правда. (Наг.)

Запевняє чоловік про правдивість своїх слів.

Євдока 1. Від Євдоки за три роки. (Цен.)

Жартлива відповідь на питанє: коли віддаси довг?

2. Який день на Євдоки, таке буде ціле літо. (Лучак.)

Ворожать погоду.

Єгипет. 1. А відки йдете, Іване? — Та з Єгипту, єґомосць. (Сквар.)

Єгиптом, може за почином сьвященика і його проповіди, назвали в Скваряві коршму.

2. Кобих іще з того Єгипту війшов! (Жабє)

Говорив Гуцул, розуміючи під Єгиптом коломийську тюрму.

3. То хиба Жиди в Єгипті колись так робили, як ми осьтут. (Дрог.)

Жалували ся робітники заняті при будові моста за містом і полишені без страви.

4. Якусь Єгипту на нас Бог допустив. (Тисьм.)

Говорили селяни про полеві миши. Пор. Жел. I, 213 під сл. Єгипта.

Єгипетський. 1. Єгипетське зїльи. (Наг.)

Так старі люди називали тютюн.

2. То єгипетська робота. (Наг.)

Говорять про важку і мало поплатну роботу.

Єґомость. 1. Де єґомосць? Пішли громадські свині завертати. — А їмосць? — Пішли жидівські хусти прати. (Наг.)

Насьміхають ся з ходачкових шляхтичів, що хоч живуть у найбільшій бідности, велять титулувати себе: єґомосць, їмосць.

2. Єґомосць, ходіт обідати, бо вже сї горох розварив на г—о. (Наг.)

Так кликав наймит попа з церкви до дому при всїх людях. Натяк на анекдоту про нечемні вислови простих селян.

3. Е, єґомосць, ус—би я ся в таку мірку! (Коб.)

Не знаю, що там міряв піп мужикови, який усердив ся на те, що за мало.

4. Говоріт бо єґомосць по людськи, бо ся осерджу. (Лол.)

Таким окриком знетерпливленя перебив Бойко довшу промову сьвященика, який переконував його, що за похорон жони треба заплатити більше.

Єден. 1. Аби єден, то нема. (Наг.)

Зам. нема анї одного.

2. Або то єдного нема? (Наг.)

Говорить бідний чоловік, у якого богато дечого потрібного нема.

3. Без єдного двадціть. (Наг.)

Кепкують із старого способу численя, де замісь вісїмнацять говорило ся „без двох двацять", а замісь девятнацять „без єдного двацять". Кажуть також про дурного, тупоумного чоловіка.

4. В єден гуж оба тягнут. (Вікно)

Один одному помагає, оба поступають згідно, в порозуміню.

5. В єдного є, аж гниє, а в другого нема нїчого. (Збар.)

Характеризують контраст між бідним і богатим.

6. В єдного є, а другому Біг дасть. (Яс. С)

Замісь сказати: один має, а другий не має.

7. Все мінї єдно, ци жити, ци гнити. (Наг.)

Говорить чоловік у розпуцї, перед важкою постановою.

8. Все на єдно вийде. (Наг.)

Знач. усьому один конець — смерть.

9. До єдної кобили на зальоти ходили. (Наг.)

Сим парубки мотивують своє товаришоване і приязнь.

10. Єден, але годе́н. (Лім.)

Про сина одинака.

11. Єден без другого й дихати не може. (Наг.)

Все мусять бути разом, люблять ся дуже.

12. Єден без другого й кроку не зробит. (Наг.)

Нерозлучні приятелї.

13. Єден без другого й с—ти не піде. (Наг.)

Кепкують із надто великої приязни двох людий.

14. Єден би другому очи видер. (Наг.)

Говорять про завзятих ворогів.

15. Єден гойса, другий чала. (Снят.) ...соб ...цабе. (Наг.)
Один робить так, другий інакше. Пор. Wand. Eine 4; Einer 63
16. Єден дїдько! (Наг.)
Згірдлива відповідь на питанє, котрий із двох лїпший або яка річ краща. Знач. оба нї до чого.
17. Єден до лїса, другий до біса. (Наг.)
Характеризують незгідливість та розгардіяш у громадї.
18. Єден дрова рубає, а другого тріски в голову бют. (Берез.)
Один має користи, а другий страти з того самого дїла; один зискує, другий терпить. Пор. Wand. II. (Holz 40).
19. Єден другому на збитки. (Наг.)
Робить йому перешкоди в його дїлї.
20. Єден дурень верже камінь у воду, а десїть розумних не виймут.
Напсувати лекше як направити. Пор. Слав. I, 163.
21. Єден за вісїмнацїть, а другий за без двох двацїть. (Наг.)
Знач. оба однакової вартости, згірдливо: оба ледачі.
22. Єден за всїх, а всї за єдного. (Торки)
Поклик до загальної солїдарности.
23. Єден з другим. (Наг.)
Говорять звичайно замісь: вони оба.
24. Єден ішов, другий біг, а я падав, бом не міг. (Мшан.)
Жалував ся нехолугий пішоход.
25. Єден когут десїть курок водит, а ти єдної жінки не можеш. (Цен.)
Жартують із бабія, що підлягає своїй жінцї. Пор. Слав. I, 165.
26. Єден кує, другий псує. (Завал.)
Один будує, другий руйнує, звичайна черга в сьвітовому порядку.
27. Єден любит попа, другий попадю. (Наг)
Про ріжні вподобаня. Пор. Слав. I, 163.
28. Єден на другого бий-забий. (Наг.)
Вони завзято ворогують на себе.
29. Єден отець і десять синів вигодує, а десять синів єдного вітця не можут. (Снят.)
Увага про дитячу невдячність, пор. Слав. I, 163.
30. Єден паде, другий встає. (Жидач.)
Житєва боротьба. Пор. Слав. I, 164.
31. Єден пє, другий плате. (Кол.)
Один користуєть ся добром другого. Пор. Слав. I, 165.
32. Єден по-зá-єден. (Наг.)
Один по одному в рідких відступах.
33. Єден по перед другого. (Наг.)
Переганяють себе до одної мети. Пор. Wand. I, Einer 64.
34. Єден сїє, другий жне. (Яс. С.)
Часто чоловік робить, а иньший збирає плоди його працї. Пор. Слав. I, 165.
34. Єден слїпий, а другий і тілько не видит. (Наг.)

Знач. оба сліпі або дурні. Пор. Слав. I, 168; Wand. I, Einer 7.

35. Єден стриже, другий голит, а третий сї Богу молит. (Цен.)
Кождий іде своєю дорогою, робить відповідно до своєї вдачі.

36. Єден такий як другий. (Наг.)
Оба однакові. Пор. Wand. I, Einer 92.

37. Єден туди, другий сюди. (Наг.) ...сеї ...тої. (Збар.)
Про двох незгідливих. Пор. Adalb. Jeden 7.

38. Єден у дрова, а другий у тріски. (Лол.)
Один робить те, другий щось противне.

39. Єден усього не може знати. (Наг.)
Для того треба розвідувати многих. Пор. Слав. I, 164; Wand. I, Einer 45.

40. Єден усьому конець. (Наг.)
Усе минуще і з часом пропаде.

41. Єдним миром оба вимазані. (Збар.)
Однакої вдачі, одного духа.

42. Єдному Гасї, а другому засї. (Орт.)
Одного дївка любить, а другого цурається ся; одному щасте, а другому лихо.

43. Єдному Пан Біг дає гроші, а другому горб. (Льв.)
Судьба нерівна. Пор. Wand. I, Einer 17, 24.

44. Єдному поможи, другому пошкодиш. (Матв.)
Їх інтереси бувають супротилежні. Пор. Wand. I. Einer 81.

44. Єдному сито, а другому решето. (Збар.)
Кепкує богач над бідним, який докорив йому, що ось то ви ситі, а я голоден.

46. Єдно плаче, друге скаче. (Кол.)
Характеристика житевого контрасту. Пор. Слав. I, 165, 167.

47. За єдним за́махом тї оголомшу. (Наг.)
Від самого мойого маху впадеш зомлїлий.

48. За єдним заходом весїлє й хрестини відбула. (Наг.)
Говорять про дївку, що завила ся перед шлюбом.

49. За єдним махом сїмсот душ забіяхом. (Наг.)
Так говорив Циган забивши за раз сїмсот мух і тому видавав себе за героя.

50. За єдним присїдом вечері з обідом. (Наг.)
Говорять такому, що спізнив ся на обід і аж вечером прийшов до дому.

51. З єдної миски обасмо їли. (Кол.)
Ми товаришували оба з малку.

52. І з єдним годї до ладу дійти, не то з усїма. (Наг.)
Тому чоловік відсунув ся від громадських справ. Пор. Adalb. I, 13.

53. Кому всьо єдно, той може ззїсти й гівно. (Унят.)
Кепкують із такого, що запитаний, чого йому треба і що волить, у надмірній скромности відповідає: менї все одно.

54. Лиш єдної му клепки в голові не стає. (Цен.)
Іронїчно, зрештою чоловік зовсїм розумний.

55. Лиш єдно му сї ще належит: стричок на шию. (Дрог.)
Говорять про злочинця або взагалї лихого чоловіка.

56. На єден мій пчих тебе нема. (Цен.)
Знач. я чихну, а ти звалиш ся з ніг.

57. На єдній гили би вас обох повісити. (Наг.)
Оба ви однаково ледачі.

58. На єдній-смо дорозї оба. (Наг.)
Те, що латинське socii doloris: оба старіємо ся, оба сидимо в тюрмі, оба зазнали якоїсь лихої пригоди.

59. Не єден і головов наложит, а свого не положит. (Наг.)
Говорять про впертих людий, завзятих процесовичів.

60. Не єден мере має, а не дасть. (Наг.)
Scil. а я б дав, та не маю. Запевняє чоловік другого, що просить у нього чогось.

61. Не єдного на душу взьив. (Наг.
Говорили при смерти судії, про якого йшла погана слава, що судив несправедливо.

62. Не з єдного я вже пеца хлїб їв. (Наг.)
Чоловік бувалий, що зазнав ріжних пригод у житю.

63. Під єдним єсмо серцьом лежьили. (Наг.)
Говорить брат про брата або сестру.

64. По́ єдному вибирано. (Наг)
Старанно вибиране, прим. якесь насїнє, добре вичищене зерно.

65. Про єдного не стало. (Наг.)
Без одного обійдеть ся, де є їх більше.

66. Той єден за десїтьох стане. (Наг.)
Про гідного, розумного чоловіка. Пор. Adalb. Jeden 6.

67. Чого єден не може, то два зможут. (Матв.)
Сполученими силами можна більше зробити, як одинцем. Пор. Wand. I, Einer 74.

68. Що єден против громади? (Наг.)
Один безсильний супроти громади. Пор. Adalb. Jeden 4.

69. Що єден хвалит, то другий ганьбит. (Белз.)
Неоднакове розуміне або смак.

70. Що єдному пахне, то другому смердит. (Наг.)
Що один любить, того иньший не може знести.

71. Що єдному, то й другому. (Голоб.)
Обом однакова надгорода або кара. Пор. Adalb. Jeden 1; Wand. I, Einer 27.

72. Я єден, а вам сї двом не дам. (Наг.)
Говорить чоловік почуваючи свою силу.

73. Як з єдним, так і без єдного. (Наг.)
Один у громаді не богато значить, без нього громада обійдеть ся.

74. Як не єден, то другий. (Наг.)
Усе хтось прийде, перешкодить або допоможе в ділї.

Єдинак. 1. З єдинака пес-собака. (Кол.)

Він розпещений і здеморалїзований. Пор. Adalb. Jedynak 5.

2. Що єдинак, то або злодій, або піяк. (Наг.)

Загальний суд про одинаків. Пор. Adalb. Jedynak 2.

Єдиначка. 1. Єдиначка буде або курва або піячка. (Наг.)

Так мотивують нехіть до одиначок, звичайно розпещених від малку. Пор Adalb. Jedynak 1.

Єднорал. 1. Єднорал — єдно грав, а капітан нїчого не питав. (Губичі)

Так характеризували мужики сварку між двома панами.

2. Обібрав сї за єднорала тай комендерує. (Наг.)

Говорять про самозванця, що береть ся командувати в громадї.

3. Хто тебе за єднорала над нами поставив? (Яс. С.)

Протестують против претензій непокликаного чоловіка до старшованя в громадї.

4. Самі єднорали, а хто буде за ґімайного? (Наг.)

Кождий би хотів старшувати, а простої роботи нїхто не хоче робити.

Єзуіт. 1. Він Єзуітом підшитий. (Кол.)

Хитрий, дволичний чоловік.

2. О, то хитрий Єзуіт! (Наг.)

Облесний, інтриґант.

Єзуітський. 1. Той єзуітську школу перейшов. (Збар.)

Навчений на всякі хитрощі та облуду.

2. То ще єзуітська душа. (Збар.)

Чоловік дволичний, інтриґант.

3. У нього єзуітське сумлїнє. (Терноп.)

Він нї з чого не робить собі скрупулу, все зло вміє виправдати на свою користь.

Єзус. 1. Єзус, Марія, на печи Кальварія! (Бібр.) ...на пецу... (Жидач.)

Знач. там бють ся або плачуть дїти. Приказка взята з польського.

Єлена. 1. За Єлену не дам і кітку луплену. (Матв.)

Кепкує парубок із нелюбої дївки.

2. Наша Єлена ладна й заголена. (Матв.)

Жартують парубки з дївчини.

3. Сподобав си Єлену коло лену. (Цен.)

Парубоцька прикладка.

Єндик. 1. Єндик гадав тай здох. (Дрог.)

Коли хтось довго нагадує ся про якусь дрібницю. Пор. Adalb. Indyk 1.

2. Єндик задер пиндик. (Рогат.)

Говорять про юрного хлопця, ласого на жіноцтво.

3. За єндика не купиш бика. (Ком.)

Ся цїна за мала на таку річ.

4. Міняй бика за єндика. (Уриче)

Іронїчно: міняй цїннїйше добро за менше.

5. Сердит сї, як єндик на червоне. (Наг.)

Сердить ся зовсїм без причини.

Єрей. 1. Єрею, єрею, хапай керею! (Наг.)

Кажуть, що так кликали попа, що пяний і роздягнений сидїв у коршмі, коли до села приїхав владика.

Єретик. 1. То якийсь єретик, не чоловік. (Сквар.)

Вилаяти когось „яретиком", се дуже велика образа.

Ж.

Жаба. 1. А жаба ти на язиці! (Збар.)

Жабою називають боляк на язиці. Тут прокляте: щоб тобі зробив ся боляк на язиці, щоб ти замовк.

2. Вилїзла жаба на лїм, тай каже, що її дім. (Луч.)

Про влїзливого приблуду, що дебудь присусїдить ся і хоче старшувати.

3. Дує ся жаба, аби була як віл. (Крех.)

Говорять про чиїсь неоправдані претензії. Пор. Wand. I, Frosch 10.

4. Жаба скік у воду, а заяць каже: Слава тобі Господи, ще сї й мене хтось боїт. (Наг.)

Кепкують із боягуза. Натяк на байку про заяця, який з розпуки, що нїхто в сьвітї його не боїть ся, пішов топити ся в рiцї і був урятований жабою.

5. Жаба і на вола рот роззявляє. (Гнїдк.)

Безсоромна людина лає і зневажає й найлїпшого чоловіка. Пор. Adalb. Żaba 9; Wand. I, Frosch 54.

6. Жаба му цицьки дасть. (Вікно)

Він утоне в болотї.

7. Жени жабу доро́гов, а вна все в болото лїзе. (Дид.)

Говорять про злобного, впертого чоловіка, що не послухає доброї ради, а все повертає на зло. Пор. Wand. I, Frosch 69.

8. Жьиби курчьит — слота буде. (Наг.)

Господарське віщоване. Пор. Adalb. Żaba 2; Wand. I, Frosch 65.

9. І жаба риба, бо в водї сидить. (Ільк.)

Жартують із рибака, що замісь риби зловить жабу.

10. І тебе, жьибо, підкувати? (Наг.)

Відповідь на неоправдані претензії нїкчемного чоловіка. Утворено на підставі байки про жабу, що бачучи, як кують коня, простягла й свою лапку та просила: Підкуйте й мене. Пор. далї Кінь; Adalb. Żaba 12; Wand. I, 58.

11. Кому жаба голову зірве, тому й кріль не наложит. (Дид.)

Scil. голову. Знївечити чоловіка може всяка погань, але направити зло нема тої сили.

12. Най жаба голову здійме, то й царь не поставить. (Ільк.)

Пошкодити, зруйнувати чоловіка може й найнїкчемнійша сила, але направити лихо не може. Пор. попереднє ч.

13. Не рада жаба, що вилізла на стебло, та ще ворчит. (Гнїдк.)

Се кажуть про відоме ворчанє жаб на провеснї, коли вони ще не можуть квакати.

14. Пнет ся, як жаба до гусяти. (Тереб.)

Про вліз́ливого чоловіка, що ставить ся до сварки.

15. Пре ся, як жаба до коня. (Тер.)

Іде безоглядно до нерівної боротьби.

16. Роззявляє губу жаба на вола, але го не з'їсть. (Ільк.)

Даремна погроза, коли нема сили до її сповненя. Пор. Wand. I, Frosch 9.

17. Хто жьибу забє, тому мати умре. (Яс. С.)

Таке загальне віруванє серед селянських дїтий.

18. Як жаба вуха від'їсть, то й кріль не поможе. (Богор.)

І найменша власть може чоловіка вбити, а тодї вже і найвисша того не направить. Пор. ч. 11 і 12.

19. Як жабу тя розтопчу. (Крех.) ...розтолочу. (Наг.)

Погроза слабосилому та малорослому, що бере ся до сварки або до бійки.

Жабє. 1. Понад Жьибє нема села. (Жабє)

Говорять Гуцули. Жабє, піднесене тепер до ряду місточок (має суд, почту) лежить над Черемошем і розкинуло ся на просторі 12 миль квадр.

Жабокруки. 1. Пішов на Жабокруки. (Кол.)

Пішов поганою дорогою, на болота. де жаби крукають. Та є також село Жабокруки.

Жабуринє. 1. Тьигне сї як жьиберина. (Наг.)

Говорять про щось погане та нестерпне. Жабяча ікра позлїплювана слизистими нитками.

Жабячий. 1. Утїк на жабячий скік. (Вікно)

Знач. не далеко втїк, швидко знайшли.

Жадїти. 1. Жьидит кусника хлїба. (Наг)

Знач. живе голодуючи.

2. Меш хлїба жадїти, як меш дурно сидїти. (Снят.)

Говорять лїнивому.

Жайворонок. 1. Жайворонок сьпіват на яр: „Бийме ся, Боже, котрий котрого зможе!" Але крила го зболят і він паде до землї і повідат: „Хпаў мі кьий, кьий!" (Радов.)

Оттак приказують чуючи на весні жайворонкові трелї.

Жалива. 1. І межи жаливою рожа росте гожа. (Гнїдк.)

І з поганих обставин виростає нераз добра і гарна людина.

2. Куди жяливі до чічки! (Лол.)

Куди недотепному, злосливому та шкідливому до доброго чоловіка.

Жалість. 1. Жалість під серце підступає. (Снят.)

Говорив чоловік оповівши свої поміченя про громадське житє.

Жалувати. 1. Жалує го як вовк вівцї. (Ур.)

І жалуючи з'їдає. Про фарисея, що нїби то жалуючи губить чоловіка.

2. Жалує за вчорашним дньом і за торічним снїгом. (Батят.)

Жалує чогось пустого, минулого.

3. Жалує лижки води. (Кол.) ...страви. (Наг.)
   Говорять про скупого. Пор. Adalb., Żałować 4.
4. Не жалуй, жінко, що пю; пожалуєш, як умру. (Снят.)
   Говорить пяниця до своєї жінки. Пор. Слав. I, 171, а також пісню:

   Ой не жалуй, моя мила,
   Що я пю,
   Тогди будеш жалувати,
   Як я вмру.
5. Не жалуй того, що ся не верне. (Луч.)
   Прастарий афоризм, висловлений іще в Варлаамовій притчі про пташника і зловленого пташка.
6. Не мав бим чого жьилувати, та тебе! (Наг.)
   Жартливо говорить парубок до дївки закоханої в нїм.
7. Чого жалуєш козї лїса? Най їсть. (Ільк.)
   Не жалуй нікому того, що для нього зовсім природне і близьке.

Жаль. 1. Від жалю аж сї гне до долу. (Кол.)
   Дуже сумує.
2. Від жалю ми серце пукає. (Наг.) ...сї крає. (Завад.)
   Дуже жалую, що мало не гину.
3. Добрі не загину з жалю. (Кв. Вл.)
   „Добрі" тут у значіню: ледво, мало — лемківська фраза. В анальоґічнім значіню уживало ся в староруськім слово „благо" або „болозѣ", а в гуцульськім уживаєть ся „боле".
4. Жаль ваги не має. (Крех.)
   З жалю чоловік відважить ся на таке, на щоб инакше не зважив ся. Пор. Adalb. Żal 5.
5. Жаль мене взяв великий. (Богородч.)
   Жаль менї стало.
6. Жаль ми, що й сьвіта не бачу. (Голоб.)
   Scil. за сльозами.
7. Жаль му сї зробило. (Наг.)
   Почав жалувати.
8. Жаль на мене насів. (Стан.)
   Чоловік у жалю чує себе безсильним, пригнобленим.
9. Жаль ся Боже! (Гнїдк.)
   Се найзвичайнїйший вислов жалю по якійсь утратї.
10. Жаль ся Боже ходу до поганого роду! (Збар.)
   Не варто трудити ся і піддержувати з ним зносини.
11. Жаль уваги не має. (Гнїдк.) ...ваги... (Наг.)
   В жалю чоловік не розважить добре мотиви й наслїдки і зробить нераз таке, чого6 не зробив по холоднїй розвазї.
12. З жьилю аж умлїває. (Наг.)
   Говорять про жінку, що дуже жалує за покійником.
13. Маю жаль до тебе. (Крех.)
   Почуваю, що ти мене скривдив.

14. Най ми жьилю не буде. (Наг.)
Scil. не говори про се, не згадуй.

15. Най ти жаль серце скрушит. (Голоб.)
Щоб тобі жаль зробило ся, щоб ти помилував мене.

16. Не жаль дуріти, коли приступає. (Явор.)
Коли є засоби і нагода й найстрій, то можна й позволити собі на невеличкий вибрик.

17. Не жаль мині, що кобила здохла, ипо хто дав псам знати? (Тереб.)
Наївне зачудуванє чоловіка, до якого на стерво здохлої кобили зараз збігли ся пси з усего села. Так характеризують усяке зачудуванє з несподіванки, зрештою зовсім природної.

18. Не жаль плакати, коли є за чим. (Ільк.)
За всяким ледащом плакати не варто.

19. Не жаль утопити ся в чистій воді. (Ільк.) ...утонути... (Залїсє) ...ся втонути на... (Петр.) ...ся втопити в чисті... (Мінч.)
Можна й потерпіти за чисте, праведне діло, віддати за нього й житє.

20. Не жьиль би ми воза, коби дївка гожа. (Колом.)
Говорив парубок. що задививши ся на дївчину поломав воза, а потім придививши ся їй переконав ся, що погана.

21. Не жьиль і вкрасти, як до масти. (Наг.)
Говорить аматор коний, у якім затлїває іскра конокрада на вид гарної і дібраної пари коний.

22. Не жьиль і голову зломити, коли з доброго коньи. (Наг.)
Не жаль і потерпіти в добрій, гоноровій справі.

23. Не завдавай серцю жалю! (Наг.)
Не пригадуй сумну подію.

24. Пізний жаль не поможе. (Крех.)
Було пожалувати тоді, як се могло на щось придати ся. Пор. Adalb. Żal 9, 10.

25. Як хто жьиль виложит на верха, то му лекше. (Голешів)
Загальна психольоґічна обсервація.

Жандарм. 1. Нидобрий як шандар. (Льв.)
Жандар з обовязку своєї служби мусить надавати собі вид строгого і навіть сердитого чоловіка.

Жандарський. 1. Жандарська служба, то собача служба. (Цен.)
Бо жандар усе мусить слїдити та гонити за злочинцями.

Жарт. 1. Без жарту вам кажу! (Наг.)
Запевняє чоловік іноді таки жартуючи.

2. Він мене на жарти підіймає. (Дулїби)
Кпить собі з мене, легковажить мене.

3. Він на жарт украв, а вони на правду бют. (Цен.)
Отже й бють за такий жарт. Кождий жарт має свої границї.

4. Жарт жартом, а правди не сховаєш. (Цен.) ...а правда правдов. (Кол.)
Коли хто хоче жартами викпити ся від признаня правди.

5. Жарт жартом, а хвіст на бік. (Гнїдк.) ...фіст... (Кольб.)
Знач. не підходь занадто, не мішай ся в мої діла. Поляк додає: a ser w torbie, Adalb. Żart 23.

6. Жерт жертом, а сокирка пропала. (Наг.)
З такою приказкою пристають до чоловіка, що зробив з жарту якусь пакість.

7. З жарту й до правди доходит. (Наг.)
Починають жартуючи, прим. парубок з дівчиною, а кінчить ся іноді дуже сумною правдою. Пор. Adalb. Żart 2; Wand. IV, Scherz 3.

8. З жарту тай правду сказав. (Завад.)
Сказав правду переносним, жартливим способом або нехотячи. Пор. Adalb. Żart 14, 16

9. З жертів і до плачу доходит. (Наг.)
Се буває дуже часто, коли дїти гуляючи раптом порозплакують ся.

10. З Паном Богом жертів нема. (Наг.)
З ним не можна поступати легкодушно.

11. І в жартї треба міру знати. (Цен.)
Бувають такі річи, що не уходять за жарт.

12. Лиш би все на жарти брав. (Сор.)
Не любить говорити навправцї, а все жартами.

13. Не треба жарту за правду брати. (Куник)
Уговкують чоловіка, що сердить ся за жарт. Пор. Adalb. Żart 18.

14. Не чьис на жерти, як близько смерти. (Наг.)
Тодї чоловікови відходить усяка охота до жартів.

15. Ну, але тепер жерт на бік! (Цен.)
Знач. переходимо до поважної розмови. Пор. Adalb. Żart 19.

16. Та бо ти, Боже, жарту не знаєш! (Кол.)
Чоловік нїби з жарту зробив щось погане і тут його постигає кара, і він оправдуєть ся перед Богом, що се був жарт.

17. Тобі до жертів, а мінї сї плакати хоче. (Наг.)
Випрошуєть ся чоловік від невчасних жартів. Пор. Adalb. Żart 8.

18. То вже не жарти. (Дрог.)
Знач. се вже занадто грубо, або: се важна справа, якої не можна легковажити.

19. То за жарт не уходит. (Терноп.)
Понятє жарту має свої конвенціональні межі, по за якими жарт робить ся грубістю або збитком.

20. Хто жартів не знає, най ся до хати сховає. (Луч.) ...десь... (Наг.)
Знач. нехай не мішаєть ся до товариського житя.

21. Що тї сї за жерти берут? (Наг.)
Говорять такому, що не в пору і не до місця починає жартувати.

22. Який же бо ти, анї раз жерту не знаєш! (Наг.)
Я жартував, а ти береш се за правдиву образу. Пор. ч. 15.

23. Я на жарт сказав, а він за правду взяв. (Крех.)
Знач. він кепсько зрозумів мене. Пор. Adalb. Żart 18.

24. Я таких жертів не любю. (Наг.)
Говорить жінка чоловікови, що робить їй нескромні пропозиції.

Жартувати. 1. А ни жартуй з Богом! (Пужн.)
Остерігають легкомисного чоловіка.

2. Бодай жартувати, а не хорувати. (Ільк.) Дай Боже... щоби йно не... (Лучак.)
Говорять, коли хтось жартує. Пор. Adalb. Żartować 8.

3. Бодай жертувати, а свій розум мати! (Унят.)
Знач. не посувати жарту занадто далеко.

4. Дай Боже жартувати, коби не хорувати. (Глещ.)
Говорять жартуючи, та все остерігають ся сказати щось в недобрий час.

5. Дай нам Боже в добрий час жартувати, а в лихий мовчати. (Красноіля)
Віра в добрі і лихі часи; в лихий час зажартуєш і спровокуєш лихо.

6. Жартуй, але так, абис не плакав! (Наг.)
Остерігають надто сьмілого жартуна.

7. Жартуй гладущик, поки ухо не урве ся. (Ільк.)
Остерігають сьмілого і самозапевненого чоловіка, щоб не надто жартував, а то може спіткати його лихо.

8. Жартуй, жартуй, потім будеш плакати. (Цен.)
Остерігають жартуна, щоб не посував ся занадто далеко.

9. Жертуй здоров, коли ти сї хоче! (Наг.)
Я не бороню, хоч менї не до жартів. Пор. Adalb. Żartować 7.

10. Жертуймо, поки-смо здорові. (Наг.)
Хорому, нещасному чоловікови не до жартів.

11. Нема що з Паном Богом жиртувати. (Мик. н. Дн.)
Поняте Бога занадто серіозне, щоб його брати на жарт.

12. Не треба з тим жартувати, що болить. (Ільк.)
Се перша і основна границя, до якої допускаєть ся жарт у товариськім житю. У Поляків: co śmierdzi, co szkodzi i co boli, Adalb. Żartować 4.

13. Хто сте пожертували? Віддайте, хоць-єсте не вкрали. (Наг.)
Окликаєть ся чоловік, у якого в товаристві нїби з жартів щось пропало.

14. Нїби жартує, а він правди трібує. (Карлів)
Остерігають дївчину перед парубоцькими жартами.

Жати. 1. Або зелене жати, або нічог' не мати. (Ільк.) ...нічого... (Петр.)
Не треба допускати збіжа до того, щоб перестигло, а то воно осиплеть ся з колоса.

2. Зелений сніп жати — нїчого не мати. (Коб.)
Тут промовляє практика противна, нїж у ч. 1., а власне, що занадто вчасне жниво так само шкідливе як і припізнене.

3. От жне: дзьобає як жаба гусь. (Богородч.)
Про женця, що жне лїниво та повільно; що значить: як жаба гусь — не розумію.

Жвавий. 1. Жвавий як іскра. (Наг.)
Про прудкого, веселого чоловіка.

2. Жвавий як муха в окропі. (Голоб.)
Як упаде муха в окріп, то в першій хвилї швидко закрутить ся, поки не згине. Говорять про чоловіка, що попавши в наглє лихо кидаєть ся на всї боки за ратунком.

3. Такий жвавий, як би з ока випав. (Ільк.)
Натяк на того вічно живого „чоловічка“, що видно в оцї другого.

Жвати. 1. Жвав, жвав, тай виплюнув. (Наг.
Говорять, коли хтось довго й нудно балакає про якесь дїло, а нарештї скінчить нї сим нї тим.

2. Не жви слова! (Наг.)
Говори виразно, сьміло, чого хочеш.

3. Та годї вам вовну жвати! (Цен.)
Знач. годї балакати пусте, берїть ся до дїла.

4. От жвачку жве. (Наг.)
Говорять про такого, що балакає щось пусте, довго і нудно.

Ждати. 1. Він на то й ждав, аби му Бог дав. (Наг.)
Кепкують із нероби, що вдає побожного.

2. Ждав і жданки поїв. (Підволоч.)
Ждав і надію стратив.

3. Ждав бим і дó ночи, абим сї діждав помочи. (Наг.)
Говоряв бідний проситель, ждучи на пана в дворі.

4. Ждемо того, як страшного суду. (Вікно)
Scil. тої кари, якогось лиха.

5. Жди го тогди, як сї вода до гори оберне. (Наг.)
Знач. він не вернеть ся більше.

6. Жди псе, заків кобила здохне. (Кольб.)
Знач. чекай на якесь велике добро, а не користуй ся дрібними біжучими обставинами, то будеш такий дурень, як той пес.

7. Жду го як Великодня. (Крех.)
Надїю ся його скоро приходу.

8. Жду го як пана Бога. (Яс. С.)
Як свого добродїя і поратівника.

9. Ждут вітця, та нема кінця. (Мшан.)
Мабуть при весїлю, де без вітця і його благословенства не можна йти до шлюбу.

10. Най би й ждати, коби ся дождати. (Крех.)
Чоловік би й потерпів, як би знав, що дождеть ся добра.

11. Не жди, не бзди, ту сї тобі нїчого неналежит. (Наг.)
Говорять упертому прошакови, що не хоче вступити ся з хати.

12. Так го жду, як жиди пущіньи. (Наг.)
Себто: не жду зовсїм, байдуже мінї, як жидам пущанє.

13. Так ми на нього ждати, як на свого тата з тамтого сьвіта. (Цен.)
Знач. не прийде нїколи.

14. Хто жде, той ся дожде. (Городен.)
Терпеливість усе переможе.

Жебрати. 1. Жебраний хліб легкий. (Луч.)
Жебрак, здаєть ся, не робить на хліб, але випрошує його. Жебраки додають до сеї приказки звичайно слова: але гіркий.

2. Жебраним хлїбом не запоможеш сї. (Наг.)
Знач. жебрацтвом не доробиш ся.

3. Пішов жебрати, не мав у що брати. (Кукиз.)
Про недогадливого нездару, що береть ся до діла без найпотрібнїйших для сего засобів.

4. Пішов по жебранім хлїбу́. (Наг.)
Пішов на жебри, у старцї.

5. Прийшли жебрати тай не маєм що брати. (Дар.)
Мабуть троха баламутно передана приказка ч. 3.: не мав де брати, про незарадного чоловіка, якому годї було стати ся навіть порядним жебраком.

Жебри. 1. В жебри прийде ся піти. (Стан.)
Говорить збіднїлий чоловік.

2. Пішов на жебри не мав де брати. (Луч.)
Про роззяву та забудька; див. Жебрати 3.

3. Пішов по жебрах. (Наг.) ...по жебріх. (Уриче)
Пустив ся на жебрака.

Жеброта. 1. То ще жеброта з під плота. (Батят.)
Лаяв мужик прохожих голодранцїв.

Жегнати. 1. Жегнай вас Боже ласков свойов! (Балиг.)
Жегнати тут у значіню: благословити, з польського: żegnać.

2. Жегнай ся лївов руков! (Лім.)
Хрестити ся лївою рукою значить відпирати ся від чогось. Тут значить: те, що ти говориш, зовсїм неправда, сам тому не вір.

Женатий. 1. Біда женатому, як псу кудлатому. (Крех.)
Бо кождий має за що поторгати.

2. Женатий як горнець щербатий. (Кол.)
Натяк на відому пісню:

Ой біда тому женатому,
Як тому горшкови щербатому:
Зі споду кипит, з верху збігає,
Куди ся поступит, щастя не має.

3. Най сї женатий журит, що жінку має. (Наг.)
Жартує парубок із женатого, якому баламутить жінку.

Женити ся. 1. А женив би ти ся з сухою вербою! (Глещ.)
Проклятє. Суха верба осїдок злого духа.

2. Борше оженит ся соломяний парубок, як віддасть ся соломяна дївка. (Лучак.)
В парубка наперед усього цїнить ся його робуча сила і тим він усе пожаданий у господарстві.

3. Женив бись ся? — Ого! — А сорочка де? — От, розговорились те ся. (Гнїдк.)
   Женити ся кождий охочий, але подбати про економічне основане господарства не кождий хоче.
4. Женив ся — не журив ся; оженив ся — зажурив ся. (Голг.)
   З женячкою приходять усїлякі клопоти.
5. Жени сї голий з голою, бо в селї злодіїв мало. (Яс. С.)
   Кепкують богачі, коли женит ся бідний. Пор. Adalb. Żenić się 5.
6. Жени сї не знати на що тай на яке. (Наг.)
   Знач. я не маючий і вона не заміжна, отже нї по що нам женити ся.
7. Жени ся на чотири вітри. (Гнїдк.)
   Говорить знеохочений батько синови, що не хоче женити ся по його волї.
8. Женити ся і повісити ся — є час нагадати ся. (Лучак.)
   Знач. одно й друге чоловік звичайно не робить легкодушно, з першого пориву.
9. Женит сї, як дїдько з сухов вербов. (Наг.)
   Коли вітер крутить курявою край дороги, говорять, що се дїдько женить ся з сухою вербою. Тої самої приказки уживають, коли чоловік робить великий галас, бє посуду в пянім станї або взагалї веде себе як божевільний.
10. Женит ся, як ся пси лїнят. (Бітля)
    Поясн.: „Випадат жинити ся тільки в зимні мясниці, а не лїтом“.
11. Жени сина коли хоч, коли можеш, давай доч. (Петр.)
    Сина женять, коли хочеть ся, а дочку дають замуж тодї, коли хтось хоче її взяти.
12. Женїм сї, небого: ти не маєш нїц, а я й того. (Явор.) ...в тебе мало, в мене не много. (Наг.)
    Жартлива передача залицяня немаючого парубка до немаючої дївки.
13. За молоду жени сї, борше помічників діждеш сї. (Наг.)
    Чисто господарський погляд на женячку. Пор. Schlei. 179.
14. За молоду женят ся, а потім бідуют. (Ком.)
    Загальна увага, без льоґічного звязку, бо не всї тому бідують, що женять ся за молоду.
15. Не штука оженити ся, але штука розженити ся. (Луч.)
    Грецька церков так само як римська не допускає розводів.
16. Оженив бим ся, дав бим вола; розженив бим ся, дав бим два. (Луч.)
    Вар. попередньої приказки.
17. Оженив сї тай перемінив сї. (Наг.)
    Покинув давні парубоцькі або бурлацькі привички. Пор. Adalb. Żenić się 10; Čelak. 382.
18. Оженив ся дурноватий, та взяв біснувату. (Мшан.)
    Говорять про дібрану, але в поганім напрямі пару.
19. Оженив ся Яким з таким. (Городен.)
    Зійшла ся дібрана пара.
20. Ожени мі, дам ти вола; розжени мі, дам ти десять, не два. (Ком.)
    Вар. приказки ч. 15.

21. Ожени ся, не жури ся, будеш панувати: буде жінка свині пасти, а ти завертати. (Гнїдк.)

Насьміхають ся з такого, що легкомисно женить ся і потім бідує. Зрештою приказка має форму коломийки.

22. Ожени ся, не жури ся, гаразд тобі буде: будеш мати коли спати, їсти що не буде. (Гнїдк.)

Також із коломийки приказка, в якій висьміваєть ся легкомисна женячка.

23. Ожени ся, не жури ся, піде ти рукою: піде жінка за борщем, а ти за мукою. (Гнїдк.)

Також приказка з коломийки.

24. Оженив ся на штири вітри а на пятий шум. (Мінч.) ...на чотири... (Ільк.)

Оженив ся легкомисно, зійшов нї на що.

25. Не ожениш ся, поки тя не оббрешуть. (Ільк.)

Молодим завсїгди здаєть ся, що якісь специяльні вороги брешуть на них, аби розстроїти їх звязок.

26. Не женив ся — не журив ся; оженив ся, зажурив ся. (Ільк.)

Варіянт приповідки під ч. 4.

27. Пізно женити ся, дрібні сироти лишити. (Кунин)

Селяни женять ся залюбки перед 30-им роком житя. Пор. Adalb. Żenić się 7.

28. Поки не женив ся, поти веселив ся. (Гнїдк.)

Бо був свобідний.

29. Прийшло ся бідному женити, то ніч мала. (Луч.)

Іронізує бідний чоловік сам над собою. Пор. I, Бідний 28.

30. Сам ся вженю, до жони прийму, і буду богачом. (Мшан.)

Так передразнюють ніби то надії чоловіка, якого жінка ошукує з иньшим.

31. Тогди єм ся оженив, коли ніч мала. (Корч.)

Мінї все йде на перекір. Варіянт приказки ч. 29.

32. Тогди сє буду женити, як сє будут пси лїнити. (Доброс.)

Пор. ч. 9.

33. Як ся женит, то два дни „гой“, а ціле житє „йой“! (Мшан.)

З разу втїшають ся, потім бідують.

34. Я сї не женю, ней сї той старає на діти, хто їх має де подїти. (Ком.)

Говорить немаючий чоловік, що не чує себе в силї удержати сїм'ю.

Жених. 1. Дай Боже жениха не гладкого, але статного. (Цигани)

Так молять ся Богу родичі молодої.

2. Женихів, як воробців у стрісї. (Берез.)

Говорять про посажну дївку, до якої жениханть ся богато парубків.

3. Мала женихів як маку. (Богородч.)

Сватало ся до неї богато парубків.

Женщина. 1. Йик би женщіни закладали оплоти, не потребували би хлопи. (Грин.)

Закладане оплотів — не жіноча, а чоловіча робота.

Жерти. 1. Жер би доки видит. (Наг.)

Говорять про ненаїсного чоловіка.

2. Жер бис своє тіло! (Наг.)

Прокляте; натяк на перекази про голодівки старих часів, коли люди доходили до антропофаґії.

3. Жерла би ті гадина! (Наг.)

Прокляте. Вкушене гадини вважаєть ся дуже страшним.

4. Жерла би тя хороба! (Крех.)

Щоб тебе не попускали ся якісь рани.

5. Жри, абис тріс! (Наг.)

Сердито подають страву. Пор. Schlei. 158.

6. Жріт сї, аби сї з вас лиш фости лишили! (Наг.)

Говорять сердито сварливим братам або сусїдам.

7. Жрут сї як пси. (Наг.) ...скажені. (Богородч.)

Говорять про братів або близьких сусїдів, що живуть у вічній сварці та бійцї. Пор. Adalb. Żreć 2, 5.

Живець. 1. Живцем рибу берут. (Люча)

Дають їй на вудцї живу принаду, червяка або рибку. Образово: чоловіка можна притягти до якогось дїла користю.

2. На такий живець хиба дурна риба йде. (Зазул.)

Се занадто нехитре дїло, щоб мене привабити до нього.

3. То ще живець-здоровець! (Наг.)

Говорять про статного, сильного чоловіка.

4. Я на такий живець не піду. (Кол.)

Себ то на таку принаду.

Живий. 1. Аби-с сї живий розігнив! (Наг.)

Прокляте; така смерть уважаєть карою божою за якісь тяжкі, неприродні гріхи.

2. Абим ті живого не застала! (Наг.)

Кляла мати непослушного сина, виходячи з хати.

3. Аби ти в живім тїлї хроби шпали! (Лол.)

Прокляте. Пор. нагуївську форму ч. 1.

4. Аби ті живого хроби точили. (Наг.)

Прокляте: щоб ти вмирав точений хробаками.

5. В живі очи краде. (Наг.) ...бреше. (Наг.)

Знач. при людях, не соромлячи ся.

6. Де живий не зайце, там мертвого завезут. (Наг.)

Знач. на кладовище, на дно могили.

7. Доки-с живий, роби а не вий. (Цен.)

Додають житєвої відваги розжалобленому чоловікови.

8. Живий живе гадає. (Мик. н. Д.)

Про свої живі інтереси. Пор. Adalb. Żywy 5.

9. Живий живої гадає, а смерть не чикає. (Зазул.)

Жите має свої інтереси і змушує чоловіка забувати про смерть.

10. Живий жиє, гадає, думає. (Гнідк.)

Говорять як заохоту чоловікови пригнобленому стратою по смерти якоїсь близької людини. Пор. Adalb. Żywy 6.

11. Живий о живім гадає. (Ільк., Петр.) ...живе думає. (Ільк.)

Вар. попереднього.

12. Живі очи видят. (Цигани)

Знач. першорядні, безпосередні сьвідки, не те, що переказ.

13. Живого огню вікрутити. (Жабє)

Живий огонь — самодіяковий, осягнений трінем дерева о дерево.

14. З живого з тї сьскиру зідру. (Наг.)

Погроза, натяк на давню орієнтальну кару здираня шкіри з живого чоловіка.

15. З живого і вмерлого бере. (Наг.)

Говорять про попа. Поговірка відома була вже старинним Грекам, пор. Тимош. ст. 69.

16. Іде му з живого і вмерлого. (Ком.)

Мова про попа.

17. Коби живий та здоров, вже я собі хлїба добуду. (Наг.)

Говорить хорий чоловік.

18. Куди живий не зайде, то заїде. (Стрий)

Жартують, коли хтось дивуєть ся, як то далеко.

19. Лишай живе, доганяй мертве! (Збар.)

Іронїчно: мертвому се байдуже. Пор. Adalb. Żywy 1.

20. Лиш трошка живий. (Наг.)

Про хорого, але також про втомленого чоловіка.

21. Нате мі живого до гробу несїт! (Наг.)

Окрик розпуки чоловіка, що не може оперти ся своїм противникам.

22. Нї живий нї мертвий. (Кол.)

Говорять про переляканого, помертвілого, тяжко хорого чоловіка. Пор. Schlei. 172; Тимош. ст. 98.

23. Покинь живе та шукай умерлого. (Ільк.)

Іронїзують над чоловіком, що покидає розумне, живе діло та гонить за дурницею. Пор. висше 19.

24. Поки смо живі, то робімо, а як помремо, то си відпічнемо. (Наг.)

За житя чоловік нїколи не має такого відпочивку, щоб його нїщо не турбувало. Та сама приказка у Болгар, пор. Слав. I, 149.

25. Хто живому не дав, той най і за вмерлим не дає. (Наг.)

Дуже розумна приказка: дачки по мертвому не варті й сотої части того, що поміч живому.

26. Ще го живого хробаки розточили. (Наг.)

Про чоловіка, що вмер у тяжкій хоробі.

27. Як живий буду, то до вас прибуду. (Кол.)

Говорить чоловік, що вибираєть ся в далеку дорогу

Живити ся. 1. Живіт сї та на мене не дивіт сї! (Наг.)
Говорить господиня, що доносить гостям страви, але сама не їсть.

2. Три дни не живи ся, а ладно диви ся. (Петр.) ...не живив ся, а красно дивив ся. (Ільк.)
Не показуй по собі незадоволеня з власної недогоди і диви ся людям весело в очи.

Живіт. 1. Гуркоти в животї, на всї штири роги витрублюют. (Наг.)
Говорить голодний чоловік, у якого гуркотить у животї.

2. Доки мого живота, я тут пан. (Наг.)
Говорив завзятий чоловік, що не хотїв робити остатнього заповіту.

3. Живіт свербит, х—й стоїт, хоче сї с—ти, буде свитати. (Тисьм.)
Се такі три признаки, по яких селянин пізнавав пору ночи, тзв. хлопський годинник.

4. Живіт товстий, а лоб пустий. (Ільк.)
Говорять про опасеного, а тупоумного чоловіка.

5. За свого живота всю худобу розділив. (Цен.)
Знач. поки ще живий був.

6. На слабий живіт і пироги зашкодят. (Мінч.)
Говорять про недотепного чи нещасливого чоловіка, якому й добро виходить на зло.

7. У неї живіт росте нівроку як жидівський процент. (Мик. н. Дн.)
Говорять про вагітну жінку.

Живний. 1. Живний четвер. (Наг.)
Так називають великий або страсний четвер перед Великоднем. Пор. пісню:
В живний четвер по вечери
Ходит Христос по зсїй земли.

Живник. 1. Від живника до паски триднївку постьит. (Наг.)
Живник, те само, що живний або великий четвер. Давнїйше побожні люди як повечеряють у живник, то не їдять нічого аж до сьвяченого, се й була: „триднївка".

Живобить. 1. То дваро́ки живобйть була. (Наг.)
Перед двома роками було добре — погода сприяла і взагалї були иньші корисні обставини.

Живцем. 1. Живцем не полїзу під землю, коли Бог душі не бере. (Бор.)
Говорив старий дїд, якого хтось привитав добродушно-жорстокою фразою: „Діду, а ти ще живеш?"

2. Живцьом мі в яму пхают. (Наг.)
Жалував ся старий батько на непокірних синів.

Жид. 1. Аби Жид був з неба, вірити му не треба. (Ільк., Петр.) Жеби .. (Печен.)
Не вважаючи нї на які товариські зносини наш селянин нїколи не доходить із жидом до таких інтімних та щирих звязків, як із своїми товаришами християнами. Пор. Adalb. Żyd 56; Wand. II, Jude 32.

2. Аби жид який умитий, все го пархами чути. (Наг.)
Він не позбудеть ся ніколи свого специфічного запаху.

3. А був ти в жида за кума? (Наг.)
Відповідають сим питанем на якесь инше так само неможливе. Пор. Wand. II, Jude 100.

4. Без жида й торгу нема. (Дрог.)
Жиди забрали по наших місточках весь торг у свої руки. У Поляків навпаки, пор. Adalb. Żyd 1.

5. Без жидів у місті як без очий. (Наг.)
Нічого допитати ся анї дошукати ся.

6. Бий жиде Мошка! (Наг.)
Сьміють ся, коли два жиди зчеплять ся до бійки.

7. Бодай ти сї жид приснив! (Наг.)
Жартливе прокляте. Коли приснить ся жид, то се ворожить на добро.

8. Боїш сї, гий жид сьвяченої води. (Жидач.)
Сьвячена вода нїби то і для жида, як і для християнина — символ християнства. На скілько се правда — не знаю.

9. Боjиш сї мене, як жид солонини. (Наг.)
Для християнина солонина зовсїм не страшна річ, а жид її цурає ть ся.

10. Борше з жидом на конець вийду, як з тобов. (Завад.)
Говорять до хитрого та несумлїнного чоловіка. Пор. Adalb. Żyd 27.

11. Будеш жидам за Івана. (Кол.)
Жиди кождого свого слугу не-жида кличуть Іваном.

12. Величає ся, як жид пархами. (Гнїдк.)
Знач. чимось зовсїм невідповідним, таким, що не приносить чоловікови анї чести анї похвали.

13. Відважний жид і в школї п—дит. (Подус.)
Сьміють ся з жидівської відваги.

14. Відважний як жид в танци. (Наг.)
Говорять про боягуза, що раз якось зібрав ся на відвагу.

15. Вікурив го як жида салом. (Кути)
Приказка оперта на оповіданю про те, як один Гуцул, не можучи позбути ся зі своєї хати жида, що осів ся в нїй з родиною нїби на комірне, а потім не хотїв уступити ся, викурив його таким способом, що всю ту хату в нутрі вимазав салом.

16. Волїв бим з жидом знайти, ніж з тобов. (Дрог.)
З жидом скоршеб подїлив ся і дійшов до згоди. Пор. Adalb. Żyd 27.

17. Всьо жид видїв, як їли на сьвjитий вечьир, лиш не видїв, як клочьи їли. (Наг.)
Приказка утворена з анекдоти про жида, що на сьвятий вечір ночував у селянина і бачив, як варили вечерю і між иньшим суш накривали клочем.

18. Гей жид халамей, запхав косу за ремень. (Войн.)
Насьмішка з жида, що йдучи косити замісь кушки з каменем до остреня запхав за ремінь косу. Про прозвище „халамей“ див. 63.

19. Два жиди а дві невісті зроблять ярмарок у місті. (Ільк.)
Знач. нароблять стільки гомону, як колиб був цілий ярмарок.

20. Де сї жид замішьиє, там добра не буде. (Наг.)
Бо вже він коли мішаєть ся в селянські справи, то тілько на те, аби визискати їх на свою користь.

21. Ей жиди наші, нас-у я мамі ваші. (Мик. н. Дн.)
Побожне зітханє чоловіка обдуреного жидами.

22. Жеби мав жид той розум на ярмарок, що хлоп з ярмарку! (Сор.)
Хлоп, вертаючи з ярмарку, дуже розумний, бо навчений тим, як його скрізь обдурювали.

23. Жида бити. (Наг.)
Дивним сполученєм образів се значить с—ти. У Поляків Żyda grześć — робити щось потаємно, пор. Adalb. Żyd 59.

24. Жида за пейса як возьмеш, то вже го маєш у руках. (Кол.)
Він безборонний, бо йому ходить о пейса.

25. Жида не май за людину, а козу за худобину. (Лім.)
Вислов антіпатії Бойка до жидів.

26. Жида на пєцу виховай, а йому не вір. (Ком.)
Хоч вихований у християнській сїм'ї, він не покинеть ся своєї натури.

27. Жида все пархами чути. (Луч.)
Вислов обридженя Арійця до Семіта. Пор. висше ч. 47.

28. Жидам усяка біда помагає. (Бор.)
Все те, що руйнує і деморалїзує селянина, наганяє жидам дешевих робітників та слуг. У Поляків: Pan Bóg pa Żydami, Adalb. Żyd 43.

29. Жид бє, жид кричит. (Крех.)
Він не відчуває, що битого болить. Пор. Adalb. Żyd 63.

30. Жид бреше, аж на нїм пейса горут. (Яс. С.)
Жидовим запевненям і присягам не вірять, хоч слухають їх залюбки.

31. Жида сидячи у яму кладут, аби ся лиш схопив, як на суд прийде ся йти. (Тухля)
Загально розповсюджене віруванє про жидівський похорон.

32. Жид без пейсів уже трефний. (Кол.)
Трафний — нечистий, осквернений.

33. Жид бє, жид кручит. (Крех.)
Сам бє і сам кричить. Пор. Adalb. Żyd 63.

34. Жид ги жид. (Тухля)
Зам. жид усе жидом.

35. Жид [батько], а винниця мати не дасть загибати. (Ільк)
Іронїзують над пяницями, що тратять у коршмі добро і здоровлє.

36. Жид голодний співає, а хлоп голодний жінку бє. (Яс. С.)
Характеризуєть ся ріжниця вдач.

37. Жид десїть христіян ошукає, а Вірмен ще десїть жидів. (Зазул.)
Загальний погляд людий знайомих з Вірменами, що вони хитрійші від жидів. Пор. Wand. II, Jude 22.

38. Жид добрий на перехід. (Дрог.)

Вірять, що коли рано жид перейде комусь дорогу, то такому весь день буде щастити.

39. Жид за крейцар здоровльи купит, а хлоп за два стратит. (Подус.)

Жид у разї хороби шукає лїкаря і платить йому як найменше, а мужик за мізерну плату легковажить своє здоровле.

40. Жиде, вібий із ср—ки гниди! (Кам. к. Надв.)

Кплять собі із жида як з вошивого.

41. Жиде, за тобов біда дибче! (Дрог.)

Дразнять жида, що проходить вулицею Пор. Adalb. Żyd 83.

42. Жиде, ходи, купи собі шкіру з рабіна. (Коб.)

Дразнять жидівського перекупня, що ходить від хати до хати.

43. „Жиде, хтось ту набздїв". „Пес, прошу пана." „А деж той пес?" „Зараз прийде, прошу пана". (Цен.)

Іронїзують над жидівською услужливістю супроти панів.

44. Жид жидівський. (Тухля)

Знач. у жида окрема та підступна вдача. Пор. Adalb. Żyd 86.

45. Жид жидом, а хлопа найде. (Луч.)

Себто все знайде такого, що йому піддасть ся.

46. Жид, жид, халамей, повісив сї на римень, а з римени на кульбаку, поцюлюй ми жиди в с-ку. (Будзанів)

Дразнять прохожих жидів.

47. Жид, жид, халамій, продав коньи за ремінь, а кульбаку за табаку, поцюлюй мі жиде в ср... (Наг.)

Дразнять прохожих або проїздних жидів. „Халамій" по гебрейськи ошуканець.

48. Жиди ми сї снили, щістьи буду мати. (Дрог.)

Коли снить ся жид, вірять, що чоловікови трапить ся якась користь.

49. Жиди мі обсїли як вуши. (Наг.)

Я попав у жидівські довги і жиди докучають менї.

50. Жид з маленьку в серединї свій ярмарок має. (Гірне)

Де жид, там зараз починаєть ся якесь торговане.

51. Жид знає тото у перед, що ти у два або й три роки зміркуєш. (Тухля)

У жида практичний розум і швидка орієнтація.

52. Жиди наші, с—у матери ваші! С—в Микита на ваші сьвјита, с—в Іван тай я вам (Снят)

Передразнюють жидів зневажаючи їх сьвятощі. Пор. Adalb. Żyd 68.

53. Жиди найтвердше сї Богу мольит, за то їм Бог дає. (Наг.)

Тим часто докоряють „побожні" селяни своїм менше побожним сусїдам, застановляючи ся над тим, чому „мир хрещений" усе біднїє, а жиди богатїють. Поляк каже коротко: Pan Bóg z Żydami, Adalb. Żyd 43.

54. Жиди хотїли би усий сьвіт учаловати. (Тухля)

Учаловати — зчарувати, підчинити собі своїми чарами.

55. Жид і вовк нїколи не ситий. (Крех.)

Оба захланні. Пор. Adalb Żyd 48.

56. Жидів, жидів повний віз, меже жиди дідько вліз. (Наг.) ...перун тріє. (Дрог.)

Кричать селянські діти за жидівською фірманкою, що звичайно буває густо нававтажена пасажерами.

57. Жид і молячи (ся) вчить ся обманути. (Ільк.)

Зовсім уже пессімістичний погляд на жидівську вдачу.

58. Жид каже: „В мене тогди красний торг, як дорого продам, а тано купю.“ (Наг.)

Селяни називають „красним торгом“ торговий день перед Великоднем, коли купують усяке коріне до паски та на крашанки.

59. Жид каже: „Коби я той розум мав на переді, що в мужика на заді!“ (Зазул.)

Себ то мужик по шкоді такий розумний, що як би жид перед інтересом такий розумний був, то би певно всїх людий обдурив. Так іронїзують звичайно селяни над своєю власною непорадністю та легковірністю.

60. Жид каже: „Моя жінка самі лакітки їсть: то цибульки, то чесничок, а я що попаду: ци курку, ци гуску, все з'їм.“ (Бібр.)

Посьмішкуване над жидівськими лакітками, між якими головне місце займає цибуля і чеснок, загально розповсюджене між народами.

61. Жид — коли впав, най лежит. (Наг.)

Знач. жида в пригоді не ратуй, не допомагай йому.

62. Жид крутий проданец. (Печен.)

З ним не легко добити ся такого торгу, щоб був для нього некорисний.

63. Жид най буде з неба, а вірити му не треба. (Пост.)

Пор. висше ч. 1.

64. Жид найтвердший у пјити, хлоп у груди, а Німець у ср... (Наг.)

Підхоплено сьмішні прикмети костюма: жид ходить у патинках без запятків, отже з голими пятами, мужик з розкритими грудьми, а Німець у фраку, з розрізом із заду. Пор. ч. 49.

65. Жид на кождій марфі заробок має. (Кос.)

Марфа — товар. Гуцул дивуєть ся, як се так жид на кождім товарі мусить заробити.

66. Жид на перехід найліпший. (Наг.)

Пор. висше ч. 28.

67. Жид невіра, пес сковіра. (Луч.)

Жид невіра, бо не вірить у християнські догми; в середніх віках його звали perfidus, що в Польщі перекладали словом przewierny, а се не значило: дуже вірний, але безвірний.

68. Жид ніколи не змерзне в пяти, пан в уха, а хлоп у груди. (Луч.)

Бо жид ходить у зимі в патинках, пан у шапці без завіс, а мужик у розхристаній сорочці.

69. Жидови жиртувати, як коровами їхати. (Жидач.)

Жид звичайно не розуміє жартів; його гумор інакший від руського.

70. Жидове не пропаде. (Наг.)

Знач він мусить дійти свого, відшукати загублене або вкрадене.

71. Жидок паршьичок. (Снят.)
Приговорюють ласкаво до жида.

72. Жидом быти не гріх, лем ганьба. (Лемк.)
Лемківська приказка. записав Хв. Вовк.

73. Жидом сї дивит. (Кос.)
Знач. дивить ся захланно, завидющими очима.

74. Жид пархами смердит. (Наг.)
Специфічний жидівський запах пояснюють собі тим, що кождий жид має пархи.

75. Жид пейсач. (Наг.)
Жидові пейса поперед усього звертають на себе увагу селянина.

76. Жид свого не дарує. (Наг.)
Боронить завзято свого права.

77. Жид твердий на пети, Русин на груди, а Німець на вуха. (Орел.)
„Знаєте — пояснив оповідач — жид у зимі тілько голову заве, а з чобіт пальці вилїзають, тому кажуть: Жид твердий на пяти. А Руснак гет загорне си, а груди такі голі, не общінкані добре. А Німец наложит капелюх як печеричку на чубок, а вуха голі. Тому то таке люде склали“.

78. Жид то йно печений добрий. (Мик. н. Дн.) ...тілько... (Наг.)
Знач. тоді, коли його притисне лихо.

79. Жид у католика не служит, але католика за слугу держит. (Снят.)
Обсервація вірна, бо жида в услугах християнського мужика у нас ніхто не видав. Очевидно службу жидів у великих панів наші люди властивою, чорноробучою службою не вважають.

80. Жид усе жидом смердит. (Наг.)
Хоч і охрещений, він не покидає своєї вдачі. Пор. Wand. II, Jude 140, Adalb. Żyd 80.

81. Жид хрещений, а вовк пещений, то на єдно виходит. (Завад.)
Обом не можна вірити. Пор. Adalb. Żyd 65; Wand. II, Jud 41.

82. Жид чоловіка ганьбит на остатне. (Карл.)
В лайці та клинах жиди великі майстри.

83. За жида нема гріху. (Будз.)
Таке вмовляють в себе люди, що мають причину ненавидіти жидів.

84. За жидом двері приперти. (Красноіля)
Знач. коли пішов із хати, то треба виглянути, чи справді він пішов собі геть.

85. За таке й жид нічого не дасть. (Дулїби)
А він купує всяку всячину. Пор. Wand. II, Jude 106.

86. З жидом си зайдеш, кінця не найдеш. (Крех.)
З жидом не входи ні в які круті діла, бо певне стратиш.

87. Зле з жидом, зле й без жида. (Кол.)
Власне тому, що жиди забрали в руки майже монополь прим. дрібної торговлї.

88. Знай жида як рідного тата. (Любша)
Бо без нього таки не обійдеш ся.

89. Киває сї, як жид на г—ї. (Наг.)
Про лїнивого, перішучого чоловіка.

90. Коби жид той розум з переду мав, що Русин із заду! (Наг.)
Русин сильний рефлексією, а жид інїціятивою. Пор. висше ч. 21.

91. Кождий жид свій товар хвалить. (Дрог.)
На те він купець. Пор. Adalb. Żyd 20.

92. Кождий жид шибеницї варт. (Ценїв)
Пессімістичний погляд на жида. Пор. Adalb. 31.

93. Котрому-с жидови завинив, тому й плати. (Наг.)
Що кому належить ся.

94. Крушньиє сї, як жид у сабаш. (Наг.)
Про лїнивого чоловіка, що не хоче ворушити ся гаразд. Жид у шабас звичайно має більше вільного часу і висипляеть ся до пізна.

95. Лїпше з жидом украсти, як з хлопом здибати. (Будз.)
З жидом украсти, то нїхто не дізнаєть ся, а з хлопом здибати, то іще до арешту попадеш.

96. Лїпший жид, як жидівський Іванко. (Пістинь)
Жидівський Іванко, се або дїйсний жидівський слуга, або добровільний жидівський прислужник та підхлїбник.

97. Мошко жид халамай, продав жінку за печінку, а сам ходит як бугай. (Будз.)
Насьмішливий окрик сїльських дїтий за прохожим жидом.

98. На жидів єдна рада: треба їх усїх вихрестити, але так: занурити в воду і поти держати, поки бульки йдут. (Льв.)
Так говорив один відомий у Львові Русин антісеміт. Поляк каже коротко: Żyda ochrzczonego utopić. Adalb. Żyd 60; Wand. Jude II, 66.

99. Назад жиде пейса! (Наг.)
Русинови не подобаєть ся, що жидівські пейси висять перед вухами. Пор. польське: Hej Żydku, na bok z brodą! Adalb. Żyd 15.

100. Накрив сї як жид рукавом. (Наг.)
Відомо, рукавом не вкриєш ся, хиба очи закриєш.

101. Наш жид у вашого жида жону взяв, то ми собі свати. (Мшан.)
Жартують із самозваного а безпідставного титулованя себе сватами. Пор. анекдоту Етн. Зб. VI, 22.

102. Не зачіпай жида, бо готова огида. (Ільк.) Не заривай... (Мінч.) ...бо буде з тї... (Наг.) ...не буде... (Петр.)
Жид не любить дарувати зневаги, коли може причепити ся. Пор. Adalb. Żyd 39.

103. Не знати, Богойку, хто жидам паску сьвітит? (Дид.)
Жартують, коли хто завдає якесь недорічне питанє. Ще й приповідають, що якась жінка питала так, а чоловік сказав їй: „О, дурна, не знаєш? Найстарший жид сїдає на паску, а пак устане, а тоди всї берут і ломят і їдят". Поляк запитує Жида: Widziałeś ty Żydzie, jak twego ojca chrzcili? Adalb. Żyd 47.

104. Не робив жид на хліб, та й Циган не буде. (Ільк.)
Так вимовляєть ся Циган, коли його силують до мужицької роботи. Пор. Adalb. Żyd 36.

105. Не хотіли жиди їсти манну, найже з'їдять дідька. (Ільк.) ...манни... г—о! (Петр.)
Говорять усякому, хто згордував кращим заробітком, не пошанував більшого добра, а потім мусить бідувати на малім. Пор. Adalb. Żyd 35.

106. Оби який хрисьцянин, то й жидови ни пара. (Тухля)
Знач. хоч би який розумний. Вірять в надзвичайний розум жидів.

107. Ой Госпідку, жид коневи втік! (Кути)
Жартливо: стало ся щось дивне, а властиво жид від коня втік.

108. Подав сї на жида. (Ком.)
Почав шахрувати, торгувати.

109. Причепив сї, як жид до коломийки. (Наг.)
Сьміють ся, коли хто пристрастить ся надто до річи, яка йому зовсїм не до лиця.

110. Про одного жида буде ярмарок. (Збар.)
Їх і без того зберерть ся богато. Пор Adalb. Żyd. 1; Wand. II. Jude 30.

111. Сьмілий жид і в школї набздит. (Кукиз.)
Кепкують із жидівської сьмілости.

112. Такий жид, що за ним треба хату викадити. (Берез.)
Знач. такий смердючий. Говорили про християнина, шахрая та лихваря.

113. Так ся причіпив, як жид до ціпа. (Луч.)
Іронїчно — жид до ціпа зовсїм не хапаєть ся.

114. Твердо гадат, звичайне ги жид. (Тухля)
Жид робить кожде дїло обдумавши його твердо.

115. Ти дурний, що ся з жидами заходиш. (Тухля)
Докоряла жінка чоловіка, що водить компанїю з жидами.

116. Тїшит сї ги жид пархами. (Микол. н. Дн.)
Кепкують із такого, що тїшить ся без причини.

117. То єврейский жид. (Жидач.)
Знач. запеклий, завзятий жид.

118. Той би й жида навчив. (Наг.) ...одурив. (Завад.)
Знач. шахрай, крутар. Пор. Adalb. Żyd 57.

119. То лиш жиди Сина божого так мучили, як ви мене мучите. (Наг.)
Лементував чоловік, якого держали довгий час за марницю в арештї.

120. То мінї жидом пахне. (Наг.)
То якась нечиста, шахрайська справа.

121. Тото пак боват, що хрисьцянин си з жидом бисїду найде. (Тухля)
Знач. розговорить ся з ним про якісь загальнїйші питаня.

122. То якийсь жид, не чоловік. (Ком.)
Прінціпіяльно відріжняють жидівську вдачу від „людської", тоб то своєї.

123. Трісе гий жид пархами. (Жидач.)

Значіне неясне; як жид трясе пархами?

124. У жида розум перенний, а у хрисьцянина занний. (Тухля)

Знач. жид обмірковує кожде діло на перед, а християнин звичайно аж по шкоді мудрий.

125. Упертий як жид в танци. (Луч.)

Жиди як розтанцюють ся, то танцюють хоч і погано, але довго.

126. Хвалив сї жид: — „А то ми сї били з тим дурне Іван!“ — А хто кого вібив? — „Ни, я Івана вібив. Він на мене люшню то положит, то підойме, то положит, то підойме, а я його капелюхом, капелюхом!“ (Цен.)

Оттакою приказкою висьміають бійки жидів з мужиками або взагалї нерівних борців.

127. Хтївши жида ошукати треба жидівську голову мати. (Опака)

Наш чоловік того не вдасть. Пор. Wand. II, Jude 61.

128. Цікавий жид і в школї забздит. (Мик. н. Дн.)

Жартують із жидівської цікавости. Пор. висше ч. 13, 101.

129. Чим би був жид без жидівського Іванка? (Наг.)

Знач. як би самі християни не служили йому, не підлизували ся до нього.

130. Чого тото не йиден жид солонину їсть? (Тухля)

Жартують із жидівської правовірности.

131. Штири жиди, дїдько пјитий. (Наг.)

Чим більша компанія жидів, тим тяжше з ними дійти до ладу, мов би чорт їх підбивав.

132. Ще одного жида, а був би ярмарок. (Замул.) Ще як би єден жид... (Жидач.)

Коли десь стоїть великий гармідер і шум.

133. Що жид, то арендар. (Тисьм.)

Арендоване коршем, то їх найлюбійший заробіток від давна. Пор. Adalb. Żyd 4.

134. Що жид, то лихвар. (Орт.)

Жиди залюбки займають ся лихварством. Пор. Adalb. Żyd. 6.

135. Що жид, то парх. (Наг.)

Селяни вірять, що кождий жид мусить мати пархи, тобто коросту.

136. Що жид, то шахрай. (Дрог.)

Саме заняте грішми в очах нашого селянина вже шахрайство. Пор. Adalb. Żyd 5.

137. Я з ним бов ги з чоловіком, коли бо жид жидом. (Тухля)

Говорив щиро як з чоловіком, а він жид, йому не можна віритк.

138. Як би не жиди, не було би біди. (Замул.)

Се загальна і вигідна формула, та в понятю народнім держить ся погляд, що й самі християни богато винуваті своїй біді. Пор. Adalb. Żyd 41.

139. Як біда, то до жида, а по біді „бери тебе дїдько жиде!“ (Ком.)

В прикрім випадку йдуть позичати до жида, та сю його гуманність платять звичайно так дорого, що не вважають себе обовязаними ще й до якоїсь особливої вдячности.

140. Як жид зістав капралем і зицирує рекрута: „Як я тобі скажу „Links kik!“ то аби ти око стало як той ґудзик!“ (Цен.)

Так висьмівали муштрову коменду та інструкції капраля жида.

141. Який ви ґазда, жидам у зуби зазирати! (Тухля)

Докоряє жид мужикови, що занадто близько придивляєть ся до жидівського житя.

142. Як не кождий жид паршивий, так не кождий хлоп свиня. (Мшан.)

Се вже новочасний, компромісовий погляд, що змягчує давні шабльони.

143. Як сї жид снит, якесь щістє буде. (Наг.)

Із селянського сонника.

Жидівка. 1. Казала жидівка, що й на дні горівка. (Гнїдк.)

Знач. треба випивати чарку до дна.

2. Жидівочка Рохля на припічку здохла. (Дид.)

Се приказка до жидівського імени Рохля.

Жидівський. 1. Ану жидівським кроком бігай! (Наг.)

Жид біжить дрібненькими кроками; здаєть ся, що дуже поспішає, а мало дороги робить.

2. А тут що, жидівська школа? (Наг.)

Говорить чоловік уходячи до хати, де стоїть крик та галас, особливо від дїтвори. Пор. Wand. II, Judenschule 3.

3. Бодай тї жидівські капцї накрили! (Наг.)

Проклятє: щоб ти зійшов на жидівського слугу, або на жидівську нужду, від слова „капцан“, що у жидів значить нуждар, жебрак.

4. Борони Боже від жидівської злости тай від хлопських рук. (Гнїдк.)

Жид у злости найгірше мстить ся, а хлоп допавши в руки свого ворога бє безоглядно.

5. В жидівський судний день усе мусит єдного жида в школї вирвати. (Дрог.)

Вірять, що в кождій школї в той день один жид мусить нагло вмерти.

6. Віддам тобі тото на жидівське пущіньи. (Наг.)

Жиди не знають нїякого пущаня; знач. не віддам тобі нїколи.

7. Віддам ти на жидівського Пе́тра. (Горохолин)

У жидів Пе́тра нема, знач. не віддам нїколи.

8. Волїла би сї була жидівська школа завалити, ніж сї мало таке стати. (Цен.)

Жидівської школи християнину зовсїм не шкода; значить, її завалєнє не велика страта. Пор. Adalb. Żyd 50.

9. Гей, жидівська школо! (Наг.)

Кричить батько, входячи в хату, де дїти наробили галасу та збили куряву, бють ся і верещать.

10. Дай ми спокій, мінї й жидівські дїти не милі! (Наг.)

Іронїчно зам. менї нїщо в сьвітї не миле.

11. Дай му жидівського веца! (Дрог.)

Жиди як бють ся, то звичайно не вдаряють з гори, як Русини, а штуркають під бік Се в німецько-жидівськім жарґоні називаєть ся: Gieb ejm a Setz!

12. Жидівська помийниці. (Наг.)

Називають ледачу жінку, сплетницю або таку, що доносить Жидам усе, що дієть ся в селї.

13. Жидівське „зараз“, панське „почекай“. (Наг.)

Жид, коли його кликати, звичайно відповідає: „зараз, зараз“, та щоб його дождати ся, треба почекати. Натомісь пан, коли до нього зголосить ся мужик, поперед усього кричить: „Poczekaj!“

14. Жидівське збіже: цибуля, редьков. (Гнїдк.)

Жиди звичайно не хлїбороби, але люблять їсти цибулю та редьку.

15. Жидівське і панське нїколи не пропаде. (Гнїдк., Ільк.) ...попівське і панське. (Наг.)

Говорить селянин, який привик до того, що навпаки, його праця і право скрізь пропадає.

16. Жидівське поштурковище. (Наг.)

Чоловік, що служить за попихача у жидів, якого жиди зневажають.

17. Жидівське щістьи має. (На.)

Вірять, що Жидови все щастить.

18. Жидівський вуйко. (Гнїдк.)

Називають так звичайно великих панів, що сприяють жидам.

19. Жидівський сабаш відправјиєш? (Наг.)

Кепкують із такого, що не робить у суботу.

20. Жидівські борухи правит. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що муркотить щось невиразно. „Борухи“ від початкових слів жидівської молитви: Boruchatu Adonoj.

21. Жидівські кучки все мусит дощ обполокати. (Наг.)

Вірять, що в часї жидівського сьвята кучок усе мусить іти дощ.

22. Жидівські лакітки: чеснок та цибуля. (Гнїдк.)

Про жидівську преділекцію до чесноку і цибулї див. висше ч. 14.

23. Жидівські маци гріх їсти христіянинови, бо в них христіянська кров. (Наг.)

Маци—опрісноки. Віра в те, що в тїсто тих опрісноків мусить бути домішана хоч крапелина христіянської крови, держить ся і в наших селян.

24. Жидівськов душев варта воду носити. (Бабухів)

Значінє неясне, може пропущено „бувши“, тобто: у кого жидівська душа, прихильність до жидів, той нехай іде жидам воду носити.

25. За жидівську душу сьвітит сї. (Наг.)

Коли сьвітить ся дуже неясно, накоптїла сьвічка.

26. Коби жидівське не пропало, а моє най гине! (Наг.)

Жартують із такого, що дуже турбуєть ся жидівським добром.

27. На жидівські бахури мусит Русин робити. (Наг.)

Хоча Русини радо йдуть на заробіток до жида, то все таки сей заробіток, особливо домашнє прислугуванє жидам і їх дітям, уважають собі соромом.

28. На жидівськім сьмітю шлюб брали. (Цен.)

Згірдно говорять про таких, що жиють без церковного шлюбу, на віру.

29. Ого, вже сї й жидівська віра до ціпа бере. (Наг.)

Кепкували з жида, що взяв ся був молотити.

30. Ой ти залупо жидівська! (Наг.)

Говорять нездарі; „залупа" — обрізаний мужеський член.

31. О, то жидівська голова! (Наг.)

Знач. чоловік хитрий, спекулянт.

32. Отто пишеш по жидівськи! (Дрог.)

Знач. невиразно, так що годї розібрати.

33. От, який жидівський жарт! (Жидач.)

Певно жид обдурив, а бідний чоловік аж тодї похопив ся.

34. Ти жидівський Іванку! (Заліщ.)

Жидівський слуга, прихильник. Пор. Жид 129.

35. То жидівська потїха. (Кол.)

Говорять про пяницю, що все пересиджує в коршмі.

36. То жидівський інтерес. (Наг.)

Се таке дїло, що для нього треба жида, християнин до нього не візьметь ся.

37. То ще жидівський Гаман. (Наг.)

Говорять про тупоумного чоловіка, що дає себе бити та зневажати.

38. То ще жидівські локшини. (Дрог.)

Говорять про лїниву, добре вгодовану жінку, що має тїло мягке як тїсто.

39. То ще жидівський тато. (Наг.)

Так називають пана або урядника, що занадто ласкавий на жидів зі шкодою для селян.

40. То якась жидівська школа, а не хата. (Наг.)

Говорять про хату, в якій стоїть гомін та крик. Пор. висше ч. 9.

41. Хто ся наїсть жидівської паски, той своєї не дочекає. (Лучак.)

Народнє віруванє, пересуд проти жидівської „маци"; декуди думають, що в ній мусить бути хоч крапелька християнської крови.

42. Ци вже на жидівську віру переходиш? (Наг.)

Питали чоловіка, що в суботу не йшов на роботу.

43. Ци ти вже на жидівський закон перейшов? (Наг.)

Кепкують із чоловіка, що не сьвяткує недїлї.

44. Ци я сї на жидівськім сьмітю вродив? (Наг.)

Знач. я чесного, не підлого роду.

45. Чим більший на жидівські кучки дощ іде, тим більше жиди тїшать ся. (Наг.)

Вони вважають се за знак ласки божої і за віщуванє добрих інтересів у бущім році. Пор. висше ч. 21.

Жижа. 1. Гори, гори, жижийка, ковальова хижийка. (Мшан.)

Приговорюють дїти сидячи на припічку та дивлячи ся на огонь. Жижа, жиженька — огонь, від кореня жьг.

Жижлик. 1. Жижлик якийсь, до чужої жінки забігати! (Наг.)

Жижлик, укр. джигун, сільський Дон Жуан.

Жила. 1. Аж сї в мнї жили рвут. (Наг.)

Такий утомлений двиганєм тягару.

2. Аж усї жили в нїм ходят. (Сквар.)

Такий жвавий, рухливий, веселий чоловік.

3. Бодай му жили висхли! (Лім.)

Проклятє. Думають, що жили можуть висохнути і тодї чоловік тратить силу.

4. Жили як посторонки. (Наг.)

Грубі, напучнявіли від працї.

5. Песя жила. (Гнїдк.)

Лайка, зам. пес, поганий чоловік.

6. По під жили го бери! (Наг.)

Коли два борють ся, то брати один одного „по під жили", тоб то за такі місця, де лоскочеть ся, вважаєть ся невідповідним, але се звичайно й закінчує борню.

7. Як би не тота погана жилá, був би добрий чоловік. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що при всїх своїх добрих прикметах має одну вроджену хибу — охоту вкрасти.

Жилавий. 1. Жилавий як дубчак. (Бірки)

Жилавий загально в значїню кремезний, сильний, елястичний.

Жиравка. 1. Дїд з Жиравки, а ти з лавки. (Вовків)

Говорять молодому, що сидить, а хтось старший стоїтк перед ним.

Житє. 1. Аби ми вже Господь житьи урвав! (Наг.)

Сам собі нещасний чоловік бажає смерти.

2. Або житьи або смерть. (Наг.)

Говорить чоловік у великій небезпецї або ризикуючи ся на якесь небезпечне дїло. Пор. Wand. II, Leben 271,

3. Абож то мінї жи́тьи не миле? (Наг.)

Знач. се дїло небезпечне і я кохаючи своє житє, не хочу вдавати ся в нього.

4. Важит ми на житє. (Берез.)

Настає на моє житє, грозить менї вбійством.

5. Вже ми житє не миле. (Наг.) ...обридло. (Збар.)

Говорить знеохочений чоловік.

6. В мене жи́тьи не прода́жне. (Наг.)

Себ то: за гроші не хочу наражувати свого житя.

7. Вже ти по жи́тю! (Наг.)

Знач. уже гинеш. Жартують борючи ся, коли один кидає другого на землю. Пор. Wand. II, Leben 248.

8. В житю́ лекше як у вівсї. (Цен.)

Гра слів: житє тут coll. від жито. Scil. лекше сховати ся в житї. Кепкують із такого, що жалуєть ся на своє тяжке житє.

9. В—ти сї в таке житьи́! (Наг.)

Лихословив чоловік доведений чимось до крайности.

10. Доки Бог жи́тьи судит. (Наг.)
Доки позволить жити. Бог обняв ролю мітичної Парки-Судільниці.

11. Житє бим своє за то дав. (Кос.)
Се менї найдорожше всего на сьвітї.

12. Житє людське як булька на водї. (Цен.)
Загально-людська рефлєксія про минущість людського житя. Пор. Тимош. ст. 103—4.

13. Житє ми збридло. (Цен.) ...змерзїло. (Берез.)
Зневірив ся в нього.

14. Житє минає, як вода в ріцї. (Кал.)
Про мунущість людського житя.

15. Житє си надторо́чити. (Лол.)
Другий раз оженити ся.

16. Житьи не жьилую, бом гірко бідував. (Наг.)
Говорив умираючи бідний чоловік.

17. За житьи бідував тай умер як пес. (Наг.)
Говорили про бідного наймита.

18. За свого житьи́ все роздав. (Наг.)
Говорять про батька, що вмер без заповіту, роздавши своє добро при житю.

19. За свого житьи́ ніколи на то не пристану. (Наг.)
Знач. доки жию.

20. Коби житє, а смерть буде. (Зазул.)
Смерть неминуча, а житє кому довше, а кому коротше.

21. Коби житьи́, буде й підшитьи́. (Наг.)
Знач. живий чоловік здобуде собі й дрібні житєві потреби.

22. Кождому житє миле. (Матв.)
Знач. кождий боронить і береже його.

23. Ледво го при житю удержав. (Тлум.)
Кажуть про лїкаря, що вилїчив тяжко хорого чоловіка.

24. Лїпше соломјине житьи, як золота смерть. (Наг.)
Вислов природного привязаня до житя, тої, як казав Ґете, „солодкої привички до істнованя“.

25. Марно ми житє пішло. (Ком.)
Жалуєть ся чоловік, що не зазнав у житю нїякого добра.

26. Мінї житьи дорожше. (Наг.)
Відповідає чоловік, якому обіцюють нагороду, щоб ішов на якесь небезпечне дїло.

27. Поки житьи мого, буду тото згадувати. (Наг.)
Доки жити му. Зарікаєть ся чоловік перебувши якусь тяжку пригоду.

28. По моє жи́тьи йде. (Наг.)
Жартує чоловік, бачучи прихід якогось непрошеного гостя, вірителя, що йде правити довг, або податкового екзекутора. Пор. Wand. II, Leben 247.

29. Поти й жи́тьи твого! (Наг.)
Знач. тут тобі й амінь, отсе перестанеш жити.

30. Прощай ся з житєм! (Кос.)

Говорять чоловікови близькому до смерти.

31. Рад бим свому житю конець зробити. (Кал.)
Говорить чоловік, якого потягає думка про самовбійство.

32. Таке жите чоловікови: ту жиє, ту гниє. (Мик. н. Д.)
Жите коротке і скоро минуще.

33. Там то житьи́, як у небі. (Жабє)
Говорив Гуцул згадуючи про свої вояцькі часи. Пор. Wand. II, Leben 246.

34. Там то золоте житє! (Цен.)
Знач. щасливе, роскішне.

35. Тепер то у нас вийшло з житя. (Лімна)
Знач. вийшло зі звичаю.

36. То на все житє, а не на годину. (Цен.)
Говорив батько синови, що хотів женити ся з такою, якої не бажав собі батько.

37. То не житє, а сама мука. (Цен.)
Говорить нещасливий, хоровитий чоловік.

48. Тут тобі з житьом розлука. (Снят.)
Знач. тут тобі смерть.

39. Ци ти жи́тьи не миле? (Наг.)
Кричать до чоловіка, що самохіть пхаєть ся в якусь небезпеку, в огонь або воду.

40. Чого за житьи не зложиш, того при смерти не лишиш. (Наг.)
Говорять про марнотратного чоловіка.

41. Ще ми жи́тьи не збридло. (Наг.)
Знач. не хочу наражувати його на очевидну небезпеку.

42. Ще си на житьи заробю. (Наг.)
На жите — на удержанє, на прожиток.

43. Що ми по житю, як здоровля не маю. (Замул.)
Говорить тяжко, невлічимо хорий чоловік.

44. Що мінї по такім житю! (Берез.)
Нарікав бідний чоловік. Пор. Wand. II, Leben 249.

45. Я жи́тьи на продаж не маю. (Цеп.)
Знач. за гроші не хочу наражувати свого житя в якімось небезпечнім ділї.

46. Я за то й житє своє положу. (Кути)
За те й згину. Пор. висше ч. 11.

47. Як Бог дасть житє, купимо й ременю на підшитє. (Пустом.)
Потїшаєть ся чоловік надією хоч на буденні дрібниці, коли годї надїяти ся рішучої зміни на лїпше.

48. Як буду все гарував і гарував, то яке то житє? (Вел. Очи)
Говорить чоловік оправдуючи своє гулянє.

49. Яке житє, така й слава. (Вікно)
Про доброго чоловіка добра слава йде. Пор. Wand. II, Leben 224.

50. Яке житє, така й смерть. (Ільк.)
Говорять звичайно про поганий кінець лихого чоловіка. Пор. Wand. II, Leben 176, 235; Osm. 431.

51. Я не раз житем важив. (Голг.)
Знач. наражував своє житє на небезпеку для якогось діла.
52. Я своїм житьом на то важу. (Цен.)
Знач. наражаю своє житє, щоб доконати сего.

Жити. 1. Аби я так жив! (Наг.)
Формула заклинаня, зам. аби я так живий був, знач. коли ні, то щоб я вмер.
2. Або жити, або гнити. (Наг.)
Говорив вояк ідучи „в огонь" на війні. Пор. Житє 2.
3. Або жити, або смерть. (Гнїдк.
Говорять про тяжко хорого, у якого від якогось ліку або иньшої річи залежить житє або смерть.
4. Бодай жив поки каміньи в ріці! (Наг.)
Проклятє: щоб не міг умерти і зазнавав довго всїх недогід старости.
5. Вадь жий, вадь гний. (Лол.)
Знач. або жий так як люди, або згинь.
6. Вік жий, вік учи ся, а таки дурньом умреш. (Цен.)
Чоловік до смерти вчить ся і ніколи не безначний від помилок. Пор. Тимош. ст. 116; Нос. 330.
7. Волїв бим не жити, аби ся на свою біду не дивити. (Лол.)
Говорив чоловік, що дуже не любив свою жінку.
8. Добре тому жити, чия мати вміє ворожити. (Гнїдк.)
Знач. хто має можність дешевої запомоги з боку. Пор. Сим. 773; Нос. 258
9. Доки жити, жити, а раз умерти треба (Берез.)
Загальне міркуванє, пор. духовну пісню:
Доки в сьвітї жити, треба умирати.
10. Жив і здох як пес. (Грин.)
Про злого, ненависного чоловіка.
11. Жив — не любила, вмер не тужила. (Кол.)
Говорить жінка про нелюбого чоловіка-покійника.
12. Жив -- не нажив сї; вмер тай не було що згадувати. (Наг.)
Говорять про невизначного чоловіка.
13. Жив як пан, а здох як пес. (Ком.)
Говорять про смерть лихого богача. Пор. Wand. II, Leben 249
14. Жив як пес, згиб як собака. (Гнїдк.) ...здох... (Кол.)
Говорять про злочинця або скупаря, що за житя сам собі всього жалував і нїкому не дав.
15. Жиє, аби день переднувати а ніч переночувати. (Гнїдк.)
Знач. жиє в ненастаннїй роботї і без нїякої надії, щоб се змінило ся на краще.
16. Жиємо як Бог приказав. (Богородч.)
Знач. не робимо нїкому зла.
17. Жиєм по старосьвіцку: раз добре, десять раз кепско. (Зазул.)
Відповідають на привитанє: як вам жиєть ся?
18. Жиє, от аби віку докаратати. (Вікно)
Жиє без надії на якесь поліпшенє.

19. Жиє си як пан. (Наг.)
Про заможного, самостійного чоловіка. Пор. Wand. II, 414.
20. Жиєш, жиєш, і вмреш, і по тобі. (Вел. Очи)
Зразок мужицької фільозофії про марність людського житя.
21. Жиє як пес. (Наг.)
Знач. у бідности й погорді, тиняючись. Пор. Wand. II, Leben 384.
22. Жиє як у Бога за пазухов. (Заліснє) ...за дверми. (Наг.)
Жиє щасливий, задоволений.
23. Жий і гадки́ не май! (Яс. С.)
Жий не турбуючись, будь безпечний; потішають зневіреного.
24. Жий не так, як хочеш, а так як можеш. (Тисьм.)
Житє людське далеко більше залежить від обставин і суспільности, як від власної волї. Пор. Тимош. ст. 62; у-перве ся думка стрічаєть ся у Плятона; Даль I, 29; Leutsch 31.
25. Жий про мене поки сьвіта та сонцьи! (Наг.)
Остра відповідь чоловіка такому, що висловив підозріне: мовляв, бажаєш моєї смерти.
26. Жий собі своїм Богом. (Наг.)
Жий по своїй волї, роби як знаєш.
27. Жий як знаєш. (Наг.)
Коли хтось не слухає ради або наказу старших і хоче жити по своєму.
28. Жили, жили, поки їм сї не пірвали в ср... жили. (Наг.)
Жартлива формула докінченя казок, які кінчать ся весїлєм і потім щасливим житєм. Пор. староруська форма у Сим. 928.
29. Жило би ся пишно, їло би ся смачно, та робити лячно. (Лім.)
Фільософія лїнивого чоловіка, ласого на вживанє.
30. Жити ми сї не хоче. (Наг.)
Збридло все, зневірив ся в житє.
31. Жити ци не жити, але не тужити. (Цен.)
Девіз енерґічного, рішучого і бадьоро настроєного чоловіка.
32. Жию день по за день. (Снят.)
Знач. бажаючи лише прожити, покинувши всякі надії на кращу будущину. Пор. Wand. II, Leben 128.
33. Жию, доки мі Бог на сьвіті держит. (Наг.) ...доки Біг дасть. (Голоб.)
Говорить старий чоловік, якого питають, як живе. Пор. Wand. II, Leben 55.
34. Жию з дня на день. (Збар.)
Знач. у бідности: що сьогоднї зароблю, з того завтра й проживу. Пор. Wand. II, Leben 443.
35. Жию й сьвіта не бачу. (Кол.)
Знач. жию бідуючи.
36. Жию тай свій вік клину. (Наг.)
Мовила жінка, яку покинув чоловік із дрібними дїтьми.
37. Жиют із собов, як голубів пара. (Вікно)
Про згідне, сумирне подружє. Пор. Wand. II, Leben 442.

38. Жиють в собов, як пес з котом. (Ільк.)
Жиють у вічній сварці та незгоді. Пор. Wand. II, Leben 445; Тимош. ст. 155; Wahl II, 33; Нос. 302.

39. Жию, як горох при дорозї: хто йде, то скубе. (Збар.)
Знач. хто хоче, той мене кривдить. Пор. Даль. I, 392; Тимош. ст. 131; Нос. 302.

40. Жию як за напасть. (Наг.)
Знач. жию, хоч і не хочеть ся, бідую тяжко.

41. Жию як можу, а не так, як би хотїв. (Тисьм.)
Житєві пригоди в дуже малій мірі залежать від волї й вибору чоловіка. Пор. Wand. II, Leben 57.

42. Жию як на панщинї. (Стан.)
Знач. мушу робити те, чого менї не хочеть ся.

43. Жию як у гамарни. (Наг.).
Знач. серед вічного стуку, гризоти та клопоту.

44. Жию як хробак у хрени́. (Наг.)
Знач. бідую і не бачу нїяких радощів.

45. З ким жити, того не гнївити. (Дмитр.)
Знач. з жінкою та сїм'єю треба у власнім і їх інтересї жити в згоді та вирозумілости на їх хиби. Пор. Нос. 436.

46. Йому так жити, як мому татови з тамтого сьвіта прийти. (Наг.)
Говорять про хорого, на якого видужанє нема надії.

47. Кілько жий, а дурньом умреш. (Наг.)
Мовлять про чоловіка, що вмираючи зробив якусь дурницю, нарівно обділив своїх спадкоємців. Пор. висше ч. 6.

48. Кождий хоче жити. (Кол.)
Знач. кождий дбає за себе. Пор. Wand. II, Leben 43, 73.

49. Лиш би жити та Бога просити. (Наг.) ...хвалити. (Цен.)
Говорять про заможного та господарного чоловіка.

50. Най би жив, іно жиби ни ходив. (Жидач.)
Дуже гуманне бажанє ворогови, знач. аби довго лежав хорий.

51. Не жию на сьвітї, а мучу сї. (Наг.)
Говорить бідний, хоровитий, зневолений чоловік.

52. Нинї жию, завтра гнию. (Ком.)
Говорить чоловік нетвердого здоровля або старий. Пор. висше ч. 5.

53. Нї жити, нї вмерти. (Балиг.)
Говорять про тяжко хорого чоловіка, що довго лежить і не вмирає.

54. От аби ще на сьвітї жити! (Стан.)
Scil. задля сього чоловік турбуєть ся та побиваєть ся. Пор. Wand. II, Leben 276.

55. Поживем, то побачим. (Лучак.)
Про будуще нема що згадувати на перед.

56. Поки буду жити, буду памјитати. (Наг.)
Говорить чоловік по якійсь лихій пригодї. Пор. Житє 27.

57. Поки жий, то жий, а раз умерати треба. (Наг.)

Говорять старому чоловікови, що боїть ся думки про смерть і завзяв ся прим. скривдити якусь дитину. Пор. Wand. II, Leben 26.

58. По чім буду знав, жем жив? (Вел. Очи)

Знач. нехай собі ужию, нехай зазнаю приємности житя.

59. Раз жию, раз умирати мушу. (Наг.)

Говорить чоловік рішаючи ся на якесь небезпечне діло.

60. Так жити, то ліпше гнити. (Наг.)

Говорить чоловік доведений до розпуки своїм поганим житєм.

61. Так жить, як набіжить. (Гнідк.)

Знач. годі наперед укладати собі пляни житя, а треба приймати те, що приносять обставини.

62. Так міні жити, як каменьи глодати. (Наг.)

Знач. важко жити. Глодане каменя і в піснях цитуєть ся як символ важкої, неспірної праці.

63. Тілько й жив, як би сї приснив. (Наг.)

Хоч і жив між нами, а швидко забутий, мало хто й згадує.

64. Ту йно жий та будь! (Крех.)

Знач. єсть достаток і всяка вигода.

65. Хоть жий сто літ, а покинеш сьвіт. (Берез.)

Умерти чоловік мусить.

66. Хто жив під злотом, нераз умирає під плотом. (Стрий)

Часта переміна долї, від якої чоловік до самої смерти не забезпечений.

67. Хто жив по свинцьки, той по собачому вмирає. (Цен.)

Говорять про скупого, нелюдяного чоловіка.

68. Хто жиє, їсть і пє. (Лол.)

Се звичайна черга людського житя. Сею формулою припрошують гостий, щоб їли й пили.

69. Чи годен так хто жити, аби Бога не гнївити і чорта не дразнити? (Комар.)

Чоловік жиє в гріхах, а так жити, щоб не наразити ся нї доброму, нї злому, й зовсїм не можна.

70. Чим довше жий, тим близше до смерти. (Снят.)

Говорить старий чоловік. Пор. Wand. II, Leben 67.

71. Чоловік жиє так як муха: ту є, ту нема. (Мик. н. Дн.)

Людське житє повне слабости і не обезпечене проти смерти.

72. Чоловік жиє як муха а вс—е сї як віл. (Цен.)

Жартують із чоловіка, що вдає з себе дуже слабовитого, а проте їсть добре і богато.

73. Як жив — не любила, як умер — не тужила; не буду тужити, не було з ким жити. (Стрільб.)

Таким „заводженем“ мала якась жінка провожати до могили свого нелюбого чоловіка.

75. Як жив, так і згинув. (Кол.)

Говорять про якогось ледачого чоловіка, що загинув поганою смертю. Пор. Wand. I, Leben 858.

76. Як жив, так скінчив. (Снят.)

Говорять про відлюдного, нелюбленого чоловіка. Пор. Wand. II, Leben 233; Čel. 313.

77. Як жив, так умер. (Яс. С.)

З іронічним відтінком: погано. Пор. Wand. II, Leben 291.

78. Як жию, щем такого не видів. (Наг.)

Дивуєть ся чоловік побачивши щось перший раз. Пор. Wand. II, Leben 279.

Жито. 1. Жито як злото. (Наг.)

Захвалюють житне зерно або колосє.

2. За моє жито тай мене побито. ...бито. (Петр., Кобр.) ...ще мня побито. (Ільк.) ...набито. (Череб.)

За моє добро мені відплачено злом.

3. З вашого жита не буду сита. (Наг.)

Знач. мушу дбати за своє.

4. Хто має купа жита, тому колом ср—а набита. (Доброс.)

Знач. він дуєть ся, гороїжить ся. Натяк на давню смертну кару — набиваня чоловіка на кіл.

Жінка. 1. Аби ніхто не був без жінки і без своєї хати! (Кривор.)

Бо в женячці і в посїданю своєї хати вбачають перші умови господарського, людського житя.

2. Без жінки, як без рук. (Наг.)

Чоловік сам не може дати собі ради в хозяйстві.

3. Бери жінку з близька, а кради з далека. (Луч.)

Жінку з близька все лекше пізнати перед шлюбом, а далеко вкравши не так легко викриєть ся.

4. Бита жінка плаче, а потому сї хвалит. (Дрог.)

Досить звичайне явище в подружнїм житю низших верстов, де у жінки не вироблене почутє людської гідности.

5. Біда з жінков, а без жінки ще гірша. (Берез.)

Говорить удовець.

6. Біда, у кого жінка блїда, а в кого румяна, то кажуть, що пяна. (Ільк.)

Нї сяк нї так людям не догодиш.

7. Біда як жінка блїда, а ще гірший смуток як чоловік гі вуток. (Мик. н. Дн.)

Жінка блїда, знач. нездорова; що таке „вуток" ?

8. Віддай, попе, жінку, а сам свищи в жмінку. (Мшанець)

Чому як раз до попа звертаєть ся отся приказка, не ясно. Неюж загалом характеризуєть ся невигода а безженного житя.

9. В мене жінка мусить у решеті гуляти. (Збар.)

Знач. мусить у всьому ходити по моїй волї так як зерно сїяне в решеті

10. Вексель і жінка не згубит сї нїколи. (Льв.)

Те, що чоловік винен, звичайно не пропадає.

11. Встань жінко, будемо говорити, бо люди о нас давно не говорять. (Ільк.)

Жартують із самохвалька, що потребує доконче, аби люди говорили про нього.

12. Гарна жінка — готова смерть. (Збар.)

Кождого кортить згладити її чоловіка. Пор. Beb. 459.

13. Гарна жінка і великі гроші, то нагла смерть. (Цигани)

Бо спокушують злих людий.

14. Господи татку, дай ми жінку гладку: тонку, високу, сліпу, безоку, з великим віном, з коротким житьом! (Підпеч.)

Так мав молити ся чоловік, що розбогатів женячи ся кілька разів, бо в нього жінки мерли.

15. Дай кому жінку, а сам свищи в жмінку. (Мінч.) ...труби в кужівку. (Ільк.)

Зроби кому вигоду, а сам терпи недогоду. Пор. висше ч. 14.

16. Два роки жінка близнила, а на третий змилила. (Сіл. Б.)

Наївний чоловік тїшив ся двоі разовими близнятами.

17. Дві жінцї в одній хатї ніколи ся не погодят. (Вікно)

Се й буває головною причиною роздїлу селянських господарств. Пор. Wand. I, Frau 741, 742.

18. Дві природї в жіночій уродї: єдною любит, другою губит. (Гнїдк.)

Через жінку не один чоловік виходить у люди, а не один гине.

19. Держит сї жінки за запаску. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що зовсїм іде за проводом своєї жінки.

20. Дїдько знає, коли жінка старіє сї. (Льв.)

Говорив чоловік, що живучи зі своєю жінкою й сам не доглянув, як вона постаріла ся.

21. Добра жінка з пушки муки пригорщу зробит. (Зазул.)

Знач. вона вміє всякими додатками та комбінаціями помножити вжиточність чоловічого добра.

22. Добра жінка і лихого чоловіка направит. (Кол.)

Коли здобуде на нього моральний вплив.

23. Добра жінка краде тай перед чоловіком кладе. (Наг.)

Не дословно беручи: вона дбає про те, щоб догодити чоловікови й такими способами, про які він не знає.

24. Добре так мої жінцї, най мене бют! (Луч) ...на мою жінку... (Ільк.)

Говорить наївний чоловік, що волить сам понести шкоду, щоб лиш иньшому (не конче його жінцї) була тим зроблена прикрість.

25. Друга жінка вже не те, що перша. (Сасів)

Чоловік не хилить ся до неї з таким чутєм, як до першої.

26. Друга жінка, то так як ключ дороблений до колодки. (Сасів)

Знач. уже не те, що перший ключ; чоловік не чує такого замилуваня як до першої.

27. Єдну жінку в дошки, а другу в подушки. (Луч.)

Говорять про молодого вдівця, що зараз думає женити ся з иньшою.

28. Жінка би не жила, як би не висварила ся. (Іванк.)
Вона мусить хоч язиком зігнати свою злість і сердитість.

29. Жінка впала в глухий кут. (Кол.)
Знач. обродила ся дитиною, або, як кажуть у Наг. „злягла“.

30. Жінка гі верба: де ї посади, там виросте. (Мик. н. Дн.)
Дівчина виходячи замуж звичайно переходить у чужу сім'ю, часто на чуже село і мусить там привикати до иньших порядків та звичаїв.

31. Жінка го під ноги взьила. (Наг.)
Говорять про чоловіка, над яким старшує жінка.

32. Жінка два рази мила: раз як входит у хату, а другий раз, як її віносят. (Снят.)
Відтук орієнтального, пессімістичного погляду на жінку. Подібне у Великорусів, пор. Даль. I, 518; грецький оригінал із Стобеєвого фльорілегія наводить Тимош. ст. 32.

33. Жінка держит дім за три угли, а муж за четвертий. (Гнїдк.)
Домашнє хозяйство головно стоїть на жінції.

34. Жінка і рак виходят на одно: обоє мають в сраці смак, а в голові гівно. (Тисьм.)
Цинічна приказка, в якої основі лежить ігноровань жіночої душі.

35. Жінка Йвася бояла ся, під припічок сховала ся. (Ільк.)
Жартлива характеристика жіночого переляку; під припічком сховати ся не можна, бо відтам видно на всю хату.

36. Жінка княгиика, а хата не метена. (Ільк.)
Говорять про пишну жінку, що кохаєть ся в гарних уборах, а порядку в хаті не держить.

37. Жінка ладна всюди зарядна. (Гнїдк.)
Своєю красою вона збуджує симпатію у людий і тому кождий радо спішить її на поміч.

38. Жінка ладна завше зрадна. (Коб.)
Жіноча краса — небезпечне оружє в боротьбі за істнуванє, особливо коли вона не йде в парі з чеснотою і характером.

39. Жінка ледащо, не зварит, коли нема що. (Гнїдк.)
Передразнюють нарікане ледачого та недбалого чоловіка на жінку.

40. Жінка льигла за заслону. (Наг.)
Знач. уродила дитину. В такім випадку вона звичайно лежить на постелі закрита плахтою перевішеною здовж жердки над ліжком.

41. Жінка ми дихати не дає. (Наг.)
Нарікає чоловік на сварливу жінку.

42. Жінка ми сьвіт завязала. (Люб. М.)
Позбавила мене свободи.

43. Жінка ми сї розтрісла. (Наг.) ...розсипала. (Наг.)
Иньший вислов про жіночі злоги. Теж і у Білорусів, пор. Нос. 419.

44. Жінка мі з хати вижене, як бим тото зробив. (Наг.)
Звичайно чоловік не важить ся зробити щось більше, прим. продати шматок землї, без жінчиної згоди, заставляючи ся тим, що мав би вічну тривоту в хаті.

45. Жінка мовила: „Я свойому наймитови як дам білу сорочку в неділю, то аж знов у неділю, а чоловікови то на Різдво, то на Великдень, то на Різдво, то на Великдень“. (Наг.)
Передразнюють невірну жінку, що знюхала ся з наймитом і не дбає за чоловіка.

46. Жінка набутна річ: як умре, то за другов іще й поле возьмеш; але як худобина згине, то страта. (Городен.)
Наївно-матеріялїстичне оцїнюване вартости жінки в прирівнаню до худобини.

47. Жінка на роздаток, а чоловік на податок. (Наг.)
Жінка в домі шафарка, всім мусить видавати з нагромаджених засобів; річ чоловіка збирати і поповняти ті засоби, щоб стало для сїм'ї та на громадські тягарі.

48. Жінка на тих-ой чьисах ходит. (Наг.)
Знач. ось-ось наближають ся її злоги.

49. Жінка на часах. (Мшан.)
Знач. близька злогів.

50. Жінка не бита, а коса не клепана — на єдно виходит. (Городен.) ...то все одно. (Болех.) ...нїчого не варті. (Явор.)
Слїди старого домашнього порядку, що вважав потрібним битє жінок.

51. Жінка не бита, то так як хата не вкрита. (Цен.)
„Бо все щось до неї затече“ — пояснив К. Батовський.

52. Жінка не бита, як коса не клепана. (Орел.)
Старий погляд на конечність і оправдане битя жінки.

53. Жінка не любит такого чоловіка, що її не бє. (Ком.)
Таке вірування держить ся ще скрізь у народї.

54. Жінка своєї роботи не переробит. (Берез.)
Її робота вічна біганина. Пор. Wand. I, Frau 320.

55. Жінка сирота: нї в зад, нї в ворота. (Гнїдк.)
Знач. їй не можна з мужевої хати анї явно виступити, анї позволити собі „задного“, тоб то нелеґального виходу.

56. Жінка тай вода спокійна не бита псує ся. (Гнїдк.)
Слїд тої самої старої фільозофії, про яку була згадка висше ч. 50—52.

57. Жінка — тепла пола чоловікова. (Городен.)
Дає йому захист у житєвих пригодах.

58. Жінка тримає хату в три роги, а чоловік у четвертім. (Зазул.) ...тримає три вугли в хатї, а чоловік лиш еден. (Болех.)
Пор. висше ч. 33.

59. Жінка тілько ніжка в стільци: одна випаде, другу забє ся. (Стрільб.)
Натяк на легкість, з якою чоловік по стратї одної жінки набуває нову.

60. Жінка як маків цьвіт. (Наг.)
Про молоду, гарну, веселу жінку.

61. Жінка як не стане вже чого їсти, то чоловіка їсть. (Войн.)
Звісно, тодї вона зовсім безпомічна і їй не лишаєть ся нїчого, крім докорів та лайки недбалому мужови.

62. Жінка як чічка, сьвіжа як ягідка, як колосок повна, прибрана як пава. (Корч.)

Так характеризують гарну, вродливу жінку.

63. Жінки довге волосе мають, а розум короткий. (Ільк.)

Протиставлене довгого волося і короткого розуму жінок — один із прастарих концептів людськости. Пор.

64. Жінки мають своє право. (Іванк.)

В господарськім і родиннім житю права жінки усталені старими звичаями.

65. Жінки мовјит: ми ходили до церкви, а наші чоловіки до каплиці. (Наг.)

Значить: уважають церквою лише бабинець.

66. Жінки не перелюбиш, Німця не перепишеш. (Гол.)

Хоч би кілько мужчин любило жінку, їй ніколи не буде занадто.

67. Жінки стидати ся, то дитини не буде. (Збар.)

Приповідка дуже розповсюджена. Пор. Гильф. 1305.

68. „Жінко, давай їсти!" — „Коли нема що! Тількі борщ та горох та лемішка у двох, тай то для дяка". (Дар.)

Характеризують віроломну жінку, що верховодить над своїм чоловіком.

69. „Жінко, жінко, маєте яйці?" — „Он там чоловік іде, то він має." (Дрог.)

Жартують із дрогобицьких жидівок, що в понеділок виходять далеко за місто і на дорозї напастують кожду жінку, що їде на торг, за яйцями.

70. Жінко моя, діти мої, кутя-ж мене з сьвіта зжене! (Наг.)

Так лементував чоловік у ночи сьвятого вечера, переївши ся куті.

70. Жінку а шкапу трудно дібрати. (Ком.)

Чоловік переважно женить ся на вгад, не знаючи докладно своєї будущої жінки.

72. Жінку і стодолу все треба покривати. (Лучак.)

Бо не доглянеш, то зазнаєш шкоди. Пор. Wand. II, Haus 96.

73. Жінку люби як душу, тряси як грушу, а тріпай як шубу. (Ільк.)

Погляд такий же, хоч повнїйше висловлений, як у ч. 74.

74. Жінку серцем люби, а руками зо шкіри дери. (Ожид.)

Знач. супроти неї все треба ставити ся остро, але при тім не перестаючи дбанем та поводженем оказувати їй любов.

75. Жінку треба два рази слухати: раз як кличе їсти, другий раз спати. (Залїсє)

Жартлива характеристика тих випадків, де чоловік звичайно підлягає жінці.

76. Жінку як бистру шкапу все в віжках держи. (Городен.)

Бо все слїд бояти ся, що вона розбрикаєть ся і зробить якусь пакість.

77. Жінцї а кобилї ніколи не вір! (Луч.)

Обі зрадливі і непостійного характеру.

78. Жінцї не треба противити ся, як малій дитині. (Іванк.)

Очевидно особливо тоді, коли таке супротивлене дразнить її. Вона, як дитина дразливійша від мужчини.

79. Жінцї ніколи правди ни кажи. (Кольб.)

Бо вона в своїй сердитости зробить із неї оруже проти тебе.

80. Жінції огроза мусить бути. (Ростоки)
Її чоловік усе мусить держати в страсї, а то — вірять — не буде ладу в хатї. Пор. Adalb. Żona 2.

81. Жінцї попусту не давай. (Берез.)
Старе правило домашної дісціплїни — держати жінку в страсї.

82. Жінцї тай псови ни вір. (Кольб.)
Відгук оріентальних пессімістичних поглядів на жінку.

83. За жінков єм того не взьив. (Наг.)
Знач. се моє власне, звичайно про якісь прикмети характеру.

84. З жінков клопіт, без жінки ще більший. (Наг.)
Безвихідне положенє чоловіка. Пор. Adalb. Żona 83.

85. Йик жінка в злогах спудит си, то на смерть вірьидит си. (Манаст.)
Гуцули вірять, що переляк жінки в злогах веде за собою смертельну хоробу.

86. Ладна жінка, а бистрий кінь, то смерть. (Залїсє)
Ладна жінка наражена на сильні спокуси, а бистрий кінь часто полошить ся. Пор. Wand. I, Frau 668.

87. Ладна жінка — готова біда. (Завад.)
Всякий шукає нагоди зблизити ся до неї. Пор. Osm. 142; Adalb. Żona 36, 84.

88. Молода жінка старому трутизна. (Цен.)
Старий їй не догодить і сам швидко згине. Пор. Adalb. Żona 42.

89. Моя жінка всїм людьом у церкві носа втре. (Наг.)
Хвалив ся чоловік, що мав засмаркану жінку; стоячи в церкві засмаркана вона сама того не знаючи побуджувала кождого, що зирнувши на неї поневолї обтирав собі ніс. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 151.

90. Моя жінка — мій перший ворог. (Снят.)
Пессімістичний погляд, навіяний мабуть відомою казкою про того царя, що велїв прийти чоловікови до себе і привести з собою свого найлїпшого приятеля і найгіршого ворога; чоловік привів пса й жінку і представив пса як приятеля, а жінку як ворога.

91. На зиму жінку дає на пашу, а на лїто — до роботи. (Бродки)
Жартують із недбалого чоловіка, що гонить жінку з хати, коли нема що їсти.

92. На злість моїй жінцї нехай мене бють. (Ільк)
Пор. висше ч. 24.

93. Не вірь жінцї, як чужому собацї. (Ільк.)
Пор. висше ч. 77; Adalb. Żona 53.

94. Не пускай без себе коний нї жінки. (Стан.)
Бо коний чужі люди не пошанують, а жінку намовлять на гріх. Пор. Adalb. Żona 102.

95. „Ну, жінко, як у нас мало хлїба вийшло!" — „Е, чоловіче, бо я паленицями намагала." (Котуз.)
Наівна самохвальба жінки.

96. Ой біда, біда, в кого жінка блїда; в кого румяна, в того кохана. (Явор.)
Румяна, знач. здорова, весела, і таку чоловік любить. Пор. висше 6, 7; Adalb. Żona 3.

97. Перша жінка від Бога, друга від людий, трета від дітька. (Ворохта)

Пессімістичний погляд на повторні шлюби. Пор. Adalb. Żona 56.

98. Позич кому жінку, а сам свищи в кужівку. (Груб.)

Пор. висше ч. 8; Adalb. Żona 103.

99. Поміньеймо си жінками, брачіку! (Кривор.)

Говорять, що між Гуцулами був колись, чи може й доси є звичай міняти ся жінками по кількох роках пожитя.

100. Так мої жінції треба, най мене бют! (Залуче)

Говорив упертий чоловік, що на перекір жінції зробив якесь лихо і за те був битий. Пор. висше 24, 90.

101. Тогди жінка глупа, як дітий купа, а в мішку єдна крупа. (Кунин)

Се дуже тяжке положенє жінки — многодітність і при тім бідність.

102. То не жінка, лиш унія охаблéна. (Грин.)

Говорить чоловік про нелюбу жінку. Що він називає її „унією", се інтересний знак впливу православної проповіди серед галицьких Гуцулів-уніятів.

103. У жінки довгий волос, а короткий розум. (Наг.)

Пор. Баба ч. 72; Schlei. 185; Wand. I, Frauenkopf 1; Жінка 63.

104. У жінки правди не питай! (Унят.)

Бо вона тобі її не скаже.

105. Чужа жінка все ліпша як своя. (Наг.)

Вислов вродженої мужчинської завидливости. У Поляків друга жінка, пор. Adalb. Żona 70.

108. Чужі жінки як маківки, моя як опуда. (Лол.)

Нарікав на свою жінку, розуміеть ся, по за очи її чоловік.

107. Як би жінки городили плітки, то би не потребували чоловіки. (Зазул.)

Городженє плота вважаеть ся одною зі спеціяльно мужеських робіт, до якої жінкам зовсім не випадає тикати ся.

108. Як би міг чоловік обійти ся без жінки, то був би пан Біг не сотворив Єву. (Ворохта)

Проба хлопської фільософії, врештою основана на дуже старій книжній традиції.

109. Як будеш жінки соромити ся, то дітей не буде. (Дар.)

Сором, хоч річ дуже культурна, буває іноді не на місці.

110. Як жінка хоче своїм конем їхати, то вже, братчику, бида. (Кал.)

Жінка не повинна верховодити над чоловіком, особливо в справах ширшого, громадського значіня. Пор. Adalb. Żona 2.

111. Як сї жінку ни бє, то пичінка в ній гниє. (Вел. Очи)

Мотивуеть ся патріярхальне битє жінки, пор. ч. 50; Adalb. Żona 33.

112. Як хлопови жінка вмре, то так як побережникови буда в лісї згорит. (Красносілцї)

Так легко о другу жінку, як о нову буду. Пор. Adalb. Żona 49.

113. Я свою жінку любю, але іно в ночи, а в день робю нев як конем. (Вел. Очи)

Стародавнїй погляд на жінку як на домашню невільницю.

Жменя. 1. Аби я його в свою жменю дістав, то вже го не пущу. (Завад.)

Погроза; аби я дістав його в руки.

2. Бери сраку в жменю тай тїкай! (Наг.)

Говорять такому, що дістав бите тай ще сварить ся або виправдуєть ся.

3. Бери, що сї в жменю влїзе! (Наг.)

Приговорювали парубки свойому товаришови, що бючи ся з иньшим ухопив його за довге волосе.

4. Вже го маю в жмени. (Наг.)

Знач. маю власть, силу над ним, уже він не опреть ся менї.

5. В жменю го нїщо затулити. (Наг.)

Знач. такий малий та слабосилий.

6. За жменю ячменю цїлий рік служив. (Наг.)

Говорять, коли хто служить у иньшого за пів дармо. Натяк на казку про наймита, що служив цїлий рік за жменю ячменю, а потім із за того ячменю оженив ся з царівною.

7. Лише жменя пари. (Гнїдк.)

Говорять про марного, схорованого чоловіка.

8. Набрав в обі жменї печенї. (Наг.)

Сьміяли ся в кузнї з чоловіка, що вхопивши в обі жменї шмат розпаленого зелїза, зараз же й кинув його попікши обі долонї.

9. Повнов жменев даю. (Наг.)

Знач. даю щедро, не жалуючи.

10. Свойов жменев найлїпше брати. (Наг.)

Чужою не візьмеш так богато.

11. Там того й на добру жменю нема. (Наг.)

Говорять про маленький загонець збіжа, яке швидко можна вижати.

12. То дїдьча жменї. (Наг.)

Говорять про здирцю або скупаря, що що допаде в руки, то вже не випустить.

13. Хочиш, жибим ти зібрав писок в жменю? (Будзанів)

Знач. щоб я дав тобі в лице.

Жнець. 1. Вийшли женцї в поле жати, тай забули серпи взяти. (Крех.)

Кепкують із недбалих женцїв.

2. Він добрий жнець, як вузкий загонець, а як широка нива, то бестія лїнива. (Явор.)

Кепський робітник бачучи перед собою більше дїло зараз послабає, опускає руки.

2. Добрий жнець, де широкий загонець. (Явор.)

Scil. там він себе покаже.

4. Добрий жнець на широкий загінець. (Ільк.)

На доброго робітника паде звичайно більша робота.

5. Злому женцеви кождий серп злий. (Голг.)
Бо він не любить самої роботи, отже й її знарядів.

6. Не питає добрий жнець, ци широкий загонець. (Наг.)
Добрий робітник не боїть ся нїякої роботи.

7. „Помагайбі, женче!“ — „Бодай здоров, серце!“ (Вікно)
Кепкують із дївчини, що до всякого прохожого обертаєть ся надто сердечно.

8. Помагайбі з женцьом! (Наг.)
Так говорить чоловік, що входить у сусїдську хату, в якій уродила ся дївчина.

9. Який жнець, такий снопець. (Ур.) ...сніп. (Коб.)
Робітника пізнають по продуктах його роботи.

10. Я такий жнець, що волю полежати, ніж у поле жати. (Колом.)
Жартує парубок підпускаючи гру слів „полежати“ = „у поле жати“.

Жнива. 1. Жнива на Петра, голод коло Різдва. (Лучак.)
Коли вчасні жнива, то дуже простою льоґікою віщують вчасний передновок. При тім вчасні жнива показують плохий урожай, отже віщують голод.

2. Лихі там жнива, де гола нива. (Ком.)
Нарікають на недорід.

3. Не будут жнива з доброго дива. (Снят.)
Знач. треба добре напрацювати ся, щоб були добрі жнива.

4. „Стара, ци хоче сї в жнива́?“ „Ей, дай ми покій, я ледви жива!“ (Наг.)
Кепкують із ослабленя жіночого в часї жнив.

5. Там то мав добрі жнива! (Наг.)
Скористав богато.

6. Хто в жнива в холодку, той у зимі в голодку. (Город.)
Пора жнив, се найважнїйша, горяча праця; занедбавши її лїнивий чоловік сам себе позбавляє хлїба. Пор. Adalb. Żniwo 1.

7. Ще моє жниво колись буде. (Наг.)
Знач. не швидко дожду ся плодів своєї працї.

8. Я і в жнива не лїнива. (Стр.)
Хвалить ся дївчина, з якої кепкують за лїнивство.

Жовнїр. 1. Ай вай мір, богато жовнїр! Горівку пют, а гроші не дают. (Луч.)
Характеризують безпомічне положенє жида шинкаря серед вояцького постою.

2. Жовнїр має мати чотири річи: бруцак, штруцак, ницак і пуцак. (Бор.)
Приказка взята зі старого військового реґляменту, в якому нїмецькі слова перероблено механїчно на руські: Brotsack, Strohsack, Nähzeug і Putzzeug.

3. Жовньир на цїсарськім хлїбу служит. (Наг.)
Таку фікцію піддержують у війську власти, щоб впоїти в вояка переконанє, що він щось окреме від суспільности або й вороже їй.

4. Жовнїр не знає нї тата, нї брата, лише камрата. (Торки)
На команду він мусить стріляти навіть на найблизшу рідню.

5. Жовньир — цїсарська дїтина. (Наг.)

Се з самохвальбою говорять особливо старші люди, що колись довгі лїта служили в війську.

6. Пан жовньир, а вуший повний ковньир. (Наг.)

Сьміють ся з вояків, що велять себе задля цїсарського мундура титулувати панами.

7. Про єдного жовнїря війна буде. (Ільк.)

Про одного робітника дїло зробить ся. Се пізнїйший варіянт приказки; первісно замісь жовнїра стояв козак. Пор. далї Козак; Adalb. Żołnierz 1.

8. Стали як жовньири до миьири. (Наг.)

Стали рядом, відповідно до зросту, випростувані.

9. То жовньир від Марцугелїв. (Наг.)

Полк Марцугелї (Mazzuchelli) рекрутував ся в 30-их і 40-их роках із Самбірщини та Перемищини. Марцугелї якось не мали слави в воєнних походів і тому прозвище „жовньир від Марцугелїв" уважало ся мало що не лайкою.

10. У жовнярах панство: коло с—ки ремїняки — цїле ґосподарство. (Батят.)

Кепкують із жовняра, що вдає з себе пана. Пор. Schlei. 179.

11. Що за жовнїр? Диви сї на ковнїр. (Наг.)

На ковнїрі нашиті барвисті вилоги, по яких можна пізнати кождий полк.

Жовнярський. 1. Жовнярський крок тримають. (Збар.)

Про людий, що йдуть парами маршовим кроком.

2. Жовньирський „рихтай" знає. (Наг.)

Рихтай, коменда: Richt' euch, ставай в ряд. Знає рихтай, привик до острого порядку, до дісціплїни.

Жовтачка. 1. Від жовтачки лїк — по причастю подивити сї в чашу. (Наг.)

Частина людової медицини, основаної на прінціпі гомеопатії: жовтий колїр жовтачки лїчить ся жовтим полиском золотої чаші.

2. Упав у жовтачку з зависти. (Наг.)

Вірять, що завесть у деяких людий доводить до розлитя жовчі, що викликає хоробу звану жовтачкою.

Жовтий. 1. Жовтий, як крокес. (Жидач.)

Крокіс переважно червоний.

2. Став жовтий, як віск. (Наг.)

Говорять про схорованого чоловіка, у якого щезли румянцї з лиця. Пор. Adalb. Żółty 4.

3. Тьфу, тьфу, тьфу від жовтої кости! (Кол.)

Висьмівають заговорні формули знахарів та ворожбитів, що нїби те відпльовують хоробу від кости, від жил і всїх суставів.

Жовтодзюб. 1. То ще жовтодзюб! (Дулїби)

Знач. недоросток, нерозважний, не має права промовляти в громадї.

Жовч. 1. Аж у нїм жовч кіпит. (Наг.)

Говорять про злобного, завидющого чоловіка.

2. Дай му спокій, бо в нїм ся жовч розіллє. (Терноп.)

Мовляв: він слухає твоїх слів із завистю і пересердєм.

3. Кому в писку жовч, у того все гірке. (Гнїдк.)

Знач. хто з натури завидющий або злобний, той скрізь у житю бачить лише зло.

4. Не псуй си жовчи! (Сор.)

Знач. не сердь ся даремно.

5. То без жовчі чоловік. (Цеп.)

Знач. добрий, ласкавий, незавидющий чоловік. Пор. Wand. II, Galle.

Жолудок. 1. Як жолудок здоровий, всьо йому тякне, а як слабий, то всьо йому запротивит. (Вв. Вл.)

Тякнути — йти на користь, сприяти; „мене витякає" — стає моєї сили, мого засобу.

Жолудь. 1. Жолудь яка мала, а з неї який дуб виростає. (Сквар.)

Так і з малої дитини виростає чоловік.

2. На жолуди сї випас! (Наг.)

Кепкують із товстопузого чоловіка, мовляв, виглядає як кабан вигодуваний жолудьми.

3. Сипле сї, як жолудь з дуба. (Наг.)

Про часті нещастя або загалом випадки.

4. Як жолуди богато, буде нарік жито. (Лучак)

Одна з народнїх прикмет, якими ворожать на будущий урожай. Пор. Adalb. Żołądź 1.

Жона. 1. Біда, кому жона блїда, а й тот неборак, кому жона як бурак. (Гнїдк.)

Як блїда, то всї його жалують, а як румяна, то всї завидують. Пор. Жінка 94 Adalb. Żona 3.

2. Від огня, води і злої жони Боже сохрани. (Гнїдк.)

Злу жінку вважають елементарним нещастем чоловіка, як огонь і повінь.

3. Добра жона від Бога, а лиха від чорта. (Гнїдк.)

Призначене жінки чоловікови займає одно з головних місць у функціях мітичних Судїльниць; тут мітичне представлене приняло дуалїстичну закраску: добру жінку дає добра сила, а лиху — зла. Пор. Adalb. Żona 18, 24.

4. Жона — добра пола. (Гнїдк.)

Вона гріє і захищає чоловіка.

5. Жо́но божя! (Тухля)

Звичайний спосіб бойківської промови до жінки, хоч би й до власної.

6. Мудра жона, як є мішок пшона, та дурна Химка, як є муки лиш жмінка. (Кукиз.)

Пор. висше жінка ч. 99; Adalb. Żona 10.

7. Ото мудра жона, як є міх пшона, ще й корова дійна. (Орел.)

Вар. з повнїйшим висловом, пор. Жінка 99.

8. Перша жона від Бога, другу люди втараскают, а трету злий дух дає. (Бистре)

Як бачимо, пессімістичний, хоч практичними досьвідами аж надто часто справджений погляд на повторне подруже. Пор. висше ч. 3, Жінка ч. 95.

9. Розумна жона, як є міх пшона. (Городен.)

Має в чім господарювати і може показати свою господарність, пор. ч. 6.

10. Розумна жона, як є міх пшона; як одна лише крупа, тогди в'на стала глупа. (Підпеч.)

Варіянти див. ч. 6, 7.

11. Розумна жона, як має міх пшона; але она тогди глупа, як у міху одна крупа. (Гусне.)

Господарним можна бути лише тоді, коли є на чім господарувати.

12. Так бим си жону тай діти видів дома! (Тухля)

Заклинаєть ся Бойко-ґазда.

Жонатий. 1. Як до трицять рік ни жонатий а до сорок ни богатий, то й нима шо зачинати. (Кольб.)

Говорять про такого, що за пізно кидаєть ся устроювати своє житє.

Жорна. 1. Взьив го на свої жорна. (Наг.)

Знач. узяв на зуби, обмовляє та чорнить його.

2. Добрі жорна все змелют. (Наг.)

Добрий робітник усе зробить і тимпаче все з'їсть, що йому дадуть. Пор. Сим. 749.

3. Нема млина, хоба тої жорна: меле в жорнїх самотрітна, вся челядь голодна. (Мшан.)

Характеризують утяжливість жорняного млива, що колись великим тягаром лежало на жінках.

Жорновий. 1. Жорновий хліб найситнїйший. (Яс. С.)

Приповідали старі люди, що не радо мололи своє збіже в млинї.

2. Лїпше жорновий камінь до шиї тай у воду. (Стан.)

Приказка взята з євангельського цитату: лїпше втопити ся, нїж так жити.

Жук. 1. Летїв жук, тай у воду пук! (Наг.)

Говорять про самохвалька, що гордо несеть ся і зазнає якоїсь немилої пригоди. Натяк на відому пісню-гаївку, що починаєть ся словами:

Летїв, летїв жук, жук,
Тай у воду пук-пук.

Пор. Голов. Нар. пѣсни II, 504.

Жупан. 1. Жупан ізкинь, жупан надїнь. (Гнїдк.)

Значінє неясне.

2. Не пуряй жупана! (Луч.)

Не поневіряй своє становище, не роби такого, що тобі не випадає з огляду на твій стан.

3. Убрав ся в жупан і мислить, що пан. (Ільк.)

Панство як одежа швидко зношуєть ся.

Жур. 1. Жур не жур, лїпший Русин як Мазур. (Наг.)

Хоча Русин жиє вбого і їсть пісні страви, все таки він лїпший від Мазура.

2. Куди журови до паски! (Наг.)

Великий контраст як бідного до богатого.

3. Ой жур, мати, жур, лїпший Русин, як Мазур. (Ільк.)

Зазначено національну симпатію: Русинка волить і на пісній страві жити з Русином, як із Мазуром.

4. Через жур до паски. (Наг.)
Жур (вівсяну киселицю) їдять головно в великім пості, по якім наступає паска.

Жура. 1. Десь сї вся жура на мене злїзла. (Наг.)
Говорить тяжко зажурений чоловік.

2. Жура мене їсть. (Наг.)
Говорить чоловік, якого напосїдає невідвязна журба.

3. Не зичив бих жури і темному ворогови! (Жабе)
Мовив Гуцул, що сидячи в вязниці зазнав богато жури

4. Тілько би мої всеї жури було! (Наг.)
Знач. се дїло пусте, щоб я мав ним журити ся.

5. Чоловіче, жура моя! Лишила ся дїра твоя! (Пужн.)
Кепкують із нещирого лементованя вдови по чоловіцї. Пор. анекдоту Етн. Зб. VI, ч. 195.

Журавель. 1. Внадив ся журавель до бабиних конопель. (Сквар.)
Говорили про пана, що залицяв ся до бабиної дочки.

2. Довгоногий як журавель. (Наг.)
Про високого а худотїлого чоловіка.

3. Журавлики ключолети, я не вмив ся до поети. (Льв.)
Таку приказку повторяли часто інтелїґентні Русини в 70-тих роках, натякаючи на перший рядок вірші Данила Млаки, що починала ся словами „Ой журавлї ключолети.“

4. Журавлї ключом летят. (Кол.)
Так називають той розхилений кут, яким звичайно летять журавлї.

5. Закрутив сї, як журавлї в летї. (Наг.)
Говорять про безрадного чоловіка. Віра в те, що відповідним накликуванєм можна заставити летючих журавлїв крутити ся довго над одним місцем, пор. далї ч. 6.

6. Крущю, крущю, журавлї, ваша мати на водї. (Наг.)
Формула дїтського заклинаня журавлїв, щоб летючи крутили ся довго над одним місцем.

7. Нипає як журавель. (Наг.)
Про чоловіка, що боком заходить коло якоїсь справи.

8. Скрипит як журавель над кирницев. (Крех.)
Про сварливого та говірливого чоловіка. Журавель тут очевидно деревляний прилад до витяганя води з глубокої криницї.

9. Стоїт як журавель на вартї. (Торки)
Знач. пильнує свого. Віра в те, що журавлї коли ночують на землї, одного з поміж себе ставлять на вартї і сей не спить усю ніч.

10. То хиба в журавльи така довга шия. (Наг.)
Говорять про довговязого чоловіка.

11. Тут мене й журавлї закрукают за тов роботов. (Борис.)
Знач. ся робота довга і затяжна, потріває до осени або до весни, коли летять журавлї.

12. Ходит як журавель по болоті. (Наг.)
Говорять про нелюдяного чоловіка, що любить ходити самотою.

Журба. 1. Від журби голова лисіє, а розум дуріє. (Наг.)
Житєва обсервація мабуть вірна.

2. Журба гірша як хороба. (Гнїдк.)
Вона сушить і вялить чоловіка.

3. Журба сорочки не дасть. (Ільк.)
Знач. замісь дармо журити ся краще брати ся до дїла.

4. Журбов польи не перейдеш. (Наг.)
Треба рушити власними ногами.

Журити ся. 1. Жури сї на свою голову! (Наг.)
Говорять курцї, ще „журить ся" занадто голосно.

2. Журила сї мати мною, як риба водою. (Наг.)
Властиво риба зовсїм не журить ся водою, в якій живе, хиба тодї, як її з неї виймуть.

3. Журит ся, де ся воробцї подіют, як коршма згорит. (Луч.)
Журить ся пустим, зайвим. Натяк на анекдоту про жида, що в часї пожеж коршми журив ся лише тим, куди подіють ся воробцї, що мали на нїй гнїзда, пор. Руданський, Співомовки І, 61.

4. Журит ся, як кобиляча голова, коли віз перевернула. (Гнїдк.)
Іронїзують над зажуреним чоловіком; кобила перевернувши віз зовсїм тим не журить ся.

5. Журиш сї тим, що в мене гроший нема. (Наг.)
Запитує чоловік зажуреного приятеля.

6. Журит сї, як курка з єйцьом. (Наг.)
Коли курка має знести яйце, то видає протяжний і жалібний голос, який уважають висловом її турботи, де знести те яйце.

7. Зажурив ся, як дїд у два празники. (Луч.)
Міркуючи, на який іти. Характеризують чоловіка в приємнім клопотї.

8. Зжурив єм сї на-нї-нащо. (Наг.)
Чоловік з журби став зовсїм млявим і безрадним.

9. Най сї журит кобила, що велику голову має. (Наг.)
Жартують із чужої журби.

10. Най сї мнов біда журит, а не я нев. (Наг.)
Знач. як прийде біда, то тодї буде пора й журити ся нею.

11. Най сї мнов той журит, кому я винен. (Унят.)
Говорив легкодушний довжник, якому докоряли, що не журить ся своїми довгами. Пор. Wand. IV, Sorgen 16.

12. Не жури сї: все мине, і тебе дїдько возьме. (Наг.)
Характеризують зрезиґнований погляд чоловіка навченого житєвим досьвідом.

13. Не жури ся, до роботи бери ся. (Крех.)
На журбу шкода тратити час і силу.

14. Не жури ся завтром, воно само собою журит ся. (Гнїдк.)
Теж, що „всякому дню злоба єго".

15. Не жури ся, іно Богу моли ся. (Луч.)

Рада побожного чоловіка.

16. Ни журіт сї, хату продайти, гроші віддайти, гадки ни майти. (Жидач.)

Дуже лиха потїха неоплатному довжникови.

17. Не журу сї звіздами, коли місяць сьвітит. (Город.)

Знач. маючи більше добро не дбаю про брак меншого.

18. Не мав бим сї чим журити, та тобов! (Наг.)

Говорить чоловік иньшому, що викладає йому свою журбу.

19. Сів тай зажурив сї, а далї встав, підголив сї. (Наг.)

Говорять про вдівця, що віджалувавши першу жінку вибирає ся в зальоти до другої.

20. Тілько ся журить, як кобила звернувши в болотї. (Ільк.)

Знач. йому зовсїм байдуже. Пор. висше 4.

21. Ще чого не стало, щоби я сї тим журив! (Наг.)

Знач мені се зовсїм байдуже.

Журиця. 1. Журице моя темна та чорна! (Лол.)

Падькає Бойко опинивши ся в безвихіднім положеню.

Журівський. 1. Журівські парубки мід-горівку пили, а Григорівські парубки на борщи сьи били. (Підмихайлівці)

Загально розповсюджені кепкованя жильців одного села над жильцями сусїднього, тут припадково льокалїзовано в селах Журові і Григорові, калуського повіта.

Жучок. 1. Жучку, жучку, дістав єсь сї попови в ручку! (Лучак.)

Говорить чоловік, що попав ся в якусь халепу, в безвихідне положене. Натяк на казку про доктора Всезнайка, що в деяких варіянтах називає ся Жуком, пор. Нос. 407.

2. От тепер ти, жучку, дістав сї попови в ручку! (Наг.)

Говорить чоловік попавши в якусь „панську напасть“. Казкова основа як у ч. 1.

3. Упав єсь жучку попови вр учку. (Ільк.) Упав-їс ся.. (Петр.). Попав... (Залїсє)

Пор. висше ч. 2.

З.

Забабона. 1. То бабська забабона. (Наг.)

Говорять про пусті віруваня, особливо про бабські лїки, підкурюваня та примови. Пор. Adalb. Zabobon 1.

2. Хто би в ті забабони вірив? (Наг.)

Говорить чоловік про значінє всяких перестрітів, злих днів і т. и.

Забава. 1. І до забави треба доброї справи. (Наг.)
Не лише до праці.

2. Забава з клячов у болоті. (Кол.)
Коли кляча застрягне в болоті, то нераз треба довго забавити ся, щоб її витягти.

3. З такої забави комусь сї на плач збере. (Цен.)
Говорять про забаву між парубком і дївкою.

4. Ой Забаво, Забаво, тож тос мене забавила. (Наг.)
Між Натуєвичами і Унятичами була колись на узлїсю коршма звана Забавою. Про неї й пісню зложили:

Ой Забаво, Забавонько, забавилас мене,
Штири конї на припонї чекают на мене.

5. Там то забави від печи до лави. (Наг.)
Характеризує ся житє роботящої жінки, що раз-у-раз крутить ся в хатї.

6. Тобі забава, мінї неслава. (Кал.)
Говорить дївка парубкови, що хоче бавити ся з нею без серіозних намірів. Пор. Adalb. Zabawa 1.

7. Тут мінї забава буде. (Наг.)
Знач. тут я забавлю ся, запізню ся, дармо час страчу.

Забавити. 1. І тілько не забавив, як пес на перелазї. (Наг.) ...сорока на плотї. (Завад.)
Забавив дуже коротко, не загрів місця. Пор. Adalb. Zabawić się.

2. Забавив тілько, що вмерлий на соломі. (Стрільб.) Пожив з нею тілько, як... (Стріль.)
Забавив коротко, швидко забрав ся.

3. Забавив сї як жид на ярмарку. (Наг.)
Жидови на ярмарку і слїд і любо забавити ся.

4. Забавило то якийсь чьис. (Наг.)
В значіню: потягло ся, потрівало.

5. Не забавив і за єден отченаш. (Наг.)
Знач. звинув ся скоро, зробив дїло живо.

6. Так ся там довго забавит, як біда в костелї. (Мшан.)
Знач. зараз утече відтам, бо там йому нема ніякого дїла.

7. Хто довго забавит, той добре ся справит. (Бібр.)
Бо має час зробити все до ладу. Пор. напис на бобрецькім апостолї XVII в. (Бібл. Нар. Дому ч. 66: Єст давна приповѣсть: єсли долго забавитъ, то добре спорядитъ и моцно оправитъ").

Забаг. 1. Буде на всї забаги. (Наг.)
Буде все, чого собі можна бажати. Говорять про гостину у богатого і щедрого чоловіка.

2. Най тя забаги не заходят. (Уриче)
Нехай тобі не захочує ся такого, що не можна мати на місцї.

Забагати. 1. Забагає му сї печеного леду. (Наг.)
Захочує ся чогось неможливого.

2. Забагає, сам не знає чого. (Наг.)
Про неясні забаганки.

3. Забагає троякого, а тут нема ніякого. (Берез.)
Говорять про неосяжні, хоч нераз і справедливі забаги, прим. хорого чоловіка.

4. Забагло ї сї замерзлого в Петрівку. (Кольб.)
Забажав чогось неможливого і неприродного.

5. Забагло му сї вчорашного дне. (Наг.) ...торічного снїгу. (Яс. С.)
Захотїв чогось неможливого. Пор. Adalb. Zachciewać się 1—4.

6. Забагло му ся, як Циганови солонини. (Бергом.)
Циган дуже ласий на солонину.

7. Забаг сам не знає чого. (Наґ.)
Про чоловіка, якому захочуєть ся якоїсь новини.

8. Най ти сї не забагає того, чого нема. (Наг.)
Говорять до такого, що забагає чогось такого, чого не можна осягнути.

9. Хто чого забагає, до того й руков сягає. (Кукиз.)
Знач. силкуєть ся осягнути се.

10. Хто чого забагне, до того й тягне. (Лім.)
Силкуєть ся сповнити свої забаганки.

11. Як чого забагне, то хоч утели сї, а дай. (Цен.)
Говорить жінка про примховатого чоловіка.

Забити. 1. Ану, зàбий мнї, ци маю хоць ґрейцар! (Наг.)
Говорить бідний чоловік, від якого хтось домагаєть ся грошей.

2. Заби́в, а не заплїшив. (Наг.)
Сьміють ся такого, що замісь „забув" говорить по старосьвітськи „заби́в."

3. Заби́в му баки. (Наг.)
Знач. отуманив, одурив його, наговорив йому дурниць.

4. Заби́в му цьвока в голову. (Наг.)
Завдав якусь важку загадку, піддав думку, що не хоче вступити ся з голови.

5. Заби́ло му пам̀ороки. (Наг.)
Знач. він сам себе не тямить, опянїв або стратив память.

6. Забита голова. (Наг.)
Знач. тупа, непамятлива.

Забігати. 1. Зȧбігає злодїй з при́бока. (Крех.)
Знач. се не домашнїй, а не чужий злодїй.

2. Забігає, як кіт до сала. (Наг.)
Ласує потайно, вчащає до чужої жінки.

3. Забіг за десьиту межу. (Наг.)
Знач. утїк, забрав ся десь далеко.

4. Забігне ти язик у г—цю, як того покушаєш. (Наг.)
Кепкують із ласуна, що любить попоїсти смачно.

5. Не забігай поперед батька в пекло! (Збар.)
Говорять надто цїкавому та швидкому чоловікови.

Забожити ся. 1. Ану забожи сї, та ще й заскари сї! (Яс. С.)

Вважають, що заскарити ся, тоб то заклясти ся словами: „Скариж то мі Боже!“ страшнійше, ніж забожити ся, тоб то сказати: „Бігме Боже!“

2. Забожив бим сї, як бим сї гріха не бояв. (Наг.)

Видно, що вперед збрехав щось і не хоче забожити ся, що се була правда.

3. Я сї на то не забожу. (Наг.)

Знач. не потверджу клятвою, що се правда.

Заболотей. 1. Вийшов як заболотей на милї. (Наг.)

Заболотеями в Нагуєвичах називають селян із наддністрових сїл, як Грушів, Колодруби і т. и. Вони ходять звичайно дуже брудно від невилазного болота, в якому живуть. Чи з відси пішла приповідка про кепський успіх мила у тих людий, чи вона взята з польського: Wyszedł jak Zabłocki na mydle, не беру ся рішати. Польська приказка зрештою також не вияснена, бо діктерія оповідана Сирокомлею мабуть видумана ним самим. Пор. зрештою Нос. 279; Adalb. Zabłocki 1.

Забрати. 1. Забирай сї зо шумом! (Наг.)

Кричать на влїзливого та непосидючого.

2. Забирай шматє! (Дрог.)

Себ то забирай ся з усїм своїм добром.

3. Забирають ся до стану малженського. (Наг.)

Формула заповідий голошених у церкві; повтаряють і жартливо, прим. коли бачуть закохану пару на розмові.

4. Забрав сї з капцїма. (Наг.)

Про бідного чоловіка, що забрав ся зі своїм убогим манатєм.

5. Забрав сї на Поділє. (Наг.)

Вийшов із села, виемігрував. Натяк на „тяжкі роки“, коли немало людий з гірських і підгірських сторін еміґрувало на Поділє та на Буковину.

6. Забрав сї як непишний. (Наг.)

Зложивши пиху з серця пішов геть.

Забризкати. 1. Забризкав сї, що му й очий не знати. (Наг.) Затріскав-сї... (Наг.)

Про чоловіка, що йшов або їхав через болото.

Забудько. 1. Забудько з мене. (Наг.) То ще... (Наг.)

Говорить чоловік, що часто забуває ся.

Забурити ся. 1. Забурив сї, як стріха на вітер. (Наг.)

Глядить понуро, сердито.

Забути. 1. Бодай за нього Бог забув! (Наг.)

Проклятє; непамять, се тяжка кара.

2. Було, було, забуло сї, з тимой чьисом минуло сї. (Наг.)

Говорять про якесь минуле лихо.

3. Забув бис, що ти нинї за день! (Наг.)

Клинуть забудька.

4. Забув біду по своїм діду. (Стріль.)

Забув давнї недостатки, загордїв.

5. Забув, де му голова стоjит. (Наг.)

Про непорадного чоловіка.

6. Забув єм, ги би мі замануло. (Наг.)
Знач. немов би щось задурило мою голову.
7. Забув єм сї о́-сьвітї. (Наг.)
Забув увесь окружаючий сьвіт.
8. Забув єм, як жид за шаблю. (Сян.)
Натяк на анекдоту про жида, що вмів шаблею грозити своїй жінцї, але коли явив ся дїйсний козак, він забув свою шаблю і сховав ся. Пор. Руд. Співом.
9. Забув єм, як би ми заорало. (Сян.)
Де заорано, туди не ходять; образово: викинув з думки, не думав про се тай забуло ся.
10. Забувим во віченьки. (Будзанів)
Зовсїм забув. „Віченьки“ від „віки“, не від „очи“. Пор. Adalb. Zapomnieć 3.
11. Забув, що оженив ся. (Ільк.)
Про розсїяного, непамятливого чоловіка.
12. Забув ся, що оженив ся, тай пішов на солому спати. (Дар.)
Се вже справдї незвичайний забудько.
13. Забув язика в ротї. (Кол.)
В рішучій хвилї не зумів сказати слова.
14. Забув, як му на имньи. (Наг.)
Говорять про забудька. Пор. Wand. III, Name 87; Гильф. 428.
15. Не забуду до гробової дошки. (Стан.)
Знач. до самої смерти. Про гробову дошку див. Дошка.
16. Не забуду, доки жити буду. (Цен.)
Значінє як у попереднїм. Пор. Даль II, 81; Adalb. Zapomnieć 2.
17. Ти вже забула, як єс бита була, тре ти нагадати. (Жидач.)
Погроза, що будуть ще раз бити.
18. Ще дасть Бог і тото забути. (Белз.)
Потїшають чоловіка в якімось тяжкім нещастю.

Забуток. 1. То вже в забуток пішло. (Кривор.)
Знач. се вже забуло ся, давно минуло ся.

Завада. 1. Завада як колода. (Цен.)
Про чоловіка, що противить ся задуманому дїлу і не дає переконати себе.
2. Щож нам нинї на завадї? (Стан.)
Сї слова Ів. Гушалевича з його популярної піснї „Мир вам братя“ війшли були в уста народа, поки історія не переконала людий, що тепер у нас завад трохи чи більше, як було зараз по р. 1848.

Завадити. 1. І то тобі завадило? (Наг.)
Знач. і сему ти противний? Говорять завидющому суперечникови.
2. Не завадит хлїб на хлїб, хиба кій на кій. (Тисьм.)
Коли просять гостити ся, а прошений вимовляєть ся, що він ситий.
3. Як не завадит, так і не поможе. (Кол.)
Говорять про лікарство, якого наслїдки зовсїм байдужні. Пор. Adalb. Zawadzić 2.

Завалидорога. 1. То якась завалидорога. (Наг.)

Говорять або про щось, що справді завалило дорогу, прим. дерево в лісї, або про напасливого чоловіка, що не дає спокійно перейти дорогою.

Завести. 1. Завів таке, що хоць із хати втїкай. (Кол.)

Розпочав сварку та лайку.

Завидїти ся. 1. Мінї ся завидїло. (Мшан.)

Привидїло ся, думка така постала.

Завидїти. 1. За́видит грішний праведному. (Лім.)

Хоч він і богатий і впливовий, а проте чує себе немов покривдженим.

2. Завидьит му люде такої жінки. (Наг.)

Коли в кого жінка робуча, чесна, ще й до того гарна на вроду. Пор. пісню:

Ой серденько моє любе,
Завидьит ми тебе люде.

Завинити. 1. Такєм му завинив, як баран вовкови. (Наг.)

Жалував ся чоловік на напасника, якому він нїчого не був винен. Пор. Adalb. Zawinić 1.

2. Щос завинив, то мусиш відпокутувати. (Наг.)

Говорять злочинцеви зловленому на горячім учинку.

3. Як я завинив, то мі карайте, а як невинний, то пускайте. (Матїївцї).

Правдав ся чоловік, якого спіймали як злодїя, а він виправдував ся, що не винен нїчого.

Завируха. 1. Завируха, треба кожуха. (Ільк.)

Кажуть про остру зиму.

Зависнути. 1. А завис бис на першій галузї! (Наг.)

Проклятє: щоб тебе повісили на гиляцї, як вішали колись розбійників зловлених на місцї вчинку.

2. Хоть зависнути, аби лиш хлиснути. (Цен.)

Говорять про пяницю ласого на напиток. Пор. грецьку приповідку Leutsch. 170.

Завити ся. 1. Бодас-с сї завила! (Наг.)

Кленуть непослушну або лїниву дївчину. „Завити ся" — стати покриткою.

Завій. 1. До завою треба строю. (Борд.)

Щоб жінка завила ся гарно, мусить мати гарне убранє.

Завічати. 1. Завічьиє на короткий вік. (Наг.)

Заставляє віщувати, по всьому видно, що йому нё довго жити.

Завзяти ся. 1. Завзьив сї як жид на сало. (Наг.)

Знач. нїяк не перепросить ся. Пор. Adalb. Zawziąć się 2, 3.

2. Завзяв ся, анї го ся допросити. (Крех.)

Про сердитого чоловіка.

3. Завзятий, як чорт лабатий. (Лім.)

Про лихого а завзятого чоловіка. У Поляків як Литвин, пор. Adalb. Zawzięty 1.

4. Як сї завозьме, то анї суди Боже. (Наг.)

Про впертого, завзятого чоловіка.

Завкридно. 1. Завкридно ти на мене? (Дрог.)

Знач. чи тобі кривда від того, що я роблю або маю? Інтересна звукова метатеза: завкридно зам. за-кривдно.

Заводити. 1. І заводи́ти не вміє. (Ільк.)

Соромлять жінку, що не вміє голосно примовляти за покійником.

2. Заводит як по рідні м'амі. (Наг.)

Про голосний, ревний плач.

Заворо́ть. 1. Має заворо́ть у голові. (Наг.)

Про затуманеного, забудькуватого чоловіка.

Заворсити ся. 1. Завбрсило ся на небі, що й сьвіта не видно. (Наг.)

Сильно захмарило ся.

Завтра. 1. І завтра день буде. (Кол.)

Знач. можна й завтра не одно зробити.

2. Що маєш завтра зробити, зроби нині. (Голоб.)

Приповідка давня, та у нас мабуть ніколи не була в моді. Пор. Сим. 2483.

Завялий. 1. Завјилого до мнєса силєй, то си не віпасе. (Грин.)

Вірять, що у чоловіка буває вроджена склонність до худости і що такого чоловіка хоч як годуй, усе таки він буде худий.

Завчасно. 1. Ліпше завчьисно, як за пізно. (Кол.)

Все краще поскорити з працею, ніж запізнити ся. Пор. Wand. I, Früh 2.

Зага. 1. А зага би тя упекла! (Княж.)

Проклятє. Зага вважаєть ся якимось елементарним лихом, незалежним від способу людського житя.

2. Зага би ті пекла! (Наг.) Бодай ті... (Наг.)

Клинуть чоловіка, щоб йому докучала нестравність.

3. Зага ми дихати не дає. (Наг.)

Жалуєть ся чоловік, що терпить від заги.

4. Заги би-с сї наїв! (Наг.)

Проклятє. Зага палить чоловіка від квасних, неомащених страв.

5. Ще мі й до нині зага пече. (Наг.)

Образово: ще й доси прикро згадуєть ся якась лиха пригода.

Загадати. 1. Що він загадав, то би і на воловій шкірі не списав. (Ільк.)

Говорять про вигадливого чоловіка, фантаста.

Загата. 1. Старше хата, ніж загата. (Наг.)

Бо загату роблять при готовій уже хатї, і то звичайно лиш на зиму.

Загибіль. 1. Вжем гадав, що загибіль моя. (Наг.)

Оповідає чоловік про перебуту небезпечну пригоду.

2. Пішло му на загибіль. (Наг.)

Говорять про хору скотину або й про хорого чоловіка, якому не помагають ніякі ліки.

Загиблиця. 1. Загиблицї на нас приходит. (Наг.)

Прийдеть ся гинути.

Загибок. 1. Нам до загибку̑ приходит. (Карл.)

Прийдеть ся загибати.

Загинути. 1. Ти йому не дай загинути, а він тобі не дасть на сьвіті жити. (Кути)

Говорять про бідного приймича принятого господарем на хозяйство, який потім докучає свойому прибраному батькови.

Загирити ся. 1. А загирив бис сї зо шумом! (Наг.)

Прокляте: щоб ти пропав зі всїм своїм господарством і зі своїм родом.

2. Загирив сї до хтему. (Борис.)

Пропав до разу, безслїдно.

Загладити ся. 1. А загладив бис сї, аби по тобі й слїду не було! (Наг.)

Прокляте: щоб ти пропав безслїдно.

Заглядати. 1. Будеш заглядав так як сорока в кістку. (Кол.)

Себ то цікаво і заразом пожадливо.

Загнати. 1. Загнав го в глухий кут. (Наг.)

Поставив у безвихідне положенє, наробив клопоту.

Загнївати. 1. Загнїваний на́ смерть. (Стан.)

Себ то не на мітичну персональну смерть, а так, що з кимось до своєї смерти не хоче мати нїякого дїла.

Заговорювати. 1. Не заговоруй зуби! (Наг.)

Не говори недоладне та пусте. Натяк на примівку від зубів.

2. Тогди заговорит, коли рак свисне. (Кольб.)

Говорять про мовчазливого або нїмого чоловіка.

Загоїти. 1. Загоjив ем банк. (Городок)

Образово зам. заспокоїв.

2. Загоїть ся, загоїть, нїм ся весїлє скоїть. (Ільк.)

Потїшають малу дївчину, що розплакала ся. Пор. І, Весїля 5; Adalb. Zagoić się 1.

3. Нїм ся загоїть, то ся друге скоїть. (Тереб.)

Говорить про непосидючу дитину, що десь ударила ся тай плаче.

Заграти. 1. Бодай тобі дїтько на гробі заграв. (Будзанів)

Прокляте: щоб по твоїй смерти впало лихо на твоїх спадкоємців.

2. Заграв му підскіцької. (Наг.)

Іронїчно: довів його до злости, так що чоловік аж підскакує з пересердя.

3. Отото му легко заграв! (Жидач.)

Знач. зробив йому щось дуже немиле, докучив йому, помстив ся на нїм.

4. Як заграют, так танцюй. (Мінч.)

Знач. як поведе тебе доля, так і йди.

Загріти. 1. Загріє ся, як Циган у вятери. (Гнїдк.)

Знач. там холодно, годї загріти ся.

2. Лїзь в ср— тай ся загрієш. (Будзанів)

Як хто жалуєть ся на холод.

3. Не загріє він тут місця. (Збар.) Нїгде м. не з. (Наг.)

Знач. не пробуде довго, не привикне до тутешнїх відносин.

Загромадити. 1. Вжес загромадив, що не твоє? (Наг.)

Докоряють такому, що присвоює собі чужу річ.

Загромити 1. А загромило би ті, та би ті заглушило! (Наг.)

Проклятє: щоб тебе грім ударив та заглушив.

Загурка. 1. Чоловікови все аби загурка. (Тухля)

Знач. мусить мати якусь розрваку.

Заґваздати. 1. Заґваздала того дару божого, лиш із нього коники лїпити. (Наг.)

Говорять про невдале печиво хлїба, винуватячи невмілу господиню.

Зад. 1. В задї очи мати. (Гнїдк.)

Знач. бути обережним, думати про минуле й будуще.

2. З заду до складу, а подиви сї в очи — аж сї блювати хоче. (Мик. н. Дн.)

Про статну і рослу, а з лиця невродливу людину.

3. З заду хорошого складу, а поглянути в очи — блювати ся хоче. (Печен.)

Говорять про дївку або жінку добре збудовану, але погану з лиця.

4. Нї в зад, нї в перед. (Лев., Ільк.)

Про безвихідне положенє.

5. Нуж ти мя в зад! (Дрог.)

Бойки перед сповідю „прощають“ один одному провини ось якою формулою
— Прости мя, Хведю!
— Бог тя прости.
— І ще раз!
— Бог тя прости.
— До третого разу.
— Бог тя прости. Нуж ти мя в зад!

Ся остатна фраза значить: І ти прости мене взаімно, та Підгіряни в Дрогобичі, де менї передавано се оповіданє, підіймають за се Бойків на сьміх і витають кождого фразою: Нуж ти мя в зад!

6. Хто за задом ходит, в голові розум губит. (Гнїдк.)

Знач. хто бігає за чужими жінками.

Задавнити. 1. Задавнит сї, забуде сї. (Наг.)

На се звичайно спекулює неоплатний довжник.

Задгузь. 1. Лїзе в задгузь, як рак. (Наг.)

Говорять про боязливого чоловіка, що жахнувши ся якоїсь думки відсуваєть ся від неї, не хоче навіть слухати її.

Задержати ся. 1. Не задержит ся у него нїчого, як на протоцї вода. (Гнїдк.)

Про забудька або марнотратника.

Задерти. 1. Задерла голову, як цїсарська кобила. (Жидач.)

Про горду, статурну жінку.

2. Задри фіст тай бігай. (Наг.)

Говорять необачному легкодухови, що наважив ся на якесь пусте дїло. Взято з дитячої приспівки коровам, що ґедзять ся, пор. І, Ґедз 2.

3. Задер ноги. (Наг.) ....копита. (Дрог.)

Умер.

Задзвонити. 1. Бодай тобі на завтрі задзвонили! (Будзанів)

Проклятє: щоб ти завтра вмер.

Задирка. 1. Задирки на пальцьох, як шпортати бульбу пальціма. (Наг.)

На переднівку „шпортають“ бульбу, тоб то не копдють, а встромляючи пальці в пухку землю виймають більші бульбочки, а менші лишають. При тім на кінцях пальців довкола ніхтя роблять ся болючі задирки.

Задний. 1. Він задним двором не може йти. (Наг.)

Говорять про хорого, що терпить запором.

Задниця. 1. Задниця не скльинка, а кирва не гусьльинка. (Грин.)

Знач. задницю можна бити, скілько хотїти, а крови пролити не шкода.

Задри. 1. Коли руки втерти в мішок, то будут задри на пальцях. (Доброс.)

Віруванє чи може якась дїйсна обсервація. Мішок, звісно, той, що вдягає на себе пастух ідучи на ніч з кіньми на пасовиско і який у холодну ніч служить йому і постїлю і укритєм.

Задриґнути ся. 1. Бода-с сї задриґнув! (Наг.)

Знач. щоб ти сам себе завісив.

Задубіти. 1. Аж єм весь задубів. (Ком.)

Стратив рух зо страху або з зачудуваня.

2. Задубів на місци. (Наг.)

Згинув або остовпів зо страху.

Задути. 1. Задув му сьвічки в очох. (Наг.)

Знач. ударив у лице так, що й сьвіта не бачив, засмутив його сумною звісткою.

Заждати. 1. Зажди-но, звиие, покіль не застине! (Грин.)

Уговкують такого, що хапаєть ся до якогось дїла, не маючи до того підготованя і не ждучи відповідної хвилї.

Зажмурити. 1. Зажмури очи та лїзь у безодню. (Кукиз.)

Говорять такому, що не хоче слухати доброї ради; знач. іди на свою загибіль.

2. Зажмуривши очи можеш зайти. (Наг.)

Знач. не можеш заблудити, дорога рівна. Пр. E. Rot. 100, 431.

Заздрити. 1. Заздрит ми, аж му очи рогом лїзут. (Крех.)

Про заздрого чоловіка, що не бажає иньшому добра.

Заздрісний. 1. Заздрісний як попівське око. (Тисьм.)

Попів здавна вважають завидющими та ненаситними.

Заздрість. 1. Заздрість го розпирає. (Наг.) ...не дає му дихати. (Яс. С.)

Говорять про заздрого чоловіка.

Зазирати. 1. Зазирає, як сорока в кість. (Цен.)

Цікавий, а при тім боязливий.

2. Зазирає, як щур з муки. (Наг.)

Виглядає з криївки.

Зазір. 1. Анї му зазору не видно. (Берез.)

Анї слїду, анї тїни його не видно.

Зазнати. 1. Зазнаєш ти ще біди, тай не малої! (Наг.)

Говорять чоловікови гордому на свої достатки.

2. Хто не зазнав зла, не вміє шанувати добра. (Ільк.)

Таким способом зло являєть ся в житю презервативою від іще більшого зла.

3. Шьи зазнаю того гаразду. (Ростоки)

Говорить дївка, що не хоче за надто вчасно йти замуж.

Зазуля. 1. А бодай ти зазулї не чув! (Снят.)

Аби ти не дождав весни, прокляте.

2. Ах ти зазулечко моя чиримхо́ва! Бив бим тє, жиль ми тє, любив бим тє, та нима за що. (Жидач.)

Жартлива промова чоловіка до нелюбої жінки.

3. Зазулї як сї подавит ячмінним колосом, то перестає кувати. (Наг.)

Широко розповсюджене віруванє, оперте на тім сустріті, що зазуля тоді перестає кувати, коли на ячмені показують ся колоски. Пор. Muka 1607.

4. Не тобі зазуля кувала. (Гнїдк.)

Знач. не тобі се судило ся, не маєш щастя.

5. Чекай, аж ти зазулї закує. (Наг.)

Знач. чекай до весни, на се довго чекати.

Заїди. 1. Дав му по заїдах. (Наг.)

Заїдами називають жовті нашкірки на дзьобах у молодих птахів. Отже приказка значить: дав молодому чоловікови по лиці.

2. Ще в тебе заїди не зійшли. (Наг.)

Знач. ти ще молодий, молокосос.

Заїжджати 1. А не заїжджай, бо то ще лошя. (Гнїдк.)

Не псуй його силу, не вживай його до тяжкої працї. Заїжджати — перший раз уживати молодого коня чи то під сїдло, чи до шлиї.

Заїсти ся. 1. Заїв сї червонов. (Наг.)

Знач. закровавив ся, з лиця чи з уст потекла кров.

2. Заїли сї єден на другого, як пси на перелазї. (Наг.)

Говорять про сварливих та завзятих сусїдів, що вічно чубять ся.

3. Як сї заїм, то му й не то повім. (Голоб.)

Знач. як розсерджу ся, то виговорю йому всю правду.

Заїхати. 1. Заїхав му віз сїна до голови. (Гнїдк.)

Якась уперта думка засїла йому в голові.

2. Заїхав му по макоїдах. (Наг.)

Ударив у лице.

3. Заїхало в голову, як чотири фіри сїна. (Кукиз.)

Упер ся, баламутить про щось, чого не розуміє.

4. Отто му заїхав. (Наг.)

Задав загадку, наробив клопоту, вдарив у лице.

5. Як ми заїхав миже́ вочи, аж ми свічки стали. (Жидач.)

Знач. ударив сильно в лице.

Зайда. 1. Зайда з десьитої границї. (Наг.)

Говорять про чужосїльного чоловіка, що оженив ся в селї.

Займити. 1. Займи моє, нехай не реве. (Кол.)

Як хто не в своє вмішує ся, та ще й не до ладу.

Зайти: 1. Бодас зайшла в трісте, та в сине вόзиро. (Жидач.)
Проклято: щоб ти пішла там, де мусілаб пропасти.

2. Вас діти зайдут, як ослабнете, а мене хто? (Лол.)
Говорить бездітний чоловік, якого в слабости нікому доглянути.

3. Зáйде на хвилю, обмовит на милю. (Сор.)
Про відомого обмівника, що бігає по хатах, а потім розносить усякі сплітки.

4. Зайди з ним у бесіду! (Наг.)
Знач. почни з ним розмову, scil. то він тобі наговорить такого, що ти й не надієш ся.

5. Зайди си тут сьвіта! (Наг.)
Знач. дай собі раду, дороби ся. Іронічно, ніби то: тут годі доробити ся.

6. Зайшла би на тебе шьильга! (Наг.)
Клинуть злого пса або загалом худобину.

7. Зайшла жінка в тьиж. (Наг.)
Заваготіла.

8. Зайшло їм за марне слово. (Голоб.)
І наслідком того посварили ся.

9. Зайшло на мене сім бід. (Наг.)
Жалуєть ся бідний чоловік.

10. Зайшов у безвісти. (Жидач.)
Пішов і не чути про нього.

11. Зайшов у велике галузє. (Наг.)
Напіткав у своїм ділї на великі і ріжнородні трудности.

12. Оттут зайди в голову! (Цен.)
Знач. тут клопіт, над яким треба довго думати.

13. Хоть куди зайдеш, а до гробу трафиш. (Крех.)
Говорять до непосидючого, вандрівного чоловіка.

14. Хтож мене зайде, як мі слабість найде? (Наг.)
Жалував ся вдовець ховаючи жінку.

15. Що меже вами зайшло, най меже вами буде! (Наг.)
Уговорюють посварених мужа й жінку, щоб не виносили своїх сварок між людий.

16. Як зайдеш за Дунáй, тогди вже не думáй! (Наг.)
Коли зробиш рішучий крок у якомусь ділї, то вже веди до кінця і не думай вертати ся.

Заказувати. 1. Будеш і сотому заказував. (Дорож.)
Поучений власним досьвідом будеш відмовляти, аби не робили сего.

2. І десьитому закажу. (Наг.)
Знач. такий поганий досьвід зробив, що всїх відстрашу від такого діла. Пор. Нос. 315.

3. Заказав, аби нигде нич. (Тухля)
Звелїв мовчати, держати секрет.

4. Заказана ми туди дорога. (Берез.)
Я в таких відносинах з тим чоловіком, пересварив ся з ним, що не хочу йти до нього.

5. Заказані яблука найліпше смакуют. (Кольб.)

Натяк на пригоду прародичів у раю.

6. Що заказане, до того чоловіка тьигне. (Наг.)

Дуже стара обсервація відома ще про заказ у раю, пор. Adalb. Zakazany 1.

Закалець. 1. Закалець на палець. (Ільк.)

Говорять про невдатно випечений хліб.

Закарати. 1. Отож то мене закарало! (Наг.)

Се стало мені на перешкоді, не позволяє мені зробити якесь діло.

Закарбувати. 1. То на тебе давно закарбовано. (Наг.)

Се стоїть на твоїм рахунку, се ти повинен вирівняти. Натяк на панщизняні відносини, коли двірські тзв. карбові на окремих палицях карбами значили, що хто відробив, а що ще винен.

Закаяти ся. 1. Закаяв сї до самої смерти. (Наг.)

Дав собі зарік не робити сего більше.

Заклад. 1. О що заклад, що так буде, як я кажу? (Наг.)

Викликає чоловік чоловіка на заклад.

Закладати ся. 1. Хто сї закладає, той усе докладає. (Яс. С.)

Програвши заклад мусить тратити. Пор. Zátur. 178, хоч у Словаків у иньшім значіню.

Заклекотїти. 1. Бодай за тобов заклекотїло, куди підеш! (Наг.)

Проклятє: щоб під тобою запала ся земля.

Закликати. 1. Заклич горівки! (Наг.)

Еліптично: заклич арендаря і скажи йому принести горівки.

Заколотити. 1. Заколотили, гий горох з капустов. (Жидач.)

Про безладну мішанину річий не звязаних із собою.

2. Заколотили, гий кашу з маком. (Жидач.)

Перемішано не зовсїм естетично, а все таки смачно.

Закон. 1. Закон павутина, в котрій муха путає ся, а чміль пролїтає. (Гнїдк.)

Загально відоме спостережене про безкарність великих злодіїв.

Закопане. 1. Вибрати ся до Закопаного. (Черт.)

Знач. умерти. Анальоґічна латинська приказка пор. E. Rot. 383.

Закосичити ся. 1. Закосичив ся ним якийсь бісок. (Лол.)

Знач. він десь пропав, повіяв ся кудись.

Закроїти. 1. Закроїти собі розуму. (Вел. Очи)

Значінє неясне, може заложити собі плян.

2. То широко закроєно. (Наг.)

Се великий плян, широкі замисли.

Закрута. 1. То ще міні закрута з тобов! (Берез.)

Говорила мати до дитини, що напирала ся йти з нею в поле на жниво.

Закрутенїя. 1. Там така закрутенїя, що не дійдеш до ладу. (Лол.)

Про безладне хозяйство.

Закрутити. 1. Закрутив му голову. (Наг.)

Отуманив його, намовив на щось недобре.

Закукурічити ся. 1. Закукурічив сї на мене як індик. (Наг.)

Розсердив ся без причини, лаєть ся, або грозить бійкою. Пор. Adalb. Zaindyczyć się.

Закуція. 1. А що то, якась закуція на мене? (Грабівка)

Протестував чоловік, коли до його хати зібрали ся непрошені гості.

Залицяти ся. 1. Залицєв сї в ходаках, оженив сї босий. (Мик. н. Дн.)

Сьміють ся з сїльського пролетарія, що женить ся з такоюж бідною. Пор. Adalb. Zalecać się 4.

2. Як сї залицьив, то золоті грушки обіцьив, а як дістав біле тїло, то му сї всього відхотїло. (Наг.)

Говорить молодиця, яку чоловік залицяючи ся зваблював усякими обіцянками, а потім і не думав додержати їх. Пор. Adalb. Zalecać się 2.

Заложити ся. 1. Заложім сї! — Заложив кінь кобилї тай не міг витьигнути. (Наг.)

Відправляє чоловік свого супірника, не хотячи з ним бити ся о заклад.

Заломити. 1. Заломив на ню гей занадто. (Кольб.)

Завзяв ся, ворогує на неї, винуватить її за щось.

2. Заломив цїну як за рідну маму. (Цен.)

Знач. богато править, більше як щось варте.

Зальоти. 1. На зальоти що суботи. (Наг.)

Говорять про гулящого чоловіка, склонного до женихання.

2. На такі зальоти не маю охоти. (Наг.)

Говорить парубок, якому велять сватати горду дївку, яка його не хоче.

3. Як ідеш на зальоти, взувай пасові чоботи. (Наг.)

Знач. одягай ся в що маєш найлїпше.

Залудити. 1. Залудив, як курку до зерна. (Лол.)

Привабив якоюсь дрібницею або пустою обіцянкою.

Замакітрити ся. 1. Замакітрив му ся сьвіт. (Перевозець)

Затуманив ся, зробив ся безтямний.

Замалювати. 1. Замалював го по макоїдах. (Наг.)

Ударив в уста.

2. Як ми замалював, аж єм ни знав де єм є. (Жидач.)

Замалювати тут: ударити по фізіономії.

3. Як тє замалюю, аж сї ногами укриєш. (Жидач.)

Погроза: вдарю в лице.

Заманути. 1. Так як би мі замануло. (Наг.)

Щось опутало мій розум, відібрало тямку.

Замах. 1. Від замаху до бійки ще далеко. (Наг.)

Від погрози до її виконаня.

2. Замах за бійку не пишут. (Гнїдк.)

Намір не стоїть за дїло.

3. На єден замах ми тебе не стане. (Наг.)

Знач. не остоїш ся передомною, досить менї махнути, щоб ти впав.

Замахнути ся. 1. Замахнув сї — лиш раз перднув. (Дрог.)

Кепкують із такого, що дуже грозить, а не може сповнити своєї погрози. Пор. щось анальоґічне Adalb. Zamach 1.

Замерзнути. 1. Замерзло як кість. (Наг.)

Про цупкий мороз, що затверджує груди та плини.

2. Ци ти там замерз на місци? (Наг.)

Говорять про лінивого чоловіка, що довго барить ся на однім місці.

Замикати. 1. Замикай си ворота! (Наг.)

Образово: стули рот, не пащикуй.

Замилити ся. 1. Хиба замилит ся та правду скаже. (Луч.)

Говорять про брехуна.

Заміняти. 1. Заміньив си кили за здорові єйці. (Кольб.)

Замісь добра виміняв лихо.

2. Заміняв перстенець за ремінець. (Лучак.)

Заміняв ліпшу, цінніюшу річ за гіршу.

Замітавка. 1. В замітавках стояти. (Кос.)

Біля дверий, у тім кутку між одвірком і полицею, де господиня ставить звичайно мітлу, ожіг і лопату. Говорять про жебрака або бідного чоловіка, що не має відваги йти до господаря до стола.

Заміть. 1. Як з першого снігу замети, то буде ячмінь. (Доброс.)

Господарське віруванє.

Замішка. 1. Він такий, як непріла замішка. (Наг.)

Про збідованого, непорадного та нерішучого чоловіка.

Замкнути. 1. А замкло би ти вже раз! (Княж.)

Знач. щоб ти замовк, немов би тобі замкнули рот на колодку.

2. Замкло му, ги зазули перед Велицідни. (Тухля)

Знач. замовчав. Зазуля перед Великоднем не кукає.

3. Замкло ми сї серце до нього. (Наг.)

Вигасла моя симпатія до нього. В иньшім значіню ужито подібний зворот у пісні:

Гей мамко моя, мамко, серце ми сї замкло
Нї ключиком, нї колодков, рибочков солодков. (Наг.)

Себ то: задля неї я перестав любити весь сьвіт, а бачу лиш її саму.

4. Замкло му мову. (Наг.) Умкло... (Наг.)

Він занїмів від наглого удару або з надто великого зворушеня.

5. Замкни си писок! (Наг.)

Знач. замовчи, не кричи.

6. Замкнув сї на два спусти. (Цен.)

Говорять про відлюдного, мовчазливого чоловіка, що нї перед ким не виговорить ся.

Замлїлий. 1. Таке замлїле тай зацнїле, що туй іде, туй паде. (Наг.)

Про виголоднїлого та обезсиленого чоловіка.

Замняти. 1, Замняв слова, анї руш зрозуміти. (Лім.)

Знач. заговорив щось недоладне та незрозуміле.

Замок. 1. Будує замки на леді. (Наг.)

Строїть великі пляни без підстави, бавить ся фантазіями. Пор. Adalb. Zamek 2.

2. Лихий замок, до котрого кождий ключ придасть ся. (Гол.)

Лихий чоловік, що не вміє додержати нічого в тайні, а все виляпає. Пор. Adalb. Zamek 3.

3. Під замком сїдит. (Наг.)

Сидить запертий, у тюрмі.

Замолоду. 1. На шьо собі з-зá-молоду голову везати? (Ростоки)

Говорить дївчина не бажаючи ще виходити замуж.

Замори. 1. За́мори на вас! (Печен.)

Прокляте: зараза, смерть на вас.

Заморозити. 1. Заморозило тї о Петру! (Наг.)

Докоряють такому, що мерзне в лїтї.

2. Котрий заморозив, той і загріє. (Наг.)

Себ то Пан-Біг, що вважаєть ся подавцем морозу й тепла.

Замрачити. 1. Замрачило сї на сьвітї. (Наг.)

Небо заволокло ся мрякою.

Замуж. 1. Замуж віддали, але не вдали. (Луч.)

Знач. трафили на лихого жениха або на лиху сїм'ю.

2. Замуж хоть зараз, а робити не пробити. (Дмитр.)

Говорять про повнокровну, а лїниву дївку.

3. Пішла би ти замуж? — Та би ся пішло. — А маєш ти що? — Та би ся знайшло. — А робила би ти? — От, розговорилисьте ся. (Ільк.)

Розмова сватача з дївчиною, до якої він іде в свати. Характеристика дївчини ласої до замужя але не ласої до роботи. Пор. Нос. 393.

Замурзаний. 1. Замурзаний, що му й очий не знати. (Наг.)

Говорять про малу дитину, що бавить ся на землї полишена без призору.

Замурувати. 1. Замурувало вікна, що й сьвіта не видно. (Наг.)

Від сильного морозу шибки в вікнах пообмерзали ледом.

Замучити. 1. Замучиш мі на смерть. (Наг.)

Жартуючи просить ся дївка у парубка, що не дає їй спокою.

Занїмити. 1. А занїмило би тї! (Наг.)

Знач. щоб ти занїмів.

2. Ци тебе занїмило, ци тобі засклепило? (Наг.)

Знач. чому не говориш, не відповідаєш нічого?

Занїміти. 1. Так занїмів, як би му в писок дав. (Наг.)

Про чоловіка, що дістав від свого противника якусь остру і рішучу відповідь.

Заніхтиця. 1. І під наперстком заніхтиця буває. (Гнїдк.)

Хороба прикинеть ся і в такім місцї, що захищене як найкраще.

Занюхати. 1. Занюхав ковбасу в борщи. (Наг.)

Зміркував, у чім дїло, догадав ся. Натяк на казку про слїпця й його поводатора, пор. Етн. Зб. VI, ч. 121.

2. Занюхав кіт ковбасу, а пи занюхав вербу. (Кольб.)

Догадливий в однім дїлї, оказав ся недогадливим в иньшім. Замісь кіт повинно

стояти „дїд“, бо се натяк на відому анекдоту про слїпого дїда і його поводатора, пор. Етн. Зб. VI. ч. 221.

Заорати. 1. А бодай тє!... Та як заворало ми. (Будзанів)

Забув, випало з тямки.

2. Так як би ми заорало. (Лучак, Коб.) Так єм забув, як... (Луч.)

Говорить забудько. Заоранє стежки рівняєть ся заборонї ходити по нїй.

Запалити. 1. Що Господь запалит, того не годит ся гасити. (Комар.)

Говорять про огонь від удару грому.

Запарі. 1. Запарі зайшли в пальцї. (Богор.)

В часї морозу кінцї пальцїв замерзають найшвидше і кров у них зупиняєть ся; се й називаєть ся за́парі.

Запаска. 1. Більше ґосподинї запасков ви́носит, нїж ґосподар драбинним возом звезе. (Матв.)

Так критикують так зване жіноче господарство з його досить широкою автономією. Жінка має можність у запасцї виносити по троха збіжє, муку і всякі домашнї продукти до коршми.

2. Сходила-м запаску до канцурьи. (Наг.)

Виносила так, що подерла ся на шматки.

Запах. 1. Запах, як із тхірового носа. (Гнїдк.)

Про дошкульний сморід. Тхір визначаєть ся дуже неприємним запахом.

Запека. 1. То ще запека хлоп. (Наг.)

Знач. завзятий, що не попускає свого.

Заперти. 1. Запер ми в живі очи. (Кол.)

Запер у значіню: заперечив, відпекав ся чогось.

2. Запер му двері перед носом. (Наг.)

Се в селянськім житю велика зневага — не впустити когось до хати.

3. Запер сї, як кіт на леду. (Кольб.)

Сьміють ся з упертого, що опираєть ся не маючи відповідної підстави.

4. Запри си ворота! (Наг.)

Знач. стули рот, мовчи, перестань кричати.

5. Не запреш людям рота. (Стан.)

Не заборониш їм говорити та брехати.

Запір. 1. Без запору дорога. (Наг.)

Знач. туди вільно їхати чи йти всякому, публична дорога.

2. З запору вяв. (Крех.)

Знач. украв, узяв із замкненого місця.

3. На то запору нема. (Наг.)

Знач. се не заборонене, не обмежене нїяким законом. Говорив чоловік про інтімні зносини з жінкою.

4. Під запором сїдит. (Наг.)

Сидить у тюрмі або в манастирі.

5. Тота річ у мене під запором. (Наг.)

Вона у мене не всякому доступна, обставлена правом приватної власности, прим. стежка через огород або копальня глини чи шутру, знач. не конче така, що справдї огороджена та заперта.

Запічок. 1. На запічку не ріжут січку. (Наг.)

Всяку річ роблять на відповіднім місці. Чоловік велїв наймитови різати січку в сїнях, а сам пішов на тік молотити. Коли по якімось часї зайшов до хати, застав наймита з господинею на запічку і зробив отсю зовсїм вірну увагу.

Заплата. 1. Аби заплата, хоць би й від ката. (Наг.)

Говорить чоловік, що бажае заробити. Пор. Adalb. Zapłata 1.

2. Без заплати нема роботи. (Наг.)

За дармо нїхто не згоджуеть ся робити.

3. Яка заплата, така робота. (Кол.)

Правдакть ся робітники, яким занадто мало платять. Пор. Adalb. Zapłata 2.

Заплатити. 1. Заплатив му самими дрібними. (Кобилов.)

Іронїчно: дрібними штурканцями або иньшими докучливостями.

2. Заплатю ти ще й з наддатком. (Тюдів)

Знач. дам тобі більше, як ти менї дав. Грозить побитий тому, що бив його.

3. Заплачу ти, як сї грішми втелю. (Наг.)

Знач. як зроблю ся богатим, хоч сего не надію ся нїколи. Пор. Adalb. Zapłacić 1.

4. Так ти заплачу, що ся з нікий не поділиш. (Гнїдк.)

Знач. набю тебе.

5. То вже заплачене! (Ступн.)

Знач. я вже свое взяв, мене за се бито або покаранс.

Запливомізький. 1. То якийсь запливомізький. (Богор.)

Чоловік, якому мозок запливае ріжними дикими концептами, напів божевільний.

Запобігати. 1. Запобігае панської ласки. (Кунин)

Говорять про панського підлизня.

Запороха. 1. І запорохи з ока не дасть. (Цен.)

Знач. скупий, дорожить навіть тим, що иньший викидае.

Заправити. 1. Заправив го до роботи. (Наг.)

Заставив, накинув йому працю.

2. Заправив, як за рідного тата. (Батят.)

Зацїнив дорогу цїну.

3. Заправјий молодого бика до плуга, бо старого не заправиш. (Наг.)

Приучуй дитину за молоду до працї. Пор. Adalb. Zaprawować 1.

4. Ще сї заправјиje дожджик. (Наг.)

Знач. душшае, змагаеть ся.

Запросити. 1. Запросив го на добру почесну. (Кол.) ...файну... (Наг.)

Знач. закликав до себе і набив.

2. Запросив мене на солоні паленицї. (Луч.)

Себ то запросив до своеї хати і набив сильно.

Зараз. 1. Він би мі зараз на гак видав. (Наг.)

Говорить чоловік про свого ворога.

2. Ми вже нераз чували панське „зараз". (Цен.)

Пани не одно обіцювали нам і нїчого не додержували, пор. Adalb. Zaraz 1

Заран. 1. Стан заран лем сьвіт! (Ба. Вл.)

Заран — завчасно, скоро засвитае.

Зарвати. 1. Зарвав зо мною битку. (Белз.)

Викликав бійку, сам зачепив мене.

2. Зарвав ся з ним у погану годину. (Наг.)

Зачепив ся з ним і потерпів за се.

Заріз. 1. Видав го на заріз. (Ільк.)

Віддав його в руки ворогам або суду.

Зарізати. 1. Заріж ся ощипком, як пирогів не стане. (Мшан.)

Іронїчно, бож анї пирогом анї ощипком (прісним вівсяним коржем) зарізати ся не можна, знач. як минуть ся пироги, доведеть ся їсти ощипок.

2. Зарізати кого ножем його. (Гнїдк.)

Знач. покористувати ся йогож власними засобами на його шкоду.

Зарік. 1. Зарік го побив. (Гнїдк.)

Знач. він дав заповіт на якесь побожне діло, не додержав його і за се потерпів.

Заректи ся. 1. Зарік сї до смерти не пити, а до всїх сьвятих пив. (Ценів.)

Гра слів: до смерти взято не часово, але особисто, себ то пючи не здоровкав ся до Смерти, а до всїх сьвятих. Кепкують із піяка, що зломав присягу на тверезість.

Заривати. 1. Заривати на кого. (Гнїдк.)

Інтриґувати, підкопувати ся під когось.

2. Не заривай сї зо мнов! (Яс.)

Не зачіпай ся, дай менї спокій.

Зарити. 1. Щоби нїхто на него не зари́в, то би добрий був. (Прісе, Равське)

Щоб йому нїхто не завидував, не дивив ся криво.

Зарікати ся. 1. Не зарікай ся всього робити, тілько свого вуха вкусити. (Мінч.) ...що будь робити. (Петр.)

Всяке дїло може доведеть ся робити в житю.

2. Не зарікай сї з-тої кирницї воду пити. (Наг.)

Знач. не зарікай ся з тим чоловіком знати ся або робити яке дїло, бо може таки доведеть ся.

3. Не зарікай ся робити, тілько красти. (Коб.)

Нї від чого крім нечесного дїла чоловік не повинен зарікати ся.

Зарічок. 1. Зарічки заганяют в запічки. (Гнїдк.)

Що таке „зарічки" — не розумію.

Заробити. 1. Гірко заробиш, солодко зїш. (Ільк.)

Старе правило. Пор. Wand. IV, Verdienen 4.

2. Заробив дїдьчу маму. (Луч.)

Знач. не заробив нїчого, даремно працював.

3. Заробив на сіль до оселедця. (Ільк.)

Знач. заробив щось зовсїм непотрібне. Пор. Adalb. Zarobić 6.

4. Заробив сї, як голий у терню. (Кольб.)

Знач. не заробив нїчого, а ще й стратив.

5. Заробив, як Заблоцкий на милї. (Гнїдк.)

Про ударемнений заробіток. Приказка взята з польського, пор. Adalb. Załocki 1.

6. І тілько-м не заробив, як того чорного за ніхтьом. (Наг.)

Знач. зовсім нічого. Чорне за ніхтем — се щось мінімально вартне.

7. Лїпше заробити, як украсти. (Наг.)

Говорять дармоїдови, що волить украсти, ніж заробити.

8. Не зароблю на ходаки, а страчу бики. (Мшан.)

Говорять про неоплатні заробітки, особливо звожене дерева з гірських лїсів.

9. Перше зароби, потім сї платнев хвали. (Наг.)

Говорять хвалькови, що ще не заробив, а вже хвалить ся.

10. Тяжко заробити, але легко розгубити. (Крех.)

Про бідного, але марнотратного чоловіка. Пор. Wand. IV, Verdienen 3.

11. Що заробю, то й маю (Наг.)

Говорить бідний, немаючий чоловік.

Заробок. 1. Нї зарібку, нї відрібку. (Гнїдк.)

Знач. не можу анї заробити для себе, анї навіть вирівняти затягненого довгу.

2. Теперішний заробок: три дни ходу, а на годину обіду. (Ком.)

Говорять ті, що ходать на далекі заробітки, прим. до Борислава.

3. Треба на зарібки, бо дома хлїба анї дрібки. (Наг.)

Говорить бідний чоловік вибираючи ся на заробок.

4. Хиба з того зарібку можна хлїб їсти? (Борис.)

Жалував ся ріпник.

Зародити. 1. Як зародит дзвонець, буде сьвітови конець. (Косс.)

Знач. тодї земля буде пуста, бо дзвонець росте на найпустїйшій землї.

Зарубати.. 1. Зарубай собі то на носі. (Цигани)

Образово зам. запамятати собі добре.

Засвитати. 1. Засвитало му в голові. (Наг.)

Знач. він догадав ся чогось, що перше не знав.

Засидїти ся 1. Засиділа ся, як квочка на яйцях. (Луч.)

Про жінку-доматорку, що не любить показувати ся між людий.

Засипати. 1. Засипає ми очи піском. (Цен.)

Знач. туманить мене, одурює брехливими вістями.

Засіб. 1. Засіб лиха не чинит. (Стрілків)

Знач. не завадить, ніколи не зайвий.

Засїсти. 1. Засїв як панна з шпильков до росолу. (Наг.)

Жартують із надто церемоніяльного чоловіка.

Заскарити ся. 1. Ану заскари сї! (Яс. С.)

Заскарити ся знач. сказати формулу: „Скариж то мі, Боже!“ що має бути сильнїйша і страшнїйша від звичайного „Бігме Боже!“

Засклепити. 1. Бодай ти засклепило та заціпило! (Наг.)

Проклятє: щоб ти перестав говорити, нарікати та сварити ся.

Засліпити. 1. Засліпило би тї, як попову кобилу! (Ком.)

Чому попова кобила мусить бути сліпа, се дїло не вияснене.

Заслотити ся. 1. Заслотило сї не на день. (Наг.)

Затягло на слоту, пустив ся дощ.

Заслуга. 1. Кождому буде по заслузї. (Наг.)

На тім сьвітї будуть судити і вимірять заплату чи кару. Пор. Adalb. Zasługa 2.

2. Яка заслуга, така й заплата. (Наг.)

Доброму робітникови добра, а злому лиха. Пор. Adalb. Zasługa 1.

Заслужити. 1. Дай му Боже, на що си заслужив! (Вел. Очи)

Звичайне бажане, особливо на чоловіка, про якого не маеть ся сказати нїчого доброго.

Засмакувати. 1. Засмакував, як червак у хрени. (Гнїдк.)

Привик до злиднів.

Засмаркати ся. 1. Засмаркав сї на три пjиди. (Наг.)

Говорять засмарканїй дитинї.

2. Засмаркав ся, тай то не рівно. (Луч.)

Зробив якусь дурницю, тай то невдачно.

3. Ото-с сї засмаркав нерівно! (Наг.)

Говорять до малого, засмарканого хлопця.

Засмута. 1. А засмута би на тебе впала! (Богородч.)

Проклятє: щоб тобі стало смутно і негарно.

Засьміяти ся. 1. Засьмієш ся ти ще й на кутні зуби. (Ільк.)

Сьміяти ся на кутні зуби — іронїчно зам. заплакати.

2. Засьмій сї, дам ґрейцар. (Наг.)

Говорять до дурника.

Засмутити 1. Хто засмутив, той і потїшит. (Наг.)

Бо все те з божої волї.

Заснїтити ся. 1. Абис сї тут заснїтив! (Наг.)

Проклятє: щоб ти тут пропав.

2. Бода-с сї заснїтив! (Наг.)

Проклятє, натяк на звісного грибка снїтий, що нівечить зерно пшеницї в колосї.

3. Заснїтив би-с сї тут на пни! (Наг.)

Щоб ти звів ся нїнащо, щоб змарнувало ся твоє добро.

3. Там уже по нїм заснїтило ся. (К. ех.)

Знач. і слїду його не стало, зійшов нї на що.

Заснути. 1. Аби заснути, то й їсти не хочу. (Наг.)

Говорить чоловік утомлений цїлоденною роботою.

2. Засни си ще на другий бік. (Наг.)

Говорять чоловікови, що прокинув ся і ще хоче спати.

3. Заснув як з купелї. (Наг.)

По якімось зворушеню, в знесилї.

4. Не засну, поки не мацну! (Наг.)

Знач. поки не притулю ся до жінки. Говорить молодий, горячокровний чоловік.

Заставити. 1. Заставив сї, поставив сї. (Кольб.)

Про гордого та марнотратного чоловіка.

2. Заставлю ся на великий застав. (Горова)

Знач. побюсь о заклад на поруку, що все те так, як я кажу.

3. Застав ся, а постав ся. (Ільк.)

Пор. польське Zastaw się, postaw się. Adalb. Postawić się.

4. Хоць застав ся, а надстав ся. (Дар.)

Приказка взята з польського і характеризує польську шляхту, що задля бучних гостин тратила свої маєтки.

Застати. 1. Абим тї не застав живого дома! (Наг.)

Говорив сердитий батько синови, покидаючи свою хату, де не міг довше жити через синові збитки.

2. Не застав анї живого духа. (Наг.)

Прийшов до якоїсь хати, а там зовсїм пусто.

3. Що заставу, то й дістану. (Наг.)

Як прийду пізнїйше, то вже все розхапають иньші.

4. Якем застав, такем лишив. (Наг)

Мовив приймич, що пристав до господаря на біду і якого таж біда й прогнала з тої хати.

Застинути. 1 А застив бис на місци! (Наг.)

Щоб ти одубів, умер на місцї. Клинуть лїнивого.

2 Зараз тут застинеш, як тї возьму в свої руки. (Наг.)

Знач. буде по тобі, задушу тебе.

3. Застив би-сь, як зазуля. (Ільк)

Значінє неясне.

4. Як застив, тай дух спустив. (Наг.)

Говорили про чоловіка, що замерз у снїгу.

Заступити. 1. Заступи Господи! (Яс. С.)

В значіню, як борони Боже, формула на відігнанє лиха.

2. Заступи Господи тай заборони! (Наг.)

Звичайна формула відвертаня лихої хвилї.

3. Заступило би ти очи, абис свiта не видів. (Наг.)

Проклятє: щоб ти осліп.

Заступник. 1. Такі заступники у нас за ступов стоят. (Цен.)

Сьміють ся з такого, що не знаючи, о що річ ходить, непрошений береть ся заступати та боронити когось.

Засувати. 1. Засу́вав сорочку як застолу. (Наг.)

Про малу дитину, що суваєть ся по землї. „Засувати" з сего приводу значить: забруднити. Застола шматок шкіри прилатаний на чоботї, від „застелити."

Затверднути. 1. Затвердло му сумлїнє. (Наг.)

Говорять про немилосерного чоловіка.

2. Затвердло як кість (Наг.) ...як камінь. (Наг.)

Говорять про землю або болото, що затвердло від морозу.

Зателепати ся. 1. Так ся зателепав, як жид. (Мінч., Ільк.)

Жид звичайно дуже мало дбає про зверхність свого одягу і довго носить старе болото.

Затерти. 1. Затер ми очи брудними руками. (Наг.)

Одурив мене, забалакав і отуманив.

Затирликати. 1. Що затирликав, то проликав. (Зібол.)

Мова про музику, що звичайно пропиває весь свій заробіток.

Затихнути. 1. Затих так, як би му воду осьвјитив. (Наг.)

Набравши битя заспокоїв ся.

За́тичка. 1. Без затички горівка звітріє. (Наг.)

Випивши горілки чоловік жадає закуски.

2. Того мінї на затичку мало. (Наг.)

Знач. мінї треба богато чогось, а се мене не задовольняє.

Затишити ся. 1. Боле тото сї затйшило. (Люча)

Знач. добре, що се забуло ся.

Затїнок. 1. В затїнку стане за дївку. (Дор.) Де в затїнку... (Стоян.)

Говорять про стару, а женихливу бабу.

Затїч. 1. А затїч, шьильга би на на тебе зайшла! (Наг.)

Клинуть свиню, що наробила шкоди.

Заткати. 1. Заткай каглу! (Снят.)

Образово: заткай собі рота, не говори дурниць

2. Заткати єдну дьиру двома дьйрами. (Наг.)

Встромити ніс до рота.

3. То ще не заткана яма! (Завад.)

Знач. неваїсний чоловік, лихвар.

Затягнути. 1. Як затєгнув пером, то не витєгне волом. (Мик. н. Д.)

Знач. що записано на папері, того не випишеш так легко; особливо мова про правні записи та присуди.

Зафундувати. 1. Зафундував сї: має мішок цибулї, добре візимує. (Кольб.)

Зафундувати ся тут знач. нагромадити засоби. Гумористичний патрет легкомисного господаря.

Захарко. 1. З нашого Захарка нї Богу сьвічки, нї чортови угарка. (Петр.)

Говорять про нездару, не конче Захарка.

Захід. 1. Більше заходу, ніж празнику. (Ільк.)

Приготованя для празника трівають звичайно значно довше, ніж сам празник.

2. Два дни заходу, а єден день празнику. (Мик. н. Дн.)

Більше приготовань, ніж самого дїла.

3. По заходї сонця дїдьча година. (Жабє)

Вірять, що тодї чорти можуть лїтати свобідно.

4. По заходї сонця не годит ся виносити з хати сьмітє, бо й добро винесе ся. (Папір.)

Віруване, що абстрактне добро, добре поводжене, можна винести з хати разом зі сьмітем.

5. Три дни заходу, а день празнику. (Лев.)

Пор. ч. 2.

Західниця. 1. Йому треба до хати західниці, а не перевідниці. (Наг.)

Треба хозяйки, а не марнотратниці.

Заходити. 1. Заходжу в голову, що маю чинити. (Наг.)

Знач. турбую ся, роздумую на всї боки.

2. Заходжу сї як умію. (Наг.)

Даю собі раду, як умію.

3. Заходит си з ним дуже красно. (Наг.)

Чемно поводить ся, статочно.

4. Не заходи си зо мнов, бо пожьилуєш. (Наг.)

Не шукай собі напаути, не зачіпай ся зо мною.

5. Не заходи собі з ним, бо зайдеш у велике галузє. (Наг.)

Не вдавай ся з ним у сварку анї в жадні дїла, бо заплутаеш ся.

Захопити. 1. Захопив там доброї познаки. (Крех.)

Запопав біди, ганьби, побоїв.

2. Захопив шилом пáтоки. (Наг.)

Замісь сподїваної користи зазнав шкоди або неприемности.

Захочувати. 1. Захочує сї тобі зелених обарінків. (Наг.)

Знач. фантастичної річи.

2. Захочує сї торічного снїгу. (Жидач.)

Про вибагливого чоловіка.

3. Захтїло му сї пичених голубців. (Жидач.)

Забагае того, чого нема.

4. Захтїло му сї печеного леду. (Жидач.)

Говорять, коли хтось забагае чогось неможливого.

5. Захтїло сї бабі раків, продала корову. (Жидач.)

Для пустої примхи утратила важну річ.

6. Захтїло ся — запрігайте! Відихтїло ся — випрігайте! (Ільк.)

Характеризують примховатого і самовільного чоловіка.

7. Най ти сї не захочує печеного леду! (Наг.)

Не забагай неможливої, фантастичної річи. Пор. ч. 4.

Зачинати. 1. Вна що йно зачинає зуби брати. (Жидач.)

Дражнять стару, беззубу бабу.

2. Добре зачав, лихо скінчив. (Цен.)

Про чоловіка, що з разу подавав гарні надїї, але потім звів ся нї на що.

2. Зачинає, а не кінчит. (Наг.)

Про нерішучого чоловіка, що покидае розпочату роботу.

3. Зачинай з иньшої бочки! (Ком.)

Говори про щось иньше. Образ узятий із шинкарства, де розпочинане нової бочки з напоем було окликом, що заохочував усїх присутних до пития. Пор. E. Rot. 530.

5. Зачинай трубити, буде Бог платити! (Наг.)

Кепкують із дитини, що починає голосно плакати; слова взяті з відомої колядки „Согласно співайте“.

6. З другої бочки зачинає. (Ільк.)

Зачинає говорити на иньшу тему або зачинає поступати иньшим способом.

7. Легко зачати, тяжко скінчити. (Терноп.)

Для скінченя діла треба енергії й витревалости.

8. Ліпше не зачинати, ніж зачавши не докінчати. (Заліщ.)

Практична приказка, пор. Schlei. 149; Wand. I.

9. Найтяжше зачати, а потому вже лекше йде. (Крех.) ...а далї як хліб з маслом. (Доброс.)

Є такі люди, що не легко зважують ся зачати щось нове, але взявши ся раз до діла вже не попускають ся його.

10. Ти ще не зачнеш, а я вже скінчу. (Наг.)

Говорить прудкий лїнивому.

11. Хто много зачинає, мало кінчит. (Яс. С.)

Хапаєть ся на ріжні дїла, а не кінчить нїякого.

12. Ще сї не зачьило, а вже сї скінчило. (Наг.)

Говорять про весїлє, що розбило ся перед шлюбом.

13. Що ся зачало, треба скінчити. (Ком.)

Всяке діло треба доводити до кінця.

14. Як зачьив му сипати, то було що слухати. (Наг.)

Говорили про чоловіка, що обсипав иньшого лайкою.

15. Як сї зачьило, так сї й скінчило. (Наг.)

Іронїчно: лихо зачало ся се діло, тай на лихий конець вийшло.

Зачепити, зачіпати. 1. Зачепи си біду, тай сї не розвјижеш. (Наг.)

Легко впасти в клопіт, у суперечку зі злим чоловіком, але тяжко позбути ся його нападів.

2. Зачіпає го на бесїду. (Лучак)

Витягає його, аби розговорив ся, аби виповів свою тайну.

3. Зачіпила баба в пень тай стояла цїлий день. (Будз.)

Про діло, якому стала на перешкоді якась дрібна обставина. Образ узятий із пісні:

Поїхала баба в ліс
Без підтоки, без колїс,
Зачепила в сухий пень
Тай стояла цїлий день.

4. Не зачіпай баб в селї, бо дістанеш по чолї. (Бор.)

Нема нїчого лекшого, як накликати на себе ворожнечу мужчин, зачіпаючи їх жінок

5. Не зачіпай г—а, то смердїти не буде. (Сїл. Б.) ...бо буде воньити. (Кольб.)

Злого чоловіка не займай, а то він на тебе виллє свою злість.

6. Не зачіпай мéнї, бо я дочка ксьондза, бо маю перстенї з самого мосьондза. (Дулїби)

Кепкували сїльські парубки із старомодних попадянок, що гордували ними.

Зачинити. 1. Шось таке ми зачинили, що ніяк до здоровля не прийду. (Карл.)
Знач. очарували, отроїли мене.

Зачмелити. 1. Зачмелив голову тай іде співаючи. (Наг.)
Говорять про пяного чоловіка.

Зашити. 1. Зашив губи, анї пари не пустит. (Наг.)
Говорять про гордого чоловіка, що до иньших не хоче анї слова сказати.

2. Зашив ся як у верету. (Замул.)
Відсунув ся від людий, мовчить на їх допити.

Зашкодити. 1. Йому зашкоджу, собі догоджу. (Крех.)
Коли з того не матиму користи, то бодай задоволенє.

2. Зашкодити кождий дурень може. (Наг.)
А от помогти труднїйше. Пор. Adalb. Zaszkodzić 4.

3. Коби не зашкодило, а ци поможе, ти знаєш Боже! (Цен.)
Говорить сїльський знахар, даючи хорому лїки.

4. Не зашкодило би, як би тї дїдько вхопив. (Наг.)
Говорив чоловік ненависному сусїдови.

5. Як ни зашкодит, так ни завадит. (Будз.)
Жартливо перекручено, зам. так не поможе.

Зашляхтити ся. 1. А де ти сї так зашльихтив? (Наг.)
Зашляхтити ся — заталапати ся. Шляхту тзв. ходачкову селяни-нешляхтичі декуди вважають нехлюйною; шляхтич, мовляв, не дбає на болото і з гордощів іде серединою дороги, то вже певно „зашляхтить ся".

Зашморг. 1. Зашморгом дивит ся, а сильцем галушки ловит. (Дар.)
Говорять про скупого, захланного чоловіка.

Заяць. 1. Бодай ти заяць дорогу перебіг! (Гнїдк.)
Проклятє. Уважають за злий знак, коли заяць перебіжить дорогу. Пор. Тимоши. ст. 145.

2. Боїш ся, як заяць кобили. (Красносїлцї)
Знач. не дуже й боїть ся.

3. Вибіг як заяць з капусти. (Замул.)
Вирвав ся несподївано з якимось глупим дотепом.

4. Вирвав ся, як заяць з конопель. (Ільк.)
Промовив або зробив щось не до річи.

5. Є таке, що й заяця боїт ся. (Крех.)
Нема границь людській трусливости. Натяк на відому анекдоту, як заяць хотїв топити ся, бо його нїхто в сьвітї не боїть ся, але побачивши, як жаба зо страху перед ним скочила в воду, набрав духа і покинув свій намір. Пор. Adalb. Zając 7; Čelak. 196; Wand. II, Hase 17.

6. Заяць му дорогу перебіг. (Наг.)
Знач. трапило ся йому щось неприємне, зле віщуванє чи прочутє.

7. Заяць просив за лисїй хвіст, тай свій пострадав. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, що задля чужого богатства втратив своє хоч і маленьке добро. Видно, натяк на якусь казку, але яка вона була, невідомо,

8. Заяць спит, то очий не жмурит. (Наг.) ...спит, а очима сї дивит. (Яс. С.)
Загальне віруванє, що заяць спить з отвореними очима.

9. Заяця бубном не спіймаєш. (Вікно)
Навпаки, зін боїть ся його дуже. Пор. I, Бояти ся; Wand. II, Hase 40. 60, 88.

10. Лекше стадо заяців допасти, як злої жінки допильнувати. (Крех.)
Старосьвітська притча, є в слові Данила Заточника, пор. Wand. II, Hase 54.

11. Не було в заяця фоста і не буде. (Ільк.)
Так само у дурного чоловіка розуму.

12. Повиганяв як заяців з гороху. (Береж.)
Задав їм страху, повиганяв із криївок.

13. Спит як заяць. (Наг.)
Загально вірять, що заяць спить чутко, спить і все бачить. Пор. Beb. 547; Тимош. ст. 138.

14. Такий відважний як заяць. (Тереб.)
Сьміють ся з боягуза.

15. Тож то їй догодив, як заяць кобилї. (Дар.)
Сьміють ся з недібраної пари, де муж малий, а жінка велика.

16. То певно заяць фостом перевернув. (Наг.)
Знач. справа дрібна та нетривка.

17. У заяця тілько стежок, як у клубку ниток. (Рогат.)
Він біжучи що разу завертає в иньші боки.

18. Унадив ся, як заяць в капусту. (Замул.)
Про злодійкуватого чоловіка. Пор. Wand. II, Hase 214.

19. Хто два заяцї гонить, жадного не здогонить. (Іль.)
Хто нараз має на оцї дві цїли, два дїла, жадного не довершить порядно. Пор. Нос. 401; Дикар. 1390; Wahl I, 40; Adalb. Zając 8; Wand. II, Hase 105, 141, 152, 3; Čelak. 220.

20. Як заяць чоловіка перебігне, то буде нещістьи, а як лис, то щістьи. (Наг.)
Загально розповсюджена повірка. Пор. Wand. II, Hase 129.

Заячесердіє. 1. Його заячесердіє напало. (Льв.)
Знач. раптом чогось налякав ся і втїк. Пор. Wand. II, Hase 146, 200, 201.

Заячий. 1. Заяче серце. (Льв.)
Чоловік полохливий, боягуз. Пор. Beb. 546.

2. Заячий піт на мене вдарив. (Наг.)
Знач. я перелякав ся, пустив ся тїкати.

3. Заячі поти на него бют. (Гнїдк.)
Він лякає ть ся, гине з трівоги.

4. Заячим тропом побіг. (Дрог.)
Побіг що духу, вискоками.

Збавити. 1. Збавив єм си часу. (Крех.)
Знач. марно стратив час.

2. Збавилам си днини коло малої дїтини. (Голоб.)
Знач. занедбала иньшу роботу доглядаючи дитини.

Збагнути. 1. Анї би збаг, анї би прибаг! (Наг.)

Говорять про щось незвичайне, несподіване, пор. российське: Уму непостижимо.

2. Не збагнеш, що в нім кіпит. (Наг.) ...що в нього за норови. (Наг.)

Говорять про підступного, скритого, примховатого чоловіка.

Збан, збанок. 1. Доси збанок воду носить, доки му ся ухо не урве. (Ільк.) Допоти... поки... (Петр.)

Доти діло ведеть ся, доки не урветь ся. Пор. Adalb. Dzban 2; Schlei. 169; Beb. 27; Wahl II, 24; Wand. II, Krug 6.

2. До чьису збан воду носит. (Наг.)

Пор. ч. попер., а також Нос. 295, Тимош. ст. 169; Adalb. Dzban 2.

Збараж. 1. Буде й Збараж, але не зараз. (Терноп.)

Їхати з Тернополя до Збаража хоч не дуже далеко, але нудно, особливо в зимі. То балаґула потішав мене такою приказкою.

2. Збараж гудьмо, в Збаражі будьмо. (Збар.)

Говорять околичні селяни, що звичайно нарікають на збаразькі порядки.

Збивати. 1. Збиває суму несуменну. (Кос.)

Громадить і складає великі гроші. Говорять про великого купця, банкира, спекулянта.

Збирати. 1. Збираю сї в остатну дорогу. (Наг.)

Мовив чоловік, що лагодив ся вмирати і покликав людий для оголошеня їм свого заповіту. Пор. Wand. III, Reise 44.

2. Хто хоче збирати, мусить добре засїяти. (Ільк.)

Чим кращий засїв, тим кращі звичайно й жнива.

3. Я збирав, а ти розсипаєш. (Наг.)

Говорить старий батько до розтратного сина.

Збити. 1. Збив го на ґродзїв мак. (Яс. С.)

Знач. майже до смерти. Шо се за „ґродзїв мак", не відомо.

2. Збив го на квасне ябко. (Наг.)

Квасне яблоко селянські дїти бють доти, доки не змякне і тодї можна його їсти.

3. Збив му пиху з носа. (Наг.)

Присоромив його, щоб не пишав ся даремно.

3. Збий і цїлий лїс, а він однаковий біс. (Токи)

Говорять про лихого, непоправного чоловіка, якого дармо і богато бито.

Збитки. 1. На збитки не вмру. (Берез.)

Себ то на перекір тим, що бажають моєї смерти.

2. Ой, ти на збитки мудрий! (Стан.)

Мудрий на те, щоб робити иньшим пакости.

3. Отже на збитки Бог не возме! (Снят.)

Scil. мене до себе, хоч мої вороги бажають моєї смерти.

4. Через збитки пропали мої вжитки. (Наг.)

Збитки тут у значіню: легкодушність, пусті жарти.

Збиткувати ся. 1. Хто не хоче, то ся над чоловіком збиткує. (Вел. Очи)

Знач. чоловік живе у загальній зневазї та безправности.

Збиточник. 1. То ще збиточник, де го не посїй, там він зійде. (Наг.)

Говорять про веселого жартуна або шкідника.

Збіг. 1. Збіг Богородиці. (Наг.)

Так називаєть ся третій день різдвяних сьвят, по церковному Собор пресв. Б-ци.

Збіліти. 1. Ти бідна так збіліла, гей та повітова рада в Жидачеві. (Жидач.)

Коли будинок повітової ради, доси пожовклий від слоти, побілено ярко білим вапном, стали його вживати в приповідції в знач. як коли жінка вистроїть ся або коли хто поблїдне з переляку.

Збрехати. 1. Аби не збрехати і правди не сказати. (Цен.)

Таку дефініцію жарту дають селяни.

2. Збрехав і не захлиснув сї. (Наг.)

Вірять, що надто груба брехня повинна чоловікови стати в горлї. Пор. Adalb. Kłamać 18.

3. Збрешеш раз, то вже до віку не маєш віри. (Снят.)

Говорять чоловікови прилапаному на брехнї. Пор. Слав. I, 13; Adalb. Kłamać 13, 14.

4. Скоро збреше, вже му лекше. (Тисьм.)

Про налогового брехуна.

5. Як збрешу, то не я збрешу, а моя біда збреше. (Снят.)

Вимовляв ся бідний чоловік, якому докоряли: О, вже почне старий брехати.

Зброя. 1. Хто не має зброї, най не йде в бої. (Ільк.)

Без відповідних засобів не бери ся до діла. Пор. Adalb. Zbroja 1.

Збути. 1. Збув го нї сим нї тим. (Наг.)

Знач. відправив без виразної відповіди.

2. Збув сї біди з карку. (Наг.)

Аж лекше стало, немов би тягар з карку скинув.

3. Збув сї тато клопоту: хату продав, фузію купив. (Наг.)

Кепкують із марнотратного чоловіка. Слово „фузія" уживаєть ся в двоякім значінню, конкретнім — стрільба, отже: купити фузію — подати ся на злїсного або на стрільця, і в переноснім — усяка несподївана пригода, авантура, отже тут: пустив ся на непевне, мандрівне житє.

4. Ледвим го збув ся. (Синев.)

Ледво спекав ся, скараскав ся.

5. С—ньи бджжіньом не збудеш. (Яс. С.)

Важнїйшого дїла не заступиш лекшим.

Звада. 1. Звада третому пан. (Гнїдк.)

Де два вадять ся, там третїй користає.

2. Коли ся зачинає звада, не поможе і рада. (Ільк.)

Бо звада засліплює розум і робить чоловіка неприступним для розваги. Пор. Adalb. Zwada 3.

Званий. 1. Много званних, а мало ізбранних. (Жидач.)

Євангельський цитат, часто уживаний і простим народом на означене, як то мало людий здібних до якогось важного дїла.

Звар. 1. Такий звар, що дихати не дає. (Наг.)

Говорять про велику лїтню спеку.

Зварити. 1. Зварив єм сї на печерицю. (Берез.)

Говорить упрілий чоловік в часї спеки.

2. Зварити зелїзо. (Наг.)

Говорять про коваля, що розпікши два шматки зелїза зклепує їх у одно.

3. Як звариш, так пообідаєш. (Берез.)

Як зробиш, такі й здобутки збереш.

Зварич. 1. Зваричі взьили г—о на бичі. (Дрог.)

Сьміють ся з дрогобицьких передміщан на тзв. Зварицькім передмістю.

2. Зваричі з Солоного ставка. (Дрог.)

Так прозивають мешканців части Дрогобича, що зоветь ся Солоний ставок, хоч вони зовсїм не зваричі.

Звати. 1. Як звав, так звав, коби що дав. (Лев.) ...аби... (Ільк.)

Байдуже про назву, аби сама річ була реальна. Пор. Wand. Ш, Rufen 3.

Зватина. 1. Зватина — пся дїтина. (Мшан.)

Зватиною називають адоптовану дитину.

Звезти. 1. Колись му ся всьо до купи звезе. (Лучак.)

Знач. усе йому почислять і за все відплатять.

Звергти ся. 1. Зверг сї контракту. (Наг.)

Відкинув ся, зірвав контракт.

Зверха. 1. Зверха уй, під сподом фуй. (Мик. н. Дн.)

Мова про річи зверха показні і принадні, а на правду гидкі.

2. Твоє мусит бути зверха. (Жидач.)

Ти мусиш поставити на своїм, показати себе правим.

Звести. 1. Звів сї на нї на-що. (Наг.)

Стратив що мав, знищив здоровлє.

Звивати ся. 1. Звиває сї гий муха у мази. (Жидач.)

Іронїчно: в бідї стоїть безрадний та безпомічний, не ратуєть ся.

2. Звиває сї, гий муха у вокропі. (Жидач.)

Про чоловіка, що в якімось клопоті даремно бігає шукаючи помочи і поради.

3. Звиває ся, як посолений. (Луч.)

Scil. пискор. Пискорів сьвіжо зловлених солять і вони серед розпучливого пискоту вертять ся доти, доки не погинуть.

4. Звиває сї ак шершінь. (Золоч.)

Про напасливого, невідступного ворога, що шукає нагоди до зачіпки.

Звикнути. 1. Звик пес за возом бічи, то біжит і за саньми. (Цен.)

Чоловікови легко одну привичку змінити на иньшу подібну.

2. На що бик звик, до тото й реве. (Наг.)

На що чоловік звик, того й бажає.

3. Не звик наш бик. (Мшан.)

Говорять про чоловіка, що опираеть ся якомусь непривичному для нього дїлу.

4. Хто на що звик: пан на гонор, жид на гроші, хлоп на працю. (Пужн.)

Так характеризують ріжні верстви, що складають суспільність села. Пор. оповідане Етн. Зб. VI, 163.

Звинути ся. 1. Звинув сї як з бича тріснув. (Жидач.)

Упорав ся швидко, зробив своє дїло справно.

2. Ніж сє звине, то всьо добро мине. (Будз.)

Говорять про лїнивого, непроворного чоловіка, що пропустив добру нагоду.

Звиснути. 1. Він лише на то звис. (Наг.)
Знач. на се тільки й надієть ся, з того жде собі користи.

Звичай. 1. Свјитий звичай: не позичай. (Наг.)
Остерігають перед позичками. Пор. Adalb. Pożyczać 8.

2. Старого звичаю не попускай сї. (Наг.)
Вислов характерного селянського консерватизму, наскрізь міжнародного, пор. Wand. I, Gewohnheit 1, 7.

3. Я ся звичаю не попущаю. (Уриче)
Говорив старий війт.

Звізда. 1. Звізди є, місїцє ни видко. (Жидач.)
Казав один, що видів очка з масти на борщи, а мяса не знайшов.

2. Не дбаю о звізди, коли ми місяць сьвітить. (Ільк.)
Не дбаю о низших, коли маю за собою ласку старшого. Пор. Adalb. Gwiazda 5.

3. Не жури сї звіздами, коли місяць сьвітит. (Город.)
Не дбай про менше добро, коли маєш більше. Пор. Adalb. Gwiazda 5.

4. Під таков звіздов уродив ся. (Кол.)
Знач. така йому доля судила ся.

5. Про звізди не видко дороги, коли місяць не сьвітит. (Гнїдк.)
В безмісячну ніч не вибирай ся в дорогу.

6. Ци на звіздах ворожите? (Наг.)
Жартують, коли хто а ясну ніч вдивляєть ся в небо.

7. Чекай до першої звізди. (Наг.)
На сьвятий вечір не годить ся сїдати до вечері, поки не покажеть ся перша звізда на небі.

8. Як би хто свою звізду відгадав, зараз би вмер. (Котуз.)
Як би хто вгадав, котра його звізда.

9. Як звізда летит, то годит ся казати: „Амінь, амінь!“ Бо то нечисті падают. Кілько раз повіси „амінь“, тілько їх у мазь розіллє ся. (Крех.)
Віруване про падучі звізди.

Звір. 1. І звір сполошений далеко утїкає. (Гнїдк.)
Так само чоловік зневажений усуваєть ся на бік.

2. Зьвјирі би тї ззїли! (Наг.)
Прокляте. Небезпека бути з'їденим від вовків у гірських і підгірських сторонах іще в першій половині XIX в. була дуже значна.

3. Не вір, бо зьвір: хоть не вкусить, то налякає. (Дар.)
З диким звірем не вдавай ся в близькі зносини.

4. Наскочив звір на ловця. (Ільк.)
Добра нагода трапила ся такому, що шукав її.

5. Не йде звір сам до рук, ловити го треба. (Гнїдк.)
Всяке дїло вимагає труду і само не зробить ся.

Звірити ся. 1. Звір же ся тут на нього! (Город.)
Знач. не можеш на нього спустити ся.

2. Кому сї звір, сам дурньом зістанеш. (Голїгради)
Жалував ся чоловік: „Я сказав своему доброму, мій добрий сказав знов своему, аж знают піп і цїла громада“.

Зводи. 1. Я з ним на зводах не був. (Кос.)
Зводи — мировий суд, сьвідки „зведені до ока“. Знач. я з ним не правував ся, він не доказав мені ніякого злого діла.

Зворикати. 1. Зворичє худоба, їсти просит. (Наг.)
Говорять, коли скотина з голоду ричить у стайні.

Згаджати ся. 1. Згаджают ся, як вода з солониною в ринці. (Гнїдк.)
Вода долита до розтопленої солонини починає сильно тріщати та прискати. Перенесений на двоє людий сей образ значить: сварять ся, бють сяненастанно.

2. То ся не згаджає одно з другим. (Лімна)
Суперечить одно другому.

Згаснути. 1. Згас як сьвічка. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що вмер тихо, без болю. Пор. Wand. I, Auslöschen 2.

Згатити. 1. Згатив го, аж луск пішов. (Наг.)
Знач. набив, сперіщив буком.

Згердекати. 1. Як на чвека згердекат, то анї не знаєш, де ся обернути. (Лемк.)
Характеризують суворого, острого пана, урядника. „Згердекат“ походить мабуть з нїмецького: Herda! себ то: Ходи сюди!

Згибати. 1. Абис ми згибав отут перед очима, то ти не дарую. (Наг.)
Говорить чоловік у сварцї до другого, що чимось скривдив його.

2. Згибає з голоду як пес. (Наг.)
Про чоловіка, що часто голодує і все більше марнїє.

3. Згибай ми з очий! (Наг.)
Сердито: забирай ся, тїкай геть від мене.

4. Най згибає, як робити не хоче. (Наг.)
Говорять про лїнивого.

Згинути. 1. Згиб без чьису. (Наг.)
Вмер передчасно.

2. Згиб і полики му не стало. (Наг.)
Щез і слїди за ним затерли ся.

3. Згиб як рак на сонци. (Наг.)
Пропав якось незамітно.

4. Згиб як снїг у вéсну. (Наг.)
Снїг під весну тає і номов щезає невідомо коли й куди.

5. Згинемо як руді миши. (Карл.)
Руді, себ то полеві миши гинуть звичайно міліонами весною в повенях.

6. Згинь ми з перед очий! (Наг.)
Сердито зам. іди геть!

7. Ти згинеш, але не свойов смертев. (Наг.)
Знач. тебе чекає шибениця.

8. Ще не згибла руська мати. (Кал.)
Знач. ще Русин'в богато на сьвітї і щораз нові родять ся.

Згірний. 1. Згірний вітер, Бойко. (Жидач)

Бойком на Підгірю називають південно-західній вітер, що віє від карпатських гір.

Згладити. 1. Вже го згладив зо сьвіта. (Наг.)

Знач. убив, довів до загибелї.

Зглянути ся. 1. Зглянь ся на Бога! (Любша)

Знач. змилуй ся, формула з жебрацької молитви. Пор. Нос. 283.

Згода. 1. Вийшов на тій згоді, як сіль на воді. (Тухля)

Жалував ся чоловік, якого одурили при згоді.

2. Згода: бика за индика. (Залїсє)

Згода на зовсїм нерівних умовах.

3. Згода дім будує, а незгода руйнує. (Ільк.)

Образово: згода творить спільне діло, а незгода нївечить. Пор. Adalb. Zgoda 19.

4. Зробимо з тим згоду. (Город.)

Значінє подвійне: полагодимо сварку, або також: покараємо винуватого.

5. Коби згода, буде могорич. (Дрог.)

Потїшають себе сьвідки, що асистують при тім, як годять ся два противники або покупець з продавцем, бо дійшовши до згоди вони ставлять почастунок для всїх присутних.

6. Лїпша соломяна згода, як золотий суд. (Лім.)

Бо судовий процес нераз коштує більше як варто все діло.

7. Лїпше в згоді і любови голодному, як у сварни і ненависти ситому. (Балиг.)

Приказка виявляє книжкове походженє і має форму афоризма, дуже мало уживану простим народом.

8. Лїпше соломяна згода, як золоте право. (Балиг.)

Характерний руський нахил до тзв. гнилих компромісів, сполучених з власною шкодою. Пор. Wahl II, 77; Wand. I, Besser 5; Accord 2;

9. Лучша згода, як звада. (Петр.)

Звісно, серед таких обставин, серед яких вона можлива. Пор. Adalb. Zgoda 12.

10. Лучша соломяна згода, як золота звада. (Ільк.) Лїпша... золотий процес. (Явор.)

Говорять про ту згоду, що запобігає процесам. Пор. Adalb. Zgoda 11.

11. Напили на згоду тай ухопили ся за чуби. (Вікно)

Кепкують із таких, що попивши ся при „згоді" знов хопили ся до бійки.

12. На чім згода? (Наг.)

Питають противників, що сварять ся за якусь річ і не можуть погодити ся.

13. Пити на згоду. (Наг.)

В разї заключеня згоди в якійсь важнїйшій справі частують присутних могоричем.

14. Приставай на згоду! (Льв.)

Говорять у торзї, сторгувавши якусь річ.

15. Трудна згода, де огонь і вода. (Ільк.)

Бувають такі суперечні елементи, між якими неможлива згода, тільки боротьба.

16. Я до згоди, як риба до води. (Льв.)

Знач. рад згодити ся, не стою за сварку. Пор. Adalb. Zgoda 7.

17. Я тут зараз зроблю згоду меже вами. (Наг.)

Знач. набю, покараю обох, щоб жадному кривди не було.

Зголодніти. 1. Зголоднів як пан пес. (Наг.)

Жартує чоловік після довшої роботи.

2. Як зголодніє, то буде й печену ріпу їсти. (Наг.)

Жартують із такого, що з переситу не може нічого їсти.

3. Як зголоднію, де жінку подію? (Орт.)

Знач. і сам не буду мав що їсти і вона. Говорить бідний чоловік, якому радять женити ся.

Згорбити ся. 1. Згорбив сї як дід столїтний. (Наг.)

Про згорбленого, хоч і не старого чоловіка.

Згордіти. 1. Він так згордів, що би му і вс—ов трісков до носа не досьигнув. (Наг.)

Кплять із гордого, недоступного чоловіка.

2. Так згордів, що й через бороду не плюне. (Наг.)

Кплять із гордяка, що й слова по людськи не скаже.

Згоріти. 1. Згорів Ка. (Наг.)

Бойківську назву горівки „згорівка" пояснюють оповіданєм про якогось Ка, що винайшов горівку і сам напивши ся згорів від неї. Пор. I, Горівка 43.

2. Щем не згорів. (Кот.)

Знач. мене не припекло, не палаю сильним бажанєм до сього діла.

3. Я так за тим згорів, як пес за пјитов ногов. (Орел.)

Знач. менї се байдуже.

Згуба. 1. Вернула сї моя згуба. (Наг.)

Хвалить ся чоловік, що віднайшов згублену річ.

2. Вже то, видно, від разу на згубу йшло. (Наг.)

Якась річ губила ся і віднаходила ся пару разів, поки не пропала зовсїм. Інтересний обяв віри в свого рода волю чи хитрощі неживих предметів, віри, яку навіть у високоінтелїґентного чоловіка підглянув і змалював німецький письменник Теодор Фішер, див. Th. Vischer, Auch Einer і його інтересні уваги про „Tücke des Objektes".

3. Мала згуба, малий жаль. (Тлум.)

Говорять загубивши якусь малу річ або по смерти нововродженої дитини.

4. Моя згуба комусь буде люба. (Борщ.)

Потїшає себе чоловік, що згубив якусь цінну річ.

5. Моя згуба — чиясь користь. (Збар.)

Один згубить, другий знайде.

6. Не мало ми бути на згубу. (Люб. М.)

Знач. хоч загубив якусь річ, але потім віднайшов.

7. Чия згуба, того гріху повна губа. (Ільк.)

Бо він звичайно нарікає на иньших або підозріває зовсїм невинних людий. Пор. Adalb. Zguba 1.

Згубити. 1. Де-с не згубив, там не шукай. (Наг.)

До чоловіка, що шукає собі якоїсь ключки до сварки. Пор. Wand. VI, Verlieren 56.

2. Згубив — не смутив сї, знайшов — не веселив сї. (Сор.)
Про зайву, маловартну річ.

3. Згубити не штука, а знайти штука. (Стан.)
На се треба уваги і щасливого припадку.

4. Згубиш — не жалуй, знайдеш — не тїш ся. (Вікно)
Осторога подіктована житєвим досьвідом.

5. Лекше згубити, як знайти. (Тисьм.)
На се вистарчить троха невваги. Пор. Wand. IV, Verlieren 14.

6. Чень тото згублю, чого не любю. (Лол.)
Відповів чоловік, що йшов до міста з нелюбою жінкою, а сусїд запитав його: Та куди йдете?

7. Чого-с не згубив, того не шукай. (Цен.)
Жартують із чоловіка, що шукає чогось, а сам не знає або не хоче сказати, чого. Пор. Schlei. 183.

8. Ще добре, що-с голови з плечий не згубив. (Наг.)
Докоряють недотепі, що згубив якусь річ.

9. Яке згубив, таке найшов. (Коб.) ...згубиш... найдеш. (Город.)
Говорять про чоловіка, що другий раз оженив ся і так само нещасливо, як перший раз.

10. Я не згубив, тілько сї ним дїдько вдавив. (Наг.)
Говорить чоловік стративши якусь річ, якої він, здаєть ся добре пильнував, а вона про те щезла.

Згудити. 1. Доки не згудит, доти не купит. (Цен.)
Говорять про покупця, що насамперед гудить товар як нездалий, а потім купує.

2. Не згудиш, не купиш. (Стан.)
Покупець твердить, що купуючи треба гудити товар, а то продавець буде занадто дорожити ся. Пор. Wand. Tadeln 13; Čelak. 103.

Здалий. 1. Здале, як з клочя батіг. (Крех.)
Знач. нездале, нетривке.

2. Здалий до того, як корова до сїдла. (Кол.)
Знач. се до нього не йде, він для сего дїла невідповідний.

3. Коби здале, то би сї собі здало. (Наг.)
Знач. не здале, то й продаю. Говорять про худобину або иньшу непотрібну річ.

4. На що вам то здале? (Город.)
По що вам се придало ся? Який з того пожиток?

5. Такий до того здалий, як коза на садівника. (Наг.) ...як цап... (Наг.)
Знач. зовсїм невідповідний, шкідливий.

6. То таке здале, як старі бабі кадило, що її скрутило. (Княж.)
Говорять про якусь ні до чого нездалу, зайву річ.

Здати ся. 1. Здав би сї, не снив би сї! (Наг.)
Згадують покійника, що в отсїй пригодї був би порадив або поміг, та рівночасно додають звичайну формулу відвертаня покійників: не снив би ся!

2. Здали ся разом. (Тух.)

Добрали ся до пари одно другому.

3. Здало би сї не єдно, та нема відки. (Наг.)

„Здало би ся“ тут у значіню: було би потрібне.

4. Она ся здає на тебе, а ти ї сьвіта дїмаш. (Мшан.)

Вона покладає на тебе свою піддержку, а ти їй не даєш жити. Говорили в громадськім суді чоловікови, що бив і поневіряв свою жінку.

5. Так би сї здав, шо аж сї молит. (Кольб.)

Значінє не зовсїм ясне. Здав би ся, знач. потрібний — але хто молить ся?

Здекуція. 1. Здекуції ми не пришле до хати. (Наг.)

Знач. він не присилує мене до сего.

2. То ще не здекуція! (Наг.)

Знач. то ще не примус, я сього не мушу робити.

3. Ци ви до мене на здекуцію прийшли? (Наг.)

Говорить чоловік до непрошених або нелюбих гостий, що прийшли в його хату.

Здибати. 1. А здибало би тї тьижке нещістє! (Наг.)

Клинуть такого, що вибираєть ся йти кудись, де йому не велено.

2. Здибав сї Яким з таким. (Наг.)

Знач. зійшли ся два однакові, однаково дурні.

3. Здибав сокирку за лавкою. (Сїл. Б.)

Знайшов щось таке, чого не згублено, покористував ся найпростїйшою нагодою.

4. Здибали ся в кірци маку. (Луч.)

Зійшли ся два дібрані з далеких сторін.

5. Здибали ся на слові. (Замул.)

Знач. один і другий сказали разом те саме слово, згодили ся думками.

6. Ще я сє з ним здибю в вузкій вулици. (Будз.)

Знач. попаду в таких обставинах, що не буде міг обминути мене анї викрутити ся від мене.

7. Яке здиблеш, таке бери. (Наг.)

Що знайдеш, прим. у лїсї, шукаючи грибів, те й бери. Кепкують із такого, що не розуміючи ся на на грибах іде в лїс збирати їх.

8. Я то здибав, що люде обминули. (Наг.)

Знайшов щось нїкчемне, що не варто було й уваги.

Здименїти. 1. Бодай єс здименїв! (Наг.)

Проклятє: щоб ти щез як дим.

Здимїти. 1. Здимїло зовсїм. (Гнїдк.)

Щезло, розвіяло ся димом. Говорять про неправдою здобуте добро.

Здирство. 1. Доробит ся здирством, як сіль на воді а вода на решетї. (Ком.)

Неправедно здобуте добро щезає, не держить ся рук.

Здитинїти. 1. Здїтинїв до решти. (Наг.)

Зробив ся як дитина, постарів ся.

Здобріти. 1. Най і тото здобріє. (Ільк.)

Значінє неясне: що і чому і в яких обставинах має здобріти?

Здоров. 1. Аби-сте здорові, тай худоба аби миром, тай на Бога надія. (Печен.)

Розширена формула прощаня знайомих.

2. Бодай ти так здоров був по тій правді. (Наг.)

Щоб не сказати просто: ти сказав неправду.

3. Бодай той здоров був, що мінї винен! (Коб.)

Бо як умре, то мій довг може пропасти.

4. Бувай здорова як риба, гожа як вода, весела як весна, робуча як пчола, а богата, як земля сьвятая. (Ільк.)

Бажаня дївчинї, мабуть хресного батька по охрещеню дитини, або весїльного старости, коли молодих виряжають до шлюбу.

5. Бувай здоров, коли-сь змолов. (Мінч.) ...коли-м... (Ільк.)

Зробивши що було треба я відходжу. Жартлива формула прощаня.

6. Бувайте здорови, коли-сте змололи! (Наг.)... Йдіт здорові, колисти змололи. (Жидач.)

Жартлива формула прощаня з такими, що побалакавши розходять ся.

7. Будь здорів! Як зійдеш з дороги, то зайдеш у рів. (Льв.)

Жартують із пяного чоловіка, що конче береть ся йти в дорогу, прим. вертати до дому.

8. Будь здорова як корова, а плодюча як земля! (Збар.)

Так бажають молодій, що приходить просити на весілє. Пор. Дик. 650; Нос. 265.

9. Будьте здорові, майте ся гаразд; що вам забракне, вдайте ся до нас. (Ком.) ..то си купіт. (Дрог.)

Жартливі прощаня до чоловіка, що відходить геть.

10. Будьте здорові, тепло сї держіт! (Дрог.)

Жартливе прощанє відходячому.

11. Будте здрави! з Богом ходте! (Чр. Вл.)

Лемківське прощанє на дорогу.

12. Здоров, доки Бог подержит. (Наг.)

Відповідають на питаня: як там здорове?

13. Здоровенькі будьмо, себе не хвалїм, а других не гудьмо! (Наг.)

Загальне і дуже гуманне упімненє.

14. Здоровий хорого не розуміє. (Цеп.)

Йому не легко покласти себе в положенє хорого. Пор. Adalb. Zdrowy 4.

15. Здоровий як цвик. (Сор.)

Цвик — цвиклевий бурак; він сильно червоний і тому вважаєть ся символом здоровля. Пор. Adalb. Zdrowy 22.

16. Здорові заживайти, що низзїсте, то сховайти. (Жидач.)

Жартливе припрошуванє до їди.

17. Здорові ночуйте! (Наг.)

Прощаєть ся той, хто під ніч виходить із чужої хати, в якій гостив.

18. Здорові сходіть тай скиньте. (Дар.)
До чоловіка, що пробує нову одежину.
19. Здорового не треба лічити, а лінше перчити. (Товм.)
Знач. додавати йому охоти або й гнати до праці. Пор. Adalb. Zdrowy 10.
20. Здоровому все на здорове вийде. (Наг.)
І праця й невигода. Пор. Adalb. Zdrowy 12.
21. Здоровому все смакує. (Кол.)
Він може їсти що будь. Пор. Wand. I, Gesunder 5.
22. Здоровому дохторьи не треба. (Довголука)
Бо не хорий, нічого йому не хибує. Пор. Adalb. Zdrowy 17.
23. Здоровому здає сї, що ніколи не захорує. (Наг.)
Він нераз не шанує свого здоровля.
24. Здоровому пироги не валят. (Цен.)
Ще й овшім, лиш подавайте. Пор. Adalb. Zdrowy 11.
25. Здоров пердів, що срав, то їв! (Наг.)
Коли комусь нечайно вирветь ся пердо.
26. Здоров, сволоче, коли ніхто не хоче! (Ільк.)
Характеризують пяницю, що в браку живої компанії пє до сволока і бризькає на нього недопивок із чарки.
27. Здоров трам! Випю я й сам. (Ільк.)
Варіянт попереднього. Трам те саме, що сволок.
28. Здоров як бик. (Наг.) ...бугай. (Наг.)
Бик — образ сили. Пор. Adalb. Zdrowy 15.
29. Здоров як горіх. (Наг.)
Горіх уважаєть ся символом здоровля.
30. Здоров як дуб. (Наг.)
Дуб уважаєть ся символом сили і довговічности.
31. Здоров як кінь. (Наг.) ...лошьичок, аж підфиркує. (Наг.)
Про здорового, веселого хлопчика. Пор. Adalb. Zdrowy 23.
32. Здоров як медвідь, а дурний як пень. (Стан.)
Говорять про фізично розвитого, а духово обмеженого чоловіка.
33. Здоров як риба. (Терноп.)
Риба, що живе в холодній воді, ввbooжаєть ся чомусь символом здоровля, пор. Schlei. 158; Гильф. 413; Adalb. Zdrowy 19.
34. Іди здоров, коли-с змолов, а як ще ні, то сиди в млині. (Кольб.)
Жартлива інструкція. Пор. висше ч. 6.
35. Кобп Бог здоров тай ми по при нього. (Дрог.)
Жартливе бажане загального здоровля.
36. Ми здорові, Богу дьикувати, у вас там що лішого чувати? (Наг.)
Формула привитаня знайомих, особливо з ріжних сіл.
37. Поки чоловік здоров, то му сї здає, що ніколи не захорує. (Наг.)
Характеризують легкодушність здорового чоловіка.
38. Поки я здоров був, то бим був гори перевертав. (Цен.)
З жалем згадує хорий чоловік.

39. Така здорова гий дині на морозї. (Жидач.)
Знач. зовсїм не здорова, підкопана невигодою.

40. Такий єм здоровий, гий збите єйце. (Жидач.)
Говорить чоловік з розхитаним здоровлєм.

41. Хто здоров, лїків не потребує. (Ільк.)
Для здорового ліки зайві. Пор. Adalb. Zdrowy 10.

42. Хто здоров, той богатий, а хто недужий, той бідний. (Замул.)
Здоров богатий уже своїм здоровлєм, бо може собі заробити. Пор. Слав. I, 48.

43. Хто здоров, тому дохтора не треба. (Кол.)
Доктор придатний лише хорому. Пор. Adalb. Zdrowy 17; Wand. I, Gesund 28; Тимош. ст. 249; Krumb. 229.

44. Як я здоров, то в мене хрін за цукор. (Ворохта)
Знач. не почуваю ріжницї в смаку страв, їм що будь.

Здоровкати. 1. Не здоровкай, коли нїхто ти не кланяє ся. (Ільк.)
Правило чемности: не набивати ся зі своїми привитанями.

Здоровлє. 1. Аби здоровє, будуть руки на муки. (Ільк.)
Знач. я готов працювати.

2. Аби здоровлё, найду я муки на свої руки. (Кол.)
Вар. попереднього: я для своїх рук знайду занятє.

3. Аби-с так здоровлє мав! (Печен.)
Заклинанє; scil. як правду мовиш.

4. Без здоровля нїщо чоловікови не миле. (Крех.)
Хорий чоловік не почуває повної житєвої радости. Пор. Adalb. Zdrowie 3.

5. В добрім здоровлю трівайте! (Кривор.)
Приговорюють прощаючи гостий.

6. Дай Боже здравя! (ВЛ.) Дай Пане Боже доброго здоровя! (ibid.)
Лемківські формули привитаня.

7. Дай вам Боже здоровлє, але у мої груди. (Кнїгинин)
Жартливе або злобне благословенство: щоб я був здоров тим здоровлєм, яке Бог мав би дати тобі. Пор. польську жартливу приповідку: Zdrowie twoe w gębę moją, Adalb. Zdrowie 24.

8. Дай мінї Боже здоровя, а тобі нї! (Льв.)
Жартливе бажанє.

9. За здоровє панське, а в горло циганське! (Бергом.)
Примовляв Циган, випиваючи у пана в гостинї.

10. Здоровє, як розбитий горнець. (Наг.)
Знач. непевне, надшарпане.

11. Коби здоровє, а гріхи будут. (Лучак.)
Потїшає себе жартуючи чоловік охочий до житєвих утїх.

12. Лїпше здоровє, як готові грошї. (Наг.)
Бо здоровий чоловік грошї заробить, а хорий може лише видати їх. Пор. Adalb. Zdrowie 7.

13. Над здоровє нема старшого. (Наг.)
Воно найцїннїйший скарб чоловіка. Пор. Adalb. Zdrowie 25.

14. На здорове всім, а сам з'їм. (Явор.) ...але я сам іззїм. (Кукиз.)
Жартує чоловік засїдаючи до обіду в веселій кумпанії.

15. На здорове, трам, але випю я сам. (Кукиз.)
Жартливо здоровкаєть ся чоловік випиваючи чарку. Пор. Adalb. Zdrowie 24.

16. На здоровлю би ти Бог витрутив! (Наг.)
Кляв робітник пана, що несправедливо потрутив йому при виплаті якусь часть заробітку.

17. На здоровля нашої шутої, що привела рогульку! (Дар.)
Жартують випиваючи „за худібку".

18. Недоброго здоровји чоловік. (Наг)
Хоч виглядає здоров, але його здоровле не сильне, підкопане.

19. Оставайте при добрім здоровю! (Голг.)
Формула прощаня при відходї з чужої хати.

20. Поки здоровлє служит, то чоловік не тужит. (Торки)
Говорив старий, а ще кремезний чоловік.

21. При здоровлю все чоловікови миле. (Борки)
Говорив хорий чоловік, що завидливо дивив ся на добрий апетит здорових.

22. При здоровю памятай о безголовю. (Бор.)
Знач. памятай, що те здоровля може попсувати ся.

23. Старше здоровлє, як готові гроші. (Берез.)
Бо як здоровля не стане, то треба тратити гроші на ліки. Пор. Wahl II, 35.

24. То зелїзне здоровлє. (Наг.)
Говорять про дуже здорового чоловіка, що нїколи не хорує.

25. То ти на здорове не вийде. (Наг.)
Знач. се тобі добром не скінчить ся, сего ще пожалуєш.

26. Яке вже моє здоровлє! як тої розбитої скрипки. (Берез.)
Жалувала ся дихавична жінка.

Здорово. 1. Здорово видихайте! (Наг.)
Говорять такому, що дякує за їду або напій.

2. Здорово, лиш гроший не стало. (Наг.)
Відповів парубок на питанє господаря, чи здорово вернув із заробітку, на який його вислано, а він пропив зароблені гроші.

3. Ци здорово вам сї дїє? (Наг.)
Питають про здоровлє хорого чоловіка.

Здорожити ся. 1. Здорожив єм сї на-нї-нащо. (Наг.)
Втомив ся подоріжю.

2. Як сї здорожу, робити не можу. (Наг.)
Говорить чоловік вернувши з довшої, утяжливої подорожі.

Здох, здохнути. 1. А здох бис нагле! (Наг.)
Проклятє, звичайно клинуть так уише скотинї.

2. А здох би тебе наглий напав! (Наг.)
Проклятє, зам. щоб ти нагло здох. Для досаднїйшого вислову замісь дїєслова ужито конкретнїйшого іменника з відповідною конструкцією.

3. Аса, здох би ти був! (Наг.)
Аса — окрик, яким гонять свиню.

4. Бодай ти здох не свойов смертев! (Наг.)
Проклятє: щоб ти згинув непочесно.

5. Волю здохнути зараз, як отак бідити. (Голоб.)
Говорив бідний чоловік прибитий горем.

6. Дай Господи, аби я здох! (Ворохта)
Жартуючи молив ся пяниця, випиваючи чарку, по якій звичайно глубоко зітхаєть ся.

7. Здохнеш і дідько тї возьме, і що ти по такім житю? (Наг.)
Приговорював бідний чоловік скупареви, що не хотїв помогти йому.

8. Здох як пес під плотом. (Наг.)
Згинув марне, говорять з погордою про смерть бурлака або ненависного чоловіка. Пор. Adalb. Zdechnąć 5.

9. На здох му заходит. (Наг.)
Він близький смерти. Згірдний вислов.

10. Хоць зараз тут здохни, то ти не поможу. (Наг.)
Хоч умри. Характеризують твердосердого чоловіка.

11. Щось там велике в лїсї здохло. (Наг.) ..здохне. (Будз.)
Стала ся якась велика, незвичайна новина. Говорять прим. коли в хату входить якийсь рідкий гість, що давно не бував. Пор. Нос. 388.

12. Як жив, так здох. (Наг.)
Говорять про непочесного чоловіка, скупаря або лихваря.

Здохляк. 1. Поїхав я тими здохльиками, тай ледви вернув сї. (Наг.)
Говорив чоловік про свої безсилі та марні коненята.

2. То якийсь здохльик, не чоловік. (Наг.)
Говорять про млявого, непорушного, безсилого чоловіка, що нї до їди, нї до роботи.

Здруцкати. 1. Здруцкав го як бульбу. (Наг.)
Збив, знївечив.

Здужати. 1. Абисте здужьили, то вже на хліб якось заробите. (Наг.)
Здужати тут має двояке значінє: або загальне, могти, мати силу, або спеціяльнїйше: подужати, підняти ся з хороби.

2. Не здужьию вже робити, дїтоньки, нї! (Косс.)
Жалувала ся стара, немічна жінка.

Здуміти ся. 1. Аж здумів ся, що наїв ся. (Лімна)
Говорили про чоловіка, що жив у приголодь і рідко коли міг наїдати ся до сита.

Здуріти. 1. Здурів чоловік з доброго дива. (Наг.)
Говорять про чоловіка, який нараз починає верзти дурницї або береть ся до якогось нерозумного дїла.

Здути. 1. Ану говори борзо раз за разом: Здули жупи! (Наг.)
Мудрованє.

2. Здула сї, гий вош на морозї. (Жидач.)
Коли хто без підстави дуєть ся та гордує иньшими.

3. Здула сї, гий Жидачівська гора. (Жидач.)
Про горду, неприступну жінку.

4. Здуло би ті як Бачинську гору! (Наг.)

Проклятє: щоб ти спух! Про Бачинську гору див. I, Бачинська гора.

Зелений. 1. Вивів го на зелену пашу. (Наг.)

Знач. витнав із дому, лишив без догляду.

2. Він аж зелений з лютости. (Наг.)

Лютить ся дуже.

3. Зелене жати, нічого не мати. (Ільк.)

Зелене — недоспіле збіжє, вижате воно ні до чого не здале.

4. Зелене як рута, як трава, як барвінок. (Наг.)

Про зелений колір не знаходить людова фантазія иньших образових порівнань крім деяких ростин.

5. Зилене, як пастирнак. (Жидач.)

Пор. попереднє ч.

Зелїзний. 1. І я зелїзну жінку водив. (Лол.)

Знач. і я служив у війську. Карабін, який дають воякови, він жартливо називає своєю жінкою.

2. Чи то я зелїзний, абим таке вітримав? (Цен.)

Говорять чоловік про якусь надзвичайну муку або важку працю.

Зелїзо. 1. І зелїзо зітре сї. (Наг.)

І найбільша сила вичерпаєть ся Пор Schlei. 155; Wand. I, Eisen 2.

2. І зелїзо ржа з'їдає. (Гнїдк.)

Хоч воно тверде і тривке. Так само біда і турбота з'їдає чоловіка. Пор. Слав. I, 172; Wand. I, Eisen 12.

3. Куй зелїзо, поки горяче. (Збар.)

Роби дїло, поки йому відповідна пора. Пор. Schlei. 155; Beb. 13; Слав. I, 41, 144; Тимош. 168; Wand. I, Eisen 11.

Землиця. 1. На сьвяту землицю найстарша присяга. (Дид.)

Натяк на відомий старий звичай присяги під дерном. Пор. I, Дерн 4.

2. На що тебе сьвята землиця носит? (Стан.)

Говорять до лихого, шкідливого чоловіка; натяк на старе віруванє, що великих грішників сама земля або пожирає живих, або їх трупи викидає з гробу.

Земля. 1. Аби мі сьвјита земльи не носила! (Наг.)

Заклинаєть ся чоловік, говорячи про свою невинність. Пор. Schlei. 189.

2. Абим сї в землю запав, коли я то зробив! (Наг)

Заклинаєть ся чоловік упевняючи про свою невинність. Пор. Тимош 4; Wand. I, Erde 60.

3. Аби-с тут передо мнов землю гриз, то ти не вјиру. (Наг.)

Гризти землю або їсти землю — один із найважнїйших способів присяги, пор. Квітчине „Перекотиполе". У Нїмців Erde kauen умерти, Wand. I, Erde 53.

4. Більше сяжня землї ніякий пан не потребує. (Крех.)

Бо стілько вистарчить на його могилу.

5. Бодай го сьвјита земльи не приймила! (Наг.)

Народнє віруванє, що занадто великих грішників (прим. Пилата, Юду) сама земля викидає з могили. Пор. Слав. I, 112; Wand. I, Erde 61.

5. Бодай мене сира земльи вкрила! (Наг.)
Заклинаєть ся чоловік на правду своїх слів, щоб поляг у могилї, коли бреше.
6. Бодай місцьи на земли не найшов! (Наг.)
Щоб весь вік ходив блудом, як леґендарний Вічний Жид, про якого оповіданя живуть також в устах нашого народа.
7. Бодай сї верх землї розсипав! (Наг.)
Так щоб не вспіли його й поховати — се вже була би тяжка кара божа.
8. Вже ся з землев рівнає. (Лучак.)
Значінє двояке: 1) кланяєть ся дуже низько, аж по землї стелить ся і 2) згорбив ся, постарів, похилив ся до землї.
9. Він аж землї під собов не чує. (Наг.)
Такий легкий, з радости і з задоволеня аж підскакує.
10. Він сї вже під землю дивит. (Дрог.)
Знач. хилить ся до могили. Пор. Wand. I, Erde 58.
11. Він уже ввесь в землю вріс. (Наг.)
Знач. згорбив ся, ненастанно пораєть ся з землею, працює важко.
12. Волїв бим сиру землю їсти, нїж на таке дивити ся. (Крех.)
Їсти землю — річ важка, противна людській натурі.
13. Всї-смо з землї і всї в землю підемо. (Наг.)
Знач. породили ся на землї і в неїж обернемо ся по смерти. Пор. Wand. I, Erde 36.
14. Держи сї землї, то не впадеш. (Дрог.)
Жартуючи говорять такому, що впав на землю. Пор. Слав. I, 152.
15. „Де середина землї?“ — „Ось тут. Як не віриш, то змір!“ (Дрог.)
Проста відповідь на цїкаве питанє, та вона має свою історію, що сягає глубоко в середні віки, бо входить в ряд тих загадок, які задає цар свойому супірникови—духовному в анґлійській баляді King John, німецькій Kaiser und Abt та їх широких розгалуженях.
16. До землї го пригнув. (Берез.)
Знач. пригнобив, упокорив його.
17. До самої землї сї поклонив. (Наг.)
Характеризують низький, рабський поклін.
18. Землев усї живємо. (Наг.)
Без неї й нас би не було.
19. Землї сї не проширує, а богато народу намножило сї. (Кос.)
Обсервація новочасного зросту людности, якому чим раз менше відповідає обшар управної землї.
20. Земльи мама наші. (Наг.)
Загальна народня уява.
21. Земльи під тобов горит. (Наг.)
Говорять до тяжкого грішника, але також жартуючи, коли хтось не признати ся до якогось учинка. Пор. Wand. I, Fuss 243.
22. Земльи пана не знає. (Наг.)
Вона для всїх сотворена.
23. Земльи то все земльи, а гроші слина. (Коросно)

Один із арґументів, чому наші селяне волять набувати землю, а не люблять збивати гроші.

24. Земля би го сьвятая не приймила! (Ільк.)
Проклятє: щоб він не знайшов спокою і в могилї.

25. З землев го зрівнав. (Наг.)
Знач. зруйнував, звів на біду. Пор. Wand. I, Erdboden 2.

26. І під землею шукай. (Гнїдк.)
Знач. нїде не знайдеш.

27. І під землю сї від мене не сховаєш. (Наг.)
Грозить завзятий, сердитий чоловік: я тебе і під землею знайду.

28. І як тебе ще земльи на собі держит? (Наг.)
Говорять злому чоловікови.

29. Мече землю як пси ногами. (Тухля)
Знач. риєть ся в землї, порпаєть ся.

30. Ми землю продамо, а потомство нас буде з гробу вифурувати. (Коросно)
Так арґументували селяни против претензії захожих аґентів, щоб продавали свою землю.

31. На земли спав, тай то не впав. (Наг.)
Характеризують безжурного, безпечного чоловіка. Пор. Wand. I, Erde 47, 48.

32. Най му буде земля пером! (Збар.)
Бажанє покійникови, оперте на віруваню, що покійника земля так давить, що йому аж матїрне молоко носом виходить. Цитати з клясичних авторів у Тимош. 44; пор. Даль I, 298; Ном. 251.

33. Най сї там наїсть сирої землї. (Наг.)
Нехай іде в могилу, нехай умре. Зворот про „сиру землю“ у Болгар див. Слав. I, 150.

34. Не знаю, ак його сьвята земля носит. (Берез.)
Дивують ся на великого грішника, як ще його земля не проглине. Пор. Wand. Erde I, 61.

35. Пан би сї тов землев удавив, аби лише хлоп єї не мав. (Наг.)
Говорили про панську захланність на землю в часї процесів за лїси й пасовиска.

36. Пішов землю їсти. (Наг.) ...гризти. (Кол.)
Вмер, поляг у могилї. Пор. Wand. I, Erde 53; Слав. I, 36.

37. По єднїй земли всї ходимо. (Наг.)
Знач. усїм нам до неї однакове право.

38. Розступи сї земле! (Наг.)
Окрик розпуки: шукаю чогось і нїяк не можу знайти, немов земля розступила ся і поглинула ту річ.

39. Став як земльи чорний. (Наг.)
Почорнів з голоду або з тяжкої недуги.

40. Сядь на землю, спусти ноги в долину. (Жидач.)
Жартують з такого, що боїть ся упасти з вишки.

41. Тебе й сира земля не нагодує. (Борисл.)
Не наситиш ся і в гробі. Докоряють неситому здирцеви.

42. Тепер земльи тьнжка стала, тьижко з неї хліб їсти. (Кол.)
Хліборобське занятє робить ся чим раз тяжшим і менше поплатним.

43. Тьфу на землю, поки сї оженю, а як сї оженю, то жінці в кишеню! (Наг.)
Спльовує парубок, якому відмовили дати дочку за жінку.

44. Хто земли дає, тому й земля дає. (Снят.)
Знач. землю треба управляти, гноїти, то й вона вродить. Пор. Wand. I Acker 25, 35; Erde 25.

45. Чень тї хоць сира землья нагодує. (Наг.)
Говорять захланному скупареви.

46. Чоловік без землї як піна на водї. (Наг.)
Він тодї волоцюга, зарібник або жебрак.

47. Щоби я під сиру землю запав ся! (Стан.)
Кленеть ся чоловік на правду своїх слів. Пор. Wand. I, Erde 62.

48. Щоб тобою вібило на латер землю сьвятую, щоби-с від разу під ню провалив ся! (Лол.)
Проклятє. Вірять, що занадто грішні люди іноді не можуть умерти, а коли їх народнїм звичаєм покладуть на голу землю, вони так бють ся о землю, що вибивають під собою яму.

49. Як би з під землї вилїз. (Наг.)
Зявив ся несподївано.

50. Як землї нема, то й нас не треба. (Наг.)
Кричали люде, коли пани відбирали їм землю.

51. Як під землю пропав. (Наг.)
Знач. анї слїду його не можна знайти.

Зеренце. 1. Зеренце до зеренце, та буде мірници. (Кольб.)
Приказка виглядає як дословний та дуже незручний переклад польської: Ziarko do ziarka i będzie miarka. Пор. поправнїйший варіянт далї під Зерно.

Зерно. 1. Зерно до зерночка тай буде мірочка. (Залїсє)
Перерібка польської приказки: Ziarko do ziarka i będzie miarka. Та сей варіянт без сумнїву взятий уже з уст руського люду, чого не можна так напевно сказати про вар. Кольберґа; пор. Нос. 545; Adalb. Ziarno 7.

2. Лишив єм сї без зерна. (Наг.)
Знач. не маю анї що їсти, анї що посїяти.

3. Мізерна, мізерна, бо не їла зерна. (Наг.)
Говорять про худу коняку, що не їла вівса.

Зима. 1. Біла зима й чорне сїно з'їсть. (Луч.)
У зимі їсть ся іноді й таке, чогоб не їв у лїтї. Пор. Слав. 1, 60.

2. Біла зима не питає зеленого сїна. (Княж.)
Вона (себ то притиснена нею скотина) з'їдає й солому. Пор. Muka 40

3. Вже зима за плечима. (Наг.)
Знач. наближаєть ся.

4. В зимі сонце як мачоха, сьвітить, а не грiє. (Ільк.)
Пор. далї сонце.

5. В зимі щадит, в літї жадит. (Мшан)
Бо не вистарчає нічого, щоб звести кінцї з кінцями.
6. Вчьисна зима, вчьисна й весна. (Наг.)
Звичайна хлїборобська ворожба. Пор. Wand. IV, Winter 58.
7. Довга зима, за то лїто буде коротке. (Наг.)
Потїшав богач бідного, знач. за те в лїтї будеш коротше робити. Слаба потїха.
8. Зима лїто з'їдає, хоть перед ним утїкає. (Гнїдк.)
Характеризує ся звичайний круговорот року.
9. Зима пашу витягла. (Лім.)
Паша протягом зими минула ся.
10. Зима сї зими ймила. (Кос.)
Холоди йдуть майже без перерви від одної зими до другої. В горах се часто буває.
11. Зима, як лихий жид, свого не дарує. (Гнїдк.)
Вона приходить або занадто вчасно або протягає ся занадто довго.
12. Зимов сї дїдько не вдавит. (Наг.)
Знач. вона коротша не буде, все свій час вистоїть.
13. Зиму вовки не з'їдят. (Гнїдк.)
Вар. попереднього. Пор. Beb. 101; Слав. I, 74.
14. Іде зима, а кожуха нема. (Ільк., Кобр.) ...чобіт... (Луч.) ...хлїба. (Наг.)
Нарікають бідні люди, яким зима найгірше докучає. Пор. Adalb. Zima 3.
15. Коби ни зима, то би лїто було довше. (Кольб.)
Зовсїм проста, а про те дуже хитра обсервація.
16. Легка зима — слотаве лїто; туга зима — погідливе лїто. (Ком.)
Се така господарська прикмета. Пор. Adalb. Zima 12.
17. Ледво з зими вийшов. (Наг.)
Знач. тяжкою бідою визимував сїмю та худобу.
18. На зиму сї зафунтував. (Наг.)
Жартують з чоловіка, що купив нові чоботи або кожух.
19. На зиму ся без кожуха не віпускай! (Снят.)
На небезпеку без доброго приготовання не йди. Пор. Adalb. Zima 19.
20. Питає ся зима, де ся лїто дїло? (Гнїдк.)
Очевидно минуло ся, коли настає зима. Пор. Adalb. Zima 21: Zima nie pyta, gdzie się lato podziało.
21. Пізна зима довго держит. (Дрог.)
Загально відома обсервація, пор. Adalb. Zima 11.
22. Половина зими, половина пашї. (Наг.)
Господарське правило, щоб у першій половинї зими щадити пашу на другу, прикрійшу. Пор. Adalb. Zima 10.
23. Сховай тото на зиму! (Наг.)
Говорить чоловік жінцї, коли дає йому якусь несмачну страву, мовляв: у зимі й таке з'їм, а тепер нї.
24. Тверда руська зима, а ще твердійша руська воля. (Коб.)
Інтересний обяв руського самопочутя.

25. Я би дві дими за єдно літо дав. (Наг.)

Приповідають бідні люди, що не мають на зиму в що вдягти ся.

26. Як зима відходит, то мусит ся ще раз обіздріти. (Лім.)

Знач. ще в останнє потисне морозом або сипне снїгом. Пор. Wand. IV, Winter 36.

Зимівля. 1. Видно, що добру зимівлю мав. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що підгодував ся зимою.

2. З доброї зимівлї вийшов. (Берев.)

Думка та сама, що в попереднїм ч.

Зимка. 1. Цьвітна зимка впала. (Довг.)

Знач. упав снїг з морозом.

Зимний. 1. Зимний ранок, горячий день. (Вікно)

Буває в літї.

2. На зимне не дмухають, лиш на горяче. (Збар.)

На байдужне не жалують ся, лише на те, що допікає.

Зимниця. 1. Зимницї би тобов тріслa! (Наг.)

Проклятє; зимниця — фебра з холодною дрожю.

Зимно. 1. Зимно, та не дивно, бо зима. (Сор.)

В зимі холод зовсїм природна річ.

2. Зимно як у псярни. Добрівл.)

Говорять війшовши в холодну, нетоплену хату. Пор. Adalb. Zimno 4, 6; Wand. II, Kalt 12.

3. Коли ти зимно, то дуй. (Наг.)

Знач. хухай в пальцї або роздувай огонь.

4. Раз му зимно, раз горьичо. (Наг.)

Говорять про чоловіка хорого пропасницею.

5. Так ми зимно, що видиш бим за грань залїз. (Наг.)

У селянській глиняній печи, що має місця в ріст чоловіка в глуб, огонь горить звичайно в передній части, біля челюстий, а далї є вільне місце. Змерзлому здаєть ся, що там би зараз загрів ся.

Зимовий 1. Вже зимовим вітром повіяло. (Наг.)

Знач. уже осїнь, листє на деревах починає жовкнути.

Зиґарок. 1. Вс—ри сї в зиґарок, як не знаєш, котра година. (Кол.)

Говорять такому, що носить годинник для паради, а не вміє читати цифер.

2. Зиґар нї їсть анї пє, а все ходит і бє. (Наг.)

Наївна обсервація. Відома анекдота, що учитель у початковій школї завдав дїтям питанє: Хто не їсть і не пє, а все ходить і бє? — і дістав на нього відповідь: Пан учитель. Пор. Adalb. Zegar 6.

3. Щоб носити зиґарки, треба мати фільварки. (Заставцї)

Для простого мужика се звичайно роскіш, на яку він не сьміє позволити собі. Пор. Adalb. Zegar 3.

Зиск. 1. Або зиск або в писк. (Пост.)

Або здобуде користь, або наберечь ся ганьби та побоїв.

2. Або зиськ, або страта. (Ільк.) ...зиск... (Петр.)

Говорить купець зважуючи ся на якесь підприємство. Пор. Adalb. Zysk 4.

3. Нема зиску й тілько, як запорохи в оці. (Завад.)

Так висловляють якусь мінімальну скількість, пор. Schlei. 151.

4. Тілько зиску, що в писку. (Гнїдк.)

Знач. стільки всього скористав, що наїв ся та напив ся. Про иньші сподївані зиски нема й мови. Пор. Adalb. Zysk 6.

5. Тілько й зиску, що страти не було. (Наг.) ...щом на своє вийшов. (Яс. С.)

Говорить чоловік, що надіяв ся зиску з якогось діла тай ледви кінції з кінцями звязав.

6. Чи зиск, чи страта, єдна заплата. (Гнїдк.)

Говорили піддані, яких пани висилали зі своїми товарами на далекі торги. Для підданого з того не було нїякої користи, хоч продав панський товар із зиском, бо пан брав усе.

7. Що зиску, тей в писку. (Лисин.)

Знач. тілько всеї користи, що випив та закусив.

Зичити. 1. Зичит на вічне віддане. (Наг.)

Знач. дарує, зичить, хоч знає, що йому не віддадуть. Пор. Дик. 894; Даль II, 19.

2. Не зич дурню нікому жінки, сїрака анї кобили. (Льв.)

Стара осторога. Пор. пісню:

Правду менї пан реєнтий нераз говорили:
Не зич, дурню, нїгди жінки, сїрака, кобили.

Пор. Даль II, 18.

3. Не зичив бим того й лихому ворогови. (Наг.)

Говорять оповідаючи про якесь нещасте, евльоґістична формула Пор. Adalb. Życzyć 4.

4. Що він му там зичив, то не дай Боже й половини. (Наг.)

Зичив у значіню: накляв, просив у Бога всякого зла.

5. Що зичу, вінчую посполу, хто є в тім дому. (Наг.)

Кінцева формула сьвяточних віншовань, коли в сьвяточний день (на різдво або великдень) входить ся в чужу хату.

6. Що хто зичит, то й визичит. (Цен)

Хто бажає иньшому зла, то дождеть ся, що воно й справдї впаде на того чоловіка. Пор. Adalb. Życzyć 2.

7. Як собі щістьи зичу. (Наг.)

Форма запевненя, знач. так і тобі бажаю добра або так тобі правду говорю

Зібрати. 1. Зібрав його старшим кінцьом. (Жидач.)

Знач. побив грубшим кінцем палицї.

Зігнати. 1. Він би рад мене зі сьвіта зігнати. (Наг.)

Знач. рад би, щоб я вмер

2. Зігнало го як гору. (Наг.)

Спух — мова про трупа.

Зійти. 1. Зійди весь сьвіт, то такого прислівји не почуєш. (Наг.)

Scil. як у нас. Прислівє тут має значінє скандальної історії, поганї.

2. Зійти на пшик. (Гнїдк.)

Зійти на нїщо. Натяк на оповіданє про того лїнивого хлопця, що вчив ся

ковальства і по відбутій науці (завішений у коші на стїні кузні, щоб зелїзо не пекло) замісь леміша з зелїза зробив пшик. Пор. Етн. Зб. VI.

3. Зійти ся ні-вó-що. (Гнїдк.)

Змарнувати ся, зледащіти.

4. Зійшли сї обоє як близньита. (Наг.)

Говорять про дібрану пару. Пор. Adalb. Zejść 3.

5. Зійшли сї, як с—ка з віхтем. (Цен)

Свій до свого, що до чого відповідне.

6. Зійшло ся як г—о з віхтем. (Зазул.)

Трафив свій на свого, зійшли ся річи, що одна придасть ся до другої. Пор. ч. попер.

7. Зійшов на дитинячий розум. (Жидач.)

Про старого чоловіка, що поводить ся капризно та нерозумно як дитина.

8. Зійшов на Іцкову (Осл. жидівську) суку. (Кольб.)

Звів ся на слугу, на попихача.

9. Зійшов сї Яким з таким. (Наг.)

Зійшли ся два однакові, звичайно дурні, ледачі. Пор. висше ч. 4.

10. Ще не зійшло, а вже вросло. (Стрільб.)

Говорять про буйне збіже посіяне на добрій ниві: поки ще зазеленієть ся, вже стебельця високі і пустило сильне коріне.

11. Як сї зійшло, так сї розійшло. (Наг.)

Говорять про маєток легким коштом набутий і легко страчений. Пор. Adalb. Zejść 2.

З'їжа. 1. Звїжі, що й настарчити годї. (Наг.)

Говорять жінки про многолюдну сїмю, де треба богато страви готовити.

2. Тут така ззїжа, як саранча. (Цигани)

Жалувала ся невістка, що війшла в многолюдний дім і не могла настарчити з вареним і печеним.

Ззїмати. 1. Ззїмав го як рибу в сак. (Наг.)

Знач. спіймав його нахрапом, силою. Пор. Adalb. Złapać 2.

2. Поки-с не ззїмав, поти не скуби. (Наг.)

Поки не довершив дїла, поти не хвали ся.

3. Ще-с мі не ззїмав у горосї. (Наг.)

Знач. не спіймав на якімось злім учинку.

4. Як тї ззїмаю за чуприну, то лиш раз хевкнеш. (Наг.)

Грозить сильний слабшому.

Ззїсти. 1. А ззїв бис чорта тристенного! (Наг.)

Проклятє: щоб тебе чорт опанував, щоб ти сказив ся.

2. А ззїла би тї хороба! (Наг.)

Хороба уявлена як звір, що по троха зїдає чоловіка.

3. Вжем сї ззїв тут з вами до останку. (На.)

Говорить чоловік до сварливих та напасливих сусїдів.

4. Він би божу лабу ззїв. (Наг.)

Знач. ззїв би дуже богато. Чому як раз „божу лабу", невідомо.

5. Ззїв би коньи з копитами. (Наг.)

Про ненаїсного чоловіка. Пор. Wand. I, Auffressen 3.

6. Зїв би хлань. (Наг.)
Знач. прожора, ненаїсний.
7. Зїв єм сї з вами, що ми й полики нема. (Наг.)
Згриз ся, струбував ся так, що й лиця людського на ньому не видно.
8. З'їв не з'їв, коли кров на зубах. (Збар.)
Знач. очевидий знак сьвідчить, що з'їв, даремно відпирати ся.
9. З'їдж дїдька і води напий сї! (Млинки)
Говорив чоловік, що голодний вернувши до хати не знайшов нїчогісїнько ïсти.
10. З'їдж мале, бо велике там часом дороге. (Голг.)
Говорять такому, хто жалуєть ся, що йому мало тої їди.
11. Зїдж тото, що за собов лишьиєш! (Наг.)
Говорять сердито голодному, коли нема що дати йому їсти.
12. Зїла мі гризота. (Берез.)
Жалувала жінка, якої сина взяли в жовнїри.
13. Зїлисте мі вже з кістками. (Наг.)
Жалував ся чоловік, що мав богато дїтий, а мало землї.
14. Зїш дїдька, бо хлїба нема. (Яс. С.)
Говорить сердита господиня, коли у неї не стало хлїба.
15. Коби зїсти — тай з хати. (Берез.)
Говорила жінка про мужчин.
16. Няй ї вовце зїдят! (Тухля)
Прокляте. В гірських селах, положених серед лісів, небезпека бути з'їденим вовками грозить кождому, особливо в зимі.
17. Отто зїв за воробцьи. (Наг.)
Мало що їв, чоловік слабосилий.
18. Тілько мого, що зїм много. (Наг.)
Потїшає себе бідний чоловік, якому часто доводить ся жити в проголодь.
19. Тота тілько х—в іззїла, щоби ними цїлу Коломию обгородив. (Кол.)
Говорили про жінку ласу на мужеський товар.
20. Хоть дїдька зїдж, а правду повіджь! (Наг.)
Знач. хочаб тобі прийшло ся й загинути.
21. Хто борше з'їсть, той у другого вирве. (Тереб.)
Бо йому свого за мало.
22. Ци ти нетлю зїв, ци що тобі таке, що сї не можеш наситити? (Наг.)
Вірять, що зїївши нетлю чоловік усе буде почувати голод.
23. Що зїм тай випю, то моє. (Наг.)
Знач. стільки моєї приємности в житю.
24. Що-с іззїв, абис того не видихав! (Наг.)
Прокляте. Мовила жінка до хлопця, що вкрав у неї з саду пару яблок і зїв у неї на очах.
25. Як єм зьзїла трицєть і сїм, то так як би ми завєзав писок зовсїм. (Пужн.)

Говорила про свій обід їстовита жінка. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 155.

Зіленько. 1. То ще зіленько, ховай Боже! (Кол.)

Се погана, хитра, напаслива людина. Пор. Wand. Ш, Pflanze 13.

Зілє. 1. Є зіле на всяку слабість, лиш на смерть нима. (Кути)

Віра в те, що є зіле на всяку слабість, дуже розповсюджена, пор. Schlei. 169; Adalb. Ziele 1.

2. За море по зіля пішов. (Лев., Ільк)

Пішов шукаючи чогось фантастичного; пішов і довго не вертаєть ся і заставляє ждати на себе.

3. Не кождому те саме зіля помагає. (Гнїдк.)

На ріжні хороби ріжні й ліки. Інтересно, що понятє ліку в народній уяві майже ідентіфікуєть ся з понятєм зіля.

4. Пішов як за море по зіля. (Коб.)

Пішов і довго не вертаєть ся. Пор. висше ч. 2.

5. По лїсу того зіля сьвіт. (ВЛ.)

Сьвіт — богато, безмежне число.

6. Сховай тото зіле, най сї не пригаджьиє. (Наг.)

Знайшовши якесь лїчниче зіле і знаючи, до чого воно служить, чоловік ховає його з прикладкою: „най сї не пригаджьиє“, себ то: не дай Боже тої поганої пригоди, коли воно моглоб бути потрібне, а всеж таки на випадок такої пригоди „най буде при хатї“.

7. Тебе, як то пусте зіле, де ни посїй, там сї вродиш. (Кольб.)

Говорять непосидючому, влазливому чоловікови.

8. То погане зіле! (Наг.)

Поганий накоренок; звичайно про збиточних дїтий. Пор. Adalb. Ziele 9.

Зкозачити ся. 1. Зкозачила сї дївка. (Наг.)

Втекла з козаками, образово: зледащіла, зійшла з путя.

Злагодити. 1. Злагодив на боже, а дав на дїдьче. (Кольб.)

Добрі наміри під впливом поганих обставин вийшли чоловікови на шкоду або на сором.

Зладити. 1. Зладив їй таке, що би колисати. (Наг.)

Про парубка-майстра, що зробив дївцї дитину.

2. Щем сї не зладив, абис мі провадив. (Наг.)

Говорив чоловік другому, що намовляв його йти разом у дорогу.

Зламати. 1. Зламав бис си карк! (Наг.) ...писок! (Дрог.) ...кишки! (Льв.)

Проклятє: щоб ти впав і розбив ся.

2. Зламав го, як сухе полїно. (Наг.)

Показав над ним свою силу, переміг його.

3. То й за зламаний шелюг не варте. (Наг.)

Про якусь нїкчемну, непотрібну річ.

Злапати. 1. Іще не злапав, а вже скубе. (Петр.) ...зловив... (Ільк.) ...лупит. (Доброс.)

Ще не зробив дїла, а вже хвалить ся та числить його зиски. Пор. Wand. II, Henne 139.

2. Яке злапало, таке шкрибало. (Мик. н. Дн.)
Зійшли ся двоє однакові, здеморалізовані, ледачі.

Зле. 1. Аби то му зле, то бим не мовила, але йому і в раю ліпше не буде, а він ще собі кривдує. (Наг.)
Говорила одна жінка другій про свого вередливого чоловіка.

2. Або зле, або й не зле. (Наг.)
Знач. хто ще знає, чи щось зле стало ся, чи ні.

3. Ані зле, ані добре, так по середині. (Наг.)
Говорять про людину, якої характеру не можна зміркувати. Пор. Adalb. Złe 1.

4. Бодай ти то на зле вийшло! (Наг.)
Проклятє: щоб ти тим не потїшив ся.

5. Було зле, а на добре сї й не заносит. (Наг.)
Говорить чоловік, що в бідуваню стратив надію на поправу своєї долі.

6. Зле довго сї памятає. (Наг.)
Своєї кривди чоловік не легко забуде. Пор. Adalb. Złe 8.

7. Зле з нами буде! (Наг.)
Грозить батько непокірному синови.

8. Зле на тім вийдеш! (Наг.)
Знач. се не принесе тобі користи, а шкоду.

9. Зле сї маю, вуши рахую. (Бор.)
Відповів один забруджений ріпник другому на питанє: як ся маєш?

10. Зле сї там діє, де курка піє. (Цен.)
Піянє курки віщує лихо, пор. Етн. Зб. V,

11. Зле там ся діє, де когут мовчит, а курка піє. (Залїсє)
Образово: де господар хилить ся, а жінка старшує. Пор. Гильф. 3051; Wand. II, Haus 60; Тимош. ст. 102.

12. Зле ти в мене, рушай, Семене! (Дорожів) ...від мене! (Наг.) ...на зелене. (Белз)
Говорить господар до нероботящого чи непослушного наймита.

13. І так зле, і так не добре. (Наг.)
Міркує чоловік у безвихіднім клопотї.

14. І тут зле і там недогода. (Кал.)
Жалуєть ся ся чоловік шукаючи собі лїпшого місця.

15. І як же тут не має бути зле на сьвітї! (Наг.)
Падькав побожний фарисей на вид житєвого зопсутя.

16. Коли тобі зле, зроби си лїпше. (Дрог.)
Говорять такому, що жалуєть ся на лихе поводженє з ним хатних.

17. Кому зле, най сї посуває. (Цен.)
Знач. може йти собі деінде шукати добра.

18. Маєш зле говорити, то волиш ся в язик вкусити. (Кобил.)
Говорять обмівникови та сплетникови.

20. Най все зле минає. (Наг.) ...щезає! (Наг.)
Формула заклятя, звичайно в початку з триразовим: Тьфу!

20. Не зле му сї дїє: що змолотит, то й провіє. (Завад.)
Іронїчно: що заробить, те й з'їсть.

21. Не зле, не зле, лиш троха за мале. (Наг)
Говорить купець, торгуючи молоду свиню або товарину.

22. Не зле си заходит, на своє виходит. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що поволи дорабляєть ся добра статкуючи і не задираючи ся з нї з ким.

23. Так ми зле, що й але́. (На.)
Знач. гірше вже й нїкуди.

24. То зле, як мале. (Наг.)
Говорила жінка про мужеський член.

25. То ти на зле не вийде. (Наг.)
Знач. роби сьміло, не пожалуєш того.

26. Хоч би гірше, коби інше. (Город.)
Вислов знетерпливленя чоловіка, що живе в незносних та однотонних обставинах і бажає зміни. Пор. Adalb. Zły 2.

27. Ци зле, ци добре, приймай і Богу дьикуй! (Наг.)
Говорить зрезиґнований чоловік, що вже не надїєть ся великого добра в житю.

28. Що сї зле зачьило, зле сї й скінчит. (Яс. С.)
Звичайне пророкуванє людий непевних своєї сили.

29. Як нам зле йде, то сї й колесо зломит. (Наг.)
Так собі чоловік у дорозї віщував лихо, коли йому колесо зломало ся.

30. Як що зле вдало сї, то вже не направиш. (Наг.)
Говорять чи то про злу дитину, що про невдале дїло.

Злетїти. 1. Злетїли сї, як ворони на стерво. (Наг.)
Говорять про вірителїв, що збігли ся на вість про смерть неоплатного довжника. Пор. Adalb. Zlatywać się 3.

2. Рад би птахом злетїти до неї. (Наг.)
Тужить за нею, рад би її побачити.

Злий. 1. Богато злого на одного. (Ільк.)
Говорить чоловік, на якого спадає всяке лихо. Пор. Adalb. Złe 57.

2. Більше в сьвітї злого, нїж доброго. (Наг.)
Пессімістичний погляд, в основі невірний. Пор. Adalb. Złe 60.

3. Бодай єс на злу дорогу не ступив! (Наг.)
Формула благословеня. Ступити на злу дорогу значить іти на зустріч якомусь нещастю.

4. Бридит ся злим, а йде за ним. (Стежн.)
Про недоладність людської вдачі в боротьбі між інстинктами і розумом.

5. В злім способі до мене говориш. (Наг.)
Говориш зі злобою і ненавистю.

6. Від злого не чекай добра. (Наг.)
На те він і злий, щоб добра не чинити.

7. Від злого поли вріж і втїкай! (Наг.)
Мабуть натяк на біблїйне оповіданє про Йосифа і Пентефрієву жінку.

8. Він злий на перехід. (Наг.)
Віра в перехід здавна числила ся поганським забобоном.

9. Він нині злий, бо му кіт дорогу перебіг. (Кнїгин.)
Перехід кота вважаєть ся злою прикметою.

10. Він усьому злому привідця. (Наг.)
Говорять про шкідливого, збиточного, напастливого чоловіка.

11. До злого бита дорога. (Наг.)
Легко до злого дійти, до доброго труднїйше

12. Єден злий тай другий не ліпший. (Наг.)
Говорять про злих сусїдів. Пор. Adalb. Zły 11.

13. За много злого два на єдного. (Наг.)
Говорять у бійці, коли два кидають ся на одного.

14. Зле доброго не любит. (Наг.)
Се природні вороги. Пор. Adalb. Złe 67.

15. Зле довше ся памятат, як добре. (Мшан.) ...сї тьимит... (Наг.)
Загальна прикмета людської натури; навпаки, історія більше підносять і студіює добре, ніж зле. Пор. Adalb. Złe 9.

16. Зле злого не забере. (Залїсє)
Зле тут значить злий дух, який щадить своїх прислужників у житю. Пор. Adalb. Zły 51.

17. Злий аж сї мече. (Наг.)
Сердить ся, кидаєть ся мов з болю або з пересердя.

18. Злий, бо му баба дорогу перейшла. (Кнїгин.)
Коли хто сердить ся з благої причини. Перехід старої баби ворожить неуспішність зачатого дїла.

19. Злий доброго зопсує, а сам добрим не стане. (Наг.)
Така його вдача. Пор. Adalb. Zły 75.

20. Злий зле погибає. (Гнїдк.)
Приказка книжкового походженя, вислов загальної думки, що злі вчинки тягнуть за собою лихий конець їх учинника.

21. Злий злого все найде. (Наг.)
Щось їх тягне одного до другого. Пор. Adalb. Zły 91.

22. Злий злого не направит. (Наг.)
Се не в його вдачі. Пор. Adalb. Zły 102.

23. Злий приклад і доброго псує. (Кол.)
Загально-людська обсервація. Пор. Adalb. Zły 12

24. Злий сам себе бє. (Снят.)
Всяке зло мстить ся на своїм авторі. Пор. Нос. 556.

25. Злий, як би в г—о вступив. (Кнїгин.)
Коли хто сердить ся за марницю.

26. Злий як дїдько. (Наг.)
Знач. сердитий, напасливий. Пор. Adalb. Zły 35.

27. Злий як кропива. (Наг.)
За кождим дотиком попече. У Поляків Zły jak cierni, jak chrzan. Adalb Zły 78, 79.

28. Злого де не посій, там він зийде. (Наг.)
Все трапить ся такий, щоб напакостити.

29. Злого ксьондз не поправит, а доброго й коршма не попсує. (Мик. над Дн.)
Се вже потроха фаталїстичне віруване, якого досьвід часто не оправдує.

30. Злому все недогода. (Наг.) ..все зле. (Завад.) ...все не всмак.) (Голоб.)
Він з усього кривдує собі. Пор. Adalb. Zły 67.

31. Злому всюди зле буде. (Наг.)
Бо він скрізь знайде собі зачіпку, кождому напакостить. Пор. Adalb. Zly 66.

32. Злому добра не роби, бо не подьикує. (Наг.)
Навпаки, будь певниу, що ще й нашкодить тобі при нагоді. Пор. Adalb. Zły 31.

33. Злому й зчий злим пахне. (Наг.)
По виду пізнати, що він злий.

34. Зо злими й я вмію бути злий. (Наг.)
Говорить чоловік напрактикований житєвими незгодами.

35. І на злого сонце сьвітит. (Цен.)
Знач. Бог і ним опікуєть ся та провадить його.

36. На злого і я злий. (Наг.)
Говорить чоловік, що любить і вміє мстити ся за свою кривду.

37. На зле все ще щось гірше найде ся. (Наг.)
Нема такого лиха, щоб його не перемогло иньше лихо.

38. Не бери менї то за зле. (Наг.)
Не гнївай ся, я се не зі злої волї зробив.

39. Не дурно він такий злий, коли його вже Бог назначив. (Наг.)
Вірять, що горбаті, криві, руді та зизоокі все бувають злі і що се сам Бог назначив їх. Пор. Adalb. Zły 58.

40. Нема злого, щоби на добре не вийшло. (Ільк., Петр.) ...нїчого злого... (Наг.)
Вислов вродженого оптимізму людської натури, яка все надієть ся добрих наслїдків наіть із найгіршої дїйсности.

41. Не таке зле, як недобре. (Наг.)
Говорять проѳякусь річ або людину і не те щоб злу, а все таки неприємну нелюдяну.

42. Не штука злим бути, а ти будь добрим. (Кол.)
Уговкував чоловік свойого сердитого противника. Пор. Adalb. Zły 26.

43. Нїхто собі не злий. (Наг.) ...зла не зичит. (Наг.)
В кождого чоловіка вроджений егоізм. Пор. Adalb. Zły 15.

44. То чимось злим пахне. (Наг.)
Із сього можна надїяти ся якогось лиха.

45. То ще зла, як гадина під корчом. (Наг.)
Про лиху жінку. Пор. Adalb. Zły 82.

46. То ще злий дух якийсь! (Наг.)
Говорять про чоловіка, що кождого намовляе на зло.
47. Що від злого добра чекати? (Наг.)
Зла вдача проявляе себе все злом. Пор. Adalb. Zły 34.
48. Що злому по образах в дому? (Гнїдк.)
Злий чоловік усе злий, хоч напускае на себе подобу сьвятости. Пор. Wand. I, Böse 17.
49. Я нікому зла не зичу. (Наг.)
Говорить чесний чоловік.
50. Я ти зле не раджу. (Наг.)
Нарозумлюе батько сина або загалом старший молодшого.
51. Я тобі то за зле маю. (Наг.)
Знач. гніваю ся на тебе за се, ти зробив менї сим кривду.

Злиднї. 1. Злиднї би тя побили. (Гнїдк.)
Прокляте. Злиднї уявлено як якусь мітичну особу, що бе чоловіка.
2. Най го злиднї побють. (Ільк.)
Прокляте, пор. ч. 1.
3. Такі злиднї, що всього три днї. (Наг.)
Значить: не таке й велике лихо, швидко минаеть ся.

Злидух. 1. Жеби тя злидухи пірвали! (ВЛ.)
Лемківське прокляте.

Злість. 1. Аж клекотит у нїм злість. (Наг.)
Говорять про лютого, сердитого чоловіка.
2. Аж сї мінит зо злости. (Наг.)
Знач. то блїдне, то червонїе.
3. Він зі злости мало на куснї не рве ся. (Борис.)
Мало не тріснe.
4. Ганебску зліст мат. (Вн. ВЛ.)
Мова про сердитого чоловіка.

Злїзти ся. 1. Злїзли ся всї біди на мою голову. (Наг.)
Жалуеть ся нещасливий чоловік.
2. Злїзли сї три дни на еден. (Наг.)
Говорить чоловік, якому навкучила робота або дожиданка о голодї. Пор E. Rot. 154.
3. Злїзли сї як вуши на струп. (Кольб.)
Про легкодушну компанїю, що зібрала ся використати якусь добру нагоду.
4. Злїзли сї як на здекуцію. (Борис.)
Говорить ся про злиднї, також про непожаданих гостий.

Злїсний. 1. Його отець злїсним, тай він уже прибишувáв при тім. (Наг.)
Знач. мав собі заняте при тім. Злїсний — лїсовий сторож найнизшої катеґориї, побережник.
2. Як би ти був добрий злїсний, пантрував бис лїса. (Наг.)
Scil. а не ходив би до коршми або за дївками.

Злїтати ся. 1. Злїтают сї, як мухи до меду. (Наг.)

Сходять ся люди, щоб почути якусь добру новину. Пор. Adalb. Zlatywać się 6.

Зло. 1. Все зло від нього йде. (Наг.)

Він усьому злому привідця, наводить иньших на злу дорогу.

2. За зло злом платит сї. (Наг.)

Хто робить иньшим зло, не має права надїяти ся від них добра. Пор. Нос. 54.

3. Зло тьимит сї довше, як добро. (Наг.)

Така вже прикмета людської вдачі. Пор. Нос. 505.

4. Нема зла без добра. (Збар.)

Загальна обсервація. Пор. Тимош. ст. 120.

5. Як зло мине, гараз буде. (Гнїдк.)

Потїшає себе чоловік, що не видить иньшого виходу із свого лиха.

6. Як на зло мінї робит. (Наг.)

Знач. на перекір менї, робить таке, чого менї не хочеть ся.

Зловити. 1. Зловив го за ковтуни. (Богородч.)

Вхопив за волосє, дістав у свої руки, взяв над ним верх.

2. Ще вовка не зловив, а вже шкіру пропив. (Льв.)

Кепкують із чоловіка, що перед доконаним дїлом вихвалюєть зисками з нього.

Злодій. 1. Виберіт си, громадо, злодія, бо я вмираю. (Григ.)

Так мав завітувати людям старий злодій умираючи.

2. Гірший злодій природжений, як навчений. (Наг.)

Вірять, що бувають злодії двоякі: природжені і навчені, подібно як упирі та відьмаки.

3. Господи зароди на злодії й на жиди! Буде злодіям і жидам, то ще сї лишит і нам. (Наг.)

Так статочний і людяний господар просить у Бога врожаю, бо знає, що коли врожай, то не без того, щоб хтось чогось не вкрав і щоб не треба було дещо продати.

4. Для злодія нема замка. (Луч.)

Він усякий замок отворить або розібє. Пор. Adalb. Złodziej 17.

5. Добрий злодій очевидячки краде. (Луч.) ...в живі очи... (Наг.)

Знач. краде з перед самих очий, при сьвідках.

6. Домового злодія не встережеш ся. (Петр., Луч.) ...ніхто не встереже. (Ільк.) Домашного ...не допильнуєш. (Наг.)

Бо живучи з господарем у однім домі він усе може підглянути. Пор. Гильф. 2555; Сим. 799; Даль II, 73; Muka 572; Adalb. Złodziej 2; Wand. I, Dieb 54, 135.

7. Еге-ге, що сї тут діє: обікрали комору злодіє! (Бібр.)

Скрикує господар входячи до обікраденої комори.

8. Здойми злодія зо сьвічки! (Наг.)

Злодієм називають нагорілий на сьвічцї ґніт. Пор. Wand. III, Licht 148.

9. Злодій би не вкрав, як би не мав де сховати. (Наг.)

Схованки і спеціяльні переховувачі, „бляти“ в злодійськім жарґонї, піддержують злодійство. Пор. Adalb. Złodziej 25; Wand. I, Dieb 213.

10. Злодій злодія зараз пізнає. (Ільк.)

Вони мають способи швидкого порозуміня. Пор. Wand. I, Dieb 86.

11. Злодій мовит: „Мене нич не спират, хиба добрий пес та нелїнивий ґазда“. (Мшан.)

Знач. при добрім пильнованю можна устерегти ся його.

12. Злодій на злодія не скаже. (Наг.)

Не видасть його в суді. Пор. Adalb. Złodziej 31, 43; Wand. I, Dieb 68.

13. Злодій не все краде, а все го ся бояти. (Гнїдк.)

Знач. чоловік повинен усе бути обережним. Пор. Wand. I, Dieb 90.

14. Злодій не питає, що назначено. (Орел.)

Бере все, що може дістати.

15. Злодійови все на заваді. (Наг.)

Він усе рушить, усього не боїть ся. Пор. Adalb. Złodziej 35.

16. Злодїйови нема стриму. (Снят.)

Його нїщо не лякає, бо він зважив ся на все.

17. Злодїйови си ј́ичит, докив ни спрьи́чит. (Грин.)

Злодїєви нудно, маркітно, поки не вкраде і не сховає. Јичит, пор. у козацькій думі про Самійла Кушку:

Потихенько, братця, потихенько ячіте,
Нашого Алкана пашу не збудїте.

18. Злодій оком пасе. (Наг.)

Що в день підстереже, те в ночи вкраде.

19. Злодій свою стежку має. (Наг.)

Не любить ходити звичайними стежками, куди богато людий ходить.

20. Злодій, що йде красти до господаря, молит ся: „Не дай Господи, щоби ворог не прийшов!“ (Карл.)

Підносять факт, що й злий чоловік перед сповненєм злочину молить ся до Бога о поміч.

21. Злодій у злодія не краде. (Наг.)

Вони знають ся добре. Пор. Wand. I. Dieb 92; Adalb. Złodziej 18.

22. Злодія біймо ся, а смерти не біймо ся. (Гнїдк.)

Бо злодій може прийти або й не прийти, се залежить від нашої обережности, а смерти не встережемо ся нїяк.

23. Злодія лиш злодій допильнує. (Наг.)

Бо він знає всї злодійські заходи та способи.

24. Злодія на гак тягнут, а він каже, що не крав. (Луч.)

Перший прінціп фахового злодія — нї до чого не признавати ся і нїякого спільника не видавати.

25. Злодія не бити, доброго губити. (Гнїдк.)

Давнїйший загальний звичай громадою бити злодія зловленого на горячім учинку, доводив нераз до вбійств і окалїчень. Пор. Adalb. Zły 4, 17, 18.

26. І на злодія мусит чоловік робити. (Наг.)

Аби мав що красти, а як його посадять у тюрму, аби й там годувати його Пор. Adalb. Złodziej 3.

27. Мамо, мамо, та бо злодій виглядає як чоловік! Навіть очи має. От я возьму огарок та випечу. (Наг.)

Оповідають, що таким робом звязаному злодієви сільський хлопчик повипікав очи, а мати не боронила.

28. Меже злодіями виховав ся. (Коб.)

Про „навченого“ злодія, що вийшов із злодійської сім'ї. Пор. Wand. I, Dieb 6.

29. Мудрий злодій у своїм селї не краде, але на друге йде. (Яс. С.)

Він стережеть ся найблизших сусїдів. Пор. Adalb. Złodziej 42; Wand. I, Dieb 71.

30. На злодіїв також помір заходит. (Борис.)

Хоч як довго злодій пакостив людям, а колись і він умре. У Поляків: Nie każdy złodziej ma szczęście, Adalb. Złodziej 13.

31. На злодію шапка горит. (Крех.)

Він усе почуває себе винуватим. Пор. Adalb. Złodziej 11.

32. На що сї злодій наважит, то мусит украсти. (Наг.)

Він усе про те й думає і шукає нагоди.

33. Не кажи „злодій“, поки-сь за руку не схопив. (Ільк.) ...поки... не вхопиш. (Наг.)

Сказано в дусї старого законодавства, яке не знало того, що Німець називає Indicienbeweis і жадало схопленя злодія in flagranti.

34. Не лиш той злодій, що краде, а й той, що драбину держит. (Залісє)

Отже помічник у крадїжи так само винуватий, як і той, хто краде. Пор. Wand. I, Dieb 31.

35. Нема злодіїв, самі люде крадут. (Луч.)

Іронїчно про нїби то чесне село, див. далї ч. 43.

36. Не той злодій, що вкрав, а той, що го злапали. (Лютов.)

Таке загальне поняте, хоч би злапаний і не був безпосереднїм винуватцем у крадїжи.

37. Не той злодій, що вкрав, але той, що сховав. (Ільк.)

Переховачі (бляти в злодійськім жарґонї) на думку нашого люду ще гірші злодії, нїж ті, що крадуть власноручно, бо без блятів злодієви не оплатилось би красти богато деяких річий, яких він не мав би на борзї куди дїти.

38. Ни тото злодій, що вкраде, але тот, що ни вміє добре сховати. (Кольб.) Не той.... (Льв.)

Знач. у нього найшвидше знайдуть і йогож обвинуватять.

39. Огньаний злодій. (Наг.)

Про небезпечного злодія, що, як то кажуть, „і з огню вкраде“.

40. От то злодій щістьи має! (Наг.)

Слїдячи за сьвіжими слїдами злодія дивують ся, як він тут собі хитро почав а там щасливо уйшов погонї.

41. Такий злодій, що й з під голови вкраде. (Кол.)

Штучний злодій, натяк на загально, ще від староєгипетського письменства розповсюджену казку про майстра-злодія.

42. То злодій вочивистий. (Жидач.)

Знач. краде, хоч знає, що на нього дивлять ся.

43. То такий злодій, що й з огню вкраде. (Наг.)

По віруваню нашого народа красти з горючої хати далеко гірший гріх, ніж звичайна крадіж. І у нас і в иньших цівілізованих краях нераз злодіїв приловлених на такій крадіжи тут же кидали в огонь. Такі випадки нотували ґазети з нагоди торічної катастрофи в Сан Франціско в Каліфорнії.

44. Тут видно з прибока злодій забігає. (Крех.)
Знач. не домашній злодій, а чужий.

45. У нашім селі нема злодіїв, самі люде крадут. (Кос.)
Сьміють ся з такого села, якого мешканці хвалять ся, що у них нема злодіїв.

46. Учений злодій гірший від родимого. (Кол.)
Бо сей не спускаєть ся на вроджений нахил, а вправляєть ся в крадіжці як у ремеслї.

47. Хоц не вкрав, а вкрив, то вже злодій. (Грин.)
Інтересне почуте права, що поділяєть ся також новійшим законодавством, а в давнійших часах бувало зовсїм затемнене.

48. Я злодія стережу, а він мене ще ліпше. (Наг.)
Чоловік сподіваєть ся злодія і стережеть ся, та не знає, відки й коли його ждати, а злодій добре знає. Пор. Adalb. Złodziej 6.

49. Який злодій був твій отець, такий самий і ти. (Наг.)
Лають злодія „в батька".

Злодійкуватий. 1. Хто не злодійкуватий, то не буде богатий. (Люча)
Пессімістичний погляд на богацтво як на здобуток бодай часткової крадіжки, пор. славне Прудонове: La proprieté c' est le vol.

Злодійський. 1. То злодійська жилка в нїм сї обзиває. (Наг.)
Віра в те, що потяг до злодійства вроджений чоловікови, пор. висше Жила.

2. То злодійське насїньи. (Наг.)
Злодієві дїти, знач. і вони мусять бути злодіями.

3. То злодійський накоренок. (Наг.)
Увесь рід злодійський. Пор. Wand. I, Art 17, 18.

4. То якась злодійська стежка. (Наг.)
Мовлять люди, надибавши стежку, про яку доси не знали нічого.

5. Я до злодійського цеху не належу. (Дрог.)
Чи був коли злодійський цех, не відомо, але злодійські спілки дуже часті.

Злодійство. 1. За мнов сї злодійство не покаже. (Наг.)
Оправдував ся чоловік підозрений за крадіжку, а сердиті люди, що йшли трусити його добро, знай гукали: „О, певне, за тобов-сї не покаже, але перед тобов буде."

2. Мене нїхто на злодійстві не злапав. (Богородч.)
Знач. не має права називати мене злодієм.

3. На злодійство сї пустив. (Наг.)
Знач. зробив ся злодієм, почав красти.

4. Не з чого, як із злодійства забогатів. (Цен.)
Говорили про одного нелюбого богача.

Зложити ся. 1. Зложив сї, стулив сї, як лис. (Наг.)
Про хитрого, масномовного, а зрадливого чоловіка.

2. Зложив сї як божечка. (Бор.) ...хоць го за рамцї вкладай. (Наг.)

Про покірного та покладливого сьвятошу, що вдає дуже праведника.

3. Зложив ся, як складаний ножик. (Луч.) ...як цізорик. (Цен.)

Про чоловіка, що удає дуже смирного та гладкого в поводженю.

Злостити ся. 1. Ни злость сї, бо утну ніс. (Жидач.)

Натяк на старий звичай урізувати ніс людям, яким доказано клевету або иньші злочини. Сей звичай, документально засьвідчений прим. у Дубровнику XV—XVI в. (див. K. Jireček, Der ragusanische Dichter Menčetić, Arch. f. Sl. Phil. 1894) полишив у нас слїди у відомих казках про хозяїна і робітника, який наймав ся в службу з умовою, що хто перший розсердить ся, тому другий уріже ніс.

Злото. 1. Абис мі злотом обсипав, то ти того не зробю. (Наг.)

Нї за жадні скарби в сьвітї. Пор. Wand. I, Gold 208.

2. Блищит ся як злото, а в середині болото. (Збар.)

Про блискучого, вельможного а при тім поганої вдачі чоловіка. Пор. Adalb. Złoto 2, 20.

3. Від злота аж капає. (Наг.)

Так богато вбраний і пишно прикрашений.

4. До злота в кождого охота. (Наг.)

Кождий його бажає. Пор. Adalb. Złoto 22.

5. За злото не єден лїзе в болото. (Дрог.)

Для зиску продає свою честь. Пор. Adalb. Złoto 2.

6. І на злотї можна сї попечи, як на огни. (Наг.)

Як хто полакомить ся на золото і зробить якусь подлість.

7. На злотї вродив ся, на шнурі згиб. (Наг.)

Говорили про богатого пана, що був повішений за вбійство.

8. Не все злото, що ся сьвітит. (Петр.)

Не все те добре, правдиве, що видаєть ся за таке. Пор. Adalb. Złoto 16 Wand. I, Gold 47.

9. Скрізь на нїм злото блищит. (Наг.)

Про богатий стрій.

10, Тїло в злотї, а душа в мерзотї. (Крех.) ...в болотї. (Наг.)

Говорили про богатого, а нелюдяного і здирливого пана. Пор. Adalb Złoto 20.

Злука. 1. Мила була злука, а гірка розлука. (Циг.)

Про кохане двох молодих людий, що по якімось часї розійшли ся.

Злучити ся. 1. Злучили сї двоє, а голі обоє. (Наг.)

Кепкують із таких, що побирають ся не маючи засобів до житя.

Злякати ся. 1. Зльик сї як вовка. (Наг.)

Злякав ся злого чоловіка. Пор. Adalb. Zlęknąć się 3.

2. Не так так бим сї зльик, як бим дїдка увидїв. (Наг.)

Scil. як його, мого ворога.

3. Так єм сї злєк, аж волосє дуба стало. (Жидач.)

Про наглий переляк, пор. Adalb. Zlęknąć się 1.

4. Так сї злєк, аж му сорочка полотном стала. (Жидач.)

Іронїчно: не злякав ся зовсїм нїчого. Пор. Adalb. Zlęknąć się 1.

5. Так сї зьлик, аж прикльик. (Наг.)

Приклякане і рівночасне пiднощене рук до гори, се звичайні, автоматичні рухи тяжко переляканого чоловіка.

Змайструвати. 1. Змайстрував таке, що сї купи не держит. (Наг.)

Говорять про нетямучого, невправного ремесника („майстра").

Змалювати. 1. Ци вжес щось змалював? (Наг.)

Зробив пакость або шкоду.

Змаргати ся. 1. Змаргав єм сї на нї-на-що. (Наг.)

Утомив ся, натерпів ся від слоти і тяжкої працї.

Змарнїти. 1. Так змарнїв, нїби має свинські сухоти. (Луч.)

Ironïчно: розтовстїв, випас ся як кабан.

Зматчити ся. 1. Зматчила сї наша дївонька. (Наг.)

Уродила дитину або завагонїла. В збірцї Гнїдк. подано само слово „зматчити ся", без означеня, що воно має за змисл.

Змерзлюх. 1. Ой ти змерзлюху! (Наг.)

Докір такому, що при найменшім холодї змерзає і трясеть ся.

Змерзнути. 1. Змерз так, що аж зуб на зуб скаче. (Белз)

Чоловік цокоче зубами.

2. Змерз як кочьин. (Наг.)

Подав ся, скулив ся, похолоз від морозу. Качан від морозу мякне і бабчить ся.

3. Змерз як муха в зимі. (Богородч.)

Муха зимує в шпарах, зовсїм мов нежива від холоду.

4. Змерз як пес. (Наг.)

Пса в зимі виганяють на двір не вважаючи на мороз.

Зметати. 1. Зметав єм сї того торгу. (Наг.)

Скинув ся, порвав умову некорисну для мене.

2. Зметала наші корова. (Наг.)

Знач. поронила теля.

Змилити. 1. Змилив мя з правої дороги. (Лол.)

Звів мене, ошукав хибними вістями.

Змилувати ся. 1. Змилував ся Бог над раком, тай дав йому очи на задняку. (Зазул.) ...та му дав в гуз... очи. (Наг.)

Жартують, коли хтось одержить дарунок зовсїм для нього невідповідний.

Змити. 1. Змий же му голову порьидно! (Наг.)

Вилай його, виганьби, пристидай перед людьми.

2. Пішов як змитий. (Наг.)

Пішов засоромлений, вилаяний.

Змия. 1. Аби, видиш, на тім змия лежьила та сичьила, він й би тоторушив. (Наг.)

Про невгамовного і смілого злодія.

2. А змия би тї кусала, як ти мене кусаєш. (Наг.)

Говорила в сварцї свекруха невістцї.

3. Вигодував як змию під корчом. (Наг.)

Вигодував невдячну дитину. Пор. Wand. IV, Schlange 61.

4. Змия ми серце ссе. (Наг.)

Говорить чоловік про тяжку журу та гризоту.

5. Змию си пригрів за пазухов (Наг.).

Коли хтось робив комусь добро, а сей відплатив йому злом. Пор. Тимош.. ст. 19; Даль I, 710; Adalb. Żmija 2; Wand. IV, Schlange 67, 82, 84.

6. То й змиї не треба, як тота жінка. (Наг.)

Знач. зла, їдка на язик.

7. То ще змия не жінка. (Наг.)

Про сварливу жінку, пльоткарку та інтриґантку. Пор. Wand. IV, Schlange 87.

8. То ще змия сороката!

Про збиточну худобину красої барви, а також про лиху жінку.

9. Як та змия підповзе тай укусит. (Наг.)

Говорять про облесну і клеветливу жінку.

Зміна. 1. Буде зміна на дворі, бо кури піют. (Наг.)

Знач. буде якась иньша погода, звичайно: буде дощ.

Змінити. 1. Змінив му сї голос. (Наг.)

Розсердив ся, розкричав ся, а вдавав доброго.

2. Змінив сї, що го й не пізнати. (Наг.)

Про чоловіка, що змінив свій зверхній вигляд або свою вдачу та характер.

Зміритн. 1. Змньирив го від ніг до голови. (Наг.)

Окинув оком, стлянув уважно.

Змісити. 1. Змісив го ногами на болото. (Наг.)

Скопав ногами, збив до повної безвладности.

Змова. 1. Я з ним на змові не була. (Наг.)

Оправдуєть ся дївчина, якій докоряють за зносини з парубком.

Змога. 1. Коби така змога, як охота. (Льв.)

Діспропорція між людською силою і бажанями — вроджена прикмета души.

Змокнути. 1. Змок, як вовк. (Наг.) ....як хлющі. (Наг.) ...до нитки. (Наг.)

Говорять про сильний дощ або про невільну купіль.

Змотикати ся. 1. Змотикав сї при роботї, як кінь у кираті. (Наг.)

Втомив ся, спотїв.

Змудрувати. 1. Змудруй дурного, мене вже не такі мудрували. (Яс. С.)

Відповідь на жартливе питанє: Ци змудрую я тебе?

2. Змудруй такого, як єс сам, а не мене. (Наг.)

Відповідає чоловік такому, що хоче одурити його.

3. Мене змудрувати, треба би дуже рано встати. (Наг.)

Знач. не легка річ, я все маю ся на бачности.

2. „Ци змудрую я тебе?“ — „Не змудруєш“. — „Пса в г—ю поцюлюєш.“ (Наг.)

Звичайна формула, якою починаєть ся словесна гра тзв. мудровань. Запитаний відповість „змудруєш“, чи „не змудруєт“, усе його противник знайде відповідний рим, щоб осьмішити його.

Змуль. 1. Змуль-вода. (Наг.)

Так називають сїно, що було під водою повенї і яке чути болотяним запахом.

Змучити ся. 1. Змучив єм сї, що жадної кісточки в собі не чую. (Наг.)

Жалуєть ся чоловік вертаючи з тяжкої роботи.

2. Змучив сї, ледво сї в нїм душьи телепає. (Наг.)

Знач. ледво живий.

Змяцкати. 1. Змньицкав го, як гнилу ріпу. (Наг.) ...на гнилицю. (Цен.)

Збив, знївечив.

Знайти. 1. Десь ти то знайшов на старім сьмітю. (Цен.)

Видаєш стару річ за нову.

2. Знайде сї таке, що сї й заяця перепудит. (Цен.)

Знач. Знач. заяць ще не найполохливійший. Мабуть натяк на звісну байку, що заяць затурбований тим, що нїхто його не боїть ся, побіг до річки топити ся, та побачивши жабу, що перелякана ним скочила в воду, отямив ся і знов набрав духу. Пор. висше Заяць. ч. 5.

3. Знайдеш — не весели ся, згубиш — не смути ся. (Ільк., Петр.) ...не тїш ся. (Жуків)

Щось як Горацієве aequam servare mentem. Пор. Schlei. 158.

4. Знайшов сокиру за лавов. (Наг.)

Знайшов таке, що й не було згублене, бо сокира звичайно в хатї лежить „за лавою", се б в щілинї між лавою і стїною.

5. Знайшов тото на кінци язика. (Цен.)

Знач. збрехав, сам видумав. Пор. Schlei. 187.

6. Знайшов, чого шукав. (Бібр.)

Шукав собі напасти і знайшов таке, що помстило ся на нїм. Пор. Гильф. 79.

7. Знайшов таке, чого не шукав. (Кол.)

Зазнав якоїсь несподїванки.

8. З ним нї знайти, нї згубити. (Снят.)

Він зовсїм дурний, не надаєть ся нї до яких зносин. Пор. Schlei. 172.

9. Ти тото знайшов, що люде обминули. (Наг.)

Сьміють ся з такого, що пішов на гриби і позназходив якісь непотрібні губи.

10. То так як би знайшов. (Наг.)

Трафила ся дурничка. Пор. Wand. I, Finden 52.

11. Що знайшов, то вже його. (Наг.)

Віддати не хоче. Пор. Wand. I, Finden 53.

Знак. 1. Анї знаку капусняку! (Лол.)

Жартують, коли пропало щось не дуже цінне.

2. Дати ся в знаки. (Лучак.)

Докучити, допекти комусь.

3. Знаком тим, що так є. (Наг.)

Інтересний зворот, де ablat. стоїть зам. nominat. Знак тому, доказ тому.

4. Хоць тілько, що за знак. (Наг.)

Scil. дай хоч трошечки, аби видно було, що даєш.

5. Що то за знак: був твердий, тай змяк? (Лол.)

Про твердого, завзятого чоловіка, що нараз подобрів. Первісно мабуть промужеський член.

Знане. 1. Дай му Боже зна́не і опамнета́не! (Будзанів)

Говорять про злого, шкідливого чоловіка. Приказка польського походженя, як видно з останнього слова.

Знате. 2. Коби знатьи, шчо в кума питьи, то би ще діти післав. (Будз.)

Характеристика наівного користолюбства. Пор. Нос. 326.

Знати. 1. Абим так знав, що ми нинї за день, як я о тім сьвідім. (Наг.)

Заклинаеть ся чоловік, що не знає про якесь діло, в якім його винуватять.

2. Аби-с си знав! (Яс. С.)

Формула скріпленого твердженя.

3. Або він знає, по чому перець? (Наг.)

Не знає ніяких порядків анї людських установ.

4. Аж не знаю, що з собов робити. (Наг.) ...що сї зо мнов діє. (Наг.)

Скрутно менї, нудно, терпцю менї не стає.

5. А знаєш ти, що нинї за день? (Наг.)

Говорять дурневи, який хвалить ся, що ось то я знаю і се й те.

6. „А знаєш що сї стало?" — „Повідж, то буду знати." (Борисл.)

Жартлива інтродукція приятельської розмови.

7. Анї знати, де ходили срати. (Дулїби)

Пародистична передача латинського Nec locus ubi Troja fuit.

8. Бог тебе сьвјитий знає! (Наг.)

Я тебе не знаю, не можу зміркувати, чи можна тобі вірити, чи нї.

9. Бодай єс не знав, що ти нинї за день. (Наг.)

Не знати, що нинї за день, се сьвідоцтво крайньої глупоти.

10. Будеш все знати, то й борзо постарієш сї. (Наг.)

Уговкують цікавого, який допитуєть ся про ріжні річи, що не належать до нього. Пор. Wand. V, Wissen 169.

11. Будеш знати, по чому локоть масльинки! (Голешів)

Зазнаєш іще лиха та недостатку.

12. Вже що я знаю, то знаю. (Льв.)

Знаю, але не скажу нікому. Пор. Wand. V, Wissen 79.

13. Він і того не знає, де курка щит. (Наг.)

Він зовсїм дурний чоловік. Пор. Wand. V, Wissen 114.

14. Він то знат, що я запомнїв. (Грин.) ...що люде забули. (Наг.)

Знає те, що я забув, не знає нічого путнього.

15. Все знає, а за себе нї. (Лучак.)

Про пльоткаря, що знає про иньших усякі дрібницї, а сам на себе не вважає.

16. Дай Боже все знати, а не всего пробувати. (Тереб.)

Знати треба і лихе й добре, але перепробувати все лихо, то вже велике нещастє.

17. Дай знати ногам! (Наг.)

Знач. утїкай!

18. Добре все знати, а не все робити. (Кукиз.)
Не з кождого знаня зараз робити вжиток. Пор. Слав. I, 141; Wand. V, Wissen 106.

19. Знав добре Біг, чом не дав свини ріг. (Кукиз.)
Уже самою долею призначено, що зло, самоволя та глупота не можуть панувати в сьвітї.

20. Знає господин, хто чого годен. (Ільк.)
Бог дає кождому відповідно до його гідности. Наголос „господин" вказує на лемківське походжене приповідки.

21. Знає го той, що тростєм колише. (Гнїдк.)
Чорт його знає. Я його, лихого чоловіка, й знати не хочу.

22. Знає го, як лихий шелюг. (Наг.)
Знає, що се чоловік поганий та ледачий.

22. Знає, де зимують раки. (Ільк.)
Знає наскрізь житєву практику, чоловік, якого не легко здурити. Пор. Нос. 311.

23. Знає, де козам роги утирают. (Гнїдк.)
Знає, де буває лиха пригода, не вдаєть ся в небезпечне діло.

24. Знає, де царь піхотою ходит. (Гнїдк.)
Цар ходить пішки, по народньому віруваню, до виходка. Кепкують із незнаючого, наївного чоловіка.

25. Знає дід і баба, тай ціла громада. (Жидач.)
Се не жадна тайна, відома річ.

26. Знає за курячу пипку, а не знає, відки її ссати. (Ільк., Гнїдк.) ...цицку... (Гнїдк.)
Сьміють ся з такого, що величаєть ся своїм знанем, а практично не вміє брати ся до діла.

27. Знає, з котрої бочки зачинати. (Гнїдк.)
Знає усталений порядок і звичай, чоловік напрактикований.

28. Знає з носа в рот. (Наг.) ...та в рот. (Гнїдк.)
Він ще мала дитина, не знає нїчого. Пор. Нос. 311.

29. Знає з носа кап, а в губу хап. (Ільк.)
Кепкують із дурня, що хвалить ся своїм знанем.

30. Знає кіт, чиє сало. (Ільк.) ....ззїв. (Наг.) ...кітка... ззїла. (Ком.)
Хто кому зробив шкоду, украв щось або оббрехав його, той потім обминає того чоловіка, так як кіт, що боїть ся побоїв. Пор. Нос. 311.

31. Знає кобила, на що віз била. (Ільк.)
Значінє неясне: кобила хоч і побє воза, та не знає, за що.

32. Знає кума, знає пів села. (Залїсє)
Одна жінка як знає якусь новину, то зараз рознесе по всїм селї.

33. Знаєм ми і без попа, що в неділю сьвјито. (Сор.) Знаєм і без... сьвято. (Борщів)
Знач. се для нас не новина. Пор. Сим. 1180; Нос. 315.

34. Знає пес середу? (Ільк.)

Пес не знає, що піст а що не піст. Говорять про чоловіка, що не держить ся старого звичаю.

35. Знає свиня, що перець. (Лев.)

Іронічно: він ні на чім не розуміє ся.

36. Знає свиня, що перець? Вона каже, шо то гречка. (Ільк.)

Значіне як у попереднім, з мотивованем.

37. Знає старий воробець шпари в стодолі. (Гнідк.)

Се чоловік напрактикований, старий злодій, що вміє втекти.

38. Знає ся на річах, як свиня на перци. (Петр.) .. сї на тім... (Наг.)

Не розуміє в тім ділї нічого. Пор. Нос. 311.

39. Знає ся на фарбованих лисах. (Гнідк.)

Знач. зрозумів його хитрощі та облуду.

40. Знаєте нас самих, знайте й межи людьми. (Ільк.)

Говорять дволичному чоловікови, що в чотири очи запевняє про свою приязнь, а прилюдно не має охоти признати ся до вас.

41. Знаєте, що сї стало? На ратуши сї дзецко всрало. (Дрог.)

Так кпили собі в 60-их роках мин. ст. з ратушевого сторожа, що звав ся Дзецко чи Дзяцко.

42. Знає тото купець і продавець. (Ком.)

Знають обі сторони, річ загально відома. Пор. Нос. 311, 280.

43. Знає тото піп і ціла громада. (Голїгр.)

Се не секрет, річ загально відома.

44. Знає чорне на білім — не сліпий. (Ільк.)

Чоловік письменний, учений.

45. Знає швець, куди скіру натягати. (Гнідк.)

Про чоловіка, що набрехав а потім вибріхує ся.

46. Знаєш, коли йдеш, а не знаєш, куди прийдеш. (Пужн.)

Поворот із дороги належить від богато ріжних обставин. Пор. анекдоту Етн. Зб. VI, ч. 79.

47. Знаєш, не знаєш — мовчи! (Лучак.)

Говорять сьвідкови, що готов виляпати таке, чого й не знає добре. Пор. Сим. 1143.

48. Знаєш, по чому локоть квасу? (Сор.)

Знач. знаєш біду?

49. Знаєш, яке моє: не нині — завтра. (Наг.)

Я хорий, близький смерти.

50. Знає, що до чого. (Наг.)

Знає порядок, ліки та поступуване в наглій хоробі.

51. Знає, що цар нині обідає. (Гнідк.)

Кепкують із самохвального всезнайка.

52. Знай кождий своє! (Цен.)

Пильнуй свого діла, не мішай ся до чужого.

53. Знай, що сї кому належит! (Наг.)

Віддати кождому належну йому честь. Пор. Wahl. I, 172.

54. Знати звіря по тропі. (Гнідк.)

Знати злочинця по його вчинку. Пор. Е. Тимошенко ст. 18—29.

55. Знати, котрий женатий: скулив ся, згорбив ся, як пес кулявий. (Гнідк.) ...кудлатий. (Цен.)

Кепкують із чоловіка, що нещасливо оженив ся і бідує.

56. Знати му по носї. (Наг.)

По носї пізнають звичайно пяницю або загалом винуватого.

57. Знати не знаю, відати не відаю. (Наг.)

Катеґоричне запевнене чоловіка, що не знає про якесь діло, стара юридична формула. Пор. Wand. V, Wissen 158.

58. Знати пана по холявах. (Петр.)

По холявах, властиво по кутасах на холявах пізнавали колись гайдуків, якиий у якого пана служить.

59. Знаю го як лихий шелюг. (Бор.)

Знаю наскрізь і розумію його вартість. Пор. Нос. 81?.

60. Знають сусіди, що їсть богач на обіди. (Ільк.)

Перед сусідами не сховаєш ся з найінтімнїйшим ділом. Пор. польське: Wiedzą sąsiedzi, jak kto siedzi. Adalb. Sąsiad 27.

61. Знають ся, як лисі конї. (Ільк., Пдтр.) ...два... (Мик. п. Дн.)

Про двох або кількоро людий, що мають між собою порозуміне, змовили ся на якесь зле діло. Пор. Нос. 312.

62. Коби я знав, що впаду, то бим си сїв. (Голоб.)

Як би чоловік знав своє будуще нещастє, то би старав ся упередити його, запобігти йому.

63. Кождий знає, де його чобіт глодже. (Наг.)

Знає, що йому долягає. Пор. Wand. V, Wissen 40, 46; Čelak. 186.

64. Кождий знає, що добре. (Наг.)

Що йому смакує; на иньше добро треба науки. Пор. Wand. V, Wissen 99.

65. Кождий своє знає (Ільк.)

Кождий відчуває найкраще те, що йому самому докучає.

66. Коли знаєш, де більше дают, клич і мене. (Кути)

Говорив покупець продавцеви, який звиняв ся, що не може дати йому товару за таку цїну, бо йому дають більше. Пор. Слав. I, 12.

67. Колись то й я знав ся на такім. (Вел. Очи)

Займав ся сим ділом, умів справляти ся з ним.

68. Мир би тя божий не знав! (Лімн.)

Щоб ти відчужив ся від людий так щоб тебе й не пізнавали.

69. Не знав ти мене в біді, то не знай мі і в добрі. (Наг.)

Говорять чоловікови, що гордував иньшим, коли той був бідний, а коли забогатїв, то він пхаєть ся йому в приятелї.

70. Не знає нї бе нї ме. (Наг.)

Зовсім нетямучий, неписьменний. Пор. Wand. I, Abc.

71. Не знала, не знала, тай тото забула. (Наг.)

Сьміють ся з забудькуватого, придуркуватого чоловіка, не конче з жінки.

72. Не знаю, що з тим фантом робити. (Дрог.)

Як виплутати ся з якогось пустого а немилого діла. Пор. Wand. V, Wissen 123.

73. Ніхто всього знати не може. (Цен.)

Коли комусь докоряють, що він того й сего не знає. Пор. Wand. V, Wissen 44, 46.

74. Ніхто не знає, де го смерть чекає. (Наг.)

Вона чатує на чоловіка на кождім місці. Пор. Wand. V, Wissen 153.

75. Ніхто не знає, де го щістьи чекає. (Наг.)

Чоловік як би се знав, то поспішав би туди. Пор. Wand. V, Wissen 159, 154.

76. Ніхто не знає, де ногу зломит. (Наг.)

То зн. де його чекає якесь лихо. Пор. Wand. V, Wissen 152.

77. Ніхто не знає, лише дїд, баба і цїла громада. (Ільк.)

Говорять про всїм відоме дїло, коли хтось говорить про нього як про тайну. Пор. Beb. 97; Гильф. 3535; Wand. IV, Wissen 56.

78. Ніхто не знає, тільки війт і цїла громада. (Мінч.) ...і громада. (Петр.)

Сказано про новину давно всїм відому, пор. ч. 43, 77.

79. Ніхто не знає, що в нїм кіпит. (Луч.)

Знач. се чоловік недобрий, але скритий, не звірюєть ся нікому зі своїми думками. Пор. Wand. V, Wissen 104.

80. Ніхто не знає, що його чекає. (Стан.)

Чи добро, чи лихо, пор. ч. 386; Wand. V, Wissen 103

81. Ніхто не знає, як сї бідний має. (Товсте)

Ніхто не хоче війти в його тяжке положенє.

82. Ніхто ни знає, що над ним висит. (Кольб.)

Себ то яка доля йому загрожує.

83. Ніхто ни знає, чиє завтра. (Жидач.)

Будущина закрита перед нами.

84. Ніхто того не знає, що кого в чоботї глодже. (Луч.)

Чужої недогоди та докучливого болю не знають звичайно посторонні. Так виправдуєть ся чоловік від докорів, чому зробив щось так а не сяк. Пор. висше ч. Beb. 333; Wand. IV, Wissen 40.

85. Нічого не знає о божім сьвіті. (Ільк.)

Про нетямучого, небувалого чоловіка.

86. Нічого не знає, так як у пліт руками. (Завад.)

Знач. не вміє дати собі ради.

87. Сам знаю, що граю. (Цен.)

Знач. розміркував, на що важу ся, знаю, що менї грозить, але не злякаю ся.

88. Сам не знає, чого ся чіпає. (Лучак.) ...чого забагає. (Наг.)

Про примхуватого, напасливого чоловіка.

89. Сам ни знає, чого хочи. (Жидач.)

Про примховатого чоловіка.

90. Сам не знаю, що ми є: ци їсти хочу, ци так ми сї здає? (Наг.)

Говорить жартливо чоловік, допоминаючи ся їсти.

91. Сам не знаю, як іще доси жию на сьвіті. (Наг.)
Говорить збідований, схорований чоловік.

92. Так го знає, як квасне ябко. (Гнїдк.) ...злий шелюг. (Наг.)
Знає його наскрізь, з найгіршого боку.

93. Ти знаєш своє, я знаю своє. (Лучак.)
Знач. ми оба не порозуміємо ся так легко.

94. Ти своє знаєш, а я своє знаю. (Наг.)
Говорять прим. торгуючи ся, коли не можуть зійти ся на цїнї, а продавець вмовляє в покупця, що може спокійно дати таку ціну.

95. Ти тілько знаєш, що з миски тай в писок. (Тереб.)
Знач. не богато знаєш, умієш з'їсти, як що дадуть, але про будуще подбати не вмієш.

96. Ти то знаєш, що я забув. (Сор.)
Говорять молодому, недосьвідному чоловікови, що хвалить ся своїм знанєм.

97. Треба знати, що сї кому належит. (Наг.)
Знач. кождому віддати честь відповідно до його характеру й становища.

98. Треба знати, що сказати тай з ким говорити. (Наг.)
Не з кождим чоловіком можна говорити однаково отверто й однаковим тоном.

99. Хто би го не знав, то би го за сьвјатого купив. (Наг.)
Знач. се лихий, фальшивий чоловік, хоч удає доброго і побожного.

100. Хто би тї не знав, той би ти повірив. (Цен.)
А ти, мовляв, чоловік не гідний віри.

101. Хто би тє ни знав, то би за теби ґрейцар дав. (Жидач.)
Знач. приняв би тебе за дуже дешевий товар.

102. Хто знає, чиє завтра? (Сор.)
Знач. невідомо, чи ще доживемо до завтра. Пор. Сим. 2621.

103. Чого не знаєш, за тим сї питай. (Наг.)
Скажуть тобі і будеш знати. Пор. Wand. V, Wissen 198.

104. Чого хто не знає, тим сї й не гадає. (Наг.)
Знач. се його не цікавить. Пор. Wand. V, Wissen 195, 199, 204.

105. Шьи ни знати, як шо куда може бути. (Ростоки)
Неозначена відповідь, якою чоловік умисне оминає виразне потверджене або заперечене завданого йому питаня.

106. Ще не знати, хто кому носа втре. (Наг)
Хто кого подужає, хто кому правду докаже. Говорять у сварцї.

107. Що знав, то сказав. (Ільк.)
Говорять, коли хтось сказав якусь дурницю.

108. Що знаєш, то собі самому сховай. (Наг.)
Коли хтось нахвалюєть ся, що ось я знаю се й те про сего чоловіка. Пор. Wand. V, Wissen 193.

109. Що ти знаєш? З носа цяп, в писок хап. (Кобил.)
Не знаєш нїчого путнього. Пор. висше ч. 95.

110. Що ти знаєш: три патики, тай граєш. (Мик. н. Дн.)
Коли хтось нетямучо, без підготови береть ся до якогось дїла.

111. Що ти небоже знаєш! У мене то меже ногами, що в тебе в голові. (Пасїчне)

Дорікають дурному, недосьвідному чоловікови.

112. Я єго так знаю як амінь в пацері. (Будз.)

Знаю точно, на певно. „Пацер“ — узяте з польського, а тут воно переняте з латинського pater (початок молитви pater noster) з польським змягченем.

113. Як будеш усе знати, то посивієш. (Сор.)

Говорять цікавому, що про все допитуєть ся. Про сю приказку і її походжене з грецького жерела див. Е. Тимошенко op. cit. ст. 17—18

Значити. 1. Вже рушила значити. (Наг.)

„Значит“ говорять про корову, що зайшла в тяж з телятем. Жартливо також про жінку, що завагонїла, пор. коломийку:

Ой перестань кумуненьку до куми ходити,
Бо вже кума неборачка рушила значити. (Наг.)

2. То значит йому тілько, шо псови муха. (Кольб.)

Се йому байдуже, не має для нього нїякої вартости.

Знемощіти. 1. Знемощів як від хороби. (Наг)

Знесилив ся, ослаб, прим. від насильної працї

Знерти. 1. Знерло ми шкапji на нїщо. (Кривор.)

Кінь утомив ся, ослаб у дорозї.

2. Їдна знерла, друга вмерла. (Кривор.)

Жартував Гуцул із своїх двох любасок, коли його питали, де вони поділи ся.

Знидїти. 1. А знидїв би-с та би-с ізслиз як піна на водї! (Наг.)

Проклятє: щоб ти пропав безслїдно.

Знижати ся. 1. Оден знижає ся, другий підлїзає. (Кол.)

Характеристика чергової переміни людської долї.

Знївощіти. 1. Знївощів чоловік на нїц. (Наг.)

Схорований, вихудлий до останнього.

Зновити. 1. Таке люде все зновєт, що непотрібне. (Богор.) ...чого не бувало. (Наг.)

Зновити — видумати нїби новину.

Знудити ся. 1. А знудив бис сї! (Наг.)

Жартливе проклятє: щоб ти не знав, що з собою робити і куди подїти ся.

Зняти. 1. Він би верх хатї зньив! (Голешів)

Говорять про пустого, непосидючого хлопця.

2. Зньили го на воздухи. (Наг.)

Підняли на руках у гору чи то чоловіка побитого, чи ще бючи його.

Згнилий. 1. Людем згниле, а менї миле. (Зїбол.)

Бо моє власне, тим менї й любе.

2. Нехай буде й згниле, своїй мамі все миле. (Кукиз.)

Говорить мати про хору дитину, над якою розпадаєть ся.

Золотий. 1. Золота иглиця всюди пролїзе. (Гнїдк.)

Образово: золотом побореш усякі перешкоди

2. Золота швайка мур пробиває. (Ільк.)

Образово про переборюване всяких перешкод підкупом. Історію сеї приказки й її походження з грецького жерела показав Е. Тимошенко, op. cit. ст. 79—80.

3. Золоте вербе за ним росте. (Гнідк.)

Говорять про щасливого, всїми любленого чоловіка, що ширить довкола себе радість і задоволене.

4. Золотий ключ до кождих дверий придасть ся. (Ільк.)

Підкупом отвориш кожді двері, побореш усякі перешкоди.

5. Золоті гори обіцяє. (Ільк.)

Обіцює неможливі достатки та роскоші. Історію сеї приказки подає Е. Тимошенко, op. cit. ст. 51—52.

6. Золоті руки, а вражий писок. (Ільк.)

Добрий майстер, ремесник чи загалом робітник, але язикатий.

7. Куди ся поверне золоте, за ним вербе росте. (Сам.)

Золоте в значіню „щасливе", благословенне Богом. Характеризують тих виємкових людий, що де повернуть ся,всїм роблять ся любі.

8. Ци золоте, ци не золоте, а най міні росте. (Наг.)

Говорить мати про свою дитину, яку одні хвалять, а другі ганять.

Золото (пор. Злото) 1. За ніяке золото бим сї не міньила. (Наг.)

Висловляла мати любов до своєї дитини.

2. Золото моє неприторонне! (Наг.)

Так пестила мати свого малого синка.

3. Золотом писав, г—ом запечатав. (Балиг.)

Знач. писав гарно, розумно, а закінчив дурницею.

4. Золото-срібло губу затикає. (Ільк.)

Образово зам. підкуп, дарунок утихомирює й сердитого, лайливого чоловіка.

5. Не все то золото, що ся сьвітить. (Ільк.)

Не все те правдиве і добре, що видає себе за таке. Пор. Schlei. 160; Wahl II, 47; Wand. I, Gold 47; Beb. 324; Hoc. 57; Е. Тимош. ст. 170.

Зопсувати. 1. Легко зопсувати, тьижко направити. (Наг.)

Остерігають такого, що любить усе перемайстровувати. Пор. Schlei. 183.

Зорівка (пор. Горівка.) 1. Без зорівки чво́век не годен бити. (Лемк.)

Без горівки чоловік не може жити. Частина селянської фільософії, породженої панщиною, коли селянам пани силою накидали горілку.

2. Хоц зорівка хвопска, але вна єст га́рда, міцна. (Лемк.)

Прихвалюють горівку як покріплене в праці.

3. Як випю келюшок зорівки, то я хто́ди зух хвоп. (Лемк.)

Погляд, хоч і хибний, що горівка додає чоловікови сили.

4. Як не випю келюшка зорівки, то я до ничого. (Лемк.)

Фільософував Лемко, пючи в шинку.

Зосохнути. 1. Жебы-с зосох! (ВЛ.)

Лемківське прокляте.

Зося. 1. Зосє, ци не Зосє, бо нима на голові волосє. (Пужн.)

Пізнає чоловік дївчину, що вперед мала довгу косу, а тепер обстрижена або лиса. див. Етр. Зб. VI, ч. 96.

2. Пізнати Зосю по волосю. (Торки)
Селянин пізнає дївчину із свого села.

3. Ци Зосьи, ци не Зосьи? Фартух короткий, втьите волосьи. (Явор.)
Вагав ся чоловік, не можучи в костюмі каварки пізнати дївчину зі свого села.

Зрада. 1. Бій сї зради гірше, як вовка! (Наг.)
Бо від вовка можна оборонити ся, а від зрадника труднїйше.

2. Зрада на всїм сьвітї стала. (Крех.) ...панує. (Белз.)
Нікому не можна звірити ся, кождий зрадливий.

Зрадити. 1. Не зрадь нікого, Бог тї не скарає. (Берез.)
Говорить мати парубкови, що бігає за дївчатами.

Зраст. 1. А зрасту би ти Бог ни дав! (Наг.)
Прокляте: щоб ти не виріс більший.

Зріст. 1. Дав Біг зріст, як мишічий фіст. (Сор.)
Говорять про дївчину, що має малу косу.

2. Зріст чекає на силу, черево на хліб. (Корч.)
Знач. чим чоловік більший ростом, тим більше потребує їсти.

3. Зростом мале, а розумом старе. (Сор.)
Говорять про дитину розумну над свій вік.

4. Удав ся на зріст. (Замул.)
Виріс великий, або іронїчно: виріс дуже малий.

Зрість. 1. То сама зрість, а не хліб сьвјитий. (Наг.)
Се зерно зросле, зопсоване слотою на пни, не здале на хліб.

Зробити. 1. Абим си зробив руки по самі лїктї, то свого докажу. (Наг.)
Впевняє чоловік, що не вважаючи нї на які труди хоче доказати свого.

2. Зробила би ти сї больичка на грудьох! (Наг.)
Прокляте; болячка на грудях часто кінчить ся смертю.

3. Зробив їй таке, що би колисати. (Наг.)
Говорять про наслїдок за надто інтімних зносин парубка з дївкою

4. Зробив му калатало. (Уриче)
Наробив клопоту, зробив „поблїку", про яку скрізь говорять.

5. Зробив на свою подобу. (Лол.)
Таке, як сам, відповідне до своєі бездарности.

6. Зробив, на себе сї дивив. (Наг.)
Знач. зробив недбало, не дивлячись на саме дїло, а лише на свій інтерес.

7. Зробив сї на нї на що. (Наг.)
У ненастаннїй працї стратив усї сили.

8. Зробила, як кобила. (Наг.)
Сьміють ся з дївки, що до роботи лїнива, але наїсти ся і потім укакати ся, то вдатна.

9. Зробило му сї таке, що не доведи Господи видїти. (Наг.)
Якась страшна, обридлива рана, або взагалї якась погана пригода.

10. Зробити не штука, відповісти штука. (Доброс.)
Одвічальність за всяке дїло, а особливо за злочин, тяжка.

11. Зроблю як стій. (Луч.)
Зроблю зараз, без вагання.

12. Коби я зробив, а вже знайду такого попа, що то охрестит. (Жидач.)
Говорить чоловік про якесь трудне діло, яке відраджують йому иньші, мовляв: Бог знає, що ти таке видумуєш.

13. Таке зробив, як з г—на бич. (Наг.)
Зробив щось недоладне, соромне.

14. Такий сї зробив, що й не приступай до нього. (Наг.)
Зробив ся злий, сердитий.

15. Ти му то зробиш, що заяць кобилї. (Бабухів)
Знач. не зробиш йому нїчого.

16. Шо ми зробит? В ср—цї ми ріпу запалит. (Будзанів)
Не бою ся його, бо він не може менї зробити нїчого злого.

17. Що-с зробив, того сї не відрікай! (Наг.) ...не цурай. (Сят.)
Чи зло, чи добро, — свого свого дїла не відпирай ся,

18. Щось му зробили таке, що нї смерти, нї попусту. (Наг.)
Чимось оруїли, вчарували його.

19. Що хто зробит, найже за то відповість. (Наг.)
Говорять злочинцеви зловленому на горячім.

20. Що хто зробит, то на мене зводит. (Кол.)
Жалував са чоловік, якого за пусто підозріне заперли до арешту.

21. Яке зробиш, таке буде. (Бібр.)
Говорить жінка чоловікови, коли мова про сподївану дитину.

Зробок. 1. То вже зробок, що й їсти не може. (Наг.)
Говорять про старого, немічного чоловіка.

Зрости. 1. Де ти зросла, де я зріс, — Господь Бог нас сюди знїс! (Голг.)
Говорить чоловік до жінки взятої з чужого села.

2. Як-им зріс, за тотом ни слихав ни чував. (Тухля)
Знач. від коли жию.

Зуб. 1. Аж зуби заціпив з болю. (Наг.) ...затьив... (Наг.)
Біль одну хвилю спричинює скорч мязий; заціплене зубів з болю уважаєть ся про те обявом сильної волї.

2. Абис тут зубами затьив, то ти не поможе. (Наг.)
Щоб ти осьтут умер, то я не відступлю від свого.

3. А за зуби бись ся взяла! (Княж.)
Проклятє: щоб у тебе зуби розболїли ся.

4. Анї в зуб не розумію. (Наг.)
Нїчогісїнько не розумію.

5. Без зубів лихо, без хлїба ще гірше. (Крех.)
Говорив бідний чоловік, коли богач жалував ся перед ним, що його зуби болять. Пор. Wand. V, Zahn 78.

6. Бода-с зубами затьив! (Наг.)
Знач. щоб. ти згинув, зомлїв.

7. Буде там того на циганський зуб. (Дрог.)
Знач. стілько, що голодному ротови нїчим буде поживити ся.

8. Вара, бо зуби не твої! (Наг.)
Остерігають чоловіка, що сїкаєть бити, мовляв: зуби вибю.

9. Вже й одного зуба не має. (Вікно)
Говорять про стару бабу.
10. В зуби кого взяти. (Гнїдк.)
Знач. пустити про нього якусь обмову, поговір. Пор. Wand. V, Zahn 145.
11. Вибив зуби коло груби. (Дрог.)
Жартували з парубка, якому дївчина-кухарка вибила коцюбою два переднї зуби, коли залицяв ся до неї.
12. Вищирив зуби, як сьвячене порося. (Ком.)
Говорять про чоловіка з вузкими, тонкими губами, що часто, сам того не знаючи, вишкіряє зуби. Пор. Adalb. Ząb 17.
13. Вищирив зуби, як циганські дїти до місяця. (Ільк.)
Натяк на відому анкедоту, як циган зимової ночи посилав свої дїти гріти ся до місяця. У Поляків: „jak głupi do kołacza". Adalb. Ząb 12.
14. Від перших зубів. (Гнїдк.)
Знач. стілько, що від дитиньства, від найраньших літ.
15. Він на тім зуби з'їв. (Гнїдк.)
Знач. він се дїло випробував практично, займаєть ся ним здавна.
16. В мене зуби не на продаж. (Наг.)
Відгризнула ся дївчина, коли парубок налазив до неї, щоб засьміяла ся.
17. Вона продає до нього зуби. (Жидач.)
Вишкіряєть ся, сьмієть ся до нього.
18. Дай му в зуби! (Наг.)
Значінє двояке: дати кониви в зуби значить заховстати його зелїзними вудилами, отже держати його в руках маючи можність спинити його в бігу; друге значінє: ударити в уста.
19. Держи сї зубами, а не попускай. (Наг.)
Заохота до твердої волї й рішучости.
20. Дістав нові зуби. (Наг.)
Про хлопця, у якого випадають молочні зуби, а наростають нові.
21. Дістав по зубах. (Наг.)
Його вдарено в лице.
22. До хлїба зуби найду. (Кривча)
Аби був здобуток, а вже на користованє ним знайдуть ся охочі.
23. Дуже мі люде в зуби взьили. (Наг.)
Знач. обмовляють, очорняють мене.
24. Єдним зубом треба їсти. (Ільк.)
Знач. ощадно, скупа їда.
25. Є зуби, але хлїба дасть Біг. (Берез.)
Говорить бідний чоловік. Пор. Wand. V, Zahn 45.
26. Затьив бис зубами! (Наг.)
Проклятє: щоб ти зомлїв, умер у зомлїню.
27. За ним мене наймі зуб не заболит. (Наг.)
Не буду його зовсїм жалувати. Пор. Wand. V, Zahn 104.
28. З зубами сї до нього взьив. (Наг.)
Взяв ся завзято, сердито.

29. З зубів би му видер. (Наг.)
Захланний, неуступливий чоловік. Пор. Wand. V., Zahn 111.

30. З зубів му чути. (Наг.) ...смердит. (Яс. С.)
Чоловік брехливий, що любить про иньших говорити все зле.

31. Зуб болит, аж око вяне. (Збар.)
Говорять про сильний біль зуба.

32. Зуб болит, рвати сї хоче. (Наг.)
Образово, немов би зуб мав свою волю і допоминав ся вирваня.

33. Зуб за зуб затяли ся. (Іль.)
Знач. сварять ся завзято, за кожде прикре слово одного другий відповідає своїм.

34. Зуб за зуб із ними сварит сї. (Наг.)
Сварить ся не вважаючи, на кожде їх слово знаходить відповідь. Пор. Wand. V, Zahn 89.

35. Зуби білі як ріпа. (Наг.)
Говорять про чоловіка або жінку з здоровими зубами.

36. Зуби в ротї рахувати. (Гнїдк.)
Допитувати ся у старого, скілько йому лїт.

37. Зуби здорові як чеснпк. (Наг.)
Говорять про білі, здорові зуби.

38. Зуби лярум дзвоньит. (Наг.)
Говорять, коли хто зо страху дзвонить зубами.

39. Зуби му ся ріжут. (Гнїдк.)
Знач. він приходить до розуму.

40. Зуби на дворі тримає. (Дид.)
Говорять про облесного, фальшивого чоловіка, що все любить вишкіряти зуби.

41. Зуби на що острити. (Гнїдк.)
Надіяти ся з чогось пожитку або зиску, бажати чогось.

42. Зуби си ким теребити. (Гнїдк.)
Обмовляти, очорнювати кого.

43. Зуби сушити. (Гнїдк.)
Сьміяти ся.

44. Зуби ти висиплю. (Наг.)
Вибю так що їх виплюєш.

45. Зуби як теслицї. (Наг.)
Великі і острі. Пор. Adalb. Ząb 10.

46. Зуб на зуб скаче. (Терн.)
Коли чоловік дзвонить зубами, особливо з холоду.

47. Зуб часу діткнув його своїм пальцем. (Льв.)
Сьміють ся з такого, що силкує ся говорити занадто цьвітисто та вишуканими фразами. Про „зуб часу“ див. Wand. V, Zahn 121.

48. І в мене зуби не на продаж. (Наг.)
І я зумію покористувати ся ними, допімну ся свого права.

49. Іще му не дивити ся в зуби. (Гнїдк.)

Знач. ще небезпечний, міцний. Натяк на те, що купуючи коня поперед усього дивлять ся йому в зуби.

50. Кланцає зубами, як голодний вовк. (Наг.)

Про сердитого чоловіка.

51. Коби зуби, а хліб буде. (Наг.)

Коби здоровлє, а я собі на хліб зароблю. Пор. Adalb. Ząb 4.

52. Крізь зуби слова цідити. (Гнідк.)

Говорять про такого, що балакає помалу, нудно, мов крізь сон.

53. Має го на зубах. (Наг.)

Бреше на нього, ширить погані вісти про нього.

54. Найдут сї зуби на мій хліб. (Наг.)

На моє добро знайдуть ся охочі, що поживуть його.

55. Най ті мнов зуби не больит. (Наг.)

Не турбуй ся мною, не мішай ся в моє діло.

56. На свої зуби кричи, не на мої літа. (Наг.)

Говорила стара баба чоловікови, що назвав її старою трупицею.

57. На тім ти зуби поламаєш. (Наг.)

Сеї трудности не побореш. Пор. Wand. V, Zahn 100.

58. Не на мої зуби кість. (Кал.) ...горіх. (Наг.)

Знач. се трудність, якої я не переможу. Пор. Adalb. Ząb 8.

59. Не перебирают зуби остя, коли ся довго зпостят. (Гнідк.)

Голодний чоловік не перебирає в їжі.

60. Острит зуби на мою працю. (Наг)

Бажає поживити ся моїм добром.

61. О, той острий на зуби! (Наг.)

Чоловік з'їдливий, дотепний, сварливий. Пор. Wand. V, Zahn 93.

62. Пішли людям по зубах. (Богород.)

Узяли їх люди на обмову, почали лихе говорити про них.

63. По зубах дістанеш. (Наг.)

Погроза: вдарю в лице, коли будеш налазити

64. Поламлеш ти собі зуби на мні. (Наг.)

Знач. мене не легко з'їсти, я буду ставити опір. Пор. Гильф. 3251.

65. Продавай зуби, коли ніхто не купує. (Наг.)

Кепкують із дївчини, що любить до кождого сьміяти ся.

66. Рахуй си зуби в роті, не мої літа! (Наг.)

Відповідає сердита баба дївці, що питала ся її, скілько їй літ.

67. Ріже зубами, як коли би камінє молов. (Наг.)

Про сердитого чоловіка, що з лютости скрегоче зубами.

68. Того мінї на єден зуб мало. (Наг.)

Нема що їсти, нема що робити.

69. То му меже зубами застрьигло. (Наг.)

Мав щось сказати тай не сказав.

70. То таке, як псу з зубів виймив. (Наг.)

Говорять про помняту, повівечену одежину.

71. Ходім зуби пополокати. (Наг.)
Ходім випити по чарці горілки.

72. Хоть без зубів і о еднім оку, лиш би сего року. (Ільк.)
Дівчині байдуже, чи парубок гарний, чи поганий, аби лише вийти заміж.

73. Хоць зубами держи, а не пусти. (Наг.)
Упоминають чоловіка не покидати раз початого діла.

74. Хто дасть зуби, дасть і хліб до ґуби. (Ільк.)
Бог дбає про те, аби чоловік заробив собі на прожиток.

75. Чого зуби лупиш? (Лучак.)
Чого сьмієш ся?

76. Чого сушиш зуби? (Жидач.)
Чого сьмієш ся?

77. Ци на зуб скиглиш? (Вікно)
Сердито питають чоловіка (малу дитину), що нараз закричав не знати чого.

78. Ци нові зуби ставиш? (Наг.)
Сьміють ся з такого, що вирвавши зуб на переді ходить з дірою.

79. Ци черевний ті зуб скіпає, що так кричиш? (Наг.)
Лають крикливого хлопця.

80. Ще ми на зубах оскомина. (Наг.)
Ще я не забув того лиха, жалую того діла.

81. Ще ти сї на кутні зуби засмієш. (Снят.)
Заплачеш голосно, пожалуєш того.

82. Ще я тобі покажу зуби. (Наг.)
Пізнаєш ти мою силу, завзяте, пімсту. Пор. Wand. V, Zahn 138.

83. Я йому ще зуби порахую, ци всї має. (Наг.)
Погроза: набю по зубах, повибиваю зуби.

84. Я му сї в зуби не дивив. (Наг.)
Не знаю, чи він злий, чи добрий. Натяк на звичай дивити ся в зуби кони або худобині, яку купує ся. Пор. Wand. V, Zahn 3.

Зубатий 1. Зубатий як пес. (Наг.)
Про сварливого, напасливого чоловіка.

2. Най буде зубатий, аби богатий! (Цен.) ...трембатий.. (Цпн.)
Говорить дївка вибираючи собі жениха.

Зціплий. 1. Ти такий гий зціплий. (Город.)
Мов заморожений. Говорять до нерухливого, лінивого чоловіка.

І. Ї. Й.

Іван. 1. Без Івана не буде пана. (Лучак.)

Як не буде підданого, робітника, то не буде й пана. Пор. Adalb. Iwan 2.

2. Взяв дідько Іванка, най же бере й колиску. (Гринів)

Пропало щось важнійше, то й менше важного не жаль.

3. До сьвятого Івана робит муха на пана. (Гнідк.)

Муха-пчола, яка збирає мід головно на весні.

4. Ей Іване, не цюлюй так, не цюлюй, бо бігме, що чоловікови скажу. (Косс.)

Говорила пяна баба лежачи в рові і чуючи крізь сон, як їй пес рота лизав.

5. Івана коли мана, а Николи аби не було ніколи. (Наг.)

Сьвят Іванів протягом року не мало, але сьвято Миколи чогось було не до вподоби арендарови, мабуть тоді мало пили.

6. Івана Предтечі забрав сьвета на плечі. (Доброс.)

В часї жнив нема урочистих сьвят, крім Петра й Павла.

7. Іване, висади кіт на під, блохи попутай тай сьидь собі. (Медин.)

Так запоряджував жид арендар свойому слузї.

8. Іване, вставай рано, досьвіта поїдемо! — О, ще вози не запіяли, а когути вже поїхали! (Зазул.)

Так розмовляв арендар зі своїм півсонним наймитом. Рано в звичайній розмові пізнійше, ніж досьвіта.

9. Іване, встань рано, бо досьвіта поїдемо. (Медин.)

Пор. попереднє ч. 8.

10. Іване!" — „Га!" — „В с—ці ти нога! (Яс. С.)

Мудроване.

11. „Іване!" — „Га". — „На ти кусень г—а." (Яс. С.)

Мудроване.

12. „Іване!" — „Гов!" — „Випий з г—ці кров." (Яс. С.)

Мудроване.

13. „Іване, ходи но робити." — „Ой, мене ноги болят." — „Та ходи їсти!" — „Та вже мушу якось злїзти." (Балиг.)

Приповідають лінивому дармоїдови, що чинить себе хорим.

14. „Іване!" — „Чую, чую." — „Поцюлюй в г—цю стару бочулю." (Яс. С.)

Мудроване.

15. „Іване!" — „Як?" — „В с—ці ти кімак." (Яс. С.)

Мудроване.

16. Іван є на біді. (Лімна)

Знач. він бідує, зазнав лихої пригоди.

17. Іван зробит, Іван з'їсть. (Мінч., Петр., Ільк.) ...зробив... з'їв. (Сор.)

Стілько його й заробітку, він не доробить ся нічого більше.

18. „Іванихо, — каже цируликів синок, — дайте но мінї сливок, мій тато вам за то всї зуби повиривае." (Кол.)

Обіцяв їй велику приємність.

19. Іванко жидівський прощає ся з жидом: „Прощай мінї, ґаздоньку!“ — „Ну, ну.“ — „І в другий раз!“ — „Чому нї? — „І в третий раз!“ — „Іди до дїдька!“ (Снят.)

Прощанє потрійне перед сповідю.

20. Іван — мотуз, с—ка, бубен, палицє. (Мик. н. Дн.)

Такими прозивками кепкують з Івана.

21. Іван не пан, а сто золотих не гроші. (Ільк.)

Він ними не збіднїє і не збогатить ся.

22. Іван нї Богу нї нам. (Гнїдк.)

Про нездару, непорадного чоловіка. Пор. Adalb. Iwan 4.

23. Іван нїчого не мав, а Гарасим дармо Бога просив. (Ком.)

Говорили про двох убогих братів.

24. Іван пє, Іван плате. (Берез.)

Сам пє, сам і платить, не потребує компанії.

25. Іван сї не обзиває, псу г—цю зашиває. (Яс. С.)

Коли на всї питаня, завдавані з наміром змудрованя, запитуваний мовчить.

26. Іван тарабан, розбив мішну на ковбан, пішов у млин, повісив на клин. (Лол.)

Кепкують із якогось дурного Івана.

27. Іван хоть пан, Іваном зістане. (Лучак.)

З хлопського роду, все він буде поводити ся по хлопськи.

28. Іван штінк, бромф трінк, хлїба дай, а робити — най. (Бродки)

Так жид характеризує свого наймита.

29. „Івасю, куди йдеш?“ — „Болото палити“. — „Дурню, мокре, не буде горіти“. — „Аби пакість зробити“. (Убинє)

Про дурня, що робить безцїльні пакости. Пор. далї Чорт.

30. І на Йвана прийде обмана. (Дид.)

І він дасть себе обдурити, особливо коли до сього візьметь ся жінка.

31. Кажи Іванови: „Бери сухо!“ а Іван заїхав по вухо. (Жидач.)

Про необережного фірмана.

32. Кай ся, Іване, як тя не стане. (Стежн.)

Один мужик знайшов у дуплї пчоли, а місцевий учитель відібрав їх у нього і дав йому винагороди за них 20 кр. Коли иньші дорікали йому, по що дав себе так окпити, відповів отсею поговіркою.

33. „Куме Іване, троє на панщину!“ — „Е, чуєте отамане, моя жінка варила кисїль і біб.“ — „За боб — матїр собі йоб, а за кисилицю — узни мене в гузицю!“ — „Куме Іване, троє на панщину!“ — „Е, чуєте отамане, моя жінка варит ковбасу і ще й горівки кварту принесу.“ — „Ну, то двоє назад, а як сї поміркує, то сї й третє верне!“ (Мик. над Дн.)

Сцена з панщизняних часів.

34. Лїпше бути богатим Іваном, як бідним паном. (Лім.)

Байдуже панський титул і гонор, аби був достаток.

35. Нагадав си по Йвані в ягоди. (Орел.)
По сьв. Івані Купайлї ягоди в лїсї минають ся.
36. На Івана Богослова хто не посіяв жита, не варта й доброго слова. (Ком.)
Празник Івана Богослова припадає на день 26 вересня, осїнна орка.
37. Не дай Боже з Івана пана. (Ільк.)
Загальний погляд, що спаношений мужик гірший від родовитого пана. Пор. Adalb. Iwan 6.
38. Не перший раз Іван бідний. (Кольб.)
Простому чоловікови се траплять ся часто, що біда загощує до нього.
39. Ніхто не дочекає, щоби Іван що мав, але ще не єден на біду перейде. (Лучак.)
Знач. іде до щораз гіршого, до зубоженя простолюдя.
40. Поволи, Іване, бо впадеш в корито. (Мик. н. Дн.)
Говорять невважному, що йде на потемках і поспішає.
41. По рівній части, як Іванови так і Насти. (Кукиз.)
Щоб нікому кривди не було.
42. По сьвятім Івані муха не галає о панї. (Гнїдк.)
Вона тодї годує черву і готуєть ся до роєня.
43. Сьвятий Іван Златоуст тому ся називає, бо брав тілько по штири кр. за службу божу. (Дидьова)
Такий погляд висловляють Бойки в докір своїм сьвященникам.
44. То мій Іван. — Нї, мій. — А де-с го взьив? — На межи. — А що робив? — Стримів на пожи. (Наг.)
Жартливо сварять ся два пастухи за третього.
45. Учи Івана на цимбалах, а він заєдно в дудку грає. (Луч.)
Його все тягне до старого звичаю.
46. Ци Іван, ци Петро, то мінї все одно. (Луч.)
Менї байдуже, хто з них щось завинив, але кара їх не мине.
47. Цить, Івасю, панів не переслухаєш! (Ільк.)
Втихомирювала мати сина, що стояв на суді і сварив ся з панами.
48. Червоний Іван у мене ночував. (Лол.)
Так називають дївчата свою місячку.
49. Чого ся Івась не навчить, того й Іван не буде вміти. (Ільк.)
Треба вчити замолоду, бо старший ум менше податливий.
50. Чоловік не Йван, випє тай поставит. (Цен.)
Іван тут у значіню „простак“, що не знає порядку та звичаю.
51. „Що там робиш, Іване?“ — „Вмиваю сє.“ — „Ну, ну, озьми булку та втри сє.“ (Пужн.)
Жид з просоня чув, що Іван чогось булькоче і зараз догадав ся, що він пє горівку. Пор. Етн. Зб. VI, 74.
52. Я й Івана шіную за пана. (Ворохта)
У мене все одно, чи пан чи простий чоловік.
53. Як-ісь не навчив ся Івасьом, то Іваном уже нї. (Городок)

Коли не навчив ся з малку, то в дорослім віці вже годї. Пор. ч. 48.

54. Як на Іваня гримит, будут оріхи захмулені. (Мшан.)

Іваня — празник Івана Хрестителя. В Нагуєвичах кажуть: горіхи позамакають. Пор. Матер. до етнол. III, стор. 46.

Ігла. 1. Абим ігли шукав, то бим доси знайшов. (Наг.)

Сердить ся чоловік, що даремно шукає якоїсь річи. Пор. Wand. III, Nadel 48.

2. Без іглн ся не вбере, без ножа не розбере. (Золоч.)

Бо мусить раз зашити, а потім розпороти. Кепкують із недбалої жінки, що зашиває все аж тодї, коли треба одягати ся.

3. Ігла би не впала. (Гнїдк.) Іглї нїде впасти. (Наг.)

Знач. так тїсно в хатї, стиск народу. Пор. Wand. III, Nadel 50.

4. Ігла всїх одягає, а сама гола. (Крех.)

Загальна обсервація, пор. Čelak. 35; Wand. III, Nadel 43.

5. Ігла — гіркий заробок. (Кол.)

Кравцї й кравчинї мусять жити скупим заробітком. Нїмець каже: ігла кравця годує, Wand. III, Nadel 4.

6. Ігла моя, але вушко не моє. (Наг.)

Сперечала ся швачка з швачкою. Пор. I, Говка 1.

7. Зза іглн богата не будеш. (Дрог.)

Іглою, кравецтвом не заробиш богато.

8. З іглов до росолу не сїдают. (Цен.)

Для всякого дїла треба відповідних для нього знарядів.

9. Іно-що з під іглн. (Наг.)

Знач. нова одежа, сьвіжо вшита.

10. „Кажи: ігла." — „Ігла". — „Мати ти зльигла." (Наг.)

Мудроване.

11. Коби ігла пройшла, а нитка мусит. (Любша)

Щоб зробити перший початок дїла, а там воно піде далї. Пор. Adalb. Igła 1; Wand. III, Nadel 24.

12. Крізь йигли вухо би пролїз. (Голоб.)

Таким чинить ся тонким та сумирним та гладким.

13. Куди ігла, туди й нитка. (Наг.)

Куди старший у родинї, туди й челядь за ним. Пор. I, Говка, 2; Wand. III, Nadel 3.

14. Так сї видно, хоць іглн збирай. (Наг.)

Говорять про ясну ніч. Пор. Wand. III, Nadel 52.

15. Хоба їгла єдву роботу робит. (Мшан.)

А чоловік мусить робити всяку.

16. Як на іглах сидит. (Крех.)

Нетерпливить ся, що хвиля встає і знов сїдає. Пор. Wand. III, Nadel 35, 56.

Ігумен. 1. Ігуменови як ігуменови, а черцеви засї. (Гол.)

Ігуменови вільно дещо таке, на що чернець не може собі позволити. Іронїзують прим над ігуменом пяницею або чужоложником.

2. Коли ігумен за чарку, то братія за кварту. (Гол.)

Досить старшому дати малий злий приклад, то вже його підвладні підуть далї.

Їда. 1. Без їди й віл не потягне. (Крех.)

Усякий робітник хоче їсти, щоб мати силу до роботи.

2. Без їди не хоче сї пити води. (Наг.)

Нема по чім пити.

3. До їди примусу не треба. (Наг.)

До неї кождий і без того охочий.

4. За саму їду служит. (Наг.)

Йому крім страви не платять нїчого. Так бувало в тїсні роки, коли було тяжко за хлїб.

5. Їда — горлова справа. (Наг.)

Жартують, згадуючи давню судову термінольоґію, де „горлова справа" значила злочин, за який „карали горлом".

6. Ласа їда животу біда. (Коб.)

Особливо коли її не має. Німець каже: Viel Essen, viel Krankheit, Wand. I, Essen 32.

8. Отто ми їда — хлїб і вода. (Наг.)

Кривдує собі наймит не діставши на обід ситїйшої страви крім хлїба та борщу або якоїсь иньшої „водицї."

9. По їдї пізнати робітника. (Мик. н. Д.)

Хто добре їсть, той добре й робить, і навпаки, добрий робітник вимагає доброї страви.

10. Худа їда — сирватка й лобода. (Кал.)

Жалуєть ся чоловік на переднївку.

11. Яка їда, така й робота. (Наг.)

Кого кепсько живлять, від того не слїд ждати порядної роботи.

12. Як би лише в їду дуфав, то би нїколи нїчого ни мав. (Залуче)

Чоловік мусить працювати далеко більше, нїж треба для самого виживлення, щоб доробити ся достатку.

Їдець. 1. Кепський їдець, кепський робітник. (Наг.)

Добрий робітник і їсть відповідно.

2. Такий з нього їдець, як воробець. (Ком.)

Він їсть дуже мало.

Їджене. 1. До їдженя нема мусу. (Коб.)

Чоловік іде до нього добровільно. Пор. Їда 3, Wand. I, Essen 43.

2. Навет ми їдже́ня не в гово́ві. (Лемк)

Так занятий своїм дїлом. Пор. Wand. I, Essen 46, 53.

Їдїне. 1. До їдїня, паночку, бий, а до роботи не силуй! (Гнїдк.)

Так говорив Циган ґосподарови, наймаючи сина на службу.

Їдло. 1. До їдла рачки лїзти, а до роботи і кийом не добити. (Доброст.)

Про лїнивого а ласого на їду.

2. Хто добрий до їдла, той добрий до роботи. (Замул.)

Мусить бути ситий, щоб добре робив. Пор. Wand. I, Essen 42.

Їжак 1. Казав їжак: най буде й так. (Берлоги)

Він сумирний і нічому не противить ся.

2. Обізри ся їжу на свою хижу! (Лім.)

Вона занедбана, прімітівна.

Ізслизнути. 1. Бодай ізслиз як сніг на весні! (Наг.)

Прокляте: щоб зійшов нї нащо.

Ілїнці. 1. З Ілїнец на Тростянец, то вже світови конец. (Снят.)

Кепкують із домосїда, що ніде не бував.

Ілля. 1. До Ілї рій під гилї, а по Ілї рій на гилї. (Ільк.)

В часї коло Ілї пчоли роять ся.

2. Ілї громове сьвято. (Бат.)

Вірять, що сьв. Ілля громами завідує і що його празник головна пора громів.

3. Лиш до Ілї добрі білї. (Кольб.)

Білї — рід грибів гіркого смаку. Вони однаково недобрі по Ілї як і перед Ілею, але по Ілї вже ростуть иньші, кращі, то білїв нїхто не бере.

4. На Ілї новий хлїб на столї. (Тереб.)

Кїнець переднівку.

5. На Ілї с—и у білї. (Печен.)

Тодї вже їх нїхто не хоче брати.

6. Ни запрьиде до Ілї, то ни буде у млинї. (Кольб.)

Мова про кукурузу, що до Ілї повинна вже запрясти шульки, а то потім у осени вимерзне.

7. Тілько до Ілї добрі рої, а по Ілї повісь роя на гилї. (Ільк.)

Ті, що пізнїйше вироять ся, вже не здужають назбирати собі поживи на зиму і звичайно потім гинуть.

8. Як не буде волоти в Ілї, то не буде ся молоти в млинї. (Мшан.)

Волоть — урожай.

9. Як не́ волоти в Ілї, то не буде зерна в млинї анї хлїба на столї. (Бистре)

Пор. попереднє ч.

Їмати ся. 1. Він сї її їмив тай попусту му нема. (Наг.)

Він закохав ся в неї і не знаходить спокою.

2. Їмают ся від нього дїти. (Мшан.)

Бесїдували про місцевого вчителя, від якого дїти скоро переймають науку. (М. Зубр.)

3. Їмив єс в тїснім, їми-но в широкім. (Кольб.)

Так говорив Циган, коли його зловили в коморі.

4. Ще не їмив, а вже скубе. (Наг.)

Ще не має пожаданого добра в руках, а вже строїть на тім ріжні пляни.

5. Щесь мя ся їмив. (Тухля)

„Щесь" зам. щось. Зачепив ся зо мною не знаю за що.

Імінє. 1. Сите йимінє лиже ся, а голодне каре ся. (Лім.)

Так само сита челядь любить ся, а голодна сварить ся між собою.

Їмость. 1. Ей їмость, там у містї хата на хатї, лата на латї, а такі їмосцї як ви жидам воду носьит. (Цен.)

Оповідав наймит вернувши з великого міста.

Імя. 1. Во імня отца й сина, Каська й Марина такі ми портки вшила, що на переді тїсно, а з заду трісло. (Наг.)
Жартує парубок із дївчат.

2. Во імя отця і сина, щоб не зістала ся нї крупина. (Кукиз.)
Хрестять ся з такою примовою сїдаючи до стола.

3. Імя отця за отця, і сина за Максима, і сьвятого за слїпого, і духа за Андруха, і амінь за камінь. (Бабух.)
Травестія формулки, якою хрестять ся.

4. Огидне му імньи та нечесне. (Наг.)
Лають нечесного та поганого чоловіка.

5. Най буде таке мня, яке си приніс. (Мшан.)
На якого сьвятого по календарю уродила ся дитина, таке їй звичайно імя на хрестї дають.

6. Панське імньи, а жебрацька торба. (Наг.)
Кепкують із жебрака з шляхетським іменем. Пор. Adalb. Imię 8.

Іней. 1. Як на дві неділї перед Різдвом рісний иней, то перед Петром буде на гречці рісний цьвіт. (Ком.)
Господарська прикмета що до будущого врожаю.

Іно. 1. Ой коби йно! (Лучак.)
Знач. менї байдуже, аби лише стільки всього було.

Інтерес. 1. Добрий інтерес, коли повний черес (Ільк.)
Коли чоловік має гроші, то може робити всякі купівлї.

2. Кожда Тереса має свої інтереса (Наг.)
У кождого своє дїло, свої секрети.

3. Я в таких інтересах не бував (Наг.)
Знач. на таких дїлах не розумію ся.

Іскра. 1. Аж му іскри з очий скачут. (Наг.)
Такий злий, сердитий.

2. Бий, аби аж іскри з г—ці скакали! (Наг.)
Бий цупко та болючо.

3. Зла іскра все поле спалила і сама згасла. (Ільк.) спалит .. згасне. (Наг.)
Говорять про лихого чоловіка, що иньшому нашкодить, хоч сам із того не має нїякої користи. Пор. Adalb. Iskra 5.

4. З малої іскри великий огонь. (Ільк., Петр.)
З малої причини бувають великі наслїдки. Пор. Adalb. Iskra 2.

5. Прудкий як іскра. (Наг.)
Про енерґічного чоловіка, бистрого на слова і на дїла.

Іспит. 1. Пришоў іспит на него. (Бон.)
Випробовують його розум, працьовитість та точність.

Ісус. 1. Воскрес Ісус от гроба, на всїх жидів хороба; якоже прорече — а них холера притече. (Дрог.)
Пародія відомої піснї з воскресного канона.

2. „Слава Йсу.“ — „Припічок мащу.“ — „А ваш де?“ — „Як вамащу, так буде́.“ (Снят.)

Пародіюють розмову з глухою жінкою.

Їсти. 1. Анї ївши, анї пивши скачи дурню ошалївши. (Іль., Петр.)

Тюкають на такого, що голодний танцює.

2. Анї ми сї не замане́ їсти. (Орт.)

Не хочеть ся, і думки про се нема.

3. Анї я ся в'їв, анї я ся впив. (Ільк.)

В'їсти і впити, се найкращі спомини з перебутого житя.

4. Бодай нїхто не дочекав їсти, як нема що! (Залїсє)

Нарікає голодний чоловік. Пор Adalb. Jeść 102.

5. Було що їсти, но принуки не було. (Гнїдк.) ...їсти й пити... (Лучак.)

Говорять про гостину на празнику. Пор Adalb. Jeść 4.

6. Він їсть і біда його їсть. (Мик. н. Дн.)

Хоч не терпить голоду, а все таки біди не може позбути ся. Пор. Adalb. Jeść 73.

7. Вочима би їв. (Будз.)

Захланно, ласо дивить ся.

8. Всьо-м видїв як їли, лиш єм клочьи не видїв як їли. (Наг.)

Жартують із жида, пор. висше Жид ч. 17.

9. Давали їсти, пити, та не було кому просити. (Наг.)

Жартують гостї на празнику.

10. Дали їсти, а не було де сїсти. (Ільк.)

Кривдує собі незадоволений гість.

11. Де їдять, там ся тисни; де гроші лїчать, там ся не пхай; а де бють, утїкай. (Іль.)

Де їдять, там і тобі дадуть, де гроші лїчать, готові тобі закинути, що ти часть їх украв, а де бють, там і тобі легко може дістати ся. Пор. Adalb. Jeść 21.

12. Єден їсть, другий слинку ковтає. (Вікно)

Другий не має що їсти. Пор. німецьке: Essen sehen macht nicht satt, Wand. I, Essen 41.

13. Зак не їла, не могла; напоїла тай лягла. (Залїсє)

Про лїниву жінку, що чинить ся хорою, але їсть добре і спить. Пор. Adalb. Jeść 30.

14. Їв би, види́ш, аби-с кілько перед нього поставив; нїколи би не казав: Буде з мене. (Наг.)

Говорять про ненажеру.

15. Їв би, пив би, а красти анї руш. (Мик. н. Дн.)

Докоряв злодїй свому вирідному синови.

16. Їв би-с із під себе! (Наг.)

Проклятє ненаїсному, або такому, що не заробить, а допоминаєть ся їсти.

17. Їв бис си печінки! (Наг.) ...пальцї! (Наг.)

Проклятє: щоб ти з голоду їв своє власне тїло.

18. Їв, пив, по бородї текло, а в горлї сухо було. (Сор.)

Насьміхають ся з того, що розповідає, як то він десь там був у сутій гостинї. Пор Adalb. Jeść 33.

19. Їв, тай ще буду, а тобі як плохе, то ни їдж. (Тухля)
Мовив Бойко жидови, що насмівав ся з нього, що їсть солонину.
20. Їдж, абис тріс про мене! (Наг.)
Сердитий окрик господині, коли хтось допоминаеть ся їсти, пор. Adalb. Jeść 79.
21. Їдж не їдж, пий не пий — прийде час: милий, забирай сї! (Колом.)
Говорять про гостя, що занадто довго сидить і заваджае в хаті.
22. Їлж, ни питай, щоби тілько шкіра витримала! (Луч.) ...нічого, коби... (Бар.)
Жартують заохочуючи ненажеру, аби їв ще більше.
23. Їдж, пий і весели ся, завтром не журн ся. (Терноп.)
Парафраза евангельських слів вложених в уста богача. Пор. Wand. I, Essen 79, 100.
24. Їдж, поки свої коліна видиш! (Берез.)
Як зробить ся черевань, то не буде їх бачити.
25. Їдж і розпережи ся! (Гнїдк.)
Дай собі волю, їж кілько можеш вмістити.
26. Їдж тай хвали, аби ще дали. (Княгинин)
Звичайне правило гостий, що в гостинї повинні для чемности хвалити все, що їм дають.
27. Їджте, аби-сте сї поровпукали! (Наг.)
Говорить хозяйка, подаючи їсти якимось нелюбим та наприкреним людям, дітям або слугам.
28. Їджте, бода-сте не видихали того, що взїсте! (Наг.)
Клине хозяйка, даючи їсти нелюбим людям.
29. Їджте, бода-сте сї папороти понаїдали! (Наг.)
„Папороть" тут у злім значіню, отрута (па-пороть, така що псуе, вбивае чоловіка).
30. Їджте, гостеньки, абисте не говорили. (Цен.)
Припрошував господар своїх гостий, не бажаючи їм, аби поніміли, але щоб потім не обмовляли його.
31. Їджте, гостеньки! Ріжте си печінки, крайте си серце. (Наг.)
Припрошував господар своїх гостий, подаючи їм печінки й серце з корови.
32. Їджте-мачайте, а за решту вибачайте. (Турка)
Припрошують гостий, що сидять за столом.
33. Їдж що здиблеш, роби що хочеш. (Наг.)
Улюблений оклик лїнюхів і прожорів. Пор. Wand. I, Essen 50.
34. Їдж хоть з хробаком! Хробак вдохне, і тебе дїдько возьме. (Цен.)
Говорять, коли хтось знайшовши в страві червяка, виявляе велике обридженe.
35. Їдят ся, як пси скажені. (Богородч.)
Гризуть ся, бють ся між собою.
33. Їж, аби ти сї Цигани ни снили. (Кольб.)
Таким, що йдуть спати голодні, снять ся Цигани. Що в тім таке страшне — не відомо.

37. Їж гірко, кисело, солоно, — умреш, а не згниєш. (Ільк.)
Заохочують до вживаня гірких, квасних та солоних страв.

38. Їж, коли дают, скачи, коли грают. (Торки)
З людьми треба все по людськи. Пор. Adalb. Jeść 37.

39. Їж тай диви сї, аби мій борщ ни був по селу. (Кольб.)
Щоб ти не зробив його притокою до якоїсь обмови на мене.

40. Їжте борщ, капусту, бо пироги не суть. (Ільк.)
Припрошував Бойко своїх гостий, та Підгірянин не хотів їсти, надіючись, що справді вже несуть пироги, і лишив ся голодний.

41. Їжте, бузьку, масну юшку. (Гнїдк.)
Припрошують гостя.

42. Їжте, гостеньки, а ви дїти, нуже! (Гнїдк.)
Господар припрошує гостий, серед яких посадовив і своїх дїтий.

43. Їж, що дають, а роби, що кажуть. (Ільк.)
Так навчають сьвіжо нанятого наймита. Пор. Wand. I, Essen 89; Adalb. Jeść 35.

44. Їла би тї колóтьба! (Берез.)
Прокляте: щоб тебе сперли кольки.

45. Їла би тї тота, що під корчом сїдит. (Наг.)
Прокляте: щоб тебе вкусила гадина.

46. Їла як паня, а наляпала як свиня. (Дар.)
Сьміють ся з нехарної, а гонорної жінки.

47. Їли би очи, та губа не хоче. (Луч.)
Наїв ся, а ще очима пожирає страву.

48. Їли як пани, а наробили як свинї. (Тереб.) ...наляпали... (Сян.)
Про захланних і нехарапутних їдців.

49. Їло би ся смачно, а робити страшно. (Луч.) ...масно, ходило би ся красно.... (Мш.)
Приговорюють лїнивому, що любить ласо поїсти, але робити не хоче. Пор. Wand. I, Essen 80; Adalb. Jeść 6.

50. Їм, їм, і від'їсти сї не можу. (Наг.)
Так менї засмакувало.

51. І сам не їсть і другому не дасть. (Ільк.)
Про скупого самолюба.

52. Їсти би їв, а красти не хоче. (Лучак.)
Нарікав злодій на сина, що не вдав ся в батька.

53. Їсти є кому, а робити нема кому. (Луч.)
Говорить господар, що мусить годувати богато неробучих дїтий або старих.

54. Їсти нїхто не забуде. (Наг.)
Голод сам озиваєть ся. Пор. Wand. I, Essen 37.

55. Їсти, пити було, а принуки не було. (Ільк.)
Про гостину, на якій господар не припрошував тай гостї оминали ся їсти. Пор. висше ч. 5.

56. Їсть, аж му сї вуха рушьиют. (Наг.) ...аж му вуха ходьит. (Наг.) ...аж за вухами тріщиг. (Цен.)
Говорять про цупкого їдця.
57. Їсть аж сї давит. (Наг.) .. душит. (Наг.)
Говорять про такого, хто їсть захланно і швидко.
58. Їсть за двох, а робит як єден дурень. (Наг.)
Про лїнивого а їстовитого робітника.
59. Їсть ми очи. (Наг.)
Знач. докучає менї, упоминає ся чогось.
60. Їсть мі очима. (Наг.)
Сердить ся і люто позирає на мене.
61. Їсть пес і свої власні блювотини. (Цен.)
Перерібка з церковного: аки песъ на своя блевотины возвращая ся, про поганого чоловіка, що робить таке, що ганив уперед.
62. Їсть пес пса, коли ся їсти хоче. (Wurzbach)
Знач. голод не вважає на братерство та свояцтво. Пор. Wand. II, Hunger 45.
63. Їсть пес пса, як нема барана. (Наг.)
Голод не питає свояцтва.
64. Їсть як би не своїм писком. (Наг.)
Їсть без апетиту, лїниво. Пор. Adalb. Jeść 43.
65. Їсть, як шовком шиє. (Гнїдк.)
Їсть делїкатно, з манерами.
66. Їсть, їсть, і його біда їсть. (Будзан.)
Те що їсть, не виходить йому на пожиток.
67. Їчте і розпережіт ся. (Балиг.)
Знач. наїдайте ся до сита, їджте, кілько хочете.
68. Коби їла, то набере тїла. (Наг.)
Говорять про худу скотину або жінку.
69. Коби міг, то би їв два рази одно — в під себе г—о. (Балиг.)
Такий захланний та скупий.
70. Мало їсть, богато сере. (Крех.)
Жартують із дївки, що при людях стидаеть ся їсти до ситости. Пор. польське: Małojadka, a gówno jak klatka. (Дрогоб.)
71. На, їдж, дурню, бо то з маком. (Ільк.)
Знач. се дуже добре. Пор. Adalb. Jeść 36.
72. Не їв — зімлїв, наїв ся — розболїв ся. (Мінч., Петр.)
І в однім і в другім випадку не заховав міри. Пор. Wand. I, Essen 83.
73. Не їдучий, не піючий. (Луч.)
Про скупого, стремезливого чоловіка. Пор. Wand. I, Essen 263.
74. Не їж, не пий, а весело жий. (Лучак.)
Не показуй по собі, що терпиш недостаток.
75. Не їж того, бо ти язик у сраку забігне! (Наг.)
Жартують із такого, що їсть щось занадто ласо, прим. мід. Пор. Adalb. Jeść 38.

87. Три дни не їдж, а весело ся диви. (Луч.) ...востро... (Ком.)
Знач. не показуй по собі, що тобі долягає. Пор. Adalb. Jeść 83.

88. Хоть нема що їсти, аби коло кого сісти. (Ільк.)
Говорить чоловік, що оженив ся з бідною, але вродливою і любою дївчиною.

89. Хто богато їсть і пє, той в розум не тиє. (Ільк.)
Наслїдуване латинського Plenus venter non studet libenter.

90. Хто їсть фляки, то гадає, шо кождий такий. (Кольб.)
Кождий судить иньшого по собі самім.

91. „Хто тут їв, жиде?“ — „Або свинї, або панове вояки“. (Наг.)
Мовив жид запрятуючи решти по вояцькім обідї.

92. Хто хоче їсти, мусит лїзти. (Мшан.)
Знач. мусить іти до роботи.

93. Хто чого не їв, того й смаку не знає. (Лучак.)
Кепкують, коли хтось хвалить ся, що їв такі й такі добірні страви.

94. Ци біда, що нима ся кому їсти зо мнов? (Тухля)
Не біда, що не маю такого (жінки), хто би гриз ся зо мною.

95. Ци я з тобою їв ци пив, що ти на мене виговорюєш? (Заліщ.)
Найчастійше виговорюють на господаря власне ті, що в нього гостили ся.

96. Чи їв, чи не їв, а за обід рахуют. (Гнїдк.)
Знач. обід був дуже скупий, не було що їсти. Пор. Adalb. Jeść 97.

97. Що будети їсти, гостоньки: прибуток, ци відбуток, ци кап? (Пужн.)
Прибуток, то солонина, відбуток то сир, а кап, то яйце. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 200.

98. Що з'їм, то моє. (Наг.)
Сего вже нїхто менї не відбере. Пор. Adalb. Jeść 82.

76. Не їла — не могла, попоїла тай льигла. (Цен.)
Жартують із лїнивої жінки, що вдає хору. Пор. висше 13.

77. Не маєш що їсти, їдж сир. (Дрог.)
Радив голодним людям пан, що сам не любив сира.

78. Нї їсти, нї пити, — Прокопа женити! (Отиневичі)
Робити щось таке, для чого нема підстави анї засобів.

79. Нї що їсти, нї де сісти. (Гнїдк.)
Пуста, негостинна хата, характеризують стан крайньої бідности.

80. Нї я в'їв, нї я впив, нї грошей не маю. (Сор.)
Говорить про себе чоловік, що весь вік прожив у бідности.

81. Нї я в'їла, нї я впила, нї красно входила. (Наг.)
Згадує жінка свій убогий вік проведений у бідности.

82. Очи би їли, коли губа не хоче. (Мик. н. Д.)
Про чоловіка, що захланно дивить ся на страви, хоч уже сам ситий.

83. Поки їм, поти жию. (Наг.)
Без їди жити не можу. Пор. Wand. I, Essen 94.

84. Прошу тя, не їдж мене! (Богор.)
Дай менї спокій, не докучай менї.

85. С—и, їдж, масти груди, лекше души твої буде. (Залуче)

Жартують із чоловіка, що журить ся всїм і нарікає при иньших на свої недостатки.

86. Тим, що він їсть, я ситий не буду. (Наг.)

Говорять, коли хтось оповідає про ситі обіди якогось богача.

99. Як їм з хлїбом кашу, то гріхи розстрашу. (Пужн.)

Мовив наймит до побожної, а скупої господинї, що сварила ся на нього, на що бере хлїба до каші. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 212.

100. Як їсть дитина, тїшит ся родина, та як їсть родина, то плаче дитина. (Кукиз.)

Дитина рада лиш тодї, коли иньші дбають про неї.

101. Як маєш їсти, то їдж, а як маєш робити, то робн. (Замул.)

Порядний робітник потребує й їсти порядно.

102. Як на велúю попоїм, то душа як в подушцї лежит. (Кривча)

З приємністю згадував бідний чоловік своє задоволене по сьвятовечірній вечері.

Іти. 1. А йшов бис у задгузь, як рак! (Наг.)

Лають такого, що йде дуже помалу.

2. А то йдеш, як лéльом-пóлельом. (Наг.)

Ідеш помалу, лїниво. Пор. Adalb. Iść 20.

3. Він іде, а йому сї не йде. (Бор.)

Знач. іде лїниво, помалу.

4. Все йде вспак. (Ільк.)

Знач. іде не так, як би слїд було надїяти ся. Пор. Adalb. Iść 46.

5. Все то йде якось не по божому. (Наг.)

Се б то безладно, нельоґїчно.

6. Всьо йде на переверти. (Лім.)

Мішають ся та переміняють ся старі порядки.

7. Де йди, там іди, а все до свого кута вертай. (Ком.)

Свій кут найлїпший.

8. Добре йде, лиш голову на бік несе. (Наг.)

Жартують із такого, що на ярмарцї торгує коня не розуміючи ся на кінських прикметах і винаходить ось таку його хибу.

9. Добре йде, но трохи на бік фостом закидає. (Луч.)

Пор. попереднє.

10. Ей, ледво йду! Не так пяна як голодна, шла бим далї тай не годна. (Мик. н. Д.)

Жалувала ся жінка йдучи з ярмарку, та пишучи мислїте по дорозї.

11. Замісь іти там де просят, він пішов, де сїна косят. (Кукиз.)

Говорять про лїтнїй дощ, що йде там, де його не треба.

12. Іде в три путї. (Наг.)

Іде блукаючи, дороги не знаючи, іде пяний.

13. Іде зі своїм двором. (Ільк.)

Зі своєю челядю, з дїтьми.

14. Іде, іде, тей на місци стоїт. (Будзанів)

Про такого, що йде дуже повільно або довго збирає ся в дорогу.

15. Іде й мислїте ногами пише. (Яс. С.)

Іде пяний і заточуєть то в сей бік, то в той.

16. Іде й носом підпирає сї. (Цен.)
Сильно пяний, раз по разу паде на землю.

17. Іде йойкаючи. (Наг.)
Його побито або загалом терпить якийсь біль.

18. Іде качки заганьиючи. (Наг.)
Знач. пяний, заточуєть ся то на один бік дороги, то на другий.

19. Іде му рукою. (Гнїдк.)
Йому щастить, добре ведеть ся. Пор. пісню:
Ой як я сї оженив, пішло ми рукою,
Пішла жінка за борщом, а я за мукою.

20. Іде му, як би взяв перо з гуски та пустив горі водов. (Мшан.)
Знач. ніщо йому не ведеть ся, все йде на перекір його бажаню.

21. Іде му як з печи на голову. (Наг.)
Не щастить ся, поводить ся чим раз гірше.

22. Іде му як з холяви. (Крех.)
Сиплеть ся добро, він богатїє.

23. Іде му як по груді. (Наг.)
Іде важко, з перешкодами, бідує.

24. Іде му як по маслї. (Наг.)
Знач. іде гладко, ведеть ся добре. Пор. Adalb. Iść 24.

25. Іде му як по шнурку. (Белз.)
Діло йде гладко, в порядку. Пор. Adalb. Iść 26. Німець додає: мовив злодїй, коли йому кат надївав петлю на шию. Пор. Wand. I, Gehen 6.

25. Іде му як спячому риба в сїть. (Гнїдк.)
Спячий риби в сїти не зловить.

27. Іде на попа із живого і з мертвого. (Лемк.)
Знач. іде дохід.

28. Іде нога позá ногу. (Наг.)
Іде помаленьку, ледви ступаючи.

29. Іде о горло. (Гнїдк.)
Знач. рішаєть ся питанє, чи жити, чи гинути.

30. Іде питаючи ся, по чому пшениця. (Гнїдк.)
Значінє неясне.

31. Іде як вода на лотоках. (Ільк.)
Щастить ся, прибуває добра.

32. Іде як з камїня. (Льв.) ...каменя. (Ільк.)
Туго, трудно йде, не щастить ся. Пор. Adalb. Iść 28.

33. Іде як на заріз. (Наг.)
З острахом, опираючи ся. Пор. Adalb. Iść 15.

34. Іде як рак з дріжджіма. (Наг.)
Помалу, ліниво. Натяк на анекдоту про рака, якого в велику пятницю послали за дріжджами і він вернув аж через рік. Пор. Adalb. Iść 4.

35. Іде як Русин з празнику. (Гнїдк.)
Говорять, коли кому ригнеть ся, пор. I, Бойко 7.

36 Іде як штири дівки. (Город.)
Іде швидко, весело.

37. Іди, аби сї за тобов зашило! (Наг.)
Знач. аби й слїд твій пропав.

38. Іди, абись сьи скапав. (Льв.)
Проклятє, щоб ти змарнував ся.

39. Іди, аби тї мої очи не виділи! (Наг.)
Не хочу мати з тобою нїякого дїла.

40. Іди в лихий чьис та в купу годину! (Наг.) ...зломану... (Наг.)
Проклятє: щоб куди підеш, грозило тобі нещастє або загибіль.

41. Іди в трісцѐ та в болото! (Кал.)
Кливуть чоловіка, що не держить ся хати, а йде кудись під ніч.

42. Іди до біди! (Наг.)
Біда персонїфікована як лихий демон.

43. Іди до дїдькової мами! (Товсте)
Проклятє. Дїдькова мама гірша від дїдька.

44. Іди до Ісай та торбами потрісай. (Дрог.)
Ісаї — вбоге гірське село.

45. Іди до ланца! (Лім.)
Ланц в бойківських проклятях часто фіґурує як синонїм муки, клопоту, лиха, див. далї Ланц.

46. Іди до песячої матери! (Стан.)
Проклятє. Вступи ся геть, щоб я й не знав, куди ти пішов.

47. Іди до раю, де кури ср... (Наг.)
Знач. під куряче сїдало, посилають дурного.

48. Іди до тристенного! (Наг.)
Проклятє: іди до чорта.

49. Іди здоров, коли-сь змолов, а ми пáраз, ідем також зараз. (Лучак.)
Жартливе прощанє.

50. Іди зо шумами! (Наг.)
Проклятє: як підеш, то щоб за тобою зашуміло, щоб ти не вернув більше.

51. Іди з ручки до ручки, аби не було мучки! (Бібр.)
Говорять дитинї, яку один носив на руках і передає другому.

52. Іди на дїдьчу маму, аби тї обйойкала! (Наг.)
Проклятє. Обйойкати когось в дорозї значить навести на нього нещастє.

53. Іди на зломану голову! (Наг.)
Щоб ти зайшов у таке місце, де б зломав собі голову.

54. Іди, най тї Бог на кого иншого наверне! (Наг.)
Говорять сварливому, зачіпливому чоловікови, з яким не хочуть бити ся або сварити ся.

55. Іди на чужі руки. (Іль.)
Нехай хтось иньший, зачеплений тобою, дасть тобі почути свої руки.

56. Іди на штири вітри, а на пятий шум. (Ільк.)

Іди геть, куди хочеш, щоб за тобою зашуміло, сліду не стало.

57. Іди ніворотом! (Наг.)

Іди, щоб не вернув ся більше.

58. Іди просто носа. (Кол.)

Знач. не питаючи, куди йдеш.

59. Іди собі з Богом до дідька! (Цен.)

Відправляють нелюбого, уприкреного чоловіка.

60. Іди тай не обзирай сї. (Наг.)

Рішивши ся раз на якесь діло роби його і не покидай.

61. „Іди, ти не є—на!“ — „Брешеш, псе, я сї є—у все“. (Кол.)

Дразнять себе взаїмно парубок і дівка.

62. Іди швидко, а так бридко; іди тихо — і так лихо. (Мінч.)

Треба у всьому в житю знаходити відповідну міру.

63. Іди швидко — тай то бридко; іди помалу — і то не здало; ліпше по серединї. (Тереб.)

Мотивуєть ся загальне правило „золотої середини“.

64. Іду, землї під собов не чую. (Наг.).

Іду швидко, весело, мов лечу.

65. Іду, йду, а на місцї стою. (Ільк.)

Говорить слабосилий, хорий чоловік, якому доводить ся йти кудись.

66. Іду туди, де цїсар пішки ходит. (Наг.)

Знач. до виходка.

67. Ідут як мухи до меду. (Наг.)

Горнуть ся радо до якогось діла. Пор. Adalb. Iść 12.

68. Ідут як по сьвјичену воду. (Наг)

До якогось добродїя, прим. до ворожбита або знахаря.

69. Іду, Яцю, не за тебе, а за твою працю. (Ком.)

Говорить дївка виходячи замуж за старшого а богатого чоловіка.

70. Іти з ким під колос. (Гнїдк.)

Значінє неясне; чи значить: іти в спіле збіже на любовні зносини, чи: йти з кимось згідно, робити в порозумінню?

71. Іти, куда ноги несут. (Гнїдк.)

Знач. куди будь, без означеної мети.

72. Іти, куда очи провадят. (Гнїдк.)

Без мети, в сьвіт за очи.

73. Іти на чужі діти. (Гнїдк.)

Говорить дївка, якій не хочеть ся йти за вдівця і доглядати не своїх дїтий.

74. Іти як у дим. (Гнїдк.)

Знач. на осліп, відважно але також необережно.

75. Ішов за Довбушом з фрики. (Гуц.)

Ішов з мусу, присилуваний.

76. Куда йдеш? на перед себе. (Жидач.)

Про такого, що йде сам не знаючи куди.

77. Куди йду, туди йду, а тобі не треба знати. (Богородч.)

Сердита відповідь на питанє: куди йдете?

78. Най там іде з минувшими часами. (Лучак.)
Говорять згадуючи якесь лихо.
79. Най то йде на ліси, на гори та на синї возера. (Жидач.)
Формула відвертаня всякого лиха, тучі, чарів, напасти.
80. Не все йде чоловікови так, як би му сї хтіло. (Дрог.)
Бо не все залежить від його волї. Пор Wand. I, Gehen 41, 44.
81. Не йди борзо, бо на біду найдеш; не йди поволи, бо біда тебе найде. (Ільк.)
В житю важко поступати так, аби не наскочити на біду чи то задля зайвого поспіху, чи через опізненє.
82. Не йди в воду, як ни знаєш броду. (Кольб.)
Не хапай ся до дїла, якого вдачі й наслїдків не знаєш.
83. Ни йди меже люде, коли ни знаєш сьвітови ладу. (Кольб.)
Бо будуть сьміяти ся.
84. Не йди на глибоке, коли не вмієш плавати. (Кольб.)
Не хапай ся до того, чого не знаєш.
85. Нехай іде за вола, аби дома не була. (Кукиз.)
Говорить батько про дочку, якої довго нїхто не хоче сватати.
86. Нї йти, нї сидїти. (Залїсє)
Чоловік нерішучий, що не знає, що й коли робити.
87. Нї йшла, нї їхала. (Ліп.)
Не рушила ся з дому, лїнива.
88. От так іди тай не бав сї. (Наг.)
Окрик здивованя: от як воно стало ся!
89. Помалу йди, дальше зайдеш. (Крех.)
Бо не так швидко втомиш ноги. Пор. Wand. I, Gehen 93; Adalb. Iść 44.
90. Так іде, жи би сї молоко на голові зсїло. (Жидач.)
Знач. іде помалу, обережно.
91. Там іди, мила, звідки-сь била. (Явор.)
Випрavляє чоловік жінку, коли їй не подобало ся в його домі.
92. То йду, то їду. (Стан.)
Коли хто візьме на фіру, а потім велить злїзати.
93. То так не йде: їсти й не платити. (Дрог.)
За дармо нема нїчого. Пор. Wand. I, Gehen 9.
94. Хто не йде, той не зайде. (Наг.)
Хто нїчого не робить для осягненя своєї цїли, той не осягне її. Пор Wand. I, Gehen 7.
95. Чи я за бідним іду, чи бідний за мнов? (Товсте)
Говорила богачка, до якої бідні горнули ся по милостиню.
96. Я йду, а ти бігай, може мі догониш. (Наг.)
Знач. я швидше йду, як ти біжиш. Пор. Wand. I, Gehen 3.
97. Який іде, таку веде. (Луч.)
Знайшов собі відповідну для себе, звичайно в кепськім значіню.
98. Я не йду там де бют, але там, де їсти дают. (Дрог.)

Зовсім натуральний нахил — іти там, де можна скористати.

Їхати. 1. Їдеш скоро — біду надибеш; їдеш поволи — біда тебе надибе. (Коб.)

Біда в житю неминуча. Пор. Іти 81.

2. Їдь, гадки не май! (Наг.)

Коли хтось боїть ся їхати задля лихої дороги або иньшої небезпеки.

3. Їхала, везла си, на порозї знесла си. (Довгоп.)

Говорять про жінку, що вертаючи з дороги до дому вродила дитину.

4. Іхав сім миль по під землю зі Львова до Лємберґу. (Лім.)

Жартують із такого, що хвалить ся своїми подорожами.

5. Їхала, їхала, надибала Міхала, надибала Івася, по під боки взяла ся. (Іваник.)

Дітський віршик.

6. Їхало твою маму! (Товсте)

Лайка: щоб чорти взяли твою маму.

7. „Куди їдеш?" — „Та то кінь їде, а я ся везу." (Клим.)

Так відповів Бойко на запитанє: Куди їдеш.

8. На двох дишлях їхати. (Гнїдк.)

Говорять про дволичного, нещирого чоловіка.

9. Нї їхала, нї йшла, нї гола, нї одїта. (Наг.)

Взято з казки, де пан задає дївчині таку трудну задачу. Говорять про ліниву, занедбану жінку.

10. Нї їхала, нї йшла, шустака дала, що розвори сї чепила. (Мик. н. Д.)

Так оповідала молодиця про свою мізерну їзду до міста.

11. Отто виїхав против мене! (Наг.)

Вихопив ся з дурним дотепом, пустив сплїтку.

12. Поволи їдь, то дальше заїдеш. (Луч.)

Швидка їзда псує і конї й віз.

13. Там їхати, перше висповідати сї. (Жидач.)

Дорога туди утяжлива і небезпечна, можна надїяти ся смерти.

14. Ти горов їдеш! (Богородч.)

Ти дуже дуєш ся, гордуєш.

15. Ходїмо їхати, поки нам ся пішки трафит. (Бібр.)

Жартлива переставка зам.: ходїмо пішки, заки нам ся фіра трафить.

16. Хто їздит на кім, потім їздят на нїм. (Ком.)

Хто верховодить над иньшими, того з часом беруть під ноги.

17. Хто з молоду їзди, той на старість пішки ходи. (Сор.)

Хто з молоду гордо носить ся, буяє фантазією, той на старість зупиняє ся на малім.

18. Яке їхало, таке й здибало. (Ільк.)

Про двоє однакових, ледачих.

19. Який їхав, таку здибав. (Явор.)

Зустріли ся однакові муж і жінка.

Іцко. 1. Вийшов на Іцкову суку. (Ільк.)

Зійшов на біду, терпить голод.

Йолуп. 1. А ти йолупе від сьвіта! (Льв.)

Лайка: ти тумане, дурню.

Йордан. 1. Перед Йорданом переверни сани до гори ногами. (Котуз.)

По що?

2. По Йордані не годит ся дві неділї прати в ріці, бо вода свячена. (Солуків).

У свяченій водї грішно випирати бруди. В хатї вільно.

Йорданський. 1. Анї в йорданські водї сї не вмиєш. (Наг.)

Се має бути найчистїйша вода. Говорять чоловікови, якого признали за брехуна та клеветника.

К.

Кава. 1. Без кави пап не ласкавий. (Торки)

Рано поки не випє кави, то сердитий, бо голодний.

2. Кава пушит, а горівка розуму учит. (Наг.)

Від кави дістає чоловік велике черево, а від горівки стає мудрійший — так арґументують пяницї.

Кавалець. 1. Такий кавалець, ледво на палець. (Наг.)

Жалував ся чоловік, якого скривдили при якімось подїлї, дали йому лиш малесенький шматок.

Кавалєр. 1. Кавалєр без обмови не оженит ся, панна не віддасть ся. (Ком.)

Звичайна поява семейного житя.

2. То такий кавалєр, що в піст сватає, а в мясницї го нема. (Льв.)

Очевидно спекулянт на сватанє.

Кавалок. 1. До таких кавалків він майстер. (Дрог.)

Дотепний на ріжні штуки та збитки.

2. То ще штука й кавалок! (Дрог.)

Говорять про якусь смішну пригоду.

Кавза. 1. А кавза би тї вкрила! (Наг.)

Прокляте: щоб тобі став ся скандал, зла пригода.

2. Забирай сї до кавзи до тьижкої! (Наг)

До лиха, на погану пригоду.

3. Іди, бо наробиш кавзи! (Наг.)

Наробиш біди, скандалу.

4. Кавза би на тебе впала! (Наг.)

Впало би на тебе лихо, лиха пригода.

5. То мі якась кавза присїла, що би й не збаг такої. (Наг.)

Трафила ся погана пригода, нечесть.

Кавзувати. 1. Кавзує, на чім сьвіт стоїт. (Наг.)
Лаєть ся, нарікає та проклинає.

Кагал. 1. Кагалом цілим прийшли. (Наг.)
Юрбою, безладною та крикливою купою.

2. Там їх цілий кагал! (Наг.)
Там їх богато, ціла юрба.

3. То ще жидівський кагал. (Наг.)
Се зорґанїзована компанїя, всї вони в змові з собою.

Кагла. 1. Каглою рік вийшов. (Дар.)
Неспостережено, як дим з кагли.

Кадигріб. 1. Кадигріб кадигробом. (Наг.)
Згірдно говорять про попа, мовляв: піп нїколи не покидаєть ся свого звичаю.

Кадило. 1. Йому тикай під ніс кадило, коли йому ніс засадило. (Наг.)
Він нїчого не занюхає, недоступний анї до похвали, анї до нагани.

2. Мінї вже й кадило не мило. (Наг.)
Говорить хорий або нещасливий чоловік.

Кадити. 1. Кади тому, кому під носом смердит. (Дрог.)
Говорять підлесному а брехливому чоловікови.

2. Не бзди (не во гнїв вам се слово) там, де кадять. (Гол.)
Пор. лат. Ne misceantur sacra profanis.

3. Уміє кадити. (Гнїдк.)
Кажуть про підхлїбного чоловіка або про самохвалька.

Кадовб. 1. Бодай умирати, а в свій кадовб зазирати. (Лім.)
Черпати із власних засобів, не зичити нї в кого.

2. Кадовб повний, то найлїпший приятіль. (Наг.)
Кадовб — старосьвітська дїжка довбана з одної штуки дерева, часом дуже великого розміру. Туди зсипали збіже і складали иньше добро.

3. Що мінї надобі, то маю в своїм кадовбі. (Наг.)
Маю своє все, чого менї потрібно.

Кадовбанї. 1. То ще кадовбанї, два хлопи не обіймут. (Наг.)
Говорили про дуже грубу жінку, різничку в Дрогобичи.

Кадук. 1. А кадук би тї взьив! (Наг.)
Проклятє, кадук — божок смерти, властиво його відзнака, caduceus.

2. З яким правом кадука до мене приходиш? (Наг.)
Правом кадука в Польщі забирано добро полишене без спадкоємців на фонд державний. Тут знач.: не маєш до мене нїякого права.

3. Кадук його знає, що в нїм кіпит. (Наг.) Нїхто не знає... (Лучак.)
Говорять про скритного чоловіка.

4. Кадук матери твоїй! (Наг.) ...мамі... (Наг.)
Проклятє; кадук — смерть, загибіль.

Казанє. 1. Досить того казаньи! (Наг.)
Говорить чоловік знетерпливлений довгою а нудною моралїзацією другого.

2. На таке казанє я давно дзвонив. (Торки)
Я се давно говорив та передвиджував, що так буде.

Казати. 1. Бодай не казати! (Колом.)
Говорять згадуючи щось страшне або прикре
2. Гей той казав. (Ільк.) Ги... (Наг.)
Формула інтродукованя поговірки.
3. Добре тобі казати, але мінї робити! (Сор.)
Наказати лекше як зробити.
4. Кажи йому, що хочеш, а він своє робит. (Наг.)
Говорять про впертого, неслухняного чоловіка.
5. Кажи, не кажи, а своє слово держи. (Наг.)
Не потрібно зайвого говореня та викрутів.
6. Кажи правду, лекше ти буде! (Наг.)
Вмовляли злодія зловленого на горячім учинку.
7. Кажіт, аби сї не торгувати. (Наг.)
Кажіть від разу правдиву цїну, не жадайте занадто дорого.
8. Казав пан, зробив сам. (Наг.)
Кепкує чоловік сам із себе, коли велїв зробити щось слузї, а потім мусїв зробити се сам. Пор. Adalb. Kazać 1.
9. Казали наші: нас—ру мамі ваші. (Будзанів)
Перекликають ся сусїди-вороги.
10 Най уже нїчого не кажу. (Наг.)
Полишаю се без уваги, про се не варто говорити.
11. Не до вас кажучи. (Наг.)
Коли згадуєть ся в розмові щось бридке або немиле.
12. Не кажи гоц, а вперед перескоч! (Наг.)
Не нахваляй ся наперед, але зроби дїло.
13. Не кажи мінї нїчого, я й без тебе знаю. (Наг.)
Про якусь сумну або прикру повину.
14. Не кажи того, бо пожьилуєш! (Наг.)
Остерігають необережного чоловіка.
15. Не кажу нї сяк нї так. (Наг.)
Не маю про се дїло нїякого суду.
16. Не против вас кажучи. (Наг.)
Про присутних не говорю, хоч скажу щось прикре.
17. Ци я ти кажу, ци хто? (Наг.)
Говорить господар слузї, знач. я маю право тобі се казати, а нїхто инший не має.
18. Щоби нїчого не казати! (Лучак)
Коли мова зійде на якусь прикру річ, яку бесїдник волить промовчати.
19. Що кажут, то роби; що дают, то їдж. (Наг.)
Поучав господар ново принятого слугу.
20. Що ти кажу, то таке певне, як амінь у пацьири. (Волос.)
Впевняв один чоловік другого.
21. Як казав, так казав, жеби що дав. (Мінч.)
Звичайно: як звав, пор. Звати 1.

Казка. 1. Без сорома казка! (Вікно)

Хоч соромно сказати, а таки се правда.

2. Нема казки без правди. (Гнідк.)

Якесь правдиве зерно є в кождій казці.

3. От сеce, то казка! (Лучак.)

Знач.: неправда! Коли хтось оповідаючи підпустить надто вже очевидну брехню.

4. Такого би і в казці не переказав. (Снят.)

Таке диво, така красота.

5. Це таке, шо лиш в казці казати. (Кольб.)

Се зовсім неподібне до віри.

Казус. 1. Воно би такого казусу паробило, що й не приповісти. (Стара С.)

Знач. таких клопотів, такого скандалу. З лат. casus, спеціяльно в юридичнім значіню.

2. Такий ми ся казус трафив, що й казати встидно. (Уриче)

Оповідав Бойко про свою дивну пригоду.

Кака. 1. Де кака, там і папа. (Снят.)

Де робить ся гній, там родить ся хліб.

2. Всілякої каки намішьила, тай їдж тото! (Наг.)

Говорив чоловік згадуючи про якусь обридливу страву.

3. Що кака, то не ляля. (Наг.)

Дітським язиком, іронічно: що погане, то не гарне.

Калабаня. 1. Вибило калабаню на два хлопа. (Наг.)

В ріці повінь вимулила глибоку яму.

2. В калабаню з ним, аби за ним лиш забулькотало! (Наг.)

Пяниці кинули одного з поміж себе в воду і він утопив ся.

3. Заїхав у калабаню, що й вух не видно. (Наг.)

Про вибоїну па серед дороги.

Калагарівка. 1. Я з Калагарівки, то не пю горівки. (Вікно)

Калагарівка, село скалатського пов. Чи там справді самі тверезі люди, чи се лиш іронічно сказано, не знаю.

Каламутити. 1. Каламутит воду, аби в нїй рибу лапати. (Белз)

Говорять про хитрого інтриґанта, що ширить між людьми сплетнї та свари, аби самому з них користати.

2. Не каламуть сьвітом. (Бор.)

Знач. не інтриґуй між людьми, не заводь між ними колоту.

Каламуть. 1. То якась ка́ламуть, не вода. (Наг.)

Говорять про мутну воду.

Каланити. 1. От каланю своїм сьвітом, як можу. (Наг.)

Жалуєть ся чоловік на своє бідоване.

Каланник. 1. То ще каланник, не ґосподар. (Наг.)

Говорять про бідаря, що не має на чім господарювати як слїд.

2. Щож ти, каланнику, тут наробив? (Наг.)

Докоряли чоловікови, що наробив якогось лиха для громади.

Калатало. 1. Таке, таке калатало. (Дрог.)

Кепкують із балакучого чоловіка, пустомелї.

2. Тобі би лиш калатало на шию причепити, як тій брикливій корові. (Крех.)

Говорив чоловік до доньки, що любила „збрикати ся" і тікати з батьківської хати.

Калатати. 1. Треба довго калата́ти, щоби бабу ошукати. (Ільк.)

Стара баба недовірлива і треба довго намовляти її, щоб від неї щось видерти.

2. Як ті калатну, то ти всї зуби вилетьит. (Наг.)

Грозить чоловік другому.

Калїка. 1. До віка калїка, а пан до чьису. (Наг.)

Хвалив ся хромий калїка, коли йому пан не хотїв дати милостинї.

2. Калїка дїтина, бо зубів не має. (Наг.)

Жартують родичі відповідаючи на питане стороннїх, чи здорова дитина.

3. Калїка на рани: з переду мокрий, а з заду зас—ний. (Наг.)

Сьміють ся з малої дитини, що наробила під себе в колисцї або в постелї.

4. Калїка не до віка, а пан не до смерти. (Ільк.)

Калїка може видужати, а пан на біду зійти.

5. Не з віка калїка, не до смерти пан. (Мінч. Петр.)

Окалїчів у старших лїтах, пор. попереднє ч.

6. Не на віки калїки, не на віки панство. (Сор.)

Все минуще: і моє калїцтво і твоє панство.

Калїчити. 1. Калїчит по руськи, як Нїмець з Бриґидану. (Голоб.)

Кепсько говорить. Бриґідан, нїмецька кольонїя близько Стрия.

Калинник. 1. В калиннику ти руки, а не в хлїбу сьвјитім! (Наг.)

Докоряє чоловік жінцї, що невмитими руками береть ся місити хлїб. Калинник — горнець або иньша глиняна посудина, в якій розроблюють глинку, що нею мастять що дня піч і припічок, коли витопить ся в печи.

Калужа. 1. А в калужу з свиньми, не за стіл з людьми! (Наг.)

Лаяли пяницю, що зблював ся за столом у гостинї.

2. Вже сї з тої калужі не видобуду. (Наг.)

З тої по́ганї, з тих клевет і пльоток

2. Він з тої калужі й не вилазит. (Наг.)

З тої поганї, прим. із пянства.

4. Змішьив го з калужев. (Наг.)

Змішав з болотом, зганьбив, опоганив.

5. Я до тої калужі води пити не піду. (Наг.)

Говорив парубок, якому радили женити ся ся з дївкою пяницького роду.

Камашї. 1. Будеш ти ще в камашох танцювати. (Наг.)

Говорять гулящому парубкови, що його незабаром візьмуть до війська.

2. Дали мінї камашї, заплакали всї нашї. (Наг.)

Приказка з піснї про рекрутчину.

3. Ми разом камашї не фасували. (Красносїлцї)

Ми собі не компанїя, не товаришї.

Камінець. 1. І малий камінець зробит синець. (Гнїдк.)

Коли ним сильно вдарити.

2. І малі камінці роблять синці. (Ільк.)

Див. попереднє ч.

Камінь. 1. Аби з каменьи був, то ще би сї змилував. (Наг.)

Говорять про якесь тяжке горе, яке мусить зворушити всякого чоловіка.

2. Аби ту чоловік камінь глодав, то не поможе. (Будзанів)

Такий голод, так тяжко добити ся чого будь.

3. Анї каменя не дадуть голову провалити. (Ільк.)

Такі скупі та захланні.

4. Бодай сї то і на камени родило! (Наг.)

Говорять про всяке пожиточне зїле, особливо про картофлю.

5. Він на тебе каменьом, а ти на него хлїбом. (Лев.)

За зло віддаєш йому добром.

6. В камінь стріляти, стріли теряти. (Гнїдк.)

Говорити до твердосердого чоловіка, марно тратити слова.

7. Ги би ми камінь із серцьи впав. (Наг.)

Говорить чоловік позбувши ся якогось клопоту. Пор. Adalb. Kamień 5.

8. За мій хліб він на мене каменьом. (Наг.)

За моє добро платить менї невдякою та пакістю.

9. За мьиткий камінь на тверде зерно. (Сор.)

Говорять про жорна, які задля мягкого каменя погано мелють і пускають у муку шматки каменя. У Поляків инакше, див. Adalb. Kamień 2.

10. Іде му як з каменьи. (Наг.)

Ведеть ся погано, все коштує богато труду. Пор. Adalb. Kamień 9.

11. І камінь би сї порушив від такої неправди, не то чоловік. (Наг.)

Говорять про якусь болючу кривду. Пор. Adalb. Kamień 3.

12. І на камени доробит сї. (Наг.)

Говорять про працьовитого і запопадливого чоловіка, диви висше ч. 4.

13. І я не на камени виріс. (Дрог.)

І я не з поганого роду, не ледащо. На камени ростуть тільки найлихші, невжиточні ростини, мхи та порости.

14. Каменьи би видиш укусив. (Наг.)

Такий голодний. Пор. Adalb. Kamień 25.

15. Каменьом до Бога не довержу. (Наг.)

Говорив бідний чоловік жалуючи ся на свою кривду, на яку не має кому й жалувати ся.

16. Каменьом у Бога кидати. (Гнїдк.)

Бути невдячним за все його добро.

17. Камінь би сї здригнув, а йому байдуже. (Наг.)

Про скупого, нечутливого чоловіка.

18. Камінь голова, камінь! (Наг.)

Кричать дїти, коли піде перший весняний дощ; вони тодї вибігають на той дощ з голими головами і прикладаючи камінець до тїмя кричать так, щоб увесь рік голова не боліла.

19. Камінь на камени сї не лишив. (Наг.)

Говорять про цілковиту руїну якоїсь будівлї. Пор. Adalb. Kamień 14.

20. Камінь на місци порастає. (Петр.) I... поросте. (Наг.)
Так і чоловік на місці дробляєть ся добра. Пор. Adalb. Kamień 22.

21. Камінь не дзонит. (Гнїдк.)
Тільки глухо стугонить. Яке образове значінє — не догадую ся.

22. Навіть каменьи не дасть, чим голову провалити. (Наг.)
Про скупого, захланного чоловіка, диви висше ч. 3.

23. На добрий камінь що насипле, то змеле. (Ільк.)
Так само добрий робітник що йому дадуть, те зробить.

24. На камінь і воду гнати. (Гнїдк.)
Обертати всяку річ на свою користь.

25. О, щоби-с замісць того, що посїєш, каміня горяче збирав, аби ти до него пальцї прилипали! (Лол.)
Проклятє сївачеви.

26. Сьидь каменьом і сїди на місци. (Наг.)
Сиди непорушно, не мотай ся. Говорить мати непосидючій дитинї

27. Так як би ми камінь на голову впав. (Наг)
Говорять про якесь нагле, нїчим незаслужене нещастє.

28. Тверде, як камінь. (Наг.)
Говорять про все тверде, головно про засохлу землю, засохлий хлїб і т. п.

29. То буде, як на камени пісок зійде. (Сїл. Б.)
Не буде нїколи.

30. То камінь віри. (Гнїдк.)
Се чоловік вірний і твердий на своїм слові.

31. То мінї як з каменьи приходит. (Бор.)
Тяжко того добити ся.

32. То на мій камінь вода. (Наг.)
Ся річ виходить менї на користь.

33. Тьижко йде, як з камене. (Наг.)
Не можна доробити ся анї дати собі ради.

34. Хто на тебе каменем, ти на него хлїбом (Ільк.)
Обовязок платити зло добром, пор. висше ч. 8.

35. Чого стоїш каменьом? (Наг.)
Говорять до нерухливого, мов остовпілого чоловіка.

36. Ци в камінь головою, ци каменем у голову. (Ільк.)
Scil. то тобі все одно.

37. Чи каменем о голову, чи головою о камінь, все тобі лихо. (Гнїдк.)
Відмінок попереднього.

38. Ци тебе в камінь, ци в тебе каменьом, то тобі все єдно. (Наг.)
Говорять про всяке нещастє, що спадає на чоловіка з сеї чи иньшої причини.

39. Як з каменьи води не витиснеш, так із нього доброго слова. (Наг.)
Говорять про сердитого, твердосердого чоловіка Пор. Adalb. Kamień 8.

40. Як камінь у воду. (Наг.)

Scil. пропало, щезло.

41. Як на камени не веде сї. (Наг.)

Камінь пустий і неплодючий. Говорить бідний чоловік, що ніяк не може доробити ся.

Камуз. 1. На камуз го збили. (Наг.)

На дрібки, на болото.

Камфора. 1. Щез як камфора. (Дрог.)

Камфора, як відомо, випаровує на вільнім повітрі.

Каменний. 1. То ще каменне серце в нього! (Наг.)

Тверде, немилосерне серце.

Канїзувати. 1. Канїзує мою роботу, а сам аби що пальцьом раз рушив. (Наг.)

Жалував ся чоловік на свого лїнивого а остроязикого спільника.

Канонєр. 1. Каноньири й ґранатири, то єдної масти: ґранатири за к—вами, каноньири красти. (Коб.)

Характеризують ріжні роди вояків.

Канонїк. 1. Кождий канонїк як канонїк, але капітула, то злодій. (Перем.)

Так говорив чоловік, якому кождий канонїк окремо обіцяв допомогти в якомусь дїлї, але капітула те дїло відкинула.

Канчук. 1. Канчуками годований, тому такий ладний. (Город.)

Говорять про панського дворака.

Каня. 1. Жьидит як канї дощу. (Наг.)

Нар. віруване, по якому каня, що при сотвореню жерел і річок не хтїла копати ямки, „аби собі жовті черевички не поваляти“, має заборонено пити воду з жерел і річок, а може пити тільки дощову воду, ловлячи її в лету. Оттим то в часї посухи вона дуже мучить ся і цїлими днями лїтає та кричить плачливо просячи в Бога дощу.

2. Пищит як каня. (Гнїдк.)

Про плачливий, прикрий голос.

3. Чи чуєш, як каня дощу просит? (Лол.)

Збувають такого, що просить чогось, чого прошений не має або не хоче дати.

Канькати. 1. Канькає коло мене, як тота канї, що дождӂу просит. (Наг.)

Просить чогось, докучає менї.

Кап. 1. Що кап, то хап. (Дар.)

Кажуть про чоловіка, що рад усякій дрібницї, яка йому впаде в руки.

Капнути. 1. Хоть що-то капне, то все гаразд. (Наг.)

Всякий хоч дрібний прибуток у хозяйстві — добро.

Капелюх. 1. Капелюха ми не стане всїм кланяти ся. (Крех.)

Говорив гордий чоловік, що не любив відклонювати ся при привитаню.

2. Капелюх — бодай ти оглух! (Наг.)

Мудроване.

3. Капелюх мі більше коштує. (Дрог.)

Scil., нїж бим мав тобі поклонити ся.

4. Не годит сї капелюх на столї класти, бо будут кертиці поле рити (Наг.)

Народне віруванє.

5. Я в своїм капелюсї, не в твоїм царстві. (Наг.)

Так мав сказати Русин до пана Бога, коли вкинувши до раю свій капелюх осмолений пекольною смолою мав сам узяти його та замісь того сїв собі на нїм.

Капець. 1. Будеш ти ще капцї губити тїкаючи з села. (Наг.)

Лаяли жида-лихваря.

2. Капець не чобіт, шльихтич не ґосподар. (Наг.)

Говорять про ходачкових шляхтичів.

3. Капцїма би тї накрило! (Цен.)

Прокляте, особливо жидови: щоб ти збіднїв, зкапцанїв.

4. Не тупне так капець, як чобіт. (Берез.)

Бідний не задасть такого шику, як богач.

Капітан. 1. Капітан, бо має ясний ніж коло гузиці. (Наг.)

Так описувала баба капітана, перший раз бачивши військову муштру.

2. Пане капітан, нема черевиків, нема презентирки. (Карл.)

Так сказав вояк, що стояв босий на вартї і не салютував капітанови по припису.

Капля. 1. Густа капля дощу і камінь дїравит. (Гнїдк.)

Пор. лат. Gutta cavat lapidem.

Капота. 1. Капота про сьвјито, а гунї про буднї. (Яс. С.)

Так характеризують ріжницю сих двох одягів. Пор. Adalb. Kapota 3.

2. Капота, то цїла моя величність. (Борис.)

Говорив ходачковий шляхтич, що величав ся своєю старомодною капотою.

Капраль. 1. Капраль, бо має очи каправі. (Наг.)

Дразнять парубка, що в війську був капралем.

Капуста. 1. Капуста не тлуста, а Матвій не гордий. (Ільк.)

Він добрий їдець, з'їсть і пісну.

2. Капуста тверда як форост, а квасна як дзер. (Наг.)

Про кепсько уштаковану, перекващену капусту.

3. Капуста тлуста сама йде в уста. (Наг.)

Хвалять добре омащену капусту. Пор. Adalb. Kapusta 8.

4. Капуста ще на грядцї, а ти вже на голубцї зуби остриш. (Коб.)

Дїло ще не підготоване, а ти вже обчислюєш його користи.

5. Капусти не пропусти, а каші як ласка ваші. (Сор.)

Про чоловіка з добрим апетитом, що одно їсть і ще й другого просить.

6. Капусти нї на грядцї, нї на мисцї не омастиш. (Лучак.)

Вона потребує на грядцї найкрасшої землї, а зварена доброї омасти.

7. Лиш капуста відгрівана добра. (Наг.)

Кепкують, коли хтось повтаряє стару новину. Пор. Adalb. Kapusta 15.

Капцан. 1. То остатний капцан. (Наг.)
Зовсім бідний чоловік, говорять особливо про жида, що не має чобіт, а ходить лиш у капцях.

Капчук. 1. В єден капчук треба дути. (Пост.)
Складати гроші до спільної каси, горнути для громади.

2. Пропав капчук і штири ґрейцарі. (Мик. н. Дн.) ...новенькі. (Кобилов.)
Говорить ся, коли комусь пропало щось не дуже цінне.

Кара. 1. Аби сї на тебе вже раз люде божої кари допросили! (Наг.)
Лихословлять злочинного а безкарного чоловіка.

2. Анї злому кари, нї доброму нагороди. (Ільк.)
Нарікають на погані порядки в громаді.

3. Без кари би й страху не було. (Наг.)
Кождий лихий чоловік міг би накостити безкарно. Пор. Wand. IV, Strafe 17.

4. Без кари нема й поправи. (Підгірки)
Кожде зло мусить помстити ся. Пор. Wand. IV, Strafe 21.

5. Бодай тї кара Божа з цілого сьвіта обгорнула! (Ком.)
Проклятє: щоб твоя кара була відома всему сьвітови.

6. Бодай тї кара не виділа! (Наг.)
Жартливе проклятє; кара персоніфікована як якийсь злий демон, що пасе очима за чоловіком або за худобиною.

7. До тої кари будут усї спадкоємцї. (Жидач.)
Раз була бійка і побитий заскаржив до суду, а оден каже: „Но то що? єдного ни засудет, до тої кари будуть усї спадкоємцї“.

8. Дочекаєш ти сї ще тьижкої кари. (Наг.)
Грозять зухвалому, злочинному чоловікови. Пор. Wand. IV, Strafe 4.

9. Єдному кара, десїтьом страх. (Наг.)
І привід до поправи. Пор. Adalb. Kara 5, 7, 14 Wand. IV, Strafe 11.

10. За якусь кару мушу жити з таким нелюдом. (Наг.)
Жалуєть ся жінка на лихого чоловіка.

11. Кара божа би на вас упала! (Наг.)
Проклятє чоловіка, що сам не може покарати своїх кривдників.

12. Кара божа на те! (= тебе). (Ком.)
Проклятє; пор. ч. 11.

13. Кар карезний! (Лол.)
Оклик зачудуваня, коли чогось надзвичайно богато, прим. грибів або риби.

14. Кладу сї на кару, коли-м що винен. (Наг.)
Готов понести кару, образ узятий із панщизняного звичаю караня кіями.

15. Кождий на тім сьвітї буде мав свою кару. (Сенеч.)
Йому відплатять за всї його прогріхи. У Поляків: Kara złego nie minie, Adalb. Kara 10.

16. Нема на вас кари божеї та покаяньи. (Наг.)
Нарікала жінка на своїх кривдників.

17. Нї лихому кари, нї доброму справи. (Луч.)
Відміна попер. ч. 2.

18. Приймай кару, на яку-с заслужив. (Наг.)

Говорять винуватому. Пор. Wand. IV, Strafe 9, 47.

19. Ци не кара божа на мене? (Наг.)

Зітхав чоловік, якого постигла якась несподівана напасть.

Карамха. 1. Присїла го така карамха́, що гидко й дивити сї. (Наг.)

Говорять про вошивого чоловіка.

2. Там такої карамхи, що всїх не нагодуєш. (Наг., Кривор.)

Говорять про хату, де богато дїтий, а мало запасу.

Карась. 1. Кім, кім, карась, ніщту мессер! (Завад.)

Кепкують із жида. То якийсь жид ловив рибу, а зловивши карася хотїв зараз зарізати його, але карась тріпнув ся сильно і вискочивши з його рук пішов у воду. То жид потім договорював йому, мовляв: верни ся, карасю, я вже не буду різати.

2. Лихо карасеви, коли в шум заплине. (Залїсє)

Там його найлекше зловити. Мова про чоловіка, що попаде в безвихідне положенє.

Карататии. 1. От каратає як може, аби до кінця близше. (Вікно)

Бідує, дає собі раду.

Карати. 1. Аби його Бог карав, коли я то зробив! (Мости)

Жартливе заклятє.

2. Бог не карає прутом. (Лучак.)

Має ріжні способи кари.

3. Бодай тя Пан Біг скарав, але я ти не зичу. (Коб.)

Жартливе проклятє.

4. Карай Боже до віка таким хлїбом. (Ільк.) ...чоловіка. (Луч.)

Говорять про заможного чоловіка, який нїколи не терпить голоду.

5. Кого Бог карає, тому розум відбирає. (Замул.)

Пор. лат. Quem Deus perdere vult, dementat; Wand. IV, Strafen 19.

6. Отож то мі закарало! (Наг.)

Се менї стало на заваді, спиняє мене.

7. Скари-ж то мі Боже! (Наг.)

Формула заклятя: карай мене, Боже, коли се неправда.

8. Таким карай Боже по вік. (Кольб.)

Се було б не лихо, як би так чоловікови вело ся й до смерти.

Карб. 1. Був у твердих карбах. (Наг.)

Був у острій школї, під важкою рукою.

2. Озьму я тебе в карби. (Бор.)

Знач. мусиш держати ся острих правил.

Карбувати. 1. То всьо сї на тебе карбує. (Наг.)

Усе йде на твій рахунок, за все мусиш відповідати.

Карк. 1. А щоби-с там карк скрутив! (Наг.)

Проклятє: щоб ти зломав голову.

2. Вже мі карк болит двигати такий тьигар. (Наг.)

Жалуєть ся чоловік на утяжливости свого житя.

3. Гордий карк пригне Господь до землї. (Кол.)
   Упокорить гордого чоловіка.
4. Дав му в карк, аж носом землю запоров. (Наг.)
   Вдарив у потилицю, аж сей упав на землю.
5. За карк тай за двері! (Наг.)
   Говорять викидаючи з хати якогось влїзливого гостя.
6. Зараз у карк дістанеш, як того не зробиш. (Наг.)
   Силує один другого до роботи.
7. Звисли на моїм карку. (Наг.)
   Живуть моєю працею і моїм старанєм.
8. Мінї на карк не сьидеш. (Наг.)
   Мене не переможеш, не поневолиш.
9. Над карком му стоїт. (Наг.)
   Силує його до чогось, погоняє побоями.
10. На карку ми сів. (Наг.)
   Здав ся на мене, на мою працю та на мої услуги.
11. Скинув ярмо з карку. (Цен.)
   Увільнив ся від неволї, вибрав ся з довгів.
12. Ще я не гну карку перед панами. (Снят.)
   Говорив гордий, богатий і сьвідомий своєї гідности господар.

Кармазин. 1. А гій на тя, сялений! А деж кармазин дзелений! (Мшан.)
   Відповідь на слова дурня, що кармазин зелений.
2. В кармазинах ходит, як пан. (Наг.)
   Давнїйше пани залюбки ходили в кармазинових строях, на які навіть мали привілеї; „кармазинами" звали ся в Польщі тілько найвизначнїйші маґнати.

Карпати. 1. Піди й за Карпати, то треба бідувати. (Ільк.)
   Скрізь людям тяжко жити.

Картати. 1. Картай, аби на другий раз так не робила. (Голг.)
   Упоминай або й покарай.
2. Картай кобилу, а вна лиш головов махає. (Цен.)
   Учи дурного, а він усе своє робить.

Картох. 1. Картох дали на трох, а єдному мало. (Сквар.)
   Нарікали попівські наймити при скупім обідї. Картох — бараболя.

Карунок. 1. Карунок би на тебе тьижкий зайшов! (Наг.)
   Мука, погана пригода.

Каська. 1. Во мня Оца і Сина, прийшла Каська тай Марина. (Жидач.)
   Жартують при приходї дївчат.
2. Касько, вийр минї! Як вйириш Богу, так і минї! (Кнїгиничі)
   Кепкують, коли хто заввято божить ся.
3. Писала Каська до Яська. (Наг.)
   Жартують, коли хтось пише дурницї.

Кася. 1. Що буде Касї, буде й Парасї. (Залїсє)
   Що однїй, те й другій.

Кат. 1. А дасть його кат. (Будзанів)

Знач. його нема тут, він утїк, хиба кат міг би віднайти його.

2. Де єго кату! (Ростоки)

„Де“ замісь: дай. Давнїйша формула про злочинця, якого після мирного переслуху в разї переченя з його боку „давали кату“ на муки. Пор. Wand. II, Henker 20.

3. До сто катів, не підеш ти менї з очий? (Дрог.)

Говорив сердитий міщанин, гонячи від себе уприкреного жебрака.

4. Іди собі до ката! (Наг.)

Відправляють нелюбого чоловіка. Пор. Wand. II, Henker 44.

5. Кат би го пожалував! (Завадів)

Іронїчно: щоб він дістав ся в катівські руки. Нїм. Vom Henker giebts keine Applelation, Wand. II, Henker 11.

6. Кат його знає! (Наг.)

Я не знаю. Пор. Wand. II, Henker 19.

7. Коби від ката, щоб була заплата. (Голешів)

Усе однаково, від кого, аби заробити.

8. Най буде від ката, аби дуката. (Лучак.)

Говорить чоловік ласий на гроші.

9. На якого ката ти то робиш? (Голоб.)

На що се здало ся? Се нїкому непотрібне.

10. Кат, не правда! (Гнїдк.)

Зовсїм не правда.

11. Най у ката, аби була заплата. (Ільк.)

Scil. служити.

12. Напосів сї, як кат на грішну душу. (Наг.)

Про якогось злого чоловіка, що допікає своєю ворожнечою.

13. Червоний як кат. (Наг.)

Кат виступав до свойого кровавого ремесла в червонім костюмі.

Катафальок. 1. Бодай тибе на катафальок положили. (Будз.)

Прокляте: щоб ти вмер. Катафальок — підвисшене в формі ліжка, на якім наряджують мерця.

Катер. 1. Катер Бога нашого. (Наг.)

Пародія реченя з молитви: Матер Бога нашого.

Катерина. 1. Доки ти Катерино будеш ходити в нашу кукурузу срати? (Дулїби)

Так колись перекладали клясичне: Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra?

2. Катерина гречку вјизала, Катерина правду казала. (Орт.)

Покликають ся жартливо на сьвідка з доданем нїчого не значучої обставини.

3. Катерина просо полола, Катерину колька колола. (Наг.)

Жартують із дївки, що й від легкої роботи відмовляєть ся звичайною у жінок „колькою.“

4. Катерина сїно громадит, Катеринї колька не вадит. (Наг.)

При тяжшій працї вона вже не жалуєть ся на кольку.

5. Катерина як дівчина, лиш черевина як діжчина. (Наг.)
Кепкують із вагітної дівки.

6. Катерино моя люба, в мене ср—ка, в тебе губа. (Озеряни)
Кпини парубка з невродливої дівки.

7. Катерино, отвори но, Катерино встань но, Катерино, їсти дай но, як то буде файно. (Орт.)
Приговорює чоловік до жінки, вертаючи пізно в ночи до дому.

8. У нашої Катерини весїлє і родини. (Ільк.)
Видно, порядна дївка.

9. У нашої Катерини разом весїлє й хрестини: і до шлюбу ведут і до хресту несут. (Кукиз.)
Кепкують із дївки, що поквапила ся з дитиною перед шлюбом.

Кацап. 1. Кацап, кацап кацапом, пасе свинї загалом, лупит шкіру пазуром. (Підгірки)
Сьміють ся з таких, що називають себе москвофілами.

Качати ся. 1. Качьию сї як то поліно. (Наг.)
Я безсильний, хто хоче, то мене копне або кине на бік.

Качка. 1. А бодай вас качки ззїли! (Рибно)
Жартливе проклятє.

2. Бодай тебе качка надоптала! (Тереб.)
Жартливе проклятє. Пор. Adalb. Kaczka 2.

3. Бодай тя качка копла! (Город.) ...копнула! (Наг.)
Пор. попер. ч. 2.

4. Бодай тя качки здоптали! (Ільк.)
Жартливе проклятє.

5. В лїтї і качка прачка, а в зимі і Тереся не бере ся. (Ільк.)
Пранє в лїтї легке, а в зимі трудне.

6. В лїтї кожда качка прачка, а в зимі жінка неборачка. (Луч.)
Иньша форма попереднього.

7. Дай, дївчьи, качки! (Наг.)
Качкою називаєть ся також жіночий половий член.

8. Качка каже: „Ой біда!“ А когут на оборозї: „Як кому, як кому.“ (Мшан.)
Качка в низу не має що їсти, а когут на оборозї ситий.

9. Качки несут ся, доки не висипле ся кропива. (Берез.)
Господарська прикмета.

10. Качки ногами заганьиє. (Наг.)
Говорять про пяного, що заточуєть ся в сей то в той бік. Пор. Adalb. Kaczka 4.

Каша. 1. Ваша каша, наша кваша. (Коб.)
Вам одно, нам друге.

2. Ваші каші, а наш борщ. (Наг.)
Ви богачі, а ми бідні. Пор. Adalb. Kasza 13.

3. Густа каша дітей не розганяє. (Гнїдк.)
Дїти залюбки горнуть ся до неї; образово: достаток притягає до себе людий.
4. До каші, як ласка ваші. (Наг.)
Жартливо прикликають дітий до їди.
5. За кашу дитину два рази бют. (Гнїдк.)
Зразу не хотіла їсти каші, то побили, а потім плакала, що за мало каші, то ще раз побили.
6. І каші не хочу, і по воду не піду. (Ільк.)
Говорить лїнива дївка. Пор. Adalb. Woda 46.
7. І я дурно каші не їв. (Наг.)
І я чогось у житю навчив ся; натяк на кашу, що була головною стравою школярів у давнїх школах. Пор. Adalb. Kasza 3.
8. Каші, то мати наші. (Наг.)
То головна страва селянина. Пор. Adalb. Kasza 12.
9. Кипит каша і горох — а для кого? для нас двох. (Мшан.)
Радують ся дїти.
10. Мене, небоже, з кашею не ззїсти! (Крех.)
Я не дам над собою верховодити анї знущати ся. Пор. Adalb. Kasza 31.
11. Не дам собі в кашу наплювати. (Тисьм.)
Не дам собі робити пакости або докори. Пор. Adalb. Kasza 24.
12. Ще багато каші з'їси. (Будз.)
Знач. житимеш іще богато лїт.
13. Як є з чого, то й дурень кашу зварит. (Наг.)
З готового легко зробити. Пор. Adalb. Kasza 9.
14. Я малим оттакий горнець каші виїдав. (Наг.)
Пастуший дотеп: пастухи сидять, а один, якому велено йти позавертати худобу, піднятою одною ногою поводить понад головами всеї компанїї, мовляв: ось чому я такий сильний та прудкий.
15. Я ся за кашу не страшу. (Лім.)
Не бою ся, щоб її не виїв.
16. Каша наша, татів борщ. (Петр.)
Дїти все хочуть чогось лїпшого від батька. Пор. Adalb. Kasza 13.
17. Отто заварив кашу! (Цен.)
Наробив клопоту, вдав ся в нечисте дїло.
18. Поганої каші наварив. (Яс. С.)
Наробив лиха та клопоту. Пор. Adalb. Kasza 32.
19. Хто каші наварив, той мусить і з'їсти. (Ільк.)
„Каші наварити" тут у значіню: наробити клопоту та біди. Пор. Adalb. Kasza 21.

Кашель. 1. Дай му від кашлю! (Дрог.)
Жартливо: вдар у карк, щоб уся нечисть із горла вийшла.
2. Кашель з мене душу випирає. (Наг.)
Не дає дихати, дусить мене.
3. На кашель слиз помагає. (Наг.)
Бабське лїкарство.

Кашельнути. 1. Що кашельне, то перднe. (Голоб.)
Сьміють ся з такого, що кашляючи пердить з натуги.

Кашлати. 1. Кашлає, мало му очи не висадит на верха. (Борис.)
Коли хтось дуже сильно кашлає і дусить ся при тім.

2. Кашляє як дихавичний. (Наг.) ...як стара баба. (Белз)
Говорять про тяжкий, хоробливий кашель. Пор. Adalb. Kaszleć 1.

3. Кашли́й, кашли́й, чей би по тебе які прийшли. (Стрільб.)
Говорять молодій дівці, що кашлає в куті при чужих людях.

4. Тут у воді такі риби кашлают, що варто подивити сї. (Унят.)
Кликав нас унятицький злїсний ловити рибу в однім виру.

Каяти ся. 1. Абис сї не каяв потому! (Наг.)
Осторога: роздумай заздалегідь, щоб потім не жалував.

2. Буде ся десятий каяв. (Луч.)
ся подія буде для всїх пострахом.

3. Закаяв єм сї не робити того більше. (Наг.)
Зарік ся, дав собі слово.

4. Заплати, не будеш сї каяти! (Дрог.)
Говорить продавець покупцеви.

5. Зробив єм, а тепер сї каю. (Наг.)
Чоловік жалує свого вчинка.

6. Кай сї та в каглу пхай сї. (Бел.)
Жартують із чоловіка, що журить ся якоюсь дрібницею.

7. Кайте си люде! (Жабє)
Звичайний окрик, коли хтось оповідає щось страшне або дивовижне.

8. Най сї дурний кає, що наперед не думав. (Цеп.)
Scil. я обдумав своє діло заздалегідь і не буду його жалувати.

9. Най сї сотий кає. (Наг.)
Говорять про якусь страшну кару на злочинця, яка наводить страх і каяттє на иньших.

10. Не кай ся рано встати, а молодо оженити. (Петр.)
Не пожалуєш анї одного, анї другого.

11. Не кай ся рано встати, а молодо учити. (Ільк.)
Одно й друге вийде тобі на користь.

12. То то мі закаяло, що не можу сего зробити. (Наг.)
Щось стало на перешкодї, не позволяє се зробити.

13. Я й доси сї каю, що такий звичай маю, але щож на нього пораджу? (Наг.)
Відповів добродушний пяниця, якого упоминали покинути свій поганий звичай.

Квап. 1. Густе як квап. (Наг.)
Квап, се густий мучний осад при квашеню борщу з муки.

Квапити ся. 1. Квапит сї, як богач умирати. (Наг.)
Богачеви зовсїм не квапно вмирати.

2. Квапит сї, як дідько до пекла. (Наг.)
Поспішає до якогось поганого дїла.

3. Квапит ся, як рак з дріжджами. (Гнідк.)
Рак посланий у велику пятницю по дріжджі для паски прийшов аж за рік і впавши через поріг збив горщик з дріжджами. Анекдота з циклю Till Eulenspiegel.

4. Кваплю сї, що не маю коли й слова сказати. (Наг.)
Казав сусід до сусїда, який любив богато говорити.

5. Квап сї, але помалу! (Наг.)
Пор, латинське Festina lente!

6. Квапит ся, як попівна замуж. (Тисьм.)
Нїщо иньше вона й не думає, тілько аби замуж. Пор. Adalb. Kwapić się 2.

7. Най сї той квапит, що часу не має, а ми маємо час. (Снят.)
Говорили господарі сидячи в коршмі і бачучи, як жид-шинкар бігав без віддиху сюди й туди услугуючи всїм.

8. Не квап сї на чуже, пильнуй свого. (Белз)
Говорять такому, що бігає по празниках та по хапатнях.

9. Не квап ся, бо біду поглониш; не отягай ся, бо біда тебе погонит. (Гнїдк.)
Не переборщуй анї в скорости анї в повільности свого дїла. Пор. висше Іти ч. 62; Їхати ч. 1.

10. Не квап ся, коли-с ся забавив. (Луч.)
Значінє як і в дальшім ч. 12.

11. Нема ся коли квапити. (Гнїдк.)
Говорив лїнивий чоловік, якому за бездїльним сидженєм нема нїчого скваплийшого.

12. Ни квап сї, бо й так ни рано. (Кольб.)
Не маєш чого поспішати, бо й так ти вже запізнив ся.

Квапно. 1. Квапно ми сї діє. (Наг.)
Не маю часу до розмови та стояня.

Кварта. 1. Най буде й кварта — тій, що випити варта. (Наг.)
Говорить парубок, ставлячи горілку для любої дївчини.

Квас. 1. Від самого квасу має свою красу. (Лучак.)
Говорять про дївчину, що гарна, хоч виросла в бідности.

2. Вчора квас, нинї квас, — най же дїдько мучит вас! (Дрог.) ...а бодай вас перун трас! (Наг.)
Так написав челядник на своїм варстатї втїкаючи від свого майстра задля лихої їди.

3. І від квасу дасть Бог красу. (Кукиз.)
І бідний трафить ся вродливий.

4. Квас як у нас, так у вас. (Наг.)
Одна біда, один недостаток, або також однакові свари та гнїви.

5. Наробив квасу меже нами. (Наг.)
Насїяв незгоди та незадоволеня. Пор. Adalb. Kwas 3.

6. Не мав дїдько квасу, тай впав у розчину. (Луч.)

Коли хтось устряне в якусь погану справу, де йому зовсім не було потреби влазити.

7. Такий квас, як у нас. (Дар.)

І тут не ліпше, як у нас.

8. У нас буває часом з квасом, а порою з водою. (Косс.)

Говорить жартливо бідний чоловік про свої достатки. Пор. Adalb. Kwas 1.

9. Хтось ся квасу наїв, а мене оскома напала. (Ільк.)

Говорить чоловік, на якого несподівано спадає якась клевета та обмова.

10. Я їв квас, як ішов до вас. (Явор.)

Знач. тепер уже більше його не хочу.

Квасити. 1. Квасит лице, як би полину покоштував. (Наг.)

Говорять, коли хтось морщить уста з незадоволеня.

2. Квасит сї на сьвітї, видиш слота буде. (Наг.)

Хмарить ся, гори зачинають курити ся.

3. Квасит тоту роботу на Бог-зна коли. (Кол.)

Відложив, порає ся дуже пиняво та недбало.

4. Чого ви сї квасите на мене? (Наг.)

Чого сердите ся, чим незадоволені?

Квасний. 1. Квасне як вовк. ...як сто вовків. (Жидач.)

Прикро квасне, занадто квасне.

2. Квасне як дзер. (Наг.)

Дзер — квасний останок борщу, закваска. У Поляків: Kwaśny jak barszcz, jak cerwatka, Adalb. Kwaśny 2, 3.

3. Як має бути квасне, то най буде як оцет. (Яс. С.)

Говорять про міцний квас або про щось перекваншене. Пор. Adalb. Kwaśno 1.

Квасниця. 1. Квасниця яблока не зродить. (Городок)

Квасниця — дичка, лїсова яблінка.

Кватирка. 1. Кватирку осушити. (Наг.)

Кватирка — чверть кварти, звичайна бляшанка, якою пють горілку.

Квочка. 1. Ґуздрає сї, як квочка на яйцьох. (Наг.)

Про жінку, що дуже помалу збирає ся, прим. десь у дорогу.

2. Засиділа ся як квочка на яйцях. (Луч.)

Про домосїдку або лїниву жінку.

3. Як зайде квочка о смерці, то наїсть ся корова в пастівниці. (Доброс.)

Господарське спостережене; Квочка — сузвіздє Плеяди.

Келїшок. 1. Перший келїшок як по леду, другий як по меду, а за третїй не питай, лише давай. (Ільк.)

Приговорюють пяниці.

Кермеш. 1. Кады ідеш? На кермеш. Одкаль ідеш? С кермешу, куска хлїба не несу. (Лаб.)

Лемківська приказка. Кермеш, з нїм. Kirchmess, празник.

Кеп. 1. Каждий кеп своїм строєм. (Петр.)

Кождий дурень на свій лад. Пор. Adalb. Kiep 6, 7.

2. На кпи говорити. (Наг.)
Говорити жартом, дурячи.

3. „На що ти то говориш?“ — „На кпи, аби сї дивували такі дурні як ти.“ (Наг.)
Говорять наївпому, що не розуміючи якоїсь бесїди запитує бесїдника: „На що ти то говориш?“

Кепкар. 1. Чекай, кепкаре, Пан Біг тя скаре! (Ком.)
Говорять такому, що любить кепкувати з иньших.

Кепкарство. 1. Сховай кепкарство на своє нове ґосподарство. (Голг.)
Говорять такому, що кепкує з роботи иньших.

Кивати. 1. Киває сї, як жид на гівнї. (Наг.)
Довго туманїє на однім місцї, ґуздраєть ся з якимось дрібним дїлом. Пор. Adalb. Kiwać się 1.

2. Кивай сї швидше! (Наг.)
Підганяють лїнивого.

3. Не кивай того, що до тебе не належит! (Наг.)
Не руш, не бери

Кивбіска. 1. Кивбіска — то татарська душьи. (Наг.)
Кивбіска (Kiebitz), рід чайки, що гнїздить ся на болотах. Коли хто наближаєть ся до її гнїзда, вона летить одалік від гнїзда, на більше болото і там крутить ся з жалібним криком. Говорять, що коли в часах татарських нападів люди ховали ся в очеретах та болотяних заростах, то кивбіски з криком лїтали над такими втїкачами і зраджували Татарам їх сховки. Через те й доси називають кивбіску татарською душею.

Кидати. 1. Аби тобов кидало, як святим Валентим. (Наг.)
Щоб ти бив ся в епілепсії. Леґенда про св. Валєнтія, що був славний лїкар, а просив Бога, щоб від нього всї люди відступали ся з жахом, і за те дістав напади епілепсії, див. Житє і Слово II, 18.

2. Кидав дїдько бідними, а тепер сї до богатих узьив. (Наг.)
Коли богач упаде на дорозї або попаде в який клопіт.

3. Кидає сї, як гадина до очий. (Наґ.)
Народне віруванє, що роздразнена гадина може кинути ся чоловікови до очий і осліпити його. Пор. Adalb. Rzucać się 7.

4. Кидає сї, як опарений. (Кол.)
З болю або з гризоти.

5. Кидає собов, як чорт по озері. (Ком.)
Про неспокійного, непевного чоловіка, що раз-у-раз міняє свої симпатії й свої пляни.

6. Кидай очима помеже дївчьита. (Дрог.)
Говорили дурному, який потім парізавши овець повибирав їм очи і тими очима почав кидати на дївчат. Пор. Етн. Зб. VI.

Київ. 1. Від Київа до Кракова всюди біда однакова. (Залїсє)
Допікає однаково Українцям, як і Полякам.

2. Київ не від разу збудований. (Ільк.)
Всяке велике дїло повстає помалу.

Кинути 1. Бодай ті кинуло у горьичку. (Жидач.)
Проклятє.

2. Кинув як у болото. (Жидач.)
Стратив марно, процындрив, прим. гроші.

3. Колú-тóгди треба тьижчим кинути на землю. (Косс.)
Позбути ся якогось клопоту.

4. Куда кинь, туда кинь, то все голим на пяту. (Ільк.)
Ні сяк ні так бідному ніщо не виходить на добро.

5. Куда не кинь, то клин. (Ільк.) Куда кинь... (Залїсє) ...то все клин. (Наг.)
Говорить чоловік у безвихіднім положеню.

6. Я ти казав: Кинú ногами! (Жидач.)
Казав побігти, втїкати геть.

Киндибал. 1. А їв бис киндибали і стріхопади! (Дрог.)
Жартливе проклятє, яким лякають дїтий. А що значать ті киндибали і стріхопади — не відомо. Киндибалом інколи називають цукрові лакітки.

Киндрус. 1. Наїв бис сї киндрусу! (Дрог.)
Киндрус, з нїм. Kienruss, смерекова сажа. Жартливе проклятє.

Кирвавий. 1. Я мав кирьвавого полазника. (Мшан.)
Говорять люди, яким погано веде ся в роцї. Вину того приписують тому чоловікови, що на Введеніє перший увійшов у хату. Пор. висше I, Введеніє ч. 2, а також Етнол. матер. III, 51.

Кирик. 1. Сьвіткуй Кирика, не зловит половик курьитка. (Грин.)
Сьв. Кирик зі своєю матїрю Юлїтою були мучені за Діоклетіяна. Їх сьвято д. 29. вересня.

Кирило. 1. Як би не був Кирило, не був би свинцке рило. (Снят.)
Лають якогось злопакісного Кирила.

Кирниця. 1. До доброї кирниці стежка удоптана. (Ільк.)
Так само до доброго чоловіка всї вчащають хто за порадою, а хто за підмогою.

2. До сухої кирниці не йдут водиці. (Гнідк.)
Так само до скупого, нелюдяного чоловіка нїхто не навертаєть ся. Пор. Adalb. Studnia 7.

3. На що в кирницю воду ляти? (Ільк.)
Де чогось і без того богато, там не треба додавати. Пор. Adalb. Studnia 5.

Киселиця. 1. Киселиці така густа, що би по нї Бойко в ходаках перейшов. (Наг.) По тім кисїлю би.. (Наг.)
Говорять про густий вівсяний кисїль.

2. Кисилиця, біб — веселит ся бріх. (Стежн.)
Коли вони єсть, чоловік не боїть ся голоду.

3. Як попоїсти киселицї і подивити сї на вербу, то зараз сї знов хоче їсти. (Наг.)
Таке нар. віруванє.

Кисїль. 1. Кисїль любит сіль. (Уриче)

Несолений кисіль, розумієть ся, вівсяний не має смаку.

Кислий. 1. Ви на кислім хлїбі звикли, а ми на ощипку. (Лім.)

Говорить Бойко долянинови.

Кискути. 1. Бодай ти скис! (Наг.)

Щоб стратив свою веселість, занудив ся.

2. Кисне, як розчина. (Гнїдк.)

Про сумовитого. мелянхолїйного чоловіка, що все журить ся.

Кихнути. 1. Так би ся борзо кихло! (Гнїдк.)

Мабуть те саме, що чихнути. А що чихнене при якімось слові означає по нар. віруваню, що се слово справдить ся, то можливо, що й отся приказка має таке значінє.

Киця. 1. Кици і не в гу—ци, що ворони кракают. (Яс. С.)

Їй байдуже до ворон. Переносно: такій і такій жінцї байдуже, що на неї брешуть.

3. Киць-киць! Марунь-марунь! Періжка-ріжка! (Наг.)

Кличуть кота або кітку.

Кишеня. 1. Як в кишени побренькачі, то сут послухачі. (Княж.)

Коли оповідач богатий і веселий, то його радше слухають.

Кишка. 1. А в кишках би тї різало! (Наг.)

Проклятє: щоб тебе напала рівачка.

2. Випало ти з кишки? (Наг.)

Ти зголоднїв давно не їввши?

Вступи сї, бо з тебе кишки випущу! (Наг.)

Погроза: бо розріжу тобі живіт.

4. Грубша кишка — грубші гроші; тонша кишка — тонші гроші. (Жидач.)

Мова про різницький товар.

5. За кавалок кишки біг би сїм миль пішки. (Луч.) ...бігла штири милї. (Мик. н. Дн.)

Характеризують захланність на всякі ласощі.

6. Іди, зламай кишки! (Льв.)

Жартливе проклятє, зам. зламай карк.

7. Кишка як кімак. (Наг.)

Наповнила ся, чоловік ситий. Див. далї Смак.

8. Кишки му сї збігли, тай їсти не може. (Наг.)

Вірять, що хто їсть горячі страви, тому кишки позбігають ся і він що раз менше може їсти, поки не вмре з голоду.

9. Кишки сї в мнї сварьит. (Наг.)

Гуркоче в животї в голодного чоловіка.

10. Мавбись кишки в голові, а в ср— розум! (Будзанів)

Говорять із кпинами про дурного, нерозважного чоловіка. Пор. польське: Mieć flaki we łbie.

11. Не стане кишка за начинку. (Луч.)

Сама кишка мало варта, а тільно начинка додає їй цїни.

12. Нї в кишцї, нї в мисцї. (Наг.)
Нїби їв, а голоден, говорять про непоживну страву.

13. Обросла ти кишка лоєм, хлїбом мојим. (Явор.)
Докоряв господар малоробучому а їстовитому наймитови.

14. Сїдит ми отут у кишках та в печінках! (Наг.)
Говорять про ненависного чоловіка.

15. Ти кишко надута! (Підгірки)
Говорять пустому а гордому чоловікови.

16. То якийсь без кишок чоловік: їсть, їсть, і ніколи не ситий. (Наг.)
Говорять про прожору, що якім одначе не видно нїякої ситости.

Кібзувати. 1. Сего не кібзую. (Снят.)
Не розумію, не розберу.

Кій. 1. Варував ся кія, та палкою дістав. (Ільк.)
Таки його не минуло.

2. Кій на кій вадит, а хлїб на хлїб не вадит. (Тереб.)
Жартують припрошуючи гостя до їди, коли він вимовляєть ся, що вже їв дома.

3. Кія ся убояв, а палкою дістав. (Гнїдк.)
Нїби церковна форма приповідки під ч. 1.

4. Не з кійом ся вирвало, нїкому в лоб не дало. (Ільк.)
Оправдуєть ся бесїдник, якому докоряють за якесь грубе, невідповідне слово.

5. Не кійом, то палков. (Лев.) ...то го палков. (Ільк.)
Як не сим, то тим способом укривдити когось.

6. У кія два кінцї. (Ільк.)
Дістав один одним кінцем, може другий дістати другим кінцем. Пор. Wand IV, Stock 25,

7. Як кійом, так костуром. (Лім.)
Однаково болить.

8. Як не кійом, то палицев. (Наг.)
Пор. висше ч. 5.

Кіл, кілє. 1. Аби-с му й кільи на голові тесав, то йому байдуже. (Наг.)
Чоловік покладливий, необразливий, яким комендерують иньші до схочу.

2. Аби-с на горячім колї конав! (Кривор.)
Натяк на давню кару саджаня на паль.

3. Дає собі кільи на голові тесати. (Наг.)
Підлягає без протесту чужій волї і чужим збиткам.

4. Єден ків плота не утримає. (Мінч.) Єдин кіл... удержит. (Ільк.) Оден... (Залїсє)
Одним чоловіком господарство не вдержить ся.

5. Єдного то плота коли. (Ільк.)
Одного роду, одної вдачі люди.

6. І коли на голові теши му. (Гнїдк.)
Говорять про сумирного, на чужі впливи податливого чоловіка. Пор. ч. 1.

7. Кілком стояти. (Гнїдк.)
Стояти непорушно, як на вартї.
8. Кілок від кілка. (Гнїдк.)
Значінє менї не ясне.
9. На єднім кілку всего не повісиш. (Гнїдк.)
І одним знарядом усего не зробиш, на одного друга всїх своїх клопотів не звалиш.
10. Нї до кола, нї до плота. (Збар.)
Scil. нездалий, не стосує ся.
11. Нї кола, нї двора. (Залїсє)
Давня характеристика бездомного чоловіка, пролєтарія.
12. Смотри зелїзного кілка, а не срібного. (Ільк.)
Дбай більше про солїдність і тривкість, нїж про красу та коштовність.
13. Яке кільи, такий пліт. (Наг.)
Бо на кілю весь пліт і держить ся.

Кілко. 1. Смотри на заднї кілка. (Лев.)
На заднї колеса, тоб то на наслїдки всякого дїла. „Кілка" мабуть польонїзм.

Кіндрат. 1. Без Кіндрата пуста хата. (Наг.)
Жалувала жінка, якій сина взяли до війська.
2. Кіндрат не мій брат. (Наг.)
Отже я не буду відповідати за нього.

Кінь. 1. Без коний ґосподар як без рук. (Наг.)
Не має змоги нї до якої тяжшої працї.
2. Бистрий кінь і ладна жінка, то нагла смерть. (Наг.)
Нема нїчого лекшого, як через них утратити житє.
3. Бодай тї Бог у жидівського коньи перевернув! (Наг.) ...у піскарського ...перемінив. (Льв.)
Проклятє: у жидів і в піскарів коням найгірше живеть ся.
4. Бода-с ходив, як конї крадені ходьит! (Наг.)
Ідуть з рук до рук, щоб затерти слїд їх походженя.
5. Брикає як кінь на оброцї. (Наг.)
Про гулящого, добре випасеного чоловіка.
6. Бував на кони і під конем, на столї і під столом. (Ільк.)
Про бувалого чоловіка, що зазнав не мало добра й зла.
7. Був кінь, та з'їздив ся. (Вікно)
Образово: був здібний, богатий, чесний чоловік, та змарнував ся. Пор. Adalb. Koń 5.
8. Великий кінь турецький, а дурний. (Наг.)
Говорять про великого а дурного чоловіка. Пор. Wand. III, Pferd 51.
9. Відпас конї, тілько на батові приїхав. (Луч.)
Стратив, загубив, у нього вкрадено конї.
10. Годуй коньи вівсом, і гони ним як псом. (Наг.) ...коня ...жени. (Луч.)
Овес — найлїпша пожива для коня, від вівса він дужий і прудкий.

11. Дай коньови вівса, а гони го як пса. (Ільк., Мшан.) ...вітак гони... (Ком.)
Тоді він може й тягти гаразд. Пор. Adalb. Koń 15; Нос. 289.

12. Дай кому коня, а сам сиди до дня. (Дид.) ...іди пішки. (Наг.)
Бо сам не могтимеш поїхати. Пор. Adalb. Koń 14, 224, 229.

13. Дарованому коневи не заглядают в зуби. (Ільк., Петр.)
Купованому коневи завсїгди заглядають у зуби. Пор. I, Дарувати 1; Adalb. Koń 17; Гильф. 286.

14. Даси коневи полови, буде робив поволи. (Ільк.)
Він тодї слабий, не має відки набрати сили.

15. „Де конї?" — „Там, де віз." „А деж віз?" — Там де конї." (Наг.)
Говорив візник, що виїхавши з дому возом вернув із дороги з самим батогом, бо конї сполошивши ся потерли віз і самі втекли.

16. Де ся кінь напас, там ся і стряс. (Лім.) ...напасе... стрясе. (Мшан.)
Вибігаєть ся і знов голодний. Пор. Adalb. Koń 207.

17. Дібрали сї, як лисі конї. (Наг.)
Добрали ся до пари, мають із собою порозуміне.

18. Добре то кажут: не вір коневи, бо тя може струтити. (Явор.)
Коня не змірку́єш, коли він зноровить ся і скине їздця.

19. Добрий кінь за двох тьигне. (Наг.)
Не легко томить ся працею. Пор. Wand. Pferd 203.

20. Доброго коня і в стайни купят. (Вікно) ...на торг не ведут. (Борки).
Так само й доброго чоловіка самі люди пізнають і знайдуть. Пор. Adalb. Koń 19, 20; Wand. III, Pferd 117, 138.

21. Єден коньи сїдлає, а другий на нього сїдає. (Наг.)
Один робить дїло, а хто иньший має з нього користь. Пор. Wand. III, Pferd 133, 170.

22. До доброго коня доброго їздця треба. (Підгірки)
Що знав би його вдачу і любив його. Пор. Brzoz. Koń 2.

23. Єдним конем не доробити ся хлїба. (Гнїдк.)
Говорять бідному чоловікови. Пор. Adalb. Koń 51.

24. Єдним коньом далеко не заїдеш. (Наг.)
Без помочи дїла не довершиш.

25. Жени, що кінь вискочит! (Наг.)
Їдь на кони ґальопом, що сили коневої.

26. Заважкай конї тай гони сьміло. (Котуз.)
Заважкати — запуздати.

27. За мором кінь за крейцар дорогий. (Яс. С.)
Там він дешевий, а поки відтам до нас, то буде дорогий. Відповідь на нарікане покупця, що конї дорогі.

28. Заправ'йий коньи до шлиї, поки молодий. (Наг.)
Бо старого вже не привчиш.

29. З доброго коня не жаль і впасти. (Луч.) ...і голову зломити. (Гнїдк.)
В добрім дїлї не жаль і потерпіти невдачу. Пор. Adalb. Koń 57, 209, 259.

30. З конем не грай, невістї не улїгай, грошей сам не ховай, коли не хочеш шкоди мати. (Ільк.)
Моральні поученя в старім стилю.

31. Злий їздець і найлїпшого коньи зопсує. (Наг.)
Зноровить його або заїздить.

32. Знай ся кінь з коньом, віл з волом, свиня з свинею, рівня з рівнею. (Орт.)
Досадний вислов прінціпа: рівний з рівним.

33. Зноровлений кінь, то чистий варіят. (Вікно)
Він не хоче йти анї в перед анї в зад, фиркає, кусаєть ся і т. и.

34. З чужого коньи і на серед дороги злїзай. (Петр.) ...серед калабухи... (Ільк.) ...і в болото злази. (Явор.)
Бо можуть признати тебе конокрадом. Пор. Adalb. Koń 41, 165.

35. І кінь над силу не потягне. (Город.) ...не скочит. (Наг.)
Не то, що чоловік над силу мав би робити. Пор. Brzoz. Koń 3; Adalb. Koń 28; Wand. III, Pferd 47.

36. І штирма кіньми го не догониш. (Наг.)
Про прудкого втїкача.

37. Їсть як кінь, а робити й за пса не хоче. (Наг.)
Про їстовитого, але лїнивого чоловіка.

38. Кінь би сї з того сьміяв. (Сор.)
Се така недоладна, глупа річ.

39. Кінь блищит сї, що би сї в нїм можна як у люстрі призирати. (Наг.)
Про випасеного коня з блискучою шерстю.

40. Кінь дує на воду, поки сї напє, і на овес, поки стане їсти. (Наг.)
Така його привичка. Пор. Wand. III, Pferd 59.

41. Кінь гладкий, що би сї на нїм муха розщеховзла. (Наг.)
Говорять про випасеного, пещеного коня.

42. Кінь з конем, віл з волом, а свиня об тин, коли нема з ким. (Лев.)
Кождий нехай шукає собі рівного, пор. ч. 32; Adalb. Koń 129, 153.

43. Кінь знає, як му сїдло долїгає. (Ільк.)
Кождий знає, що йому докучає.

44. Кінь іде до жолоба, а не жолоб до коня. (Крех.)
Кінь іде до своєї поживи. Пор. Brzoz. Koń 21; Wand. III, Pferd 67, 91.

45. Кінь кобили не убє. (Залїсє)
Вони свої між собою, порозуміють ся. Пор. Adalb. Koń 119.

46. Кінь молодий у гроші йде, а старий виходить. (Ільк.)
Поки молодий, то його цїна стає чим раз висша, а чим більше старієть ся, тим більше падає його цїна. Пор. Adalb. Koń 183.

47. Кінь над силу не потягне. (Ільк.)
І чоловік над силу не зробить. Пор. висше ч. 35.

48. Кінь на чотирох ногах, а предцї потикає. (Ільк) ...штирох... та ся потикає. (Петр.)

Не диво, що й чоловік помиляєть ся. Пор. Симони 1356; Гильф. 879, 3315, Нос. 332; Muka 1632; Beb. 241; Adalb. Koń 126.

49. Кінь на штири ноги кований, а спотикнет ся. (Збар.)

I чоловік хоч би як „підкований" на якесь діло, все може помилити ся. Пор. Wand. III, Pferd 49; Čelak. 71.

50. Кінь на штирьох кобилах, тай ся зашпортат. (Мшан.)

Бойківська, ще й жартлива форма приповідки ч. 48. Пор. Етн. Зб. VI, 68.

51. Кінь, то прудкий хліб. (Наг.)

Раз єсть, то знов швидко псуєть ся.

52. Кінь турецький великий як віл, а дурний як цап. (Яс. С.)

Кепкують із чоловіка великого на зріст, а дурного або непорадного. Пор. висше ч. 8.

53. Кінь хоть здихає, а їсть. (Жураки)

Він ненаїсний, усе мусить мати пашу перед собою. Говорять, що се йому пішло від того коня чи осла, що стояв при яслах Ісусових в часї різдва разом з волом. То віл хухав на дитину, а кінь чи осел знай хрупав сїно з під неї.

54. Кінь чорний як гавка. (Наг.)

Говорять про вороного коня.

55. Кінь штири ноги має, а про то сї спотикає. (Наг.)

Тим більше може помиляти ся чоловік. Пор. Wand. III, Pferd 14; висше 48.

56. Кождий би хтів своїм коньом їхати. (Цен.)

Хотїв би робити все по своїй волї.

57. Коли впасти, то з доброго коня. (Лім.)

З кепського впасти, то вже сором. Пор. Adalb. Koń 61.

58. Коло туного коня ворони на пушках ходят. (Мшан.)

Тїшать ся, що незабаром іздохне. (М. Зубр.)

59. Коневи дай вівса, а він сї дивит до пса; а волови дай полови, то він піде поволи. (Голг.)

Коневи навіть вівса мало, а віл робитиме й при полові. Пор. Brzoz. Koń 14.

60. Коневи не вір, бо кінь хоть здихає, то ще хвостом махає. (Дид.)

Жартлива перерібка приказки ч. 53; Adalb. Koń 92, 96.

61. Кoненьита як миши. (Наг.)

Малі, слабосилї коники.

62. Конї лука стают. (Наг.)

Коли напружають ся тягнучи якийсь надсильний тягар.

63. Конї пасти. (Гнїдк.) На паси-конї лежати. (Голг.)

Лежати на животї підперши голову руками, позиція, в якій звичайно лежать конюхи пасучи коний.

64. Конї такі гладкі, що аж сї вилискуют. (Наг.)

Добре годовані і правильно чищені конї.

65. Конї файки закурили. (Сор.)

З них іде пара, втомили ся роботою і спотїли.

66. Конї як кати. (Наг.)

Говорять про бистрі, полохливі конї.

67. Коня в позичку не давай, а жінку в приданки не пускай. (Ільк.)
Бо змарнуєть ся твоє добро. Пор. Adalb. Koń 75.

68. Коня керуют уздами, а чоловіка словами. (Ільк.) ...вудилами... (Крех.)
Загальна житєва увага. Пор. Brzoz. Koń 12; відмінно Wand. III, Pferd 78, 79, 152; Čelak. 208.

69. Коня кують, а жаба ногу підставляє. (Петр.)
Коли хтось неповиканий і недотепний має претензію до діла, для якого він зовсім нездібний. Пор. Adalb. Koń 98.

70. Коня не бий, слуги не проклинай, жінки не дразни, коли хоч, щоб статкували. (Ільк.)
Стародавне господарське поученє. Пор. Adalb. Koń 73.

71. Коня, що найбільше тягне, найбільше бют. (Крех.)
Хто найщирійше працює, стрічає також найбільше докорів. Пор. Mиka 584; Adalb. Koń 39, 68; Wand III, Pferd 60, 106; Čelak. 129.

72. Куди коні, туди й віз. (Наг.)
Бо вони тягнуть, а віз іде за ними.

73. Лишив я коні в лїсї на божу волю; вертаю, а божа вольи коньи ззїла. (Наг.)
Оповідав наївний чоловік про те, як його коня вовк іззїв.

74. На кони їде, а коня шукає. (Мінч., Ільк.) ...їду ...ськаю. (Будзан.)
Про забудька, розтріпаного та нетямучого чоловіка. Пор. Нос. 352; Adalb. Koń 191.

75. На чиїм кони сидиш, тому пісню співай. (Тер.)
З чиєї ласки живеш, того й хвали.

76. Не зич нікому коня, кожуха ані жінки. (Сквар.)
Бо їх попсують чужі руки. Пор. Wand. III, Pferd 127.

77. Не мій кінь, не мій віз, най сї точе, куди хоче. (Зїбол.) ...най теркоче... (Берев.) Не мої коні... (Наг.)
Спекуєть ся чоловік від чужої справи, в яку не хоче мішати ся. Пор. Симони 1683; Нос. 309; Adalb. Koń 204.

78. Не може по конях, то хоть по копаницях. (Мінч.) ...то хоть по голоблях. (Ільк., Петр.)
Про мстивого чоловіка, що мстить ся хоч би й на такім, хто йому нічого не завинив. Пор. Adalb. Koń 29, 203.

79. Не мож по кони, то по кульбаці. (Ільк.)
Scil. ударити. Пор. ч. 78; Нос. 371.

80. Нераз кінь мудрійший від того, що на нїм їде. (Наг.)
Він у ночи лїпше бачить дорогу, нїж чоловік. Пор. Wand. III, Pferd 72.

81. Не тогди коневи вівса, коли він дивить ся до пса. (Ільк.)
Зголодований, змарнїлий кінь „дивить ся до пса", себ то надаєть ся псам на стерво. Такому коневи вже овес не поможе. Пор. Adalb. Koń 189.

82. Не тогди коня сїдлати, коли на нього сїдати. (Мінч., Петр., Ільк.)
Про всяку запізнену роботу. Пор. Brzoz. Koń 7.

83. Не чудно, що кінь здох, але хто дав псам знати. (Гнїдк.)
Дивував ся наївний чоловік.

84. Пішов з кіньми на́-ніч, не сказав добраніч. (Наг.)
Парубок пігнав на ніч коні на пашу, а дівка сердила ся.

85. Силуваним коньом не доробиш сї. (Наг.) ...ніхто ся не доробит. (Петр.)
Взагалї з насиля не можна ждати доброго кінця. Пор Brzoz. Koń 30.

86. Ситий коник попердує, а голодний анї бздне. (Наг.)
Характеризують ріжницю між богацькими й бідарськими кіньми.

87. Сїнним коньом, а соломяним волом не далеко заїдеш. (Луч.)
Конї й воли вимагаютс лїпшої пашї, щоб були дужі до роботи.

88. Так біжут два конї, як і штири. (Бірки)
Говорять селяни, натякаючи на панські четверні.

89. Так сї на коньох серсть блищит, що би сї міг голити до них. (Наг.)
Говорить конюх про блискучі, випасені конї.

90. Тогди коня сїдлати, як на него сїдати. (Тер.) ...сїдлай ...сїдай. (Наг.)
Іронїзують над безпляновою, запізненою роботою.

91. Той кінь уже послїдним хрипом хрипит. (Наг.)
Говорять про дихавичного коня, що вже здихає.

92. Тай кінь уже сї до Рахманів дивит. (Наг.)
Спустив голову, немов думає про близьку смерть.

93. То кінь до паради, а не до роботи. (Наг.)
Говорять про великого але слабосилого коня.

94. То норовистий кінь. (Наг.)
Упертий, полохливий, також про чоловіка.

95. То такий кінь ласкавий, як дїтина. (Наг.)
Він не зробить нїякої пакости.

96. То такі конї, ще коло кождої коршми самі стают. (Наг.)
Очевидно їх властитель здавна не минав нї одної коршми.

97. То цуґовий кінь, не ґосподарський. (Наг.)
Привик ходити в панськім поїздї, до хозяйської роботи нездалий.

98. То якісь варіяти, не конї. (Наг.)
Шалені, похохливі та норовисті конї. Пор. висше ч. 33.

99. Турецький кінь великий а дурний. (Наг.)
Кепкують із високорослого а дурноватого чоловіка. Пор. висше ч. 8.

100. Чиї конї, того й віз. (Наг.)
Одно належить до другого. Пор. Симони 2604.

101. Чухай сї кінь з коньом, віл з волом. (Наг.)
Кождий до свого гурту, до рівних собі. Пор. висше ч. 32, 42; Нос. 445; Wahl I, 43, 72.

102. Хоць голову зломию, то бодай із доброго коньи. (Наг.)
Хоч потерпимо, то за добре дїло. Пор. висше ч. 29.

103. Хто конї міняє, все злі конї має. (Уриче)
В своїй пристрасти не вміє пізнати доброго коня. Пор. Brzoz. Koń 19.

104. Хто конї міняє, тому хомут гуляє. (Дар.)

Той не може вживати їх до праці. Пор. Нос. 456.

105. Хто коня купить, бере й уздечку. (Ільк.)

Такий уже звичай при кінськім торзї. Пор. Adalb. Koń 172.

106. Що два коні, то не еден. (Наг.)

Одним конем нїякої тяжшої роботи не зробиш. Пор. висше ч. 23; Adalb. Koń 9.

107. Що кінь, то не свиня: шерсть не така і нога тонка. (Ільк.) ...і серстина... (Мінч., Петр.)

Розріжняють благородну расу від підлої. Пор. Brzoz. Koń 1.

108. Що такому з коня, що їздити не вміе! (Дид.)

Кепкують із кепського їздця. Пор. Adalb. Koń 1.

109. Як би го на сто коний всадив. (Ільк.)

Так тїшить ся, величаеть ся. Пор. Adalb. Koń 45.

110. Як би кінь свою силу знав, ніхто би сї на нім не всїдів. (Наг.)

Він не знае своеї сили і корить ся чоловікови. Пор. Adalb. Koń 4; Wand. III, Pferd 77.

111. Який кінь, така й кульбака. (Ільк.)

Для малого коня мала, для великого більша.

112. Як коні вкрали, тоді хлїв замкнули. (Наг.)

Такий був дбайливий господар. Пор. Muka 1808.

113. Як маеш коньи, то не маеш спаньи. (Наг.)

Мусиш про нього дбати і гонити в ночи на пашу.

Кіньський. 1. Кіньський слїд сьвйитив би сї! (Наг.)

Говорить чоловік, роздумавши про пожиток коня.

2. Кіньську голову де здиблеш, то заховстай. (Наг.)

Тим більше живого коня, який чого будь перелякаеть ся і сполошить ся.

3. Кіньську скіру на банти вішьий, а бий! (Сор.)

Погляд, що коня треба бити, аби його вдержати в послусї.

4. На кіньськім оброцї годований. (Наг.)

Говорять про веселого, жвавого хлопчика.

5. То кіньську силу треба мати, аби тото зробити. (Наг.)

Говорять про важку працю.

6. То ще кіньська залупа. (Наг.)

Говорять про роззяву, непорадного та повільного чоловіка.

Кість, кістка. 1. А ломило би ти кости та би ти кришило! (Наг.)

Проклятє: щоб у тебе кости в живім тїлї порохнявіли та ломали ся.

2. Анї кісточки з тебе не лишу. (Наг.)

Погроза: вбю тебе, знївечу безслїдно.

3. Бодай він з кости зпав! (Бібрка)

Щоб йому кости покрутило, проклятє.

4. Бодай му кости з гробу викинуло! (Наг.) Кости би му з гробу виметало. (Наг.)

Проклятє. Викидане костий із гробу вважають великим гріхом.

5. Болят старі кости за гріхи молодости. (Крех.)
Говорить старий чоловік згадуючи свою буйну молодість.
6. Всї ми кости розтріс. (Наг.)
Жалує ся чоловік на фірмана, що віз його швидко по негладкій, каменистій дорозї.
7. Дай Боже за молоду кости гризти, а на старість мясце їсти. (Дар.)
За молоду кормити ся як будь, щоб на старість доробити ся достатку.
8. З кістьми́ би мі ззїв, як би міг. (Наг.)
Про ненажерного, злого чоловіка.
9. Істка кістка — викапаний батько. (Ільк.)
Говорять про новонародженого хлопчика.
10. Кість межи пси веречи. (Гнїдк.)
Натяк на відому „кість незгоди", річ, за яку починаєть ся загальна сварка. Пор. Гильф. 801; Adalb. Kość 8, 15.
11. Кість облизати. (Гнїдк.)
Значіне неясне, може: прийти на гостину аж по обіді, коли з мяса лишили ся лиш кости.
12. Костї, костї, прийдїт до мене в гостї. (Дрог.)
Приказка взята з оповіданя про пяного чоловіка, що йдучи з коршми о півночи через кладовище здибав мертвецький череп і копнувши його ногою крикнув: Костї, костї, прийдїт до мене в гостї! Другого дня мрець прийшов і попросив їсти. Жінка того чоловіка власне пекла хлїб і поклала йому один бохонець;. він проковтнув і зажадав більше; ззїв усїх 12. Коли вже вінчив, чоловік догадав ся і дав йому картку видерту з євангелія. Мрець з'їв і се і сказав: Се ти добре видумав, а то я був би й тебе самого ззїв. Пор. анальоґічне віруванє Етн. Зб. XV, 135.
13. Костями кидати. (Гнїдк.)
Очевидно мова про гру в кости, розкидувати, кидати жереб.
14. На голій кости нема що гризти. (Наг.)
Говорять образово про чоловіка, що розтратив своє добро, а лишив ся при самих довгах, яких нї відки йому сплатити.
15. На голу кість і ворон не бє. (Лучак.)
Де нема нїчого їсти, там нїхто не йде. Пор. Гильф. 233, 1623.
16. Нема кісток у язицї, мож брехати і владицї (Петр.)
Язик безкостий, можна ним говорити, що хотїти. Пор. Гильф. 1602.
17. Порахую й тобі кости. (Наг.)
Набю тебе, поламаю в тобі кости.
18. Стойит ми кістю в горлї. (Наг.)
Стоїть на заваді, важить на моє житє. Пор. Нос. 36.
19. Так виголоднїв, аж му сї кости сьвітьит. (Наг.)
Говорять про дуже марного і сухого чоловіка.
20. Так го любю, як кість у горлї, тернину в боцї, а сіль у оцї. (Дрог.)
Ненавиджу його як болючу заваду.
21. Там і ворон моїх костий не донесе, де я бував. (Наг.)

Оповідає чоловік згадуючи свої далекі подорожі.

22. То кість від моєї кости. (Наг.)

Со моє племя, моя родина, моя вдача.

23. То лише скира і кість. (Наг.)

Про сухого, виснаженого чоловіка. Пор. Adalb. Kość 4.

24. То твердої кости чоловік. (Наг.)

Сильний, терпливий, але також неподатливий, немилосердний.

25. Треба в молоду кости гризти, щоби на старість мнясо їсти. (Луч.)

Від бідности доходить чоловік до заможности.

Кіт, Кітка. 1. Благословив кіт миш, тай не їв. (Наг.)

Кепкують із такого, що розпочав якесь діло і покинув без причини.

2. Бридит ся, як кіт салом. (Ільк.)

Ласий на щось, бажає чогось як кіт сала.

3. Вирвав ся, як кіт з мішка. (Збар.)

Хотячи кота побити завязують його в мішок і так бють. Вибігає кіт з такого мішка з великим страхом.

4. Висади кіт на під тай сьидь собі! (Орт.)

Кепкують собі з жидівського наймита, якому буцім то жид завдає таку зайву роботу.

5. Відсадив го, як кота від сала. (Ільк.)

Відсторонив від якогось корисного діла.

6. Відтирускати кого, як кота від сала. (Гнідк.)

Відігнати. Відганяючи кота говорять: А тпрус!

7. Він за доброго кота не ззїсть. (Наг.)

Про такого, що не може нічого їсти.

8. Він того так не любит, ак кіт сала. (Сор.)

Іронїчно: він се дуже любить.

9. Влїз як кіт меже ворони. (Богородч.)

Попав не в свою компанїю, не розуміє, що там говорять.

10. Внадив сї, як кіт до сала. (Сор.)

Привик шукати якоїсь дармички.

11. В ночи всї коти бурі, й всї корови сірі. (Ільк.) ...коти чорні. (Залїсє)

В ночи краски не пізнати. Пор. Adalb. Kot 21; Brzoz. Kot 17.

12. Вони меже собов коти друт. (Наг.)

Сварять ся, живуть у незгоді з собою.

13. Гей, гей, милий Боже: кітка здохла, кіт не може. (Коб.)

Додають жартливо, коли хто без причини зітхає до Бога.

14. Гони кота за ворота. (Луч.)

Жартують, коли хтось не хоче нічого лїпшого робити.

15. Грає сї з ним, як кіт з мишов. (Наг.)

Дразнить, мучить його для самої забави.

16. Для кота за много, для пса за мало. (Наг.)

Жалував ся наймит на господиню, що дала йому скупо їсти. Пор. Adalb. Kot 6.

17. Думав кіт ґазду звїсти, та штрик з печи, тай забув. (Кольб.)
Сьміють ся з такого, що в нього важний замір через дрібницю іде в забутє.
18. Єдин кіт стада мишей не боїть ся. (Ільк.)
Один відважний не лякаєть ся купи трусів. Пор. Adalb. Kot 18.
19. Занюхав кіт сало, а не занюхав бука. (Белз)
Не предвидів, що будуть бити. Пор. Brzoz. Kot 22.
20. Заспав сї, як кіт. (Сор.)
Кіт у день звичайно спить, а ходить по ночи.
21. Захрип як кіт у марци. (Наг.)
В марті кіт „марцюєть ся" і тоді хрипне.
22. Знитив сї, як кіт на миш. (Наг.)
Стулив ся, зробив ся маленьким.
23. Їв би кіт рибу, а в воду не хоче. (Ільк.) ...а води боїт ся. (Залїсє)
Кіт має антіпатію до води, а миєть ся лише власною слиною. За рибою зре штою він іде в воду, коли не глибока. Пор. Adalb. Kot 15.
24. Кіт воркоче, бо кашки хоче. (Тисьм.)
Просять діти в мами молока для кота.
25. Кіт за пліт, а миши в танець. (Лучак.)
Коли віддалить ся начальник, підвладні починають розгардіяш. Пор. Adalb. Kot 45.
26. Кіт лївний, хлоп мівний всюда поживить ся. (Ільк.)
Лївний, такий що любить ловити миши. Пор. Adalb. Kot 32.
27. Кіт неловний, хлоп немовний, оба ледащо. (Петр.) ...нелївний ...немівний... (Ільк.)
Антітеза до попереднього. Пор. Adalb. Kot 36.
28. Кіт по салї і на порожні банти скаче. (Гнїдк.)
Хоч усе сало забрали з бантів, де воно висїло, кіт із привички ходить іще туди. Характеризують усяку привичку, яка панує над чоловіком навіть тоді, коли її підстава усунена.
29. Кіт риби прагне, але сіти не тягне. (Гнїдк.)
Пор. висше ч. 23.
30. Кіт сї миє, гостї будут. (Наг.)
Вірять, що кіт миєть ся перед приходом гостий Пор. Adalb. Kot 38; Нос. 333.
31. Кіт сї по одвірках дре, буде вітер. (Наг.)
Вірять, що кіт наперед прочуває вітер і тодї дреть ся по одвірку в хатї. Пор. Нос. 333.
32. Кіт ся лестит, а драпає. (Коб.)
Про облесного і шкідливого чоловіка. Пор. Beb. 141.
33. Кітцї іграшки, а мишцї слїзки. (Цигани)
Кітка граєть ся з мишю, але нарештї зїдає її. Пор. Muka 1584; Нос. 333.
34. Кіт ще малий, а вже вуса має. (Наг.)
Жартує такий, якому вчасно виростають вуса.
35. Кіт як спит, то миши не зловит. (Белз)
Хоч який майстер, а сплячи нїчого не зробить. Пор. Adalb. Kot 39.

36. Коли кітка малі має, тогди найбільше миший їмає. (Наг.)
В часї окоченя дбає за свої котята.
37. Кота в мішку не купують. (Петр.)
Scil. замісь заяця.Ніякого товару не купують без оглядин. Пор. Нос. 332.
38. Кота в міху не торгують. (Ільк.)
Варіянт попереднього.
39. Кота й з поду вержеш, він усе на ноги впаде. (Наг.)
Зовсїм вірна зоольоґічна обсервація, над якою перед кількома роками робили навіть експеріменти. В ширшім значіню: се чоловік, який уміє викрутити ся і з найгіршої халепи. Пор. Adalb. Kot 4, 64; Brzoz. Kot 21.
40. Кота хвостом обернути. (Гнїдк.)
Крутити в розмові, обертати трактовану тему навпаки.
41. Коти дерти. (Гнїдк.)
Сварити ся з ким, докучати йому. Пор. Adalb. Kot 42.
42. Коти пасти. (Наг.)
Ходити „на прічки" з дому, лайдачити ся, — про жінку-мандрьоху, пор. пісню:
Ой та діна, діна, діна, де моя бабіна?
Пасе коти за вороти та вйизанку сїна. (Наг.)
Иньше значінє у Поляків, пор. Adalb. Kot 24.
43. Коти сї побицкали, Семане помньицкали. (Чернїк)
Приговорюють дитині, що бавила ся з котами і впала та розплакала ся.
44. Котови а попови, то нинї найлїпше. (Наг.)
Кіт усе лежить у теплім місцї, а піп має з громади не мало даремщини.
45. Котови грашки, а миши смерть. (Збар.)
Кіт любить пограти ся мишю, поки загризе її. Пор. Adalb. Kot 37.
46. Котови з медведем не грати. (Гнїдк.)
З дужим і грати ся і бити ся небезпечно.
47. Купуй кота в мішку! (Наг.)
Коли хтось когось хоче одурити, а сей розуміє ся на його поганих намірах.
48. Ласить ся, як кіт на сало. (Ільк.)
Примиляєть ся.
49. Лестит сї, як кіт до сала. (Наг.)
Варіянт попереднього.
50. Люби кіт рибу, а в воду не хоче. (Петр.)
Варіянт до ч. ч. 23.
51. Мамо, мамо, кіт мене лапкою вдарив! (Льв.)
Характеризують розпещену дитину, що боїть ся найменшого дотику.
52. Мече собов, як кіт з рощіпом. (Голоб.)
Кидає собою, як кіт, якому на хвіст дали розщіп, себ то полїно розколене з одного кінця, яке тисне його хвіст. Пор. Adalb. Kot 2.
53. Муркотит, як кіт під носом. (Наг.)
Про такого, що говорить невиразно та швидко.
54. На кота воркота, на дитину дрімота. (Цигани)
Примовляють малим дїтям, узято з колискової пісні.

55. Наникав як кіт вусами. (Наг.)
Вірять, що страва, якої доторкнеть ся кіт своїм ротом, через те робить ся нечистою і її не можна їсти. Такий дотик називають наниканем, „кіт наникав.“
56. Напрьила кітка півтора мітка, а кіт сї зірвав тай тото пірвав. (Жураки)
Кепкують із жінки, що пиняво пряде Пор. Brzoz. Kot 11.
57. На таке ся ще й кіт не женив. (Луч.)
Се пустий інтерес, на який не варто йти.
58. Не все котови пущінє. (Тисьм.)
Не все він може наїдати ся до схочу масних страв. Ширше: не все захланному вдаєть ся дійти до своєї цїли, поласувати дурничкою.
59. Не грай з котом, бо тї подрапає. (Наг.)
Драпанє для кота найкраща забавка. Пор. Adalb. Kot 54.
60. Не грай кітка з медведем, бо тя задавить. (Ільк.)
Осторога слабому, щоб не заходив ся з сильним. Пор. висше ч. 46; Adalb. Kot 56.
61. Не грай кітка з песиком! (Коб.)
Пес не любить кота і завсїгди хапаєть ся зловити і загризти його. Пор. Brzoz. Kot 12.
62. Не грай кітка з псом, а пес таки вкусит. (Кольб.)
Нерівна забава. Пор. Brzoz. Kot 12.
63. Нема то як в зимі котови, а в лїтї попови. (Мшан.)
Бо в зимі кіт гріє ся на печи, а в лїтї попови йдуть за дармо робити.
64. Не обертай кота фостом. (Ільк.)
Не перекручуй мої слова. Пор. висше ч. 40; Adalb. Kot 63.
65. Носив кіт сало, поки го стало. (Наг.)
Поки або ззїв усе сало, або поки його не зловили і не вбили.
66. Ой Господи милосерний, кітка здохла, кіт мізерний, а котята небожата зваляли си ноженята. (Явор.)
Кепкують із такого, що зітхає: Ой Госпони милосерний!
67. Ой небоже, небоже, кітка плаче, кіт не може. (Цен.)
Кепкують їз такого, що любить иньшому говорити: небоже.
68. Пасе коти за вороти. (Наг.)
Ходить блукаючи, не йде до хати.
69. Перші коти за плоти. (Ільк.)
Вірять, що перші котята все треба потопити. В ширшім значіню; перший початок усякого дїла буває невдатний. Пор. Adalb. Kot 61; Сим. 2004; Нос. 398.
70. Підсїв як кіт на миш. (Кольб.)
Засїдаєть ся на нього, хоче вбити або пошкодити.
71. Пійди, коте! Пійди, псе! Пійди Лиско, бо ти близько! (Сан.)
Кепкують із лїнивого чоловіка, що за кождою дрібницею любить посилати післанцїв.
72. Пішов кіт спати, а миши в танець. (Зазул.)
Наставник засне, а підвладні не роблять нічого, барашкують. Пор. висше ч. 25.

73. Розібрав си, як кіт на решеті. (Наг.)
Коли хтось виявляє безпідставні претензії та ще гороїжить ся.

74. Там того як кіт наплакав. (Цен.)
Кіт не має ввичаю плакати. Там того дуже мало або й зовсім нема. Про котячий плач див. Adalb. Kot 1.

75. Ти десь певно з котами грав ся. (Крех.)
Говорять до чоловіка з педрапаним (у бійці) лицем та руками.

76. У кота в фості гадюча їдь. (Наг.)
Народнє зіруванє.

77. У кота ядвабні ніжки, а дідьчі пазурі. (Белз.)
Характеризують дволичну, котячу вдачу.

78. Як би кітка не скакала, то би ніжки не зломала. (Ільк.)
Відповіднійше до кози. Кіт іще ніколи скачучи не зломав ніг.

79. Я кота в мішку ни купую. (Кольб.)
Не беру товару не оглянувши його, не вірю твоїм словам. Пор. Гильф. 948.

Кітоха. 1. Кітоха би ті семилітна взяла! (Ком.)
Кітоха те саме що тетюха, фрибра, пропасниця. Проклятє.

Кладка. 1. Стою на кладці, а мила на гадці. (Белз)
Думка про неї не покидає мене.

2. Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає. (Ільк.)
На те кладки, аби по них переходити через болото.

Клака. 1. Клака кудкудака. (Зазул.)
Клака — толока, що з гомоном пісень іде з поля.

Клам, 1. Прийде клам к нам. (Гнідк.) ...ід... (Наг.)
Прийде до нас такий, що гордував колись нами.

Кланцати 1. Кланцає зубами як голодний вовк. (Наг.)
Про голодного або сердитого чоловіка.

2. Лиш раз зубами клямсну, тай нема ті. (Наг.)
Ззїм, проковтну тебе. Жартував великий чоловік із малого.

Кланяти ся. 1. Кланяй ся голова з вухами, а потилиця й сама похилит ся. (Звенигор.)
Жартливе навчанє, як кланяти ся.

2. Хто ся низько кланяє, той високо плює. (Гогл.)
Супроти одних гордий, перед другим гнеть ся.

Класти. 1. Вклав сми си в клеветню. (Жабє)
Сповідав ся Гуцул з такого гріха, що всрав ся в дзвінниці.

2. Де-с не клав, там не шукай. (Наг.)
Говорять такому, що шукає чогось у такім місці, де того не положив.

3. Кладе на нього, як на коня. (Крех.)
Накладає великий тягар. Пор. Adalb. Kłaść 2.

4. Кладе ся за ґазду, а за жебрака не варт. (Снят.)
Говорять про бідного, а гонорного чоловіка.

5. Кладе сї розумним, а він дурний як сак. (Карл.)
Уважає сам себе за дуже розумного чоловіка.

6. Кладу му як лопатов у голову. (Наг.)
Навчаю, переконую його, та все даремно. Пор. Adalb. Kłaść 3.
7. Кладу ти то на серце. (Наг.)
Упоминаю тебе, затям собі се.
8. Класти кого на віта. (Белел.)
Вибирати війтом.
9. Не клади хлопа на пана. (Наг.)
Жартливо кажуть, коли хтось ївши якусь „панську" страву зараз потім бере ся до своеї хлопської.
10. Я го кладу на полицю. (Ільк.)
Я його шаную як щось висше, а він сам принижуе себе.

Клебені. 1. Бодай ти клебені обліѕли! (Наг.)
Проклятє: щоб тобі на клубах, на крижах поробили ся рани.
2. Всї ти клебені обібю. (Наг.)
Погроза: набю по крижах та по плечех.

Клепка. 1. Тобі видиш третої клепки в голові не стає. (Наг.)
Ти не споввого розуму. Пор. Adalb. Klepka 1; Нос. 324.
2. Трохи му сї клепки в голові не сходят. (Цен.)
Йому все чогось бракуе, він якийсь непритомний.

Кликнути. 1. Як кликнеш у ліс, так ти сї відкликне. (Наг.)
Як ти до людий, так люди до тебе. Пор. Гильф. 937.

Клим. 1. Здоров був, Климе! — А здоров! — А тебе за чим так по полю посит? — Заяці ловлю. — Богато ж тобі ще до десяти? — Лиш девять, за десятим гоню. (Коб.)
Насьміх із охотника, що вибрав ся пішки на зайці.
2. Що міні Клим, сховай сї з ним! (Цен.)
Мені з ним нема ніякого діла.

Клин. 1. Засїв му клин у голові. (Торки(
Якась думка опанувала його так що годі її вибити. Пор. Adalb. Klin.
2. І клином му того з голови не вибеш. (Збар.)
Не витолкуеш йому, не відведеш його від якоїсь одної думки.
3. Клин клином вибивають. (Ільк., Петр.)
Рівне рівним усувають або лїчать. Пор. Adalb. Klin 2; Гильф. 988; Нос. 324, 464.
4. Клин му в голову забив. Ільк.)
Задав якусь загадку, заставив задумати ся. Пор. Adalb. Klin 4.
5. Клином меже них заїхав. (Наг.)
Став ся причиною їх незгоди, роздвоїв старих приятелів.
6. Куди кинь, усе клин. (Наг.)
Що почнеш робити, все наскочиш на якесь обмеженє. Пор. Нос. 335.
7. Куди клин, туди Клим. (Дар.)
Характеризують податливого чоловіка, що улягає кождому зверхньому напорови.
8. Малий клин великим вибивай. (Березів)
Більшій силї менша уступае. Пор. Adalb. Klin 2.

Клінне. 1. Клінне вашеці, на весільи просимо. (Наг.)

Так просять молода й дружки по хатах на весіле.

Кліщ. 1. Впелісив сї, як кліщ до худоби. (Наг.)

Віссав ся, причепив ся, говорять про чоловіка-паразіта

2. Кліщ як віссе ся в тїло, то му черево відорвеш, а голова не пустит. (Крех.)

Видно, що оповідач мав добрі спостереженя про кліща.

3. Причепив сї, як кліщ до голої сраки. (Наг.)

Хто довго й уперто держить ся свого місця. Пор. Wand. V, Zecke 2.

4. Такий ми милий, як кліщ на сраці. (Наг.)

Зовсім немилий, нестерпний.

Кліщі. 1. Без кліщів горьчого веліза не возьмеш. (Наг.)

Бо попечеш руки.

2. Держит го в веліэних кліщах. (Цен.)

Держить твердо, не дає йоау ніякої волї.

3. Кліщіма бис го з хати не витьяг. (Наг.)

Про завзятого домосїда та відлюдка. Пор. Wand. V, Zange 9.

4. Стис го як кліщіма. (Наг.)

Припер до стїни, поставив у безвихідне положене

Клопіт. 1. Без клопоту нема доходу. (Сор.)

Щ б дійти до чого в житю, треба не мало клопотати ся. Приказка перейшла й до жидів: Wer will haben Dochod, der muss haben Kłopot.

2. Без клопоту не прожиєш. (Наг.)

Все чоловік має якісь прикрости.

2. Вступи сї без клопоту! (Наг.)

Себ то не клопочи менї голови.

3. За клопотами нема коли й дихнути. (Ком.)

Жалуеть ся заклопотаний чоловік.

4. З великого клопоту голова ми сивіє. (Наг.)

Жалуеть ся чоловік пригноблений усякими клопотами.

5. Клопіт голові, а рукам робота. (Жидач.)

В тім звичайно й упливає людське житє.

6. Клопіт мене допитав сї. (Борисл.)

Постигла біда; інтересна персоніфікація клопоту як чужинця, що допитуеть ся до чоловіка.

7. На що мінї клопоту па здорову голову? (Дрог.)

Відмовляеть ся чоловік від якогось непевного дїла.

8. То в тобов тьижкий клопіт! (Наг.)

Мовить отець до непослушного, лїнивого або збиточного сина.

9. То твій клопіт, не мій. (Жидач.)

Менї се байдуже, ти сам тим жури ся.

10. То ще малий клопіт. (Наг.)

Ще нема чим дуже журити ся.

11. Через клопіт і їсти чоловік забуває. (Торки)

Йому відходить апетит.

12. Що клопіт, то клопіт, заморока голові. (Беля)

Говорить заклопотаний чоловік.

Клопотати. 1. Клопоче міні голову. (Наг.)

Турбує мене, докучає мені своїми питанями або просьбами.

2. Клопоче сї як курка єйцьом. (Наг.)

Коли хтось у лихій пригоді кидаєть ся на всї боки і не знаходить виходу.

3. Най сї той клопоче, хто менї злого хоче. (Ком.)

Говорить безклопотний, байдужний чоловік.

4. Не клопочи ми голови! (Наг.)

Дай менї спокій, не хочу займати ся твоїми дїлами.

5. Хто сї клопоче, той їсти не хоче. (Наг.)

Всї думки його займає його скрутне положенє.

6. Ще бим сї не мав чим клопотати, та тобов. (Наг.)

Менї до тебе байдуже, твоїми дїлами не хочу займати ся.

Клубок. 1. Понесеш і ти свої клубки. (Гнїдк.)

Значінє неясне, може: що насукав, знач. відповіси за свої дїла.

Клочє. 1. Такий здалий, як з клоча батіг. (Снят.)

Не здалий нї до чого, недотепний, немічний чоловік.

2. Ци клочі, ци вовна, коби кишка повна. (Зазул.)

Говорить цупкий їдець, що не перебирає в стравах.

Клямка. 1. Вже по всьому, вже клямка запала. (Ільк.)

Справа рішена. Пор. Нос. 307.

2. Піди хоць клямку в церкві поцюлюй. (Цен.)

Знач. піди до церкви, та вона вже буде замкнена.

3. Хоць би клямков у моїй хатї покалатав. (Снят.)

Жалував ся чоловік на свого давного друга, що тепер оминає його хату.

Клясти. 1. Єден кльив, другий бив. (Наг.)

Розумієть ся, що перший швидше перестав.

2. Закльив му в недобру годину. (Наг.)

І його прокляте сповнило ся.

3. Клине, аж волоси на голові стає. (Наг.)

Про такого, що вміє добірно клясти.

4. Клине, аж сумно слухати. (Наг.)

Так богато і ріжнородного лиха просить на чиюсь голову.

5. Клине, аж трава схне. (Яор.)

Про силу проклятя див. далї ч. 7. Пор. Adalb. Kląć 1.

6. Клине в нїм дух і тїло. (Наг.)

Не минає нї одної частини, все проклинає.

7. Клине мати дитинї: „Абис трісло!“ А горшкодрай сидит при столї і правит горнець. По хвилї осьміхає ся і каже: „Ану, заклиніт тепер свої дитинї!“ А мати видивила ся на нього і каже: „Та тріснїть ви!“ І він тріс на місци. (Наг.)

Оповідають як приклад фатальної годипи. в яку справджуєть ся проклятє.

8. Клине сї, на чім сьвіт стоїит. (Наг.)
Проклинає все на сьвіті, пор. Adalb. Kląć 6; нїм. Er flucht alle Sterne vom Himmel herab, Wand. I, Fluchen 18; Нос. 334.

9. Клине на чім сьвіт стоїт. (Наг.)
Запевняє, що правду говорить.

10. Клину ся милим богом, що я не винен. (Лім.)
Кляв ся Циган, якого зловили на крадїжи.

11. Куди йде, то клине. (Наг.)
Бувають такі сердиті люди.

12. Накльив му, що сї влїзло. (Наг.)
А влїзло ся певно досить.

13. Ни клини сї, я тобі й так віру. (Кольб.)
Запевняє чоловік иньшого, скорого до клятьби.

14. Не клини, шкода слини. (Кол.)
Уговкують такого, що любить клясти.

15. Прокльив у мнї кождий волосок. (Наг.)
Жалуєть ся чоловік на проклятя, що кидає на нього злий сусїд.

16. Хто клине, той на свою голову клине. (Наг.)
Тому проклинаному се не шкодить. Пор. Adalb. Kląć 8; Wand. I, Fluchen 12.

17. Хто клине, той сї дїдькови молит. (Жидач.)
Бо все озиваєть ся до нечистої сили. Пор. Adalb. Kląć 7; Wand. I, Fluchen 13.

18. Хто клине, тому тре дати хлїба, аби його хлїб побив. (Берез.)
Уговкують такого, що любить клясти.

Кляте (adverb.). 1. Кльите-м сї перепудив. (Наг.)
Страшно перепудив ся, злякав ся.

Клятьба. 1. Його клятьба, як жидова молитва, що по дорозї пацєр мовит. (Пост.)
Раз-у-раз проклинає своїх ворогів. На Шлєску кажуть: Er flucht wie der polnische Jude, Wand. I, 24.

Ключ. 1. Він нїд ключом сїдит. (Наг.)
Під замком, у замкненім місцї, в тюрмі.

2. Дав му ключі в своїй хатї. (Крех.)
Зробив його господарем і паном у своїм дому. Про господаря, що дав себе оплутати наймитови, любасови його жінки.

3. Золотий ключ кождий замок отворит. (Кукиз.) Золотим ключом... отвориш. (Крех.)
Підкупом, пор. Adalb. Klucz 8.

4. Ключом ми сї серце до нього замкло. (Наг.)
Я стратив до нього всяку прихильність, не можу промовити до нього щирого слова.

5. На ключ замкнули. (Наг.)
Замкнули за ним двері, увязнили.

6. Не поможе ключ і колодочка, коли ся вдасть бісови дочка. (Луч.)
Таку нї припяти, нї заперти, все втече.

7. Отто му з ключьи свиснув. (Наг.)

У значіню: отто здивував, отто перелякав, іронїчно.

8. Так як би з ключьи стрілив. (Наг.)

Дїти нераз пропиловують у дїравім ключі близько ручки дїрку, набивають ключ як пістолет, підсипають дїрку порохом і запалюють. Такий вистріл із ключа дуже слабий. Приказки вживають, коли хтось у товаристві скаже щось недотепне.

9. Хто ключ знайде, той щастє має. (Сор.)

Широко розповсюджене нар. віруванє. Пор. Wander. IV, Schlüssel 47.

10. Ци на ключ ти зуби замкло? (Наг.)

Говорять такому, що розсердивши ся не хоче нї з ким говорити.

Ключинє. 1. Він би ключинє з хати зняв. (Крех.) ...кізлинє. (Наг.)

Говорять про пустого, непосидючого хлопця, що любить лазити по звишках. Ключинє, се кізли, якими на версї хати приложено солому стріхи.

Ключка. 1. Знайду я ще ключку на тебе. (Яс. С.)

Грозив чоловік другому, що знайде чим пошкодити йому.

2. Ключка ми сї трафила. (Наг.)

Стала ся менї мила або немила пригода.

3. Ключки си на мнї шукає. (Наг.)

Зачіпає ся, шукає собі напасти.

4. Ключки шукати. (Гнїдк.)

Зачіпки шукати.

5. Не шукай собі ключки на мнї! (Наг.)

Не зачіпай ся, не шукай притоки до сварки або бійки.

Ключове зїлє. 1. Він мав ключове зїльи. (Наг.)

Ключове зїлє, кажуть, таке, що при його помочи кождий замок отворить ся. Говорять про злодія.

Кметиця. 1. Не обговорит кметиця, ино пометиця. (Гнїдк.)

Порядна жінка не любить обмовляти нїкого.

Кметь. 1. Два кметї, пан третїй. (Ільк.)

Такі бували в Польщі маєтности.

2. Про такі кметї буде пан ходити в веретї. (Петр.)

Кметї вбогі або неробучі.

Книжка. 1. І я вмію в чорній книжцї читати. (Наг.)

Scil. женихати ся з дївками.

2. Хто над книжков їсть, той памньить іззїсть. (Наг.)

Тому заборонюють дїтям їсти над книжкою.

Книш. 1. Сита душа і без книша. (Збар.)

Відпрошуєть ся чоловік, якому по обідї дають ще книша.

2. Сїм книшів, сїм хлїбів, а осьмий книш, а ти, мій милий, спиш. (Пол.)

Приговорювала жінка до сонного чоловіка, scil. вставай їсти.

3. Тобі дают книш, а ти спиш. (Цен.)

Коли щось дають сонному, прим. кличуть його до вечері.

Кобеля. 1. Кобелї за возом не спочине. (Наг.)

Бо нею все віз підкидає.

2. Має спокій, як кобелї за возом. (Наг.)

Віз торкоче, а кобеля привязана з заду, раз-у-раз телїпаеть ся.

Кобила. 1. Вези кобило, хоть тобі не мило. (Ільк.)

Говорять чоловікови, що мучить ся над якоюсь нелюбою йому роботою. Пор. Adalb. Kobyła 1.

2. Взяв чорт кобилу, най бере й лоша. (Залїсє) Ззїв вовк... (Наг.)
В розпуці мовив чоловік, у якого вовки ззїли кобилу.

3. До білої кобили на зальоти ходили. (Дар.)
Сьміють ся з зальотників, яким відмовлено дївчини.

4. Здохла кобила, най з Богом спочиває! (Цен.)
Побожна згадка про кобилу як про людину.

5. Иньшій кобилї давай вівса, вона сї дивит до пса, а иньшій давай соломи, то вона піде поволи. (Котуз.)
Буває ріжна вдача. Пор. Adalb. Kobyła 2.

6. Їдь, кобила, хоть єсь три дни не їла. (Ільк.)
Говорить недбалий чоловік, що не пильнує своєї худоби.

7. Кобила за дїлом, а лоша без дїла. (Дар.)
Лоша біжить за кобилою. Пор. Даль I, 654.

8. Кобила здихає, а ще траву хапає. (Кукиз.) ...щипає (Крех.)
Мова про ненаситність кінського роду. Пор. Adalb. Kobyła 7.

9. Кобила здохла, але хто дав псам знати? (Луч.)
Дивував ся чоловік, у якого здохла кобила і зараз позбігали ся пси на стерво. Говорять, коли розійде ся по селї якась невияснена новина. Пор. Brzoz. Kobyła 8.

10. Кобилї причіпи хвіст. (Голг.) Приший кобилї фіст. (Наг.)
Про чоловіка, що робить або говорить щось не до ладу.

11. Най кобила журить ся, що велику голову має. (Ільк.)
Потїшають зажуреного чоловіка. Пор. Wand. IV, Stute 7 (покликаєть ся на польський орігінал, та не цитує його; у Адальберґа нема; у Brzoz. Kobyła 4: Kobyła ma większy łeb, to niech myśli, думка відмінна від нашої; Нос. 448.

12. На кобилї їде, кобили шукає. (Цен.)
Про нетямучого роззяву та забудька Пор. Adalb. Kobyła 11.

13. На першім поскоцї кобила хомут зломала. (Луч.)
На початку невдача.

14. Наша кобила вже сї до пса дивит. (Наг.)
Мабуть думає здихати. Пор. Adalb. Kobyła 14.

15. Не вірь кобилї в дорозї, бо серед болота скине. (Ільк.)
Пор. висше Кінь.

16. Причіпи кобилї фіст. (Ільк.)
Про пусту роботу.

17. Приший кобилї фіст, а вна свій має. (Наг.)
Про якусь зайву, недоладну роботу. Пор. Brzoz. Kobyła 10.

18. Спокійний як кобила за возом. (Залїсє)
Вона не тягне нїчого, а йде собі без дїла.

19. Старій кобилї не брикати, старій дївцї не цїлувати ся. (Коб.)
Лїта беруть своє, гасять житєву радість

20. Тягни, кобило, хоть ти не мило! (Луч.)
Понукують клячу до роботи.

21. Ци било, ци не било, а ти тьигни, кобило. (Наг.)
В польськім вар. Brzoz. Kobyła 3: Jak było, tak było.

Кобилячий. 1. Кобильича голова, а курьичий розум. (Наг.)
Про дурну а головату жінку.

2. Кобиляча голова, як на дорозї знайдеш, то ховстай і бий її. (Ільк.)
Бо вона за житя докучила чоловікови.

3. Кобилячу голову і по смерти бий! (Луч.)
Пор, висше Кінь ч. 1; Adalb. Kobyła 8.

Кобилецький. 1. Кобилецький кози лапав, тай си єйцї обталапав; Кобилецька волочила, тай си шмондю замочила. (Яс. С.)
Ущиплива приказка про місцевого загонового шляхтича та його жінку.

2. Кобилецький лапав раки, замочив сї аж до сраки; жінка йому помагала і спідницю розідрала. (Городок)
Про тогож безталанного шляхтича.

Кобіта. 1. Кобіта довгий волос, а короткий розум має. (Петр.)
Кобіта, з польського kobieta — жінка. Пор. Жінка ч. 63, 103; Adalb. Kobieta 32.

Ковалиха. 1. Ковалиха на міху ус—ла ся зо сьміху. (Снят.)
Приповідають, коли хто занадто дуже сьміє ться.

2. Ковалихо, буде лихо! (Наг.)
Жартують із якоїсь несподіваної біди.

3. Не бачила ковалиха цьвочка. (Незаб.)
Дивне диво!

Ковало. 1. Доброє ковало не боїть ся молота. (Ільк.)
На те воно грубе й міцне.

2. Ковало не противит ся клевцеви. (Гнїдк.)
Клевець бє по нїм, скільки треба.

Коваль. 1. Бігай до ковальи з носом! (Наг.)
Говорять засмарканому хлопцеви.

2. Добре тому ковалеви, що на обі руки кує. (Ільк.)
Одною рукою держить зелїзо, а другою бє.

3. Іди до ковальи з носом. (Кол.)
Говорять до засмарканого чоловіка, особливо хлопця.

4. І коваль зеліза не зімне́, поки го не розпече. (Наг.)
Всяку річ треба заздалегідь підготовити до діла.

5. Коваль без кліщів гірше як без рук. (Наг.)
Бо голими руками зелїза не візьме з огню.

6. Коваль — благословенний талант, усе доробит ся. (Мшан.)
Нї одна громада без коваля не обійдеть ся. Пор. Wand. IV, Schmied 10.

7. Коваль звичайно без сокири, а швець без чобіт. (Кол.)
Такі майстри не мають коли дбати про свої власні потреби. Пор. Adalb. Kowal 11; Wand. IV, Schmied 17.

8. Коваль клепле, доки тепле. (Ільк.) ...поки... (Залїсє, Петр.)
Роби, поки час відповідний до дїла, користуй ся нагодою. Пор. Adalb. Kowal 5.

9. Коваль согрішив, а шевця повісили. (Ільк.)
За винного потерпів невинний. Пор. Adalb. Kowal 8.

10. Ковалю, ковалю, зроби мінї лялю: і з ручками і з ніжками, най я сї забавлю. (Наг.)

Жартують із дївки, що надто резолютно залицяеть ся до парубка.

11. Коли-сь не коваль, то рук не погань. (Дар.)
Не бери ся до дїла, на якім не розумієш ся.

12. Кували ковалї то великі то малї. (Наг.)
Говорять про стук дїтий у хатї.

13. На тоє коваль клїщі держить, щоб го в руки не пекло. (Ільк.) ...аби в руки... (Петр.) ...має...)Наг.)
Для всякого дїла люди придумали відповідні прибори. Пор. Čelak. 381; Wand. IV, Schmied 12.

14. Тогди коваль зелїзо кує, коли горяче. (Ільк., Кобр.)
Образово: тодї роблять дїло, коли йому сприяють обставини.

15. То такий коваль, що вміє зробити з зелїза пшик. (Наг.)
Сьміють ся з недотепного коваля.

Ковбаса. 1. Більше днів, як ковбас. (Наг.)
Не один день треба обходити ся й без ковбаси.

2. Годї сї на ковбасї повісити а пирогом зарізати. (Цен.)
Се річи зовсїм не для самовбійців, а для живих людий.

3. Довгий а тонкий як ковбаса. (Наг.)
Про високого, а тонкого чоловіка.

4. Іди там, де ковбасами пліт городжений. (Наг.)
Говорять чоловікови ласому на ковбаси.

5. Обáхморив ковбасу в борщи. (Наг.)
Занюхав, добачив щось.

6. Я вкрав ковбасу, зараз завтра принесу. (Наг.)
Каєть ся злодїй і нїби то обіцює поправу.

7. Який ласий на ковбáси! (Цен.)
Кепкують із чоловіка ласого, що за ковбаси готов продати прим. свій голос при виборах. Пор. Wand. V, Wurst 1, 78.

8. Як ковбаса та чарка, то мине ся сварка. (Цен.)
Противники швидко помирять ся на почастунку.

Ковбель. 1. Ковблї як телефуси́. (Наг.)
Череваті, товсті.

Ковбиця. 1. Лиш би му до ковбиції голову втьити. (Наг.)
Такий шибеник та непотріб.

2. Шьинувавши ковбиці тай лавиції тай вас яко ґречних. (Наг.)
Жартлива говірка, коли хтось хоче сказати якесь бридке слово.

Ковнїр. 1. Вона не для мене в вишиваних компьирах ходит. (Сор.)
Говорить парубок про дївку, що гордо носить ся і його не любить.

Ковтун. 1. Лучше від разу ковтун з голови збути. (Ільк.)
Зкинути з голови якийсь докучливий клопіт.

Когут. 1. Без когута хата глуха. (Ільк.)
Піяне когута додає хатї принади. Німець каже: Wo ein Hahn zu Hause ist da steht es wohl, Wand. II, Hahn 177.

2. Вже долів когут так ни запієт, йик горі пес загавкає. (Грин.)
Гуцульська характеристика контрасту між горами, де давнїйше зовсїм не держали курий, і долами.

3. Два когути, два дими і дві господині ніколи ся не згодять. (Ільк.)
Бо кожде з них хоче бути паном на своїм місці. Пор. Wand. II, Hahn 181, 182, 184, 188; Čelak. 319.

4. Два когути на еднім подвірю, тай дві господині не згодят ся ні завтра ні нині. (Гнїдк.)
Стара господарська практика. Пор. Adalb. Kogut 2; Wand. V, Hahn 185.

5. Закокоїжив сї як когут. (Наг.) Закукурічив сї... (Яс. С.)
Зробив грізну міну, наставив ся.

6. За ним і когут не запіє. (Наг.)
Не то, щоб хто з людий згадав. Говорять про помершого лихого чоловіка. Пор. Adalb. Kogut 10; Wand.. II, Hahn 192, 193, 233, 235.

7. Зле ся там в домі діє, де когут мовчит, а курка піє. (Коб.)
Образово: де чоловік підлягае жінці. Пор. Adalb. Kogut 13; Wand. II, Hahn 172, 176.

8. Когут десїть курок водит, а чоловік едної жінки не може. (Наг.)
Дуже давне і загальне спостережене, пор. Wand. II, Hahn 73.

9. Когут піе на відміну. (Наг.)
Коли в полудне піє, то буде зміна погоди. Пор. Wand. II, Hahn 129, 137, 154.

10. Когут, то дзвін у ґосподарстві. (Дорож.)
Він будить сонних рано і віщуе погоду. Пор. Adalb. Kogut 6; Wand. II, Hahn 27.

11. Когут як піе, то очи жмурит. (Цен.)
Бо він, по толкованю одного мудрого рабіна, знае сю пісню на память. Пор. Wand, II, Hahn 9, 42.

12. Кождий когут на свій гребінь гордий. (Крех.)
Так само й чоловік усе мае щось, чим гордить ся. Пор. Wand. II, Hahn 97, 106.

13. Кождий когут сьмілий на своїм сьмітю. (Ільк.)
Хоч невеличкий господар, а на своїм обійстю він пан. Пор. Adalb. Kogut 3; Wand. II, Hahn 11, 20, 28, 29, 50; Čelak. 119.

14. Кому ся веде, тому ся і когут несе. (Ільк., Кобр.)
Кому щастить, той мае користь і з такого діла, яке иньшому не приносить користи.

15. Пущу ти червоного когута під стріху. (Наг.)
Погроза: підпалю твою хату. Пор. Wand. II, Hahn 55, 198, 211, 213.

16. Так когут піе, як уміе. (Луч.)
Кождий по свойому. У Німців: як від старого навчив ся, пор. Wand. II, Hahn 53, 108.

17. Як еден когут запіе, то всї иньші й собіж. (Наг)
Звичайна поява. Пор. Wand. II, Hahn 154.

Кожух. 1. Без кожуха нема духа. (Цен.)
Нема тепла в зимі.

2. Кожухова латка в зимі як рідна матка. (Луч.)
Бо загріе.

3. Кожух як пава, по саму землю. (Брониця)

Се на долах називаєть ся гарний кожух, коли сягає аж до землї; в горах таких не носять.

4. Не гріє мене кожух, лиш слово тїшит. (Город.)

Мова про обіцяний кожух.

5. Не скидай кожуха до сьвятого Духа. (Кал.)

Доки трапляють ся холодні днї. Пор. Wand. II, Pelz 21.

6. Полатати кожух кому. (Гнїдк.)

Набити його по кожусї, подерти йому кожух; пор. нїмецьке: Einem den Pelz ausklopfen. Wand. III, Pelz 45.

7. Теплий кожух, лиш не на мене шитий. (Цен.)

Він не мій і я не буду ходити в нїм.

8. Умий кожух, а не помочи. (Ільк.)

Зроби якусь річ не ушкодивши її. Пор. Adalb. Kożuch 10; Wand. III, Pelz 22, 28.

9. Чужий кожух не гріє. (Наг.)

Чужим добром ситий не будеш. Пор. Adalb. Kożuch 5; Wand. III, Pelz 1.

10. Що ми по кожусї, як по сьвятім Дусї? (Берез.)

Про таке добро, що приходить за пізно. Пор. Wand. III, Pelz 57.

Коза. 1. Байдуже козї за фіст. (Наг.) ...коли го не має. (Яс. С.)

Так само менї байдуже про те, чого в мене нема. Пор. Wand. V, Ziege 9.

2. Бути козї на торзї. (Ільк., Петр.)

Погроза: прийде на тебе черга, зазнаєш лиха. У Поляків: Być kozie na wozie. Adalb. Koza 1.

3. Де козу припнеш, там вона пасе ся. (Топільн.)

Неприпнята більше бігає, нїж пасе ся. Пор. Adalb. Koza 12; Wand. V, Ziege 27, 85.

4. Дере коза лозу, а хлоп козу, а хлопа пан, а пана юриста, а юристу триста. (Петр.) ...а хлопа жид, а жида пан... (Ільк.) ...чортів триста. (Цен.)

Забавний образ сьвітового порядку. Коротше Adalb. Koza 11; Čelak. 361; Wand. V, Ziege 29.

5. І коза верещит, як мороз тріщит. (Коб.)

Вона чутливійша на мороз, як вівця.

6. І коза сіль любит. (Наг.)

Коза дуже ласа на сіль, пор. Adalb. Koza 28; Wand. V, Ziege 2, 6 50.

7. Їж коза лозу, коли сїна нема. (Ільк.)

Треба їсти гіршу страву, як нема ліпшої.

8. Кізми вовка не тровити. (Дар.)

Невідповідним способом нїякого дїла не зробиш. Пор. Wand. V, Ziege 26.

9. Коза — дїдьча худоба. (Наг.)

Селяни у деяких сторонах не люблять держати кіз за їх збиточність.

10. Коза з воза, коням лекше. (Гнїдк.)

Тай сама вона не любить їхати на возї. Пор. Adalb. Koza 23.

11. Коза і від квасу дістане прикрасу. (Явор.)

Вона їсть що будь. Пор. польське: Koza to najlepsze bydlątko: pod progiem się wyspi, suchą miotłę zje i jeszcze kwartę mleka da, Adalb. Koza 20.

12. Коза лозу дере, вовк козу дере, вовка пастух дере, пастуха пан дере, пана адукат дере, адуката государ дере, а государа сам чорт дере. (Рог.)

Степеноване взаімного здирства що лежить в основі суспільного устрою.

13. Коза не худоба, ґрейцар не гроші, фрайтер не шаржа, швец не ремісник, а писар не чоловік. (Город.)

Згірдні вислови, пор. Adalb. Koza 19; Wand. V, Ziege 43.[1])

14. Маєш час з козами на торг. (Топільн.)

Се такий товар, який продаси коли будь. Пор. Wand. V, Ziege 64, в иньшім значіню: Raus mit der Ziege auf den Markt; Вандер толкує: Frisch gewagt.

15. Навіть козї фоста завйизати не вмієш. (Наг.)

Кепкують із дурня. Пор. Adalb. Koza 14.

16. Нагадай козї смерть; коза ходит, та все пердь. (Печ.)

Дразнять людину, що довго носить ся з якоюсь неприємною думкою.

17. Нагадай козї смерть, то все буде „ме“. (Ільк.) ...буде беготїти. (Петр.)

Пор. попереднє ч. 16.

18. Не борони козї лїса, але аби її вовк не з'їв. (Гнїдк.)

Треба її і в лїсї пильнувати.

19. Не бороню ти козо в лїс, але як тї вовк іззїсть? (Наг.)

Що робиш, роби на свою одвічальність.

20. Не буде з тої кози мяса. (Город.)

З сего дїла не буде пожитку. Пор. Adalb. Koza 44.

21. Не вродит коза барана, а все лиш цапа. (Жабє)

Прикмети людські йдуть також за родом. Пор. Wand. V, Ziege 15.

22. Не рада коза на торг, а ведут. (Топільн.)

Не хоче дївка йти замуж, а дають. Пор. Adalb. Koza 13, 20; Wand. V, Ziege; Čelak. 281.

23. Не рада коза торгу, а кури весїлю, та мусять. (Ільк.)

Ширша форма до ч. 2 і 22.

24. Не тра козї боронити брости попоїсти. (Стрільб.)

Сеж її найлюбійша страва.

25. Нехай і коза знає, коли свитає. (Ільк.)

Треба її вчасно гнати на пашу.

26. Не хоче коза на торг, то її ведут. (Дар)

Нераз і чоловік не хоче, а мусить щось зробити. Пор. ч. 22.

27. Одну козу пасти більша морока, як десять коров. (Топільн.)

Вона лазить по всяких звишках і не любить пасти ся на місцї. Пор. Wand V, Ziege 45.

28. Пізнає і коза, коли полудне. (Ільк.)

У неї тодї приливає молоко.

---

[1]) Великий збирач і аматор приповідок цитує при тім нїби то польський текст: Osska ne Galwizas, Merga ne Szeimyna — очевидно литовський.

29. Прийде коза до воза тай скаже бе! (Наг.)
Як зголоднів. Пор. Adalb. Koza 39.

30. Прийде коза до воза, скаже „ме“. (Ільк.)
Прийде на чоловіка потреба і він мусить покорити ся.

31. Прийти козї к лозї. (Гнїдк.)
Її до лози тягне.

32. Раз козї смерть! (Наг.)
Треба скінчити се дїло, все менї одно. Пор. Adalb. Koza 39.

33. Раз тілько козу на лїд нагнати можна. (Ільк.)
Вона не вміє ходити по леду і паде що кроку. Пор. Wand. V, Ziege 18; Čelak. 43.

34. Стара коза тверда на лупліне. (Жабє)
Загальне спостереженє. Пор. Wand. V, Ziege 1.

35. Тобі би лиш кози пасти. (Топільн.)
Бо любиш спинати ся по горах як кози. Пор. Adalb. Koza 8, тут у значіню: ти нї до чого иньшого нездалий.

36. У кози дїдько фіст урвав. (Наг.)
Кепкують із козячого хвоста. Пор. Adalb. Koza 10.

38. „Що хочете за тоту козу?“ — питали ся злодії чоловіка, що вів на торг корову. (Дрог.)
Характеризують ошуканця, який у живі очи впирає чоловікови, що прим. його корова — коза. Пор. Wand. V, Ziege, але в противнім значіню: Wer wird eine Ziege kaufen und dann sagen, es sei eine Kuh!

39. Як би кізка не скакала, то би ніжки не зломала. (Топільн.)
Як би чоловік не пустував, не потерпів би шкоди. Пор. Adalb. Koza 31, 45.

Козак. 1. Вихопив ся, як козак з маку. (Ільк., Мінч.)
Вирвав ся з якимось недорічним концептом. У Ількевича додано в потці: Казка, але не вказано її тексту.

2. Козак з біди не заплаче. (Ільк.)
Його вдача весела, не плаксива.

3. Козаки всї однакі. (Вікно)
Привикли до спільного, товариського житя. Пор. Brzoz. Kozak. 2.

4. Козаки як дїти: що їм дадут, то ззїдьит. (Наг.)
Говорять про себе парубки, що наробившн ся не перебирають у їдї.

5. Козаки як дїти: хоць богацько з'їдять, то мало наїдять ся. (Ільк.)
Нїколи не ситі.

6. Козак мовчит, а все знає. (Замул.)
Про мовчаливого. собі на умі чоловіка.

7. Козак муха, обіс—в сї по вуха. (Снят.)
Насьміх з малого хлопця, що обкакав ся.

8. Козак не гордун, що обірве, то в кавдун. (Ільк) ...в бордун. (Петр.)
Їсть, що дістане, не гордує нічим.

9. Не той козак, що зборов, а той, що вивернув ся. (Ільк.)
Жартують із труса, що розпочавши бійку сам перший утїк із неї.

10. Оттак по козацки: нема хліба, їсти пляцки. (Ільк.) Так... (Явор.)
Жартлива поговірка в недостатку.

11. Про єдного козака війна буде. (Наг.)
Велике діло зробить ся й без помочи якогось одного чоловіка.

12. Пропав козак з дудами. (Ільк., Петр.)
Дуди були його особливою прикметою.

13. Терпи, козаче, атаманом будеш. (Вікно)
Хто більше витерпить, той швидше дослужить ся повисшеня. Пор. Adalb. Kozak 3.

14. Той же сам чоловік, а козак. (Дар.)
Виглядає зовсїм як звичайний чоловік.

15. У козака душа в тїлї, реверенду вуши зъїли. (Наг.)
Характеризують голодранця.

16. У козака кінь тай кульбака. (Луч.)
Тільки його всього добра.

17. Чи так, чи сяк, не боюсь, бом козак. (Адальберґ).
Адальберґ подає сю приказку по українськи, додавши лише польське: owak і не подаючи, відки взяв її.

18. Ще не вмерла козацька мати. (Снят.)
Козацький рід іще не перевів ся.

19. Як би-сь то зробив, то був би з тебе козак. (Збар.)
Був би сьмілий, енерґічний парубок.

Козик. 1. Від козика до ножика, від ножика до коника. (Ільк.)
Проґрес злодія. Пор. Adalb. Kozik 1.

Козячий. 1. Козяча голова. (Збар.)
Дурна, вперта голова.

Колач. 1. Він колачіма годований. (Наг.)
Панич, білоручка.

2. Добро й хліб, як нема колача. (Свар.)
Як нема чогось лїпшого, то треба задоволити ся й ґіршим. Пор. Adalb. Kołacz 3, 4.

3. Звабиш колачем, не вїдженеш і бичем. (Гнїдк.)
Лекше привабити чоловіка, ніж відігнати його.

4. З'ївши колач бери ся знов до хліба. (Ільк.)
Колач їсти простому чоловікови не часто трапляєть ся. Пор. Adalb. Kołacz 8.

5. І колачем го не звабить. (Ільк.)
Він оминає хату, сердить ся.

6. Їдут паничі, везут колачі. (Наг.)
Тїшили ся попівські служниці при приїздї паничів з міста.

7. Колачом го не привабиш. (Наг.)
Боїть ся або сердить ся і не хоче прийти.

8. Колач хоче масла, а ощипок соли. (Лім.)
Що до чого відповідне. Бойки мало вживають масла.

9. На колачах виріс, на ощипок не звик. (Лім.)

Оповідали про попівського сина, що гордував бойківським оципком.

10. Не могла звабити колачем, а потім тяжко було відбити бичем. (Ільк.)

Scil. любаса.

11. Ніхто не втїкає від колача, але від бича. (Кривор.)

Втїкають від зла, а не від добра.

12. Хочеш колачьи, не лежи на печи. (Гнїдк.)

Треба попрацювати, щоб ласо їсти. Пор. Даль I, 653.

13. Чекай на колачі, аж колачова тучі буде йти. (Наг.)

Жартують із такого, що бажає колача.

Колесо. 1. Вербове колесо. (Яйк.)

Кружок дївчат. Зворот узятий із відомої веснянки:

Вербовоє колесо-колесо
На вулиці стояло, стояло,
Дивне диво гадало, гадало.

2. Єдним колесом не поїдеш. (Наг.)

Віз потребує їх чотирьох. Пор. Wand. III, Rad 3.

3. Задні колеса йдут за передними. (Гнїдк.)

Молодше поколїнє за старшим.

4. Зломало му сї колесо. (Наг.)

Якась несподївана пригода перебила його роботу, попсувала його пляни. Пор. Wand. III, Rad 19, 59.

5. І колеса треба мастити, аби добре їхали. (Наг.)

Всяке дїло потребує відповідної запомоги, щоб вийшло успішно. Див. далї Мастити; пор. Wand. III, Rad 28, 32.

6. Кождий на своє колесо воду верне. (Белз.) ...горне. (Наг.)

Розуміє ся: кождий мельник. І загально: кождий дбає про свою користь. Пор. Adalb. Koło 4.

7. Колесом іти. (Наг.)

Ґімнастична штука. Простерши руки й ноги мов спиці колеса сїльські хлопцї пускають ся в рух по землї, роблячи враженє колеса, що обертаєть ся біжучи.

8. Крутит сї як у колесї. (Наг.)

Про чоловіка, що не вміє собі дати ради в своїм положеню. У Великорусів: Какъ бѣлка въ колесѣ. Даль

9. Крутьит му сї колеса перед очима. (Наг.)

Щось йому привиджуєть ся, його розбирає горячка. Пор. Wand. III, Rad 55.

10. На задні колеса обзирати ся. (Гнїдк.)

При всякім дїлї треба мати на увазї його дальший розвій і наслїдки.

11. Найслабше колесо найдужше кричит. (Гнїдк.)

Попсоване колесо скрипить. Пор. Wand. III, Rad 4.

12. Немазані колеса — не треба музики. (Кал.)

Вони скриплять і пищать кожде своїм голосом. Чеський музик Л. Куба попробував уловити їх мельодію, див. його Slovanstvo ve svych spěvech.

13. Немащене колесо скрипит. (Наг.)

Воно важко треть ся на оси, просить смару. Пор. Wand. Ш, Rad 33.

14. Немащеними колесами дідьча їзда. (Скалат)

Жалував ся чоловік замучений їх скрипінем. Пор Wand. Ш, Rad 29,

15. Немащені колеса смару просят. (Сквар.)

Скрипдять і пищать.

16. Не треба ми пйитого колеса в возї. (Наг.)

Не треба зайвої, непотрібної річи. Про пяте колесо у возї див. Wand. Ш Rad 49, 52.

17. Нівроку наших коліс! Самі за кіньми біжат. (Гнїдк.)

Наівна радість якогось дурника.

18. Оглядай ся на задні колеса. (Іль.)

Памятай про пізнїйші обставини, які можуть виникнути. Пор. Adalb. Koło 7.

19. Ой ти моє колесо немащене! (Наг.)

Говорить мати до плаксивої дитини, що раз-у-раз скрипить.

20. Пищит як у колесї. (Наг.)

На колесї колись розпинано і кручено до смерти великих злочинців. Пор. Wand. Ш, Rad 45.

21. Скрипливе колесо довше їздить як нове. (Ільк., Петр.) ...ходит як моцне. (Луч.)

Бо на нього більше вважають при їздї. Говорять також про хоровитого чоловіка, що шануючи своє здоровлє нераз довше жиє від неодного здорового. Пор. Adalb. Koło 9; Wand. Ш, Rad 15, 22.

22. Слабе колесо дальше їде. (Ком.)

Певно припадково. Пор. висше ч. 11.

23. То мінї пяте колесо в возї. (Крех.)

Се річ зайва і непотрібна. Пор. висше ч. 16, Adalb. Koło 3.

24. У нього дрешайба в голові. (Льв.)

Дрешайба, нім. Drehscheibe, велике дощане колесо, яким перекручують залїзничі вагони з одних шин на другі. Знач. йому в голові закрутило ся, говорить баламуцтва. Пор. Wand. Ш, Rad 62, де мова про звичайне колесо.

25. Чим слабше колесо, тим гірше скрипит. (Снят.)

Домагаєть ся направи. Пор. Adalb. Koło 2; Wand. Ш, Rad 9, 11; Čelak. 81.

Коли. 1. Коли? Тотди, кой ті до кобили вели. (Наг.)

Мудроване на питанє: Коли?

Колисати. 1. Колисав би-с сї на шибеницї! (Наг.)

Проклятє: щоб тебе повісили і ти хитав ся-б на мотузї.

2. Колисала баба діда від поранку до обіда; не могла го вколисати, мусїла му цицьки дати. (Наг.)

Жартлива примівка, коли баба занадто панькаєть ся зі своїм дїдом. Пор. І, Баба 36.

3. Колише, колише, а нераз залише. (Замул.)

Scil. мати дитину.

4. Колише ми сї зуб. (Наг.)

Хитаєть ся, треба його вирвати.

5. Колише плотами. (Наг.)
   Про парубка, що в ночи перелазить через плоти ходячи за дівками.
6. Колише сї як пяний на ногах. (Наг.)
   Заточує ся то в сей то в той бік.
7. Колишу тї, доки колишу, а як заснеш, то тї лишу. (Наг.)
   Примовляє мати до дитини вколисуючи її до сну.
8. Ци ще-с сї не виколисав з малу, що сї й тепер колишеш? (Наг.)
   Докоряють старшому хлопцеви, що гойдаєть ся в колисцї.

Колиска. 1. Від колиски. (Гнїдк.)
   Від уродженя, „отъ юныя версты", як говорили старі Русини.
2. Ци ще ти коли́ски треба? (Наг.)
   Говорять старшій дитинї, що вже виросла з колиски.
3. Яке з колиски, таке й до дошки. (Ком.)
   Про злого чоловіка: який був лихий дитиною, такий остав ся й до смерти.

Колись. 1. Колись і до нас прийде „прийдіте поклонїмо ся". (Ільк.)
   Будемо змушені поклонити ся комусь.

Коло (adv.) 1. Коло мене, аби не на мене. (Ільк.)
   Scil. нехай дїєть ся якесь лихо.

Колода. 1. При готові колодї добре огень класти. (Мінч., Петр.) ...огник розкласти. (Яс. С.)
   При данім уже запасї добре починати нове хозяйство.
2. Сядьмо на колодї, говорім о пригодї. (Явор.)
   Говорили два подорожні.

Колодїйство. 1. Вчи його колодїйства, а його тьигне до злодїйства. (Дрог.(
   Говорив майстер колодїй про свойого злодїйкуватого ученика.

Коломийка. 1. Ей, наробиш ти ще коломийки! (Наг.)
   Наробиш біди, клопоту, замішанини.
2. Тут буде коломийка! (Наг.)
   Себ то: танець, бійка, клопіт.

Коломия. 1. А де Коломия? — На кінци язика. (Сор.)
   Сьміють ся з такого, хто не знає, де Коломия. Зрештою відповідь значить: можеш допитати ся.
2. Біда в Коломиї: йде штири нидїли на місяць, а штири ґилетки на кóриц. (Пужн.)
   Так відповів Підгірянин Подолякови на питанє: що чувати в Коломиї? Пор. Етн. Зб. VI, ч. 370.
3. Біда в Коломиї; шістка фасолї коштує десьит ґрейцарів. (Льв.)
   Жартливе нарікане на коломийську дорожнюю.
4. Біда в місті Коломиї: штири хрущі за два ґрейцарі. (Льв.)
   Кепкують із коломийської дорожнети.
5. Коломию гудьмо, а в Коломиї будьмо. (Ільк.)
   Говорять коломийські місцеві патріоти. Пор. Brzoz. Kołomyja 2.
6. Коломия не помия, Коломия місто. (Наг.)
   Нема собі що її легковажити. Пор. Brzoz. Kołomyja 1.
7. Нема над коломийські миски і над брідські хустки. (Наг.)

Приповідали жінки в давнійших часах, у 60-их роках мин. віку.

Колос. 1. Від колоса не чути й голоса. (Берез.)

Про рідко засіяне збіже.

2. Де повне колося, тамниві яло ся. (Уриче)

Там вона має гарний вигляд, любо на неї глянути.

3. Іде в колос жито, а пшениці в веретінце. (Наг.)

Колос жита инакший при першім розвою, як колос пшениці.

4. Колос за колосом кличе. (Наг.)

Про рідко засіяне поле.

5. Колос повний гне ся до землї, а пустий до гори стирчить. (Ільк.)

Так і чоловік солїдний держить себе скромно, а шелихвіст гороїжить ся.

6. Нема колоска, то й стебла не потрібно. (Луч.)

В колосках головна вартість збіжевої ростини.

7. Пустий колос горі пне ся. (Гнїдк.)

Так і пустий чоловік задирає ніс у гору. Пор. Adalb. Kłos 3; Brzoz. Kłos 1.

Колоти. 1. Аж мі під грудьми коле зо сьміху. (Наг.)

Так розреготав ся.

2. А кололи он тї кольки! (Наг.)

Проклятє: щоб тебе кололо в боцї.

3. Коле тї то в зуби? (Наг.)

Не смакуєш сего, прим. вівсяного хлїба.

4. Тож то мене коле! (Наг.)

Се менї прикро, недогода.

Колотити. 1. Заколотив єм сї, як у виру вода. (Наг.)

Збаламутив ся, не знає куди повернути.

2. Заколотив, як Марко в пеклї. (Орел.)

Наробив колоту, крику та сварки. Про Марка в пеклї див. далї під Марко.

3. Колотит мною, як вир водою. (Луч.)

Говорять про інтриґанта, що баламутить чоловіка для своєї користи.

4. Тогди ся в хатї колотит, як ся в гумнї молотит. (Луч.)

Поки ще нема нового зерна, то в хатї сумно і клопітно.

5. Шо-с наколотив, то віпий. (Кольб.)

Що напакостив, за се потерпи кару.

Колотня. 1. Добра колотня, та не кождого дня. (Луч,)

Іноді не погано посварити ся, але не що дня.

2. Що дня колотня. (Белз.)

Говорять про хату, де живуть сварливі люди.

Колотьба. 1. Їла би тї колотьба! (Кол.)

Проклятє: щоб тебе шпигали кольки.

Колувати. 1. Волю колувати, як просто їхати і бідувати. (Ільк.)

При станї давнїх „польських" доріг питанє: чи колувати, чи їхати навпростець, було нераз дуже важне для всякого подорожного, бо прості дороги бували найгірші.

2. Хто колує, той дома ночує, а хто дуже простує, той в дорозї ночує. (Ільк.)

Ширше розведена думка приказки ч. 1.

Колька. 1. Бодай ті сім кольок укололо в саме серце! (Наг.)
Прокляте.

2. Колька тебе бери! (Берл.)
Прокляте: щоб тебе колька колола.

3. Кольки би ті сперли та би ти дихати не дали! (Наг.)
Прокляте, особливо жіноче.

Коляда. 1. Від такої кольиди не далеко до біди. (Наг.)
Говорили про колядоване з піятикою і бійкою, яке давнійше часто траплялo ся.

2. Годі коляди, вже по Рождестві. (Гнідк.)
На що пора, те й роби. По Різдві перестають співати колядок.

3. Кольида-льида, дід бабу гльида; найшов ї в печи, хотів ї спечи. (Наг.)
Пародія якоїсь колядної пісні.

4. Кольида Стецю, пироги в пецу. (Наг.)
Також подібна пародія, як ч. 3.

5. Кольидувати по під вікна. (Наг.)
Ходити по під чужі вікна і заглядати в них чи то просячи милостині, чи з шпіонськими намірами.

6. Може бисте кольидували за каганець вівса? (Наг.)
Так привитав колядників місцевий скупарюга Яць Зарічний.

7. Нема що в коляду класти. (Ільк.)
Се не в рахунок, занадто дрібне.

8. По кольиді ходити. (Наг.)
Вислов про ходжене попід вікнами з колядковими піснями.

9. Справив му кольиду з горьичими ковбасами. (Наг.)
Набив якогось пакісного колядника. Вживають і в ширшім значіню без звязку з колядою. „Справити коляду“ — набити, наробити крику.

10. Таку Біг коляду дав. (Ільк.)
„Коляда“ в значіню загалом різдвяних сьвят, але також у значіню клопоту, лихої пригоди.

11. Я того і в кольиду не кладу. (Наг.)
Се мені байдужне, того нема що й числити.

Колядник. 1. Колис кольидник, чого-с заліз в тельитник? (Наг.)
Питали злодія, якого в часї колядованя зловили в телячій стайні і він видавав себе за колядника.

Комар. 1. Він і за комарьи сили не має. (Наг.)
Безсильний, знеможений хоробою. Пор. Wand. III, Mücke 139.

2. З комаря робити вола. (Гнїдк.)
З малого робити велике, переборщувати. Пор. Adalb. Komar 7; Wand. III, Mücke 141, 132, 134.

3. Комар і царови на носї грає. (Збар.)
Де хоче, то сяде.

4. Комар з дуба впаде та спічне. (Ільк.) ...тай ще спочиває. (Ком.)
Впасти з дуба для него зовсім не небезпечна річ. Пор. Brzoz. Komar 3.

5. Комар осу визиває. (Гнїдк.)
Буде страшна війна, іронічно.

6. Там того тілько, як в комара сала. (Батят.)
Нічого або дуже мало. Пор. Adalb. Komar 6.

Комарно. 1. В Комарні біда, бо навколо вода; не ліпше й у Коропужі, бо самі калужі. (Комар.)
Характеризують самі Комаренці своє місточко. Коропуж — одно з сусідних сіл.

Комашня. 1. Комашні про домашні, а празник для чужих. (Наг.)
Комашня, се гостина з молебном за упокій душ цілого роду, а в празник гостять ся чужі.

Комедія. 1. Комедию пускают. (Дрог.)
Говорять про театральні вистави.

2. Надивив єм сї на комедию. (Наг.)
Говорить чоловік, що був сьвідком якоїсь забавної пригоди.

3. Там така комедия, що й кіятру не треба. (Дрог.)
Там творить ся щось сьмішне та забавне.

4. Тяжко пережити без кумедії. (Ґалівка)
Без дивних, сьмішних пригод.

Коменда. 1. Зробили як на коменду. (Наг.)
Зробили на приказ, як було велено.

Комендерувати. 1. Комендерує мнов, як своїм небожьитом. (Наг.)
Старшуе надомною, жадае моїх послуг.

Комин. 1. Він лиш сї дивит, де сї з комина курит. (Наг.)
Дивить ся, де би можна наїсти ся. Пор. Adalb. Komin 5.

2. За комином ваше місце! (Наг.)
Говорять до дїтий, аби не пустували по хатї в зимі.

3. За комин сховай сї! (Наг.)
Говорять дїтям, що мішають ся в розмову старших.

4. Комином дух вийшов. (Наг.)
Дух тут у значіню тепло: забули заткати комин і настудили в хатї.

5. Не знаєш, де сї ховати? Влїзь у комин і кажи в печи затопити, то тї певно не знайдут. (Наг.)
Кепкують із боягуза, що любить ховати са в разї якоїсь дрібної небезпеки, прим. приходу жандарма або податкового екзекутника.

6. Такий як у коминї завуджений. (Наг.)
Про сухого, пожовклого чоловіка.

7. Треба сесе в коминї записати. (Ільк.) ...вугльом у коменї. (Наг.)
Велика новина, щоб не забула ся. Пор. Adalb. Komin 4.

8. Хто в комин лїзе, той сї вчорнит. (Наг.)
Хто мішаєть ся в темні, брудні діла, той і сам заплямить свою честь. Пор Adalb. Komin 3.

9. Як би го з комина витьиг, такий чорний. (Наг.)
Про чорного або незвичайно брудного чоловіка.

Комісар. 1. Комісар з Тригубиць: єдна хата, а сїм вулиць. (Дар.)
Чому як раз комісар?

2. Комісар — скачиборозда. (Голг.)

Мабуть мова про фінансового комісаря, що слідить за нелеґальним тютюном і за втікачами-селянами скаче по бороздах.

Комора. 1. В коморі пусто, в стодолі подорожно, а в хаті лиш одна верета. (Кобр.)

Підупале, злиденне господарство.

2. В коморі пусто, хоць копійов гони. (Наг.)

Нема нічогісінько.

Конати. 1. А конав би-с три дни, та би-с не міг сконати! (Наг.)

Прокляте, бажане другому тяжкого і довгого коняня.

Конва (конов). 1. Він би сї в конві міг скупати. (Яс.)

Про малого, худого чоловіка.

2. В конву ногами стань та й дрова рубай! (Лол.)

Кепкують з такого, що боїть ся рубати дрова, аби поліна не побили його по ногах.

3. З конвами по воду, в козубом по ягоди. (Лол.)

Відповіла дівчина на питане: А куди йдеш, Фенно?

4. З новими конвами перейти. (Наг.)

Се щаслива ворожба, коли комусь у дорозї за якимось ділом жінка або дївка перейде дорогу з повними конвами.

5. Ци мі хто з пустими конвами перейшов? (Голоб.)

Міркував чоловік, якому не щастило на ярмарці.

6. Цілу конов бим випив тай ще бим хотів. (Наг.)

Говорить робітник підчас лїтньої спеки в поли.

7. Як з конви дощ жбихає. (Наг.)

Про напрасний, сильний дощ.

Конина. 1. На конину в поли, на жінку в домі не сподївай ся ніколи. (Коб.)

Одна й друга зрадлива.

Конокрад. 1. Конокрад гірш розбійника. (Вікно)

Особливо близько російської границї люди богато терплять від конокрадів, яким границя сприяе до переводженя і продаваня крадених коний.

2. Хиба ти старший над конокрадами? (Наг.)

Кепкують із непочесного чоловіка, що має претенсію на якесь старшинство в громаді.

Конець. 1. Без кіньци й бев почьитку. (Наг.)

Говорять про дорогу, а також про невгавне балакане. Пор. Adalb. Koniec 1.

2. Бери за грубший конець! (Наг.)

З разу поборюй найбільшу трудність, а менші потім легше буде побороти.

3. Бодай ти конець був! (Наг.)

Прокляте: щоб ти вмер.

4. Від кінця до кінця. (Ільк.)

Від краю до краю, скрізь.

5. Він аби лиш за тонший конець ухопив! (Наг.)

Лінивий чоловік, що все хапає ся за легшу часть дїла. Пор. Brzoz. Koniec 9.

6. Все на єден конець виходит. (Наг.)
Усе йде до смерти і переміни.

7. Всім нам Бог конець держит. (Наг.)
Призначив, що з нами має бути. Пор. Adalb. Koniec 4.

8. Всьому колись конець буде. (Наг.)
Все минуще, ніщо не триває вічно. Пор. Wand. I, Ende 1.

9. Де тото? На кінци язика. (Наг.)
Легко допитати ся.

10. Доїхав му кінцьи. (Наг.)
Осилив, переміг його, зруйнував маєтково або вбив.

11. Зачинай з кінцьи. (Наг.)
Жартливо, зам. зачинай з початку.

12. З кепського кінцьи починаєш. (Наг.)
Недобрий початок твого діла. Пор. Adalb. Koniec17.

13. З ним до кінцьи не дійдеш. (Яс. С.)
Не осягнеш мети, не довершиш щасливо діла.

14. З ним не найдеш кінця. (Гнїдк)
Не дійдеш до ладу.

15. Кінції до купи ся не сходят. (Гнїдк.)
Приходи з розходами не вирівнюють ся. Пор. Adalb. Koniec 11; Brzoz. Koniec 8.

16. Кождій справі кінця смотри. (Гнїдк.)
Уважай, до чого вона може довести. пор. лат. Quidquid agis, prudenter agas et respice finem; Adalb. Koniec 20.

17. Конець — вінець. (Петр.) ...і ділу вінець. (Крех.)
Діло зроблено вдатно. Пор. Brzoz. Koniec 7.

18. Конець діло хвалит. (Лев., Ільк., Петр.)
В ньому видний його результат. Пор. Adalb. Koniec 10; Brzoz. Koniec 4; Wand. I, Ende 8.

19. Конець і Богу слава. (Наг.)
Звичайно закінчене тексту в старих рукописах, війшло і в народню поговірку при закінченю всякого діла.

20. Конець і вінець. (Лев., Ільк.)
Конець вінчає діло. Пор. Brzoz. Koniec 7.

21. Конець — пішли баби у танець. (Рук. Осс. 2189)
Жартливе закінчене діла.

22. Конець собі зроблю! (Яс. С.)
Наложу сам на себе руки, убю себе.

23. Ледво-м до кінцьи дотьигнув. (Наг.)
З трудом довершив діла.

24. Ліпше си конець зробити, як отак бідити. (Цен.)
Говорив чоловік у розпуці.

25. Най ми раз конець буде! (Наг.)
Говорить чоловік доведений до крайности чи то хоробою, чи грижею.

26. Най но, як конець покаже. (Наг.)
Тодї й побачимо, чи се дїло добре, чи погане. Пор. Adalb. Koniec 9.

27. На такий конець я не пристаю. (Наг.)
Не годжу ся на такий результат дїла, вестиму його далї.

28. На який конець ти тото робиш? (Наг.)
Пощо? З якою метою?

29. Не вийжут ми сї кінцї. (Наг)
Не сходять ся мої рахунки, не сповняють ся заміри. Пор. Adalb. Koniec 16.

30. Нема му нї кінцьи нї миьри. (Наг.)
Високий чоловік, або коли мова про простір, поле, дорогу — великий розмір. Пор. Brzoz. Koniec 1.

31. Не сходьит сї кінцї. (Сор.)
Дїло не виходить на лад. Пор. Brzoz. Koniec 8.

32. Ни сходьи му сї кінцї до купи. (Кольб.)
Не виходить до ладу в своїм господарстві, доходи не покривають видатків.

33. Нї кінця, нї міри. (Гнїдк.)
Про щось довге і велике, прим. довгу слоту.

34. Остатний конець ми приходит. (Наг.)
Я опинив ся в безвихіднім положеню, близький смерти.

35. Паскудний му конець був. (Наг.)
Говорили про такого, що повісив ся.

36. Роби, що роби, а кінця гляди. (Крех.)
При всякім дїлї. Пор. Brzoz. Koniec 3.

37. Старшим кінцьом го потьигнув. (Наг.)
Ударив старшим, грубшим кінцем кія. Пор. Brzoz. Koniec 10.

38. Таж то конець сьвіта! (Наг.)
Якесь нечуване лихо, кривда, насильство. Пор. Brzoz. Koniec 5, 6.

39. Ти з ним кінця не виведеш. (Луч.)
Не осягнеш своєї мети.

40. Тут тобі конець і амінь буде! (Наг.)
Пропадеш, стратиш у сїй справі.

41. Ще тому не конець, є ще хвостик. (Ком.)
Жартливо: ще справа не скінчена.

42. Що на кінци буде, то найважнїйше. (Наг.)
Покажуть ся результати всякого дїла.

Конопадити. 1. Конопадит мі на таке, що й сам не знаю на яке. (Наг.)
Вабить, покушає мене на щось менї невідоме.

2. Не конопадь ми голови! (Наг.)
Не мороч голови, не турбуй мене сим дїлом.

3. Сконопадили дїтину нїнащо. (Наг.)
Звмучили, мова про сїльську школу.

Коноплї. 1. Коноплї по стелю, а лен по колїна, аби ґосподиню голова не болїла! (Вікно)
Так віншують господинї на сьвятий вечір.

Концурє. 1. Концурьом трьисти по під плоти. (Кол.)

Концурє — лахмітє; концурєм трясти — зійти на голодранців та жебраків.

Копа. 1. Бий на копи! (Сяноч.)

Значінє двояке: або молотити копи, або бий щедро буками, кождому по копі буків.

2. Дай Боже сто кіп, де торік був єден сніп! (Берез.)

Примовляють при заорюваню та зажинаню.

3. Копа без сорока снопа. (Наг.)

Така то й копа, що двох третин бракує.

4. Копа для попа, а дякови буде й по мідякови. (Крех.)

Так у давнїх часах платили за треби. Копа — 60 польських грошів, звала ся злотий польський.

5. Копа переможе й попа. (Ком.)

Копа — шістьдесять людий.

6. Постав го, най бє кóпу. (Цигани)

Застав його молотити не конче по копі на день.

Копець. 1. Кіпцї за ким сипати. (Гнїдк.)

Споминати його память.

Копил. 1. Ти копиле мерзений! (Наг.)

Лають байстрюка.

Копиланя. 1. „А чия то дївка?“ — „То, вібачте, копиланя.“ (Лол.)

Має матїр, а не має батька.

Копито. 1. Без копита й швець чобота не зробит. (Наг.)

Уже на що простий прилад, та й без нього не обійдеть ся. Пор. Wand. III, Leisten 3.

2. Всїм єдно копито. (Наг.)

Всї однакові. Пор. Adalb. Kopyto 6.

3. Задер бис копита! (Наг.)

Проклятє кониви: щоб ти здох і відкинув від себе ноги! Клинуть також нелюбого чоловіка. Пор. Adalb. Kopyto 5.

4. З копитами би го ззїв. (Наг.)

Про злого чоловіка, що дуже ненавидить доброго.

5. З копита рушити. (Гнїдк.)

Рушити що кінь вискочить.

6. Кождий на своє копито. (Сянік)

Кождий по свойому робить, має свою подобу. Пор. Brzoz. Kopyto 1; Adalb. Kopyto 6.

7. Копитами кінь огню креше. (Наг.)

В швидкім бігу по каменистій дорозї з під кіньських копит часто сиплють ся іскри.

8. На своє копито все набив. (Наг.)

Повертає на свій лад, на свою міру. Пор. Wand. III, Leisten 1; Adalb. Kopyto 61, 10.

9. Не все на єдно копито роби. (Наг.)

Не все однаково, шабльоново. Пор. Wand. III, Leisten 4, 5; Lompa 22.

10. Пізнати з копит, що в нїм кипит. (Гнїдк.)

Первісно певно про коня, та образово також про чоловіка, про його підскоки шарканя ногою і т. и., з яких пізнають його вдачу.

Копія. 1. Хоть і копією гони. (Гнїдк.)

Scil. то нїчого не вигониш, бо скрізь пусто.

Копот. 1. Такі ко́поти, що й сьвіта не видно. (Наг.)

Така курява або дим.

Копотїти. 1. Копотит дорогов, як дїдько в хмарі. (Наг.)

Говорили про пана, що їздив чвіркою все в чвал і збивав страшенну куряву по дорозї; говорять також про осінний вітер.

Корабель. 1. Великим кораблем бурні моря плисти. (Гнїдк.)

Великоруське: Великому кораблю больше плаваніе, Даль.

Коралї. 1. Були коралї тай пішли далї. (Сор.)

Себ то: була гарна жінка тай пішла.

2. Взєв коралї, пішов далї. (Комарно)

Про злодїя, що вкрав у господинї коралї.

3. Дай коралї продати, я ти куплю ґранати такі, що-с не мала і не будеш мати. (Наг.)

Жартував чоловік із жінки, хотячи видурити в неї коралї.

4. За коралї пхай ще далї. (Цен.)

Говорить дївка парубкови, що за відому ласку обіцяв їй купити коралї.

5. Кому снять ся коралї, той буде плакати. (Кол.)

Народнє віруванє.

6. Твої коралї мінї не вдалї. (Наг.)

Відмовляла ся дївка від парубка, що обіцяв їй коралї.

7. Я на нїй коралї розсиплю! (Наг.)

Грозить парубок поза очи дївцї. Для чесної дївки нема більше сорому, як коли парубок прилюдно порве на нїй коралї і розсипле під ноги.

Корба. 1. Корба крутит, льирва грає. (Кобилов.)

Говорять дитинї, що нї з сього нї того починає плакати.

2. Корба крутит, льирва грає, баба пердит, дїд гуляє. (Наг.)

Пародія лїрницької піснї і насьміх, коли старі люди пускають ся в танець.

Кордюк. 1. Кордюк ти на язик! (Наг.)

Кордюк — рід чирака, що робить ся на писку в худобини.

Корж. 1. Як коржа, так коржа! Як спечемо, так дамо. (Ільк.)

Дитина просить коржа, мати відповідає. Характеризують сею приказкою всяке безпідставне домаганє.

Користати. 1. Має нетрудний користати, волит сї трудний не трудити. (Наг.)

Шкода робити на дармоїда.

Користь. 1. З него така користь, як з торічного снїгу. (Сор.)

Нема нїякої.

Корито. 1. А до корита, коли-с свиньи! (Наг.)

Випрошують нечемного, пяного чолоніка з чесної компанїї.

2. Знай своє корито! (Наг.)

Говорять неотесаному чоловікови, що пхаєть ся в товариство, в якім не вміє поводити ся.

3. Кождого до свого корита тягне. (Лім.)

Кождого тягне до тих відносин та звичаїв, серед яких він виріс.

4. Коритя, братя, не попадіте! (Лім.)

Приказка: будьте обережні в пітьмі. Оповідають, що колядники ходячи по коляді були прошені до хати; їх провідник наказав їм, аби співали все за ним. Ідучи передом у темних сїнях той провідник спотикнув ся на корито і падучи крикнув: „Коритя, братя, не попадіте!“ А вони принявши се за початок коляди так'і гукнули в сїнях усїми голосами.

Корінь. 1. Бодай тї до гори кореньом поставило! (Наг.)

Проклятє: щоб увесь склад твойого житя перемінив ся і пішов навпаки твоїм намірам.

2. З корене ледащо. (Гнїдк.)

До ґрунту пустий чоловік.

3. З кореньом би тї вирвало! (Наг.)

Проклятє: щоб ти пропав із цїлим твоїм осїдком.

4. Міцний у корени. (Дрог.)

Твердо стоїть на своїм місцї, а також має великий та крепкий половий член.

5. То поганого кореньи дїтина. (Наг.)

Лихого роду.

6. Яке корінє, таке й насїнє. (Ільк.)

Які предки, такі і його потомки, певно, лише в деякій мірі. Пор. Adalb Korzeń 2.

Коркоші. 1. Возьми дїтину на коркоші тай поноси. (Наг.)

Малих дїтий беруть „на коркоші“, тоб то старший чоловік садить дитину собі на плечі так, щоб обі ніжки звисали йому по обох боках шиї, і взявши за ніжки носить дитину на прохід.

Корманич. 1. Таких корманичів за ґрейцар богато. (Кривор.)

Кепкують із недотепи, що береть ся кермувати дарабою.

Коробка. 1. В свою коробку говорити. (Гнїдк.)

На свою користь або своїм способом.

Корова. 1. Аби без корови сонїнько нїколи не сходило анї заходило! (Ком.)

Побожне бажанє бідного чоловіка, що здобув ся на корову.

2. Бик ци привик? Корова ци здорова? (Войн.)

Жартлива формула привитаня худоби, входячи до стайнї.

3. Бодай тї корова спіткала! (Дрог.)

„Корова“ жартливо замісь „хороба“.

4. Бодливій корові Господь Бог рогів не дає. (Гнїдк.)

Так само злому чоловікови не дає засобів для виконаня своїх злих намірів

5. Взяв чорт корову, нех і теля возьме. (Лев.) ...нехай же й теля... (Ільк.)

Пропала більша річ, то й менша може пропасти.

6. Взяло лихо корову, най бере й теля. (Ком.)

З первісного чорта зроблено тут імперсональне лихо. У Німців навпаки, пор. Wand. II, 230.

7. Виділа корова, як лежала солома. (Терн.)

А чому не їла? Вина корови.

8. Від бодливої корови і телята бодят. (Гнідк.)

Вдають ся в матїрь. Пор. Wand. II, Kuh 123.

9. Від сьвітла кожда корова чорна. (Льв.)

На потемки не видно її красок.

10. В ночи кожда корова сїроха. (Гнідк.) ...чорна. (Наг.) ...всї корови чорні. (Яс. С.)

Ніч притемнює всї краски. Пор. Wand. II, Kuh 4.

11. Доки сї корова церкає, доти їй добре їсти дают. (Ком.)

І з чоловіка доки є яка користь, доти його шанують.

12. Забула корова, як тельитом була. (Явор.)

Про чоловіка, що забогатївши забуває про свій первісний стан і гордує иньшими. Пор. Wand. II, Kuh 5, 7, 13, 55, 58, 73; Čelak. 101.

13. І чорна корова біле молоко дає. (Гнідк.)

Наівна обсервація. Пор. Krumb. 112; Симони 1239; Wand. II, Kuh 18, 107; Čelak. 269.

14. Кожда корова своє теля лиже. (Ільк.) ...знає. (Наг.)

Кожда мати свою дитину хвалить і боронить. Пор. Wand. II, Kuh 79, 225.

15. Кождий свою корову дойит. (Наг.)

Користає з того, що має. Пор. Wand. II, Kuh, 289.

16. Коли корова тельи любит, то й по під фіст лиже. (Кольб.)

Мати також не бачить хиб своєї дитини. Пор. Brzoz. Krowa 2.

17. Корова — коби здорова! (Наг.)

Пестотливий вислов господаря.

18. Корова первістка. (Наг.)

Така, що перший раз ходить тївна.

19. Корова рушила значити. (Наг.)

Заповідає, що тївна — пізнають по якихось знаках на її полових частях.

20. Корова там не здохне, де нема. (Ком.)

Не втратить і той, що не має що тратити.

21. Корова, то друга мама для бідного чоловіка. (Ком.)

Вислов щирого привязаня селянина до корови.

22. Корова, то полоть не надпочатий. (Луч.)

Вживай його і він усе цїлий.

23. Корова сї розтрісла. (Наг.)

Отелила ся.

24. Коровицї — мамуньцї, папийрки би їй сї сьвйитили. (Наг.)
Пестотливі вислови хозяйки. Папийрками називають коровині ратицї.

25. Коровиця бичка вродит, а він на ню скаче. (Унят.)
Се натуральний порядок.

26. Корову тримає, а хто другий молоко з'їдає. (Ільк.)
Про визиск одного чоловіка другим. Пор. Wand. II, Kuh 164, 167.

27. Котра корова богато реве, тота мало молока дає. (Ільк.) ...ричит... (Петр.)
Про говірливого, а мало дїяльного чоловіка. Пор. Wand. II, Kuh 59, 63, 94, 100; Čelak. 81.

28. Лиха то корова, що своє теля боде. (Крех.)
Говорять про лиху матір, що бє або кривдить свої дїти. Пор. Wand. II, Kuh 178.

29. Напасла сї корова, аж ї сї боки повіддували. (Наг.)
Була на ситій паші.

30. Не моя корова, не моє тельи. (Наг.)
Се не моє дїло й я не відповідаю за його наслїдки.

31. Стара корова мало молока дає. (Берез.)
Її житєва сила вже ослабла. Пор. Wand. II, Kuh 10.

32. Така, нївроку, корова, що би сї на нїй вош розщеховзла. (Наг.)
Про товсту, гладку корову.

33. Ци я твоя дійна корова, аби ти мене дойив? (Наг.)
Мовила жінка чоловікови, що марнував її добро.

Коровай. 1. В нашім короваю вода з Дунаю. (Наг.)
Хвалить ся богач. Виривок із ладканки.

2. На чужий коровай очей не зривай, а о собі дбай. (Ільк.)
Не завидуй иньшому його жінки, а шукай собі своєї.

3. Сходи сї, роде, коровай сї крає. (Наг.) ...люде... (Яс. С.)
Коровай — символ родового прінціпа в укр. весїльнім обрядї.

Корогва. 1. Назад наші з корогвами, бо чорт має мерця! (Дар.)
Дїло не дійшло до путя, отже всї приготованя до нього безпредметові.

Король. 1. Нема короля в земли. (Петр.) ...кріля в Польщи. (Наг.)
Нема порядку анї старшини.

Короставий. 1. Короставоє порося дармо чесати. (Ільк.)
Миршавого чоловіка дармо прикрашувати.

Короткий. 1. Два короткі, оден довгий. (Яс. С.)
Значінє не зовсїм ясне, про що тут мова.

2. Коротке, а за то солодке. (Льв.)
Про закоханє.

3. Хоць короткий, але солодкий. (Наг.)
Про сон у лїтню ніч.

Кортїти. 1. Його скортїло на біле тїло. (Лол.)
Тому й оженив ся.

2. Кортит го на тото, як меду полизати. (Наг.)

Тягне його щось до сего діла.

3. Най ті на то не кортит, чого нема. (Наг.)
Упоминає жінка вибагливого чоловіка.

4. Як кортит, най Бог простит. (Бібр.)
Тоді чоловік не вважає на божі заповіді.

Кортячка. 1. Кортьички го напали. (Наг.)
Раптом закортіло його на щось.

2. Най ті кортьички не нападают! (Наг.)
Говорять, коли хтось забагає чогось такого, чого нема.

3. Як кортьичка нападе, то й дідько не поможе. (Ценїв.)
Особливо буває се у вагітних жінок.

Коруна. 1. Коруна му з голови не зпаде. (Наг.)
Не убуде його гідности, він сим не унизить ся. Пор. Нос. 33.

Корч. 1. Корч би му кости кришив! (Наг.)
Проклятє.

2. Корч би ти жили рвав! (Наг.)
Проклятє.

Коршма. 1. В коршмі і хлоп у шапцї. (Наг.)
Не здіймає шапки, не церемонить ся. Пор. Adalb. Karczma 18.

2. В коршмі нема пана. (Ільк.)
Там при чарцї всї собі рівні. Пор. Adalb. Karczma 19.

3. Вскочив у коршму, як у клїтку. (Кос.)
Там було тїсно.

4. Гармідер як у коршмі. (Наг.)
Звичайно в коршмі всї говорять голосно і в суміш. Пор. Adalb. Karczma 5.

5. Де в Бога коршма, а в чорта церков? (Ільк.)
Контраст між коршмою і церквою.

6. Доброго коршма не зіпсує, а лихого і церков не направить. (Ільк.)
Що до другого, то се можливо, а що до першого, то завсїгди треба сумпїватн ся. Пор. Adalb. Karczma 7.

7. До коршми гостинець битий, а до церкви вузка стежка. (Коб.)
Бували такі часи, коли більшість людий не ходила в неділю до церкви, а заповняла коршми. Пор. Adalb. Karczma 3.

8. Коршма а дївка, то все одно. (Яс. С.)
Хто хоче — заходь або заїзди.

9. Коршма розуму учит. (Мінч., Петр.)
Хоч і дорогим коштом.

10. Хто в коршмі служить, тому в бровари платять. (Ільк.)
Хто пяничить, той чинить се в кождім догіднім місцї. Пор. Adalb. Karczma 13.

11. Хто коршму минає, той щастя не має. (Тереб.)
Очевидно іронїчно, хоча пяницї справдї бачуть своє щастє в коршмі. Пор. Adalb. Karczma 10

12. Хто чув, аби коршма сьвічку зажгла? Лиш загасит. (Грин.)

Коршма зовсїм не набожне заведене, а навпаки. Польський вислов „święta karczma“ так і лишить ся памяткою „świętej propinacyi“.

13. Що коршма, то стій; що корч, то блюй; кріпи ся і далї ступай. (Ільк.)

Інструкція для пяницї.

Коса. 1. А косов би-сь плота досягла! (Стан.)

Щоб у тебе коса була довга, жартливе нїби проклятє дївчинї. Пор. Adalb, Karczma 1.

2. А то коси, як ковбаси! (Сор.)

Про товсті дївочі коси.

3. Добра коса: що би втяв, то би впав. (Ясенів гор.)

Сьміють ся з лихого косаря. Пор. Adalb. Kosa 4.

4. Коли-с годен косов косити, то-с годен дївков у танци носити. (Ком.)

Хто вміє вже косити, той парубок, може й на танцї ходити.

5. Коса до пийтки, дївка до грьидки. (Наг.)

Бажають зросту новохрещеній дївчинї.

6. Коса як мишьичий фіст. (Наг.)

Про малу, тонку косу.

7. „Кєси, коса!“ — „Не буду́, бо я їла лободу.“ — А я кажу: „Коса гов!“ — Коса каже, що не гов, бо не їла перогов. (Яс. С.)

Розмова косаря з косою, який в її уста вкладає свої жалї на лиху їду.

8. Наскочила коса на камінь. (Ільк.)

Наткнув ся чоловік на перешкоду. Пор. Brzoz. Kosa 1.

9. Посивіє їй коса, як кіньський фіст. (Лучак.)

Ворожать дївцї, що постаріє ся дївкою.

10. Розчесав їй косу до вінця. (Ільк.)

Звів її й покинув, зробив покриткою.

11. Трафила коса на камінь. (Наг.) Упала... (Льв.)

Та й розбила ся. Про лиху пригоду. Пор. Нос. 407; Adalb. Kosa 4.

Косар. 1. Помагай-бі з косаром! (Наг.)

Говорить чоловік уходячи в сусїдську хату, в якій уродив ся хлопчик.

Косити. 1. Косити вмію, но поступати не вмію. (Городен.)

Жартують із неправного косаря.

2. Хто косит в дощ, тот в погоду грабає. (Гнїдк.)

Та буває й навпаки. Пор. Adalb. Kosić 4.

Костїв (kościół). 1. Тьижко разом костїв і церков поставити. (Наг.)

Тяжко двом панам догодити, належати до двох обрядів.

Кость (імя). 1. Кость костира, пся вийра. (Наг.)

Костира — лайдак, картяр.

2. Кость, продав жінку тай пость. (Підгірки)

Говорять про такого, якому втекла жінка.

Котел. 1. Коли так, пропав котел. (Гнїдк.)

Натяк на відому анекдоту з украденим кітлом, у [illegible]раджений властитель сам учив злодія, що з таким кітлом робити. Пор. Вѣнокъ II, 346—349; Етн. Зб. VI, ч. 501.

2. Котел горшкови доганяє, а й сам чорний. (Лол.)
   Ледачий чоловік ганьбить иньшого: Якесь ти ледащо! Пор. Mu^ka 1652.

Коти. 1. Бери на коти тай коти далї. (Яс. С.)
   При транспортованю великих тягарів беруть їх на „кóти“, тоб то на грубі вали, і котять на призначене місце. В ширшім значіню вживають приказку: шукай способу на поборене трудности, хоч би на око й надсильної.

Котик 1. В котика й мишку грати. (Торки)
   Відома дитяча забава; образово — збиткувати ся, знущати ся над слабшим.
2. Котик муркотик. (Наг.)
   Пестлива назва кота.
3. Скік котик на плотик! (Наг.)
   Примовляють дїти до кота гонячи за ним.

Котити ся. 1. Вкотила сї як кітка. (Наг.)
   Про таку жінку, що вродила на раз двоє або троє дїтий.
2. Котила сї торба з високого горба. (Наг.)
   Про жебрацьку торбу, яку дїд здіймає з себе.
3. Котит сї колесом. (Наг.)
   Котить ся швидко перевертаючи ся в верх то в низ головою.
4. Котит сї як баривка. (Наг.)
   Жартують із невеличкого а пузатого чоловіка, що йде немов би котив ся.

Котованя. 1. На Котовани самі цигани. (Наг.)
   Котованя, село самбірського пов., сумежне з Нагуєвичами.

Котя. 1. Бавх котьи в борщ! (Наг.)
   Про якийсь наглий а прикрий випадок. Котята граючись на печи часто падуть у низ, а коли на припічку стоїть горнець з борщем, то й гинуть у горячім борщі.
2. Не мявкают котята, що ся кітка бавит, а що мишей не несе. (Гнїдк.)
   Не плачуть дїти, що мати танцює, а що їсти не дає.
3. Перші котята за пліт. (Мінч., Петр.)
   Пор. висше Кіт ч. 69.

Котячий. 1. Котьичий замок. (Наг.)
   Так називають руїни Гербуртівського замку коло Добромиля.
2. Котьичий тато. (Наг.)
   Так називають любителя котів.
2. Котяча забавка — мишам задавка. (Гнїдк.)
   Пор. висше Кіт ч. 45.
4. Може би сї просив у Котьичий замок на ніч? (Наг.)
   Є про се якась місцева леґенда, як один просив ся до того замку на ніч і які мав пригоди з демонами, та я чув її дуже недокладно.

Котюга. 1. Буде котюзї по заслузї. (Гнїдк.)
   Котюга — по гуцульськи пес, ширше: всякий ледачий чоловік.
2. Йик котюга вкусит, то ще не велика біда. (Довгоп.)
   Від укушеня пса не велика рана, коби лише пес не скажений.
3 То ще котюга без привязи! (Довгоп.)
   Говорять про лихого чоловіка, якому нема нїякого впину.

Кофель. 1. Кофлем вонити. (Гнїдк.)

Смердїти чаркою, про цяницю. Кофель — кухоль.

Коцюба. 1. І коцюба має серце. (Луч.)

На що вже неподібна до чоловіка.

Кочерга. 1. В кочергах стояти. (Гнїдк.)

Стояти в кутї біля дверий, де звичайно стають жебраки.

2. Натолоч кочергу, то тя вдарит. (Петр.)

І вона вміе боронити ся.

3. Подай ми на піч кочергу, та ти нев двері отворю. (Кольб.)

Говорить лїнивий і сердитий чоловік, що лїнуе ся злїзти з печи і викинути свого противника з хати.

4. Я тобі кочергов головище поскіпаю. (Наг.)

Кочерга, звичайна зброя жінки.

Кочувати. 1. Хто кочуе, той дома не ночуе. (Лучак.)

Бо мусить їздити.

Кошелик. 1. І кошелик не поможе, треба умирати, небоже. (Гнїдк.)

Ніяке богацтво не охоронить чоловіка від смерти.

Кошіль. 1. Тото менї не в кошіль (Гнїдк.)

Се менї не жаден зиск.

Кошт. 1. Без кошту й зиску нема. (Наг.)

Без видатку.

2. Більше кошту як хісна. (Наг.)

Більше видатку, як пожитку. Пор. Adalb. Koszt 2.

3. Виноси ся своїм коштом! (Кол.)

Випрошують із хати нелюбого чоловіка. Пор. Brzoz. Koszt 2.

4. На свій кошт кождий мусит жити. (Товм.)

За свої видатки мусить платити чи грішми чи роботою.

5. Не великий кошт, а велика вигода. (Торк)

Говорять про якусь дешеву а корисну річ. Пор. Adalb. Kosztować 5, але в відміннній формі і иньшім значіню.

6. Нивше кошту продає. (Дрог.)

Говорили про жида-склепаря, що збанкротував і поспішав ся розпродати свій неваплачений товар.

7. Так я й на свій кошт не вийду. (Наг.)

Scil. продаючи так дешево.

8. Твоїм коштом, моїм заходом. (Наг.)

Scil. осягнемо сю річ: ти даси гроші, а я свою працю.

9. Ти би хотїв таним коштом і зараз і богато й доброго! Ще чого не стало? (Наг.)

Кепкують із такого вигадливого покупця.

10. Я на своїм коштї служу. (Наг.)

Себ то: сам стараю собі удержане, а службодавцеви даю тільки свою працю.

Коштний. 1. Госпідку, Госпідку, кілько то коштні людїм попи! (Косс.)

Зітхав мужик заплативши попови якусь солену требу.

Коштувати. 1. Закоштуєш ти ще жовньирського комісньика. (Наг.)
Будеш служити в війську.

2. Коштувало го — два пальці і страху трошка. (Коб.)
Говорять про „кишеньового" злодія.

3. Не коштувавши не плюй! (Цен.)
Говорять про напій, коли хтось має лихий звичай плювати перед питєм.

4. Поки не скоштуєш, поти й смаку не вчуєш. (Цен.)
Говорять такому, що не хоче пити.

5. Покоштуй, а тоді виплюнь! (Збар.)
Розуміеть ся, коли буде недобре.

6. Скоштуй, хоць губи замочи! (Наг.)
Припрошують такого, що не хоче пити. Пор. Brzoz. Kosztować 1.

7. То мене самого більше кошує. (Наг.)
За таку ціну не продам.

8. Хто в чім ґустує, не питає: що коштує? (Дрог.)
Йому байдуже про ціну, аби лише дістати пожадану річ.

9. Хто не коштує, той смаку не знає. (Белз)
Бо вївідки інакше не можна й пізнати смак ріжних річий.

10. Що більше коштує, то ліпше смакує. (Дрог.)
Говорять про страви. Пор. Adalb. Kosztować 1.

11. Що венци коштує, то ся ліпше шанує. (Явор.)
Говорять про одежу або худобину. Пор. Adalb. Kosztować 2.

Кошутська війна. 1. То сї тогди дїяло, як кошуцька війна була. (Наг.)
Се було в роках 1848—49, в ширшім значіню: то старі часи, давна історія.

Кпи. 1. На кпи, шоб ся дивували такі дурні, як ти. (Ільк.)
Говорять такому, що не разуміє іронії. Пор. висше Кеп ч. 3.

2. Я тобі на кпи не здав сї. (Наг.)
Не сьмій кпити з мене! Я не твій дурень.

Кпини. 1. Сховай кпини на свої хрестини. (Явор.)
Тут тобі нема над чим насьміхати ся.

2. То не кпини, а щира правда. (Наг.)
Запевнює чоловік оповідаючи якусь дивну, неправдоподібну історію.

Кпити. 1. Закпив собі з нього. (Наг.)
Одурив його, вистроїв його на дурня.

2. Коли кпиш — не сьмій ся! (Луч.)
Удавай поважного жартуючи.

3. Не кпити з Микити, бо Микита сам уміє кпити. (Лучак.)
Застерігаеть ся чоловік, з якого хтось посьміхуєть ся як з дурня. Пор. Adalb. Kpić 2.

4. Не кпи собі з мене, бо підеш за мене. (Наг.)
Остерігав парубок гордовиту дївку, що кпила собі з нього. Мовляв: як будеш моєю жінкою, то я пригадаю тобі се.

Етноґрафічний Збірник, т. XV. Містить: Знадоби до галицько-руської демонольоґії, т. I. Зібрав В. Гнатюк . . . . 4.00 „
Етноґрафічний Збірник, т. XVI. Містить: Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив др. Ів. Франко. Вип. II (Відати-Діти) . . . . 5·00 К.
Етноґрафічний Збірник, XVII—XIX. Містить: Коломийки, т. I—III (Т. XX друкуєть ся і буде містити IV т. Коломийок). Зібрав В. Гнатюк, том по 4·00 „
Житє і Слово, вістник лїтератури, історії і фолькльору, томи I—IV, разом 20·00 „
зібрано значне число народнїх переказів і оповідань про опришків . 3·60 „
Записки т. I—LXXIX — містять богату бібліоґрафію по етноґрафії, огляди часописий і чимало статий і матеріялів, том по . . . . 3·00 „
Збірник фільольоґічної секції, т. II. Розвідки Мих. Драгоманова про українську народню словесність і письменство. Т. I. . . . . . 3·00 „
Збірник фільольоґічної секції, т. III. Розвідки Мих. Драгоманова про українську народню словесність і письменьство. Т. II . . . . . 3·00 „
Збірник фільольоґічної секції, т. V. Містить: I. Верхратський, про говор галицьких Лемків. Побіч граматичної розвідки про говор Лемків подані тут також тексти лемківських народнїх оповідань і пісень. . 6·00 „
Збірник фільольоґічної секції, т. VII. Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство. Т III. . . . 4·00 „
Зоря, письмо лїтературно-наукове р. III, V, VI по 6·00 к. VIII, IX, X і XI по 10·00 „
(містить між иньшими етноґрафічні працї Д. Лепкого).
Зубрицький М. Тісні роки . . . . 0·30 „
„ „ Про рекруччину . . . . 0·18 „
„ „ Пачкарство бакуну (тютюну) в горах у Галичинї
„ „ в XIX ст. . . . . 0·60 „
„ „ Велика родина в Мшанції . . . . 0·10 „
Клоустон, Народні казки і вигадки . . . . 1·00 „
Кузеля Зенон, Славянські баляди на тему: хлопець перебираєть ся в жіночу одїж . . . . 0·80 „
„ „ Угорський король Матвій Корвін в славянській устній словесности . . . . 2·00 „
Левицький Нечуй I. Сьвітогляд українського народу. (Написано на основі книги Аѳанасєва „Поэтическія воззрѣнія Славянъ на природу") 0·60 „
Матеріяли до укр. руської етнольоґії, т. I. . . . . 8·00 „
Матеріяли до укр. руської етнольоґії, містять В. Шухевича: Гуцульщина, т. II. (4·00 к.); т. IV, V і VII по. . . . . 6·00 „
Матеріяли до укр. руської етнольоґії, т. III. . . . . 4·00 „
Матеріяли до укр. руської етнольоґії, т. VI. . . . . 6·00 „
Матеріяли до укр. руської етнольоґії, т. VIII. Містять: Мр. Г. Дитина в звичаях і віруванях укр. народа . . . . 4·00 „
Миколаєвич Я. Опис Каменецького повіту . . . . 2·00 „
Огоновський Ом. Історія руської лїтератури, т. IV. (Житєписи і характеристики українсько-руських етноґрафів) . . . . . . 2·00 „
Олехнович В. Раси Европи і їх історичні взаємини . . . . . . 0·70 „
Охримович В. Останки комунїзму у Бойків . . . . 0·20 „
Руська історична бібліотека, т. XIX. В працї Ю. Целевича про опришків
Студинський К. Лїрники, студія. (Містить словар лїрницького жарґону) 0·40 „
Франко Ів. Жіноча неволя в народних піснях . . . . 0·70 „
„ „ Варлаам і Йоасаф, старохрист. роман . . . . . . 4·00 „
„ „ Наші коляди . . . . 0·40 „
„ „ Лукян Кобилиця . . . . 0·40 „
„ „ Наливайко в мідянім бици. Причинок до історії леґенди . 0·35 „
„ „ Пісня про Правду і Неправду . . . . 1·00 „
„ „ Притча про слїпця і хромця . . . . 1·00 „